

8 9  
„ივერიის ბიბლიოთეკა“

8

წამხდარი სისხლი.

ქიზიყის ამბოხება.

საბყრობილე. (ეიხლო)

შეუბოვარი.

პ რ ე მ ი ა  
№ 8-9

1905  
ტფილისი

ტ ფ ი ლ ი ს ი

მსწრაფლ-მბეჭდავი არ. ქუთათელაძისა, ფრეილინის ქუჩა № 12.  
1906 წ.



0. 256

„ივერიის ბიბლიოთეკა“

35109

წამსდარი სისხლი.  
ქიზიყის ამბოხება.  
საპროზილე.  
შეუბოვარი.



კ ა მ ბ ი ა  
№ 8-9

1906  
ტფილისი

## ს ა რ ჩ ე ვ ი

გვერდი

წამხდარი სისხლი, კომედია 4 მოქმედებად, 08.

გომაკთელისა . . . . . 5

ძიჯიყის ამბოხება 1878 წ., ისტორიული წერი-  
ლი, ა. კვერძინისა . . . . . 107

საყვრობილე, მოთხრობა მაქსიმ გორკისა, თარ-  
გმანი დ. ჯაშისა . . . . . 125

შეუპოვარი, მოთხრობა სტანიუკოვიჩისა, თარ-  
გმანი დ—რისა . . . . . 200

# წამხდარი სიხელი

კომედიის ოთხ მოქმედებად.

\* ივ. ჯომარათელისა.

## მ რ მ ქ მ ე ღ ნ ი :

დავით ლომიძე —თავადი, 50 წლისა.

კნინა ბაბალე —მისი მეუღლე, 42 წლისა.

თალიკო —ამათი ქალი, 22 წლისა.

სარდიონ ლომიძე —თავადი, 70 წლისა, დავითის ბიძა. ცალ ხელსა და ფეხს კარგად ვერ ხმარობს, განვლილ სიდამბლის გამო.

ვიქტორ სავანელი —ახალგაზრდა ექიმი.

იაზონ ბელოვანი —ახალგაზრდა ვექილი, თალიკოს საუბრო.

კოტიკო —დავითის ვაჟი, 13 წლისა.

არჩილი —სტუდენტი, კოტიკოს რეპეტიტორი.

სალომე —50 წლისა, სარდიონის ხასა.

ანიკო }  
სოსო } სალომესი და სარდიონის უკანონო შვილები.

ლევანი }  
სეკო } სოსოს მეგობრები.

ბესარიონი —შუახნის აზნაური.

ლუკა ჩიხლაძე —55 წლისა გლეხი.

მატონა }  
დიმიტრი } დავითის მოკამსახურენი.

ექიმები, ინტელიგენცია, თავადები.

## მოქმედება პირველი.

სცენა წარმოადგენს მდიდრულად მორთულ ხალას. ერთი კარი, ცოტა გაღებულია და იქიდან მოისმის ხმაურობა და სიმღერა: „ყანწით ვსვამ ღვინოს, შენს სადღეგრძელოს, და გაუმარჯოს ჩვენს საქართველოს! არიანუნი, თარიანუნი, არიანუნი, თარიანუნი.“ სიმღერის შემდეგ ხმაურობა ატყდება.

**პირველი ხმა.** ლეკური, ლეკური! დაუკათ ერთი ლეკური.

**მეორე ხმა.** ვალსი, ვალსი! ჩვენც გვათამაშეთ ერთი!

**მესამე ხმა.** ქალებს დავეკითხოთ, ქალებს და იმათ გადაწყვიტონ!

(„ვალსი, ვალსი!“ ისმის რამდენიმე ქალის ხმა. ზიანინოზე უკრავენ ვალსს და ისმის ფეხების სრიალი და კისკის-ყინამული. მოისმის ისევ სიმღერა: „ყანწით ვსვამ ღვინოს;“ სინამ სიმღერა გათავდება ბოლოს, ხმაურობა და ზიანინო შეწყდება).

**ერთი ხმა.** დოქტორი, დოქტორი! ვიქტორ, ვიქტორ! წყალი! კნეინას გული შეუწუხდა!

(შეიქნება ჩაჩქოდი. რამდენსამე კაცს ხელით გამოაქვთ ზალაში გულშეწუხებულ ბაბაღე. უკან გამოეგებიან ქალები, ვიქტორი და კოტიკო. ტირილით. ვიქტორს მაჯაზე უკავია ხელი. ავადმყოფს მდივანზე

დასვენებენ. ვიქტორი სახეზე უსვამს ხელს და ცხვირს უზეღს. ბაბაღე ღრმით ამოისუნთქავს და თვალებს გაახელს. კოტიკო მიუჯდება და ჭკოცნის.)

**ვიქტორი.** აი, კნეინაც გამოთხზილდა!

**ერთი დამსწრე.** შე დალოცვილო, რაზე გადმოგვიტრიალე გული? ჩემ სიცოცხლეში მე აღარ გამაცხელებს. არა, რომ ვმღეროდი, პირი ისე გაღებული დამრჩა!

**მეორე** მე კიდევ გახურებულ ცეკვაში ვიყავი, რომ ჩემი დამა ხელიდან გამომიძვრა. პირველად ასე მეგონა, სწორეთ ცეცხლი გაჩნდა ან სახლო იქცევა-მეთქი.

(კნეინა ხელით ანიშნებს, წადით).

**ვიქტორი.** კნეინას ცოტა მოსვენება უნდა; თქვენ ისევ მხიარულება განაგრძეთ და მე-კი კნეინასთან დავრჩები.

**პირველი დამსწრე.** კი ნუ გეწყინება და ექიმობას ძალღის ხელობა ჯობია. მილიონიც რომ მომცე, ექიმათ არ წავალ.

**მეორე.** კაი დროს ბებია ჩემის ლეკურია!

**პირველი.** რათა შეილოსა, უნივერსიტეტის გათავებას ორი თვე მაკლდა, მარა თავი დავანებე! რა ფეხებათ მინდოდა! მე რო დოხტური გამოვსულიყავი და ამისთანა დროს ავადმყოფთან წავეყვანეთ, რას ამბობ, შუაზე გავგლეჯამდო ავადმყოფსაც და იმის კარგამყოფსაც.

(ეგუფანი სიცილით გადინ. ცოტა ხნის შემდეგ ვიქტორი კარებთან მივა და გააღებს).

**ვიქტორი.** ბატონებო, კნეინა ახლა სრულებით კარგათ



არის და გთხოვათ, ჩვეულებრივი იმხიარულება განაგრძეთო (გამობრუნდება. შემოდის დავითი და ბაბაქსთან მივა).

**დავითი.** როგორა ხარ, შენ გენაცვალე?

**ბაბაქე.** ახლა კარგათ ვარ, ნულარაფრის გეშინია.

**დავითი.** ხომ არ შეგაწუხებს, რომ ყმაწვილებმა ცოტა იმხიარულონ, თორემ ყველა ყურებ-ჩამოყრილია, შენი ერიდებათ.

**ბაბაქე.** პირიქით, კიდევ მიამება, თუ იმხიარულებენ.

**დავითი.** ოო, შენ გენაცვალე! (ხელზე აკოცებს და გავა-ისმის მაღე ყრიაშუღი.)

**ერთი ხმა.** ბატონებო! კნენა ბაბაქეს სადღეგრძელო ექსტრა დავლიოთ, ექსტრა!

**რამდენიმე ხმა.** დავლიოთ, დავლიოთ (ისმის ზედიზედ: „კნენა ბაბაქე, დმურტმა გადღეგრძელოსო!“ და ბოლოს „ურა“ და მრავალყაშიერ წუნარის კილოთი).

**ბაბაქე.** (კოტიკოს) წადი, შვილო, ახლა ითამაშე (კოტიკოს ჭკოცნის და გავა) ვიქტორ, აქ მოდი დაჯექი ჩემთან (ვიქტორი სკამს მოიტანს და ბაბაქსთან დაჯდება). აგრე არა, ლოგინზე ჩამოჯექი ჩემთან.

**ვიქტორი.** (ყოფმანით) კნენა, ჩვენ აქ მარტონი არა ვართ, შეიძლება შამოვიდეს ვინმე.

**ბაბაქე.** (ხელში ხელს სტაქებს) ეეხ, მარტონი, მარტონი, ყოველს შენს სიტყვაში მამაკაცი გამოსჭვივს, შიში, მალვა, მორიდება; ერთი ამიხსენი, რატომ არ შეგიძლიათ მამაკაცებს ჩვენსავით თავდავიწყებით, ჩვენსავით ანგარიშ მოუცემლათ, ჩვენსავით გაგიჟებით სიყვარული?

**ვიქტორი.** არა კნენა...

**ბაბალე.** (გააწვევტინებს) კიდევ კნენა! როდის დამიძახებ ბაბალეს, ბაბოს? ან, რაც გინდა, ის დამიძახე, კატა, თაგვი, ძაღლი, თუ გინდა, ოღონდ კნენას ნუ დამიძახებ. როდესაც კნენას მეძახი, ასე მგონია, თითქოს სრულებით არ გიყვარდე, ისე უივით ამოდის ეს სიტყვა: შენს პირში.

**ვიქტორი.** კარგი, აღარ დავიძახებ კნენას. კაცებსაც იმდენათვე შეგვიძლია სიყვარული, როგორც ქალებს, შეიძლება უფროც, ხოლო ჩვენ, მამაკაცები, სიყვარულის დროს გონებას არა ვკარგავთ. თქვენ, ქალები-კი....

**ბაბალე.** არა, ჩემო საყვარელო, მე სიყვარულს არა ვხედავ იქ, სადაც გონება ერევა. სიყვარული თავისუფალია, ის არავითარ გონებას, არავითარ მოსაზრებას არ ემორჩილება, ასეთია ნამდვილი და ღრმა სიყვარული.

**ვიქტორი.** მე ექიმი ვარ და მრწამს, რომ ადამიანის ყოველგვარი გრძნობა გონებას უნდა ემორჩილებოდეს. განა მე არ მიყვარხარ ჩემო, ჩემო კარგო, მიყვარხარ, გაგიჟებით მიყვარხარ, მაგრამ....

**ბაბალე.** (გააწვევტინებს) მაშუ მაკოცე, თუ გიყვარვარ! (ვიქტორი ხელს მოხვევს და ჭკოცნის. ამ დროს გაიღება კარი და შემოდის თაფიკო, შეკრთება და უცებ გაბრუნდება. ვიქტორი ზეზე წამოხტება). (შემკრთაფი) ვინ არის?

**ვიქტორი.** (ორივე ხელებს შუბლზე აისვამს და გაიზმორება)  
ვილაცამ შემოგვისწრო.

**ბაბალე.** ალბათ კარი გაინძრა მხოლოდ. თუნდა ეგრეც იყოს, მერე რა ვუყოთ? მე არავის არ ვუმალამ ჩემს სიყვარულს.

**ვიქტორი.** მგონი თალიკო იყო, თქვენი ქალი....

**ბაბალე.** (გაწუწუტინებს) თქვენი, თქვენი!

**ვიქტორი.** ნუ, შენი, სულ ერთი არ არის!?

**ბაბალე.** უუჰ, რომ იცოდე, რა კარგი ხარ აგრე აშფოთებული და შემკრთალი! გეტყობა, სიყვარული ჯერ არ გამოგიცდია. სიყვარული მაშინ არის საამო, მაშინ არის სანეტარო, როცა მას წინ სხვადასხვა დაბრკოლება ელობება, თორემ აუღელვებლათ, შეუშფოთებლათ მოპოვებული არათფერი არ ვარგა. მოდი აქ ჩემთან, იი, შე მშიშარა (ვიქტორი მივა და გვერდით მიუჯდება წინანდებურათ) გულში ჩამიყავი ხელი!.. აგრე, მე მინდა რომ ჩემს ახლოს იყო მუდამ, ჩემთან, ჩემთან ერთათ. სუნთქამდე ერთის ჰაერიო. ჩემის ხნის ქალს ძვირათ შეუყვარდება და, თუ ერთხელ შეუყვარდი, ველარ დაძვრები ხელიდან, ჩემო საყვარელო! (ხელებს ღოჭებზე ნელა შამოკრავს, სახესთან მიიზიდავს, თავს ასწევს და ტუჩებში ჰკოცნის) არა, ჯერ შენი საქციელი ამიხსენი რას ეარზიყებოდი მთელი საღამო იმ კატის ნათრევ ანეტას?

**ვიქტორი.** პატიოსნებას გეფიცები, აზრათაც არ მომსვლია და, თუ შენ გეჩვენა, ვითომ მე მას განსაკუთრებულ ყურადღებას ვაქცევდი, ეს

მხოლოდ შენი იქვიანობის ბრალია, ჩემო კარგო.

**ბაბაღე.** მე მჯერა შენი სიტყვები, მაგრამ მთელი საღამო მე ჩემს ტყავში აღარ ვიყავი. იყო ისეთი წამი, როცა მზათ ვიყავი მოგვარდნოდით ორივეს და დამეძახა: ვის რა ხელი აქვს ჩემს სიყვარულთან-მეთქი? გესმის? მე შენ ჩემს სიყვარულს გეძახი, მაგრამ თავს ვიკავებდი. ბოლოს ველარ მოვითმინე, გაბრაზებული უნდა წამომდგარვიყავი, მაგრამ უკანასკნელათ მოვიკრიბე ღონე, მაზოლზე დავიჭირე, რაც შემეძლო, ფეხი და გული შემიწუხდა.

**ვიქტორი.** მამაკაცი ვერაოდეს ვერ მოახერხებს. იმდენს ეშმაკობას, რამდენსაც დედაკაცი. ტარტაროზი რომ იყოს მართლა, ის უსათუოთ ქალი იქნება.

**ბაბაღე.** (იღინას) თუ დაგჭირდეთ, მამაკაცები უარესებიცა ხართ.

**ვიქტორი.** პირველობა მაინც თქვენია! ღმერთი რომ მართლა იყოს, დედაკაცს არ გააჩენდა. ცხოვრება მაშინ გაცილებით უკეთ იქნებოდა მოწყობილი და აღამიანი მართლა მაშინ იქნებოდა ბედნიერი არსება.

**ბაბაღე.** როგორ? განა ჩემი სიყვარული, ის, რომ მე მთელის ჩემის არსებით შენ გეკუთვნი, შენ განაცვალე ოჯახი, ქმარი, შვილი, განა ყოველივე ეს შენთვის ბედნიერება არ არის?

**ვიქტორი.** მე საზოგადოთ ვლაპარაკობ და არა ჩვენზე.

**ბაბაღე.** არა, ჩემო მშვენიერო, ცხოვრებას მარტო, მარტო სიყვარული ამშვენებს. სიყვარული რომ

არ იყო, მთელი ჩვენი ცხოვრება რაღაც უაზრო აუტანელი ტანჯვა იქნებოდა. ცხოვრებაში თუ რამ არის კარგი, მხოლოდ სიყვარული. სიყვარულს გარეშე ყოველივე ამაოა, — ბედნიერება, ქეშმარიტება, თვით ღმერთიც მხოლოდ სიყვარულია. (მაკიდებს ხელებში ხელებს და შეხმკვეს) რას ჩაფიქრებულხარ, რას გაჩუმებულხარ? მიზასუხე, ასე არ არის? მითხარი რამე, მითხარი! (მიიზიდავს და ჭკოცნის. სსსადილთათხში სკამების რიხინი შეიქნება; ვიქტორი წამოხტება და ზაღასში დაიწყებს აქეთ იქით სიარულს შემოდიან: თაღიკო იაზონი და აჩილი).

**იაზონი.** როგორ ბძანდებით ახლა, კნეინა?

**ბაბალე.** (ავადმყოფის ხმით) გადავჩი სიკვდილს, მაგრამ რომ მოვმკვდარიყავი, უკეთესი იყო: ასე რომ დაუსუსტდება ადამიანს გული და ნერვები, რომ აღარ იყო, ის არა ჯობია?

**იაზონი.** რასა ბრძანებთ, კნეინა? ჩვენი დრო ნერვების დროა. წინეთ კუჭის ცხოვრება იყო, მერე გონებისა, დღეს-კი გრძნობის, ნერვების. ნამეტანმა შრომამ ნერვები მოღალა, ყველა ნერვებ-აშლილათ გაგვზარდა და, თუ ყველა ნერვებ-აშლილი დავიხოცეთ, თქვენი მტერია, ქვეყანა და ცალიერდეს!

**ვიქტორი.** მეცნიერებისაგან დიდი ხანია დამტკიცებულია, რომ ოდესმე ქვეყნათ სიცოცხლე უნდა მოისპოს: ან საშინელი სიცხე შეასრულებს ამ როლს ქვეყნის განადგურებისას, ან, უფრო

მოსალოდნელია, აუტანელი სიცივე, რადგანაც მზე, თუმცა ნელნელა, მაგრამ თანდათან ჰკარგავს თავის სითბოს.

**იაზონი.** (გაწყვეტინებს) რომელიღაც მეცნიერი ამტკიცებს: დედა მიწის ბოლო ძალიან ახლოს არის, რადგანაც მყავბადი ილევია.

**ვიქტორი.** ეს აზრი შემცდარი გამოდგა. ასეა თუ ისე, ოდესმე დედამიწა უნდა მოკვდეს და სულ ერთი არ არის, დღეს დავიხოცებით თუ ხვალ? კაცობრიობის სიცოცხლეს ისეთი მნიშვნელობა აქვს მსოფლიო ეკონომიაში, როგორც უბრალო მწერს, აი, იმ ფუმფულას, ღვინოში რომ ირჩობა ხოლმე თავისი სისულელით.

**იაზონი.** არა, ბატონო ვიქტორ, მე თქვენ აზრს არ ვეთანხმები. დაილუპება თუ არა დედამიწა ოდესმე, ეს რა ჩემი საქმეა? მე ვცოცხლობ და ცხოვრება მინდა, აი, საკითხი. თქვენ რას იტყვით, ბატონო არჩილ?

**არჩილი.** მე არა მრწამს ისეთი ფილოსოფოსი, რომელიც ოჯახსა და ცოლქმრობას უარყოფს და თორმეტი შვილის მამათ-კი გამხდარა. რას დავეძებ, ოდესმე დედამიწა დაილუპება თუ არა? ჩვენ ყველა ვცხოვრობთ და ცხოვრება გვინდა. ამიტომაც თავიდათავი ჩვენი საზრუნავი ეს ცხოვრება უნდა იყოს. დედამიწის დალუპვამდე შეიძლება რამონენიმე მილიონმა და მეტმა წელმაც განვლოს, ჩვენ-კი, ვინც დღეს ვცხოვრობთ, ერთი საუკუნის შემდეგ მიწაში ვიქნებით, მაგრამ რა ვუყოთ? დღეს ჩვენ



ვცოცხლობთ: სანამ ცოცხალი ვართ, ცხოვრება გვინდა, ცხოვრება ადამიადური; ჩვენ ყველამ უნდა ვეძიოთ ეს ცხოვრება, ეგებ ვნახოთ ის და ამით მოვიპოვოთ ბედნიერება. თორემ განა ცხოვრება ეთქმის დღევანდელს ჩვენ ცხოვრებას? ეს ცხოვრება-კი არა, ზეზეულათ ლობაა, ზეზეულათ ხრწნა.

**ვიქტორი.** ბედნიერება ის ჩრდილია, რომელსაც კაცობრიობა მისდევს და ვერ დაეწევა ვერაოდეს.

**არჩილი.** ფეხმარდი და გულმაგარი თაობა კიდევ დაეწევა და ჩვენისთანანი, რასაკვირველია, ვერ დაეწევიან. ვერ დაეწევიან თუნდა იმიტომაც, რომ ჩვენ არც-კი ვიცით, თუ რა არის ან სად არის ბედნიერება. ჩვენ მუდამ კუჭისათვის ვზრუნავდით, მუდამ ვჭეიფობდით, მუდამ ნე-ბივრობაში და ხანდახან პრტყელი სიტყვების წარმოთქმაში ვატარებდით დროს და სად გვეცალა, ბედნიერება გვეძებნა? ან რათ უნდა გვეძებნა, როდესაც ჩვენ ჩვენი თავი ბედნიერი გვეგონა!

**ვიქტორი.** მაპატიეთ, მარა თქვენ ცდებით. ვინც უნდა გამოუდგეს ბედნიერებას, ვერაოდეს ვერ დაეწევა, რა ფეხმალი და გულმაგარიც უნდა იყოს.

**არჩილი.** რატომ ვერ დაეწევა?

**ვიქტორი.** იმიტომ რომ ბედნიერება ჩვენს გარეშე არ არის, ის ჩვენშია, ჩვენს არსებაში და, რადგანაც ყოველ ადამიანის ბუნება თავისებურია, იმიტომ ყველას თავისებურათ ესმის ბედნიე-

რება, და აქ შეთანხმება შეუძლებელია; საერთო ბედნიერება სისულელეა.

**არჩილი.** მე ვერ დაგეთანხმებით, ბატონო ვიქტორ! ბედნიერების აუცილებელი პირობა ორია— ინდივიდი და გარეშე ცხოვრება. თვით ცხოვრება უნდა იყოს ისე მოწყობილი, რომ უმეტესთა ბედნიერება შესაძლებელი იყოს.

**ბაბაღე.** როგორ უმეტესთა ბედნიერება? როგორ შეიძლება ცხოვრების ისე მოწყობა, რომ უმეტესი ნაწილი ბედნიერი იყოს? ეს მე სრულებით არ მესმის.

**არჩილი.** უსამართლობა, ძალმომრეობა, კანონით განმტკიცებული ძარცვა-ყვლეფა, მუქთახორობა, სხვისი ოფლით რჩენა, — აი რას წარმოადგენს დღეს ჩვენი ცხოვრება. მოსპეთ ყოველივე ეს და მაშინ შესაძლებელი იქნება უმრავლესობის ბედნიერება.

(*შემადის ამ დრას დამიტრი*)

**დამიტრი.** (არჩილს) ბატონო, ვილაც ყმაწვილი გკითხულობთ (არჩილი და დამიტრი კადიან).

**თალიკო.** ადამიანის უბედურების მიზეზი უმთავრესათ ისევ ადამიანია; სიყვარულისა და დახმარების მაგიერ ჩვენ ერთმანერთს ვახჩობთ, ერთმანეთს ვჭამთ და საკუთარ ბედნიერებას სხვების უბედურებაზე ვაშენებთ.

**ბაბაღე.** მაგალითად, აი, ჩვენ უბედურნი ვართ თუ ბედნიერნი, შენის ფიქრით?

**თალიკო.** მე თუ მკითხავ, უბედური ვართ და საქმეც



იმაშია, რომ ჩვენ არ გვესმის ჩვენი უბედურება.

**ბაბაღე.** (შემკრთაფი) რაში ხედავ ჩვენს უბედურებას?

**თალიკო.** ყველაფერში. როცა მე ზაფხულობით ჩვენს სოფელში ვარ და ჩვენს გლეხებს შევჩერებოვარ, რომლებსაც მუშაობა მოთხოვნილებათ გადაქცევიათ, ძალაუნებურათ ვფიქრობთ ხოლმე ჩემს გულში: აი, ამათ დაიმსახურეს დღევანდელი სადილი, ამათ უფლება აქვთ, იამაყონ, რომ თავისი ოფლითა ცხოვრობენ. მაგრამ ჩვენ, ჩვენ ყველამ რითი დავიმსახურეთ ლუკმა-პური? რითი უნდა ვიამაყოთ? მარტომით, რომ სხვისი ოფლითა ვრჩებით.

**ბაბაღე.** დიახ, ჩვენი სიამაყე ის არის, რომ ჩვენ ჩვენის წარსულით, ჩვენის ღვაწლით სამშობლოს წინაშე უფლება მოვიპოვეთ, მოსვენებით, სხვისი შრომით ვიცხოვროთ. შენის ფიქრით-კი, ჩვენ მაშინ ვიქნებით ბედნიერი, თუ მათსავით ბინძურათ ვიცხოვრეთ, ჭადი ვაცხვეთ, სიმინდი ვთოხნეთ! ხა, ხა, ხა, ხა, ახირებული ფილოსოფიას, არა, ვიქტორ?

**თალიკო.** მე არ ვამბობ, რომ ჩვენ ბინძურათ ვიცხოვროთ-მეთქი, სიბინძურე ყველასთვის დასადრახისია; მე მხოლოდ იმას ვამბობ, რომ არავის არ აქვს უფლება, სხვისი ოფლით იცხოვროს. ყველამ თავისი ოფლით უნდა ირჩინოს თავი.

**ვიქტორი.** ყოველ-გვარ მსჯელობას და იდეალს, ჩემის ფიქრით, მეცნიერული სარჩული უნდა ედვას. მეცნიერება-კი გვეუბნება, რომ ცხოვრება

ბრძოლაა არსებობისთვის. ბრძოლაა ყველგან და იგივე ბრძოლაა ადამიანთა საზოგადოებაშიც. რაც უნდა იხტუნოს კაცობრიობამ, ის მაინც ამ კანონის რკალს ვერ აცილდება და ამიტომ არაოდეს არ დადგება ის დრო, რომ ყველა თანასწორი იყოს, ყველა ერთნაირათ ცხოვრობდეს; რას მიბრძანებთ? მთელი ჩემი ძალდონე, ჩემი ახალგაზრდობა მას მოვანდომე, რომ ცხოვრებაში დავწინაურებულვიყავი, სხვებისთანა, სხვების სწორი და ტოლი არა ვყოფილვიყავი, და ახლა თქვენ მეუბნებით, ეს სისულელეა, თქვენსა რე გაბურძღნულ ყაზახ-ტე-ტიას შორის არავითარი განსხვავება არ არისო.

**თალიკო.** (ცოტა გუჟმოსული) გარწმუნებთ, შესაძლებელია, რომ ის ყაზახი თქვენზე უკეთესიც იყოს, მიუხედავად იმისა, რომ ის გაბურძღნულია და თქვენ-კი ორ დღეში ერთხელ პარიკმახერი გალამაზებსთ.

**ვიქტორი.** ამით თქვენ მხოლოდ იმას მიმტკიცებთ, რომ ჩემი შეურაცყოფა გინდათ

**ბაბალე.** თალიკო! ამ ბოლო დროს, რაც შენ რაღაც საექვო წიგნებს დაუწყე კითხვა, სრულებით გამოიცვალე და ახლა უზრდელი ლაპარაკიც კი დაიწყე. მე დღეს დედა ვარ, ამ სახლის უფროსი, და ნებას არ გაძლევ, ჩემს სტუმრებს, ჩემს მეგობრებს შეურაცყოფა მიაყენო. მე გთხოვ, ბოდიში მოიხადო ვიქტორის წინაშე.

**თალიკო.** (გაბრაზებული) მე ვიქტორ სავანლის წინაშე ბოდიში მოვიხადო? ხა, ხა, ხა! მე მხოლოდ

იმას ვწუხვარ, რომ უფრო მეტი არა ვთქვი. არა ვთქვი ის, რის ღირსიც ბატონი ექიმი იყო. გაუნათლებელი კაცი რომ იდგეს ჩემს წინაშე, მე ხმასაც არ ამოვიღებდი, მაგრამ, როდესაც განათლებული კაცი ქადაგობს ამგვარ სიბრძნეს, განა იქ მოთმენა და თავის შეკავება შეიძლება?

**ბაბაღე.** (გაანჩხლებული) მე შენ ნებას არ გაძლევ, მე შენ გიბრძანებ... ვიქტორ.. მიშველ... (გადიქცევა, მივარდება ვიქტორი და იაზანი, თალიკო მწარე ღიმილით გამოიუხრება, განს-მასუფი) წამიყვანეთ აქედან, სპალნაში გამიყვანეთ (ვიქტორსა და იაზანს გაჭყაჭთ).

**თალიკო.** (მაგიდასთან ჩამოჯდება) ყოველ დღე წამება, სულიერი ტანჯვა, სულიერი ობლობა!.. ნუ თუ აღარ იქნება ამის დასასრული? ნუ თუ არაოდეს აღარ მოეღება ამას ბოლო? ეს ოჯახი, სადაც დავიბადე და აღვიზარდე, ჭირივით შემძულდა; შეძულდენ ყველა ისინიც, ვისაც აქა ვხედავ. ჩემი თავიც შემძულდა. მხოლოდ ფარისეულობა, მხოლოდ გარყვნილება, მხოლოდ ქეიფი, — მეტს ვერაფერს ვერა ვხედავ გარშემო. ნუთუ შესაძლებელია, ასეთ პირობებში იცხოვროს ადამიანი და თავი არ შეეზიზღოს? ყველა მომბეზრდა, ყველა შემძულდა, მაგრამ სად წავიდე, ვის მივმართო? აქ ცხოვრებას მოსამსახურეთ წასვლა მირჩენია, ოღონ სულიერ სიმშვიდეს მოვიპოვებდე, ოღონ აღარ ვგრძნობდე ამ საშინელ მარტო-

ობას, ამ საშინელ ობლობას. რატომ არა მაქვს იმდენი ძაღლონე, რომ ვიცხოვრო ისე, როგორც მე მინდა? რატომ არ ძაღმიძს მოვუპოვო ჩემს სულოსა და მისწრაფებას სრული თავისუფლება? რატომ, რატომ? ნუთუ არ შეიძლება უკეთესათ ცხოვრება, ნუ თუ მუდამ ასე უფერულათ უნდა ვატარო ჩემი დღენი, რომ ერთხელაც ვერ ვახილო ნამდვილი ცხოვრება, ცხოვრება ადამიანური?... იქნება, არსად არ არის ამგვარი ცხოვრება, იქნება, შესაძლებელია უკეთესი ცხოვრება? არა, მე მრწამს, მე რაღაც ჩამჩურჩულებს, რომ არის უკეთესი ცხოვრება. მაგრამ სად არის, სად? რომ ჩავუკვირდები ცხოვრებას, ქვეყანა ვეებერთელა ჯოჯოხეთათ წარმომიდგება, სადაც ბიწიერების, გარყვნილების, უსამართლობის, ძაღმობის, ტანჯვისა და წვალების მეტი არა ფერია, სადაც გარყვნილთა ხარხარისა და მათ მსხვერპლთა კვნესის მეტი არაფერი არ ისმის. ნუ თუ არაოდეს არ მოელება ამ ტანჯვას, ამ გარყვნილებას ბოლო? ღმერთო, რატომ არ შემიძლია ერთის დაკვრით მოვსპო ყოველივე ეს, ერთის დაკვრით ვაქციო ადამიანი ანგელოზათ და ცხოვრება სამოთხეთ? ოცნება, ოცნება! რა კარგია ხანდახან ოცნება? ცხოვრებას რომ სიზმარი არ ამშვენებდეს და სინამდვილეს—ოცნება, სიცოცხლეთ აუტანელი სატანჯველი იქნებოდა. მხოლოდ

ოცნებით უნდა დავტკბე ხანდახან, ნამდვი-  
ლათ-კი ვიცხოვრო ისე, როგორც სხვები  
ცხოვრობენ; შევჯრიგდე ბედს ისე, როგორც  
სხვები ურიგდებიან; მივეჩვიო ფარისევლობას  
ისე, როგორც სხვები ეჩვევიან; ვიცინო სხვის  
შესახედავით, როცა გულში მდულარე ცრემ-  
ლები მდის; ჩავიცვა მდიდრულათ სხვის შესა-  
ხედავით, როცა მოვალეები კარზე ტალახს  
მიყენებენ; სადილები ვმართო ნასესხები ფულით  
სხვის დასანახავათ; დავბერდე ამგვარ ცხოვ-  
რებაში ისე, როგორც სხვები ბერდებიან.  
ღმერთო ჩემო, ნუთუ ეს მომეღის, ეს და  
მეტი არაფერი? ნუთუ ეს არის ჩემი მომა-  
ვალი? ნუთუ ამას ვოცნებობდი? ნუთუ  
ამიტომ შევხაროდი ჩემს მომავალს? შეუძლე-  
ბელია, საშინელებაა! რა ვქნა, რა მოვიფიქრო,  
საით წავიდე? (თავს ხელებზე დაიდებს. გამო-  
დის იაზონი).

**იაზონი.** (თაფიკოსთან მივა და ბეჭებზე ხელებს დაადებს).  
რას ჩაფიქრებულხარ, ჩემო საყვარელო? (მთუ-  
ჯდება გვერდით).

**თალიკო.** ცოცხალ ადამიანს ფიქრს რა გამოუღევს?!

**იაზონი.** გინდა გეტყვი, რაზედაც ფიქრობდი.

**თალიკო.** რაზე?

**იაზონი.** ჩვენს მომავალს ცხოვრებაზე.

**თალიკო.** დიახ, მომავალზე ვფიქრობდი, იმ მომავალზე,  
რომელსაც მე ერთსა და იმავე დროს ნატვ-  
რითაც შევყურებ და შიშითაც; მენატრება,  
იმიტომ რომ ეს ცხოვრება, რომლითაც ჩვენ,

ყველანი ცხოვრობთ, მომბეზრდა. მეშინია იმიტომ, რომ ვაი თუ ჩვენი მომავალიც იმგვარივე იყოს, როგორც სხვებისა ყოფილა. ვგრძნობ, რომ ეს ასე იქნება; ვგრძნობ, რომ უნდა იყოს სადღაც ისეთი ცხოვრება, რომელიც ჩვენსას არა გავს, და ორივე ეს გრძნობა მხოლოდ მტანჯავს. ხშირათ ისეთი ფიქრი მომივლის ხოლმე, რომ მზათ ვარ სიბრაზით ყოველიფერი დავამტვრიო, ყველაფერი მივლეწ-მოვლეწო.

**იაზონი.** (ადგება და დადის) საკვირველია ქალის ბუნება, — ის არათერში არა ჰგავს მამაკაცის ბუნებას, ქალმა უსათუოთ ის უნდა იფიქროს, რაც შეუძლებელია, იმისი უნდა ეშინოდეს, რაც წარმოუდგენელია. ერთი მითხარი, ჩემო საყვარელო, ჩვენი ცხოვრება, ჩვენი ბედი განა ჩვენს ხელთ არ არის? მერწმუნე, ყველა კაცი თვითონ არის თავისი ბედის მკვდელი.

**თალიკო.** მერე რა გინდა ამითი რომ თქვა?

**იაზონი.** ის, რომ ჩვენ შეგვიძლია, ჩვენი ცხოვრება ისე მოვაწყოთ, როგორც ჩვენ გვინდა. მე დარწმუნებული ვარ, რომ ჩვენ ბედნიერნი ვიქნებით. ამგვარ თემაზე ლაპარაკი ჩვენ ძალიან შორს წაგვიყვანს, ჩემო საყვარელო, და მე-კი მეჩქარება, რეფერატი მაქვს დაუმთავრებელი და, თუ ამაღამ არ დავამთავრე, ხვალ აღარ მეცლება, კრებაზე ვიქნები.

**თალიკო.** რეფერატი, კრება! დარწმუნებული-კი ხარ



რომ ამ რეფერატებით და კრებებით კეთდება რამე?

**იაზონი.** რას ამბობ, თალიკო? ინტელიგენცია და მისი მწერლობა ცხოვრების შემომქმედი ძალაა; მოსპე ერთიცა და მეორეც და მოისპობა ყოველგვარი პროგრესი, ყოველგვარი კარგი საქმე ცხოვრებაში.

**თალიკო.** მე-კი, მართალი გითხრა, თქვენი კრებები და თქვენი მწერლობა ბუზის იგავს მაგონებს, იმ ბუზისას, რომელიც უღელში შემბულ ხარს შუბლზე დააჯდა და გაიძახოდა, მეცა ვხნამო.

**იაზონი.** ოო, შენ ცდები, ჩემო კარგო, ფრიად ცდები, მაგრამ ერთათ ცხოვრებას რომ დავიწყებთ, მაშინ ვეცდები, გავასწორო ყველა შენი შემცდარი აზრები. როგორც ვატყობ, ჩემო საყვარელო, მე და შენ დიდი კამათი გვექნება ხოლმე, რადგანაც იმ დიად და ყველასთვის თვალსაჩინო როლს, რომელსაც ინტელიგენცია თამაშობს ცხოვრებაში, მე და შენ სრულებით სხვადასხვა თვალით ვუყურებთ. მაგრამ (სათს დაჩერებია)... უჰ, დროა წასვლისა, თორემ ველარაფერს მოვასწრობ. მშვიდობით, ჩემო საყვარელო (ხელზე ჭკოცნის). თუ გიყვარდე, დედაშენთან შედი. ის მეტათ კარგი ქალია, შენ-კი მას ერთობ გულგრილათ ეპყრობი.

**თალიკო.** დედა მე იმდენათ რ მიყვარს, რამდენადაც მეგბრალება, მაგრამ მისი ისტერიკები მთელს არსებას მიმღვრევს ხოლმე.

**იაზონი.** ერთი შენც, ჩემო კარგო! ნერვება-შლილი ქალია! თუ არ შენ, მაშ ვინ უნდა შევიდეს მის მდგომარეობაში? (შემოდის ამდრას სარდინი ჯახით).

**სარდინი.** მტრედებო, მტრედებო! ნეტავი თქვენ! ეებს, სად წახვედი, ჩემო სიყმაწვილე! ყოველისფერი სისულელეა სიყმაწვილის მეტი.... და კიდევ ფულის მეტი. კაცისთვის საჭიროა ფული და სიყმაწვილე. ხე, ხე, ხე, არა, იაზონ?

**იაზონი.** დასაწუნარი არც ერთი არ არის. მშვიდობით საყვარელო, მშვიდობით, ბატონო სარდინი!

**სარდინი.** მე მგონია, ხელი შეგიშალეთ, მე, მე, ნუ... მე ისევ წავალ. (იაზონი გადის. სარდინი აქეთ-იქით ტრიალებს. თითქმის გასვლას აზიარებს).

**თალიკო.** დაჯექი, ბაბუა, მითხარი რამე. როგორ ცხოვრობდით ძველათ, აი, როცა თქვენ ახალგაზრდა იყავით?

**სარდინი.** ჰოოი, როგორ ვცხოვრობდი! ამისთანა სადილები, დღეს რომ მამაშენმა გამართა, ჩვენ ყოველ დღე გვქონდა. ეებს, წახდა ჩვენი დრო, დაწვრილმანდა თავადობა. მე ხომ ასე მიყურებ! დილიდან დაწყებული გათენებამდე ვიქეიფებდი, გათენებისას ახალ პურს მოვითხოვდი და სადილზედაც სხვას არ ჩამოვრჩებოდი სმაში მამა ჩემს ერთი ყანწი ჰქონდა; ორი ბოთლი ჩადიოდა; უსვენებლათ ვცლიდით მე და ერთი ასლან წერეთელი, -- ღმერთმა სასუფეველი დაუმკვიდროს, მოკვდა ცხოვებული. ახლა? ახლა სულ დაჩიავდა ხალხი! რომ ვუ-



ყურებ, გული მიკვდება! ესენი უნდა იყვენ ჩვენი შვილები? ორ ბოთლ ღვინოს ზედიზედ ვერ დაცლიან, გათენებამდე რომ სუფრაზე დააჯინო ერთ კვირას ველარ გამოდგებიან! ეეჰჰ, აღარ ღირს ახლანდელ დროში ცხოვრება, შვილო, არა.

**თალიკო.** ქეიფის მეტი სხვა საქმე არაფერი გქონდათ?

**სარდიონი.** რა საქმე? თავადიშვილი და საქმე! ხე, ხე, ხე! საქმისთვის, ბიძიკო, ჩვენ კაცები გვყამდა.

**თალიკო.** სულ ქეიფი ხომ არ შეიძლება? მაგალითათ, ან გაზეთს, ან წიგნს არ კითხულობდით?

**სარდიონი.** ვკითხულობდით, რატომაც არა. მამა ჩემს იმისთანა მეშაირე ყავდა, რომ მთელი ქართლის თავადიშვილობაში ქონდა სახელი გავარდნილი. მისთანა ლექსებსა და ზმებს წაგვიკითხავდა, რომ სულ სიცილით დაგვხოცავდა.

**თალიკო.** (თავისთვის) ღმერთო, ნუ თუ ესეც ადამიანათ გააჩინე!? სამოცდაათ წლამდე იცოცხლო და არა თუ არ იცოდე, რა არის ადამიანური ცხოვრება, ერთხელაც არ დაგებადოს თავში ამგვარი კითხვა! ეს საზიზღარი-კი არა, შესაბრალოსი, მეტათ საცოდავი იდიოტიზმია. მთელი ჩვენი ცხოვრება ამგვარ იდიოტიზმს წარმოადგენდა.

**სარდიონი.** ჰო, ჰო, შენ მართალი თქვი. წარმოდგენა, დიახ, წარმოდგენა, ჩვენი ცხოვრება სულ წარმოდგენა იყო, თეატრი: ქეიფი, დროსტარება, ჯირითი, ნადირობა, არშიყობა, ხე,

ხე, ხე! მე პირველ არშიყს მეძახდენ! ახლა კი, ეჰ, საწყლები თეატრში წარმოადგენენ ხოლმე რაღაც სისულელეს და იმითი ტკეზიანი, ისე-კი ყველა მგლოვიარესავით ცხოვრობს.

**თალიკო.** (ადგება) დიახ, პაპა ჩემო, მთელი თქვენი ცხოვრება თეატრი იყო, მხოლოდ სასაცილო თეატრი. თქვენ კიდევ ყველა ერთათ მსახიობნი იყავით და საუცხოვოთ დაგვიხატეთ, რომ ხშირათ ადამიანსა და პირუტყვს შორის არავითარი განსხვავება არ არის (ჯადის).

**სარდიონი.** ჰო, თეატრი იყო, სასაცილო თეატრი; ყველა ვიციანოდით, ყველა მხიარული ვიყავით! ახლა კი!... ეჰ, ყველას თავპირი ჩამოსტირის (ადგება, კარებისაკენ მიდის, კარები გაიღება და შემოდის მატრონა, სარდიონი ხელს წაატანს; მატრონა შედგება და შეაჩერდება). შე ეშმაკო, შე ცუგრუმელა, ჰაი (ყაზაზე ხელს ურტყამს, მერე ხელს მოსდებს კისერზე და კოცნას უზიარებს).

**მატრონა.** (ხელსა ჭკრავს) იქით გესწი, შე ახლოებულო ბებერო! წაწყმენდისა მაინც აღარ გეშინია? ორივე ფეხი სამარეში გიდგას და მაინც უნამუსობას არ იშლი.

**სარდიონი.** (აკანკალებს, ჯიხს მადლს ასწევს და დაწევს). უნამუსოვო?! ვის უბედამ შე... შე... წუპაკო, ვის უბედამ... მე... მე... (გუფზე მარცხენა ხელს მაიღებს და ნელანელა მატრონას მიაშურებს). მე.. შენ... გაჩვენებ... უნამუსოვო. (შეტოტმანდება და ძირს დაეცემა).

**მატრონა.** (კივილით კარებს მიაშურებს) ქალბატონო, ქალბატონო, დიდი ბატონი კვდება, დიდი ბატონი! (კივილზე შემოდინ ბაბაჯე, დავითი, თალიკო აჩნილი).

**დავითი.** (მივარდება სარდიონს. წამოსვამს, მჯვას უსინჯავს), არიქა, გავარდით, დობტური. სამი, ოთხი, ყველა დობტურები! ჩქარა, თვარა დავიღუპეთ, სულყველა დავიღუპეთ! (აჩნილი ჩქარა გადის).

**თალიკო.** რა დავემართა? წელან კარგათ დავტოვე!

**მატრონა.** კუხნაში, ქალბატონო, რალაც რეხვა მომესმა: შამოვედი და ბატონი ასე ეგდო ძირს. (ეგუჯანი ასწევენ სარდიონს და შეკრე ოთახში გაიტანებენ მატრონა და დიმიტრი ჩქარ-ჩქარა გადინ და შემოდინ ოთახიდან ოთახში. შემოვა დავითი).

**დავითი.** (დაჯდება სავარძელში) დავიღუპე, ნამდვილათ დავიღუპე! ოოხ! (მუშტს მაგიდაზე მაკრათ დაარტყამს) მე რომ ახლა ეგ ლუკმა-ლუკმა დავწიწკნო, კბილებით დავგლიჯო, ვინ უნდა გამამტყუნოს? მთელი ხუთი წელიწადია, ჩვეციებივარ მაგ დასაღრჩობს, დაწერე ვექსილები, დაწერე-მეთქი, და ვერას გავხდი: მოვასწრობ, რა შეჩქარებო, თითქოს ოცდა ხუთის წლის ყმაწვილი კაცი ყოფილიყოს. თუ ეგ ახლა მოკვდა, თუ ვერაფერი ვეღარ მოვასწარით, დავიღუპე, მთლათ ერთიანათ დავიღუპე: ამ სახლს ხელიდან გამომაკლიან და რილათი ვიცხოვრო მერე, რილათი? ოოხ, სარდიონ, სარდიონ, შენი სახსენებელი მოისპოს, შენი! ასე რომ მცოდნოდა, მაგას დავუწყებდი მოვლას და

ლალაობას? ყელში ხელს წავეუჭერდი, მოვკლამდი, დავარჩობდი, სულს ამოვართმევდი და ვექსილებს კი მოვაცემინებდი. (ისმის ზარის ჩქარი რეკა. კარები გაიღება და შემოდის ერთი ექიმი და თან შემოყვება არჩილი. დაფითი ექიმს მიესალმება).

**არჩილი.** (დაფითს) სხვებთან ვიყავი კიდევ და ამ ხუთ წამში ყველანი მოვლოენ (გადის).

**დაფით.** (მიმავალ არჩილს) ძალიან გმიღლობთ. ბატონო ალექსანდრე, მიშველეთ, ყოველი ღონე იმარეთ, რომ ბიძა ჩემი სიკვდილს გადამირჩინოთ.

**ექიმი.** დამშვიდდით, ნუ გეშინიათ, საცდელს არ დავაკლებთ (ისმის ზარის რეკა. რამდენიმე ხნის შემდეგ შემოდის ორი ექიმი, მიესალმებიან ერთმანეთს).

**პირველი ექ.** შეიძლება, ვნახოთ ავანტიურა?

**დაფითი.** მობრძანდით, ბატონებო, მობრძანდით. (კარს ადებს და მიჭყავს ექიმები. ზალა დაცალიერდება. რამდენიმე ხნის შემდეგ შემოდის მატრონა, ნელა-ნელა მივა კარებთან და კლიტის ამტკრიდიდან იხედება თათხში, მალე შემოვა დიმიტრიც და ისიც ჭვრეტას იწყებს, მერე აიღებს თითს და მატრონას ურახუნებს ზურგზე, ვითომ ვსინჯავდ).

**მატრონა.** (ნახევარი ხმით) იქით გეიწი, რა ღმერთი გიწყრება, იი! რავა სამგლე გოჭივით ახუნტრუცებულხართ?

**დიმიტრი.** შენმა ეშხმა ამახუნტრუცა (ლოყაზე უბწკანს) შენ-კი გენაცვალოს ყველა ეს დახტურები.

**მატრონა.** შენც მენაცვალე, თუ გინდა რა!

**დიმიტრი.** ოოჰ, მეც გენაცვალე, მეც გენაცვალე, შენი ჭირიმე, შენი! (შიიწევს იმისკენ)

**მატრონა.** (ხელსა ჰკრავს) იქით გეიწო, თვარა ღვთის წყალობა მაქვს, მე შენ ღღეეს... (ამ ღრეს ოთახში ხმაურება ისმის. დიმიტრი უცებ აკოცებს მატრონას და მოჰკურცხლავს, მატრონაც უკან დაუდევნება. ცოტა ხნის შემდეგ საღაში ექიმები გადმოვლენ და დავითი).

**დავითი.** თუ ღმერთი გწამთ, გადამირჩინეთ როგორმე. **პირველი ექ.** თქვენ ცოტა ხნით გაბრძანდით. ჩვენ მოვილაპარაკებთ და შემდეგ შეგატყობინებთ კონსილიუმის აზრს (დავითი გადის).

**მეორე ექ.** (პირველს) სად გადიკარგე, რომ ამდენ ხანს აღარსად ჩანდით?

**პირველი.** გაგრისკენ გავისეირე, მომბეზრდა ერთ ალგას ყოფნა.

**მეორე.** მკრთლა, რა ამბავია გაგრაში?

**პირველი.** ციება! არა თუ აღამიანებს, ქათმებსაც-კი აციებს იქ, ქათმებსაც. და მილიონებს-კი ხარჯავენ, უნდათ, დიდ კურორტათ გახადონ!

**მეორე.** რა ენაღვლებათ! აქვთ და ხარჯავენ. როცა ეს საქმე დაიწყეს, მე მაშინათვე ვთქვი, რაც ტყუილა ფულს არ აბნევენ, არაფერი არ გამოვა-მეთქი. გაგრა და კურორტი!

**პირველი.** (მეორეს) შენ სად აპირობ ამ ზაფხულს? ალბათ, ისევ სწავლვარ გარეთ გაჰქუსლავ.

**მეორე.** ყოველ ზაფხულს მე მიტომ შევხარი ხოლ-



მე, რომ საზღვარ გარეთ წავიდე, მაგრამ ამ წელს-კი არ ვიცი.

**შესამე.** რა ცოდნა უნდა? აიღე და წადი, შენსავით თავისუფალი კაცი რომ ვიყო, სადაც მინდა, იქ წავალ.

**მეორე.** ეე! თითო საზღვარ-გარეთ წასვლა, ჩემო კარგო, სამი ათას მანეთამდე მიჯდება და წელს-კი იმის ნახევარიც აღარ არის შემოსავალი, რაც შარშან იყო.

**პირველი.** რაც ეს ახალგაზდა ექიმები ჩამოვიდნენ, მთლათ მორყვნეს და გააფუჭეს საქმე. წარმოიდგინე, ათ შაურათ იღებენ ავთმყოფს, ათ შაურათ! სირცხვილით სად უნდა გავამხილო, ავთმყოფი ათ შაურს მაძლევს-მეთქი?!

**შესამე.** მალე იქამდე მივა საქმე, რომ ზოგიერთი ჩვენი ახალგაზდა კოლეგები ათ შაურათ არა თუ გასინჯავენ ავთმყოფს, წამალსაც-კი მისცემენ ამ ათ შაურში!

**მეორე.** მათი ანგარიში, თუ მკითხავ, სწორია: ტყუილა ჯდომას და კარებისაკენ ყურებას, ისევ ათი შაურის აღება ჯობია.

**პირველი.** კი, მაგრამ ექიმმა როგორ უნდა დაიმციროს იმდენათ თავი, რომ ათ შაურათ ავთმყოფი გასინჯოს?!

**მეორე.** ეჰ, შე მამაცხონებულო, შენც ისინი ექიმები გგონია! ექიმი-კი არა, მკითხავეები არიან, ნამდვილი მკითხავეები იმ განსხვავებით, რომ წინეთ მკითხავეებს დიპლომი არა ჰქონდათ, ახლა-კი დიპლომიანი მკითხავეები გაჩნდნენ.

**პირველი.** საკვირველია, რა უვიცი ექიმები გამოდიან ახლანდელ დროში. არასფერი არ იციან, არასფერი! ჩემ ფერშალს არ გავცვლი ყველა აქაურს ახსლგაზრდა ექიმებში. მრცხვენია მათის უვიცობისა და ჩვენ-კი თამამათ კოლლეგებს გვეძახიან!

**მესამე.** დაწვრილმანდა დრო და დაწვრილმანდა ხალხიც.

**მეორე.** (პირველს) ალელეგოვმა გამოგიგზავნა ფული?

**პირველი.** მე ჯერ არაფერი არ მიმიღია?

**მეორე.** Ахъ, онъ мерзавецъ! არასფერს არ მოგვცემს. აგერ, ნახავ! არა, ჩემო ძმაო, ჩვენ თუ იმას ვცდილობთ, რომ ავათმყოფი მოვატყუოთ, ავათმყოფებიც არა ნაკლებ გვატყუებენ.

**მესამე.** უნდა რაიმე ღონე ვიღონოთ, რომ გონორარის ფული არ იკარგებოდეს! მე არაფერი არა მაქვს იმის წინააღმდეგი, რომ ღარიბს არ გამოვართვა ვიზიტის ფული, მაგრამ, წარმოიდგინე, პირველი მდიდარიც იმას იძლევა, რასაც ღარიბი. С—ъ сынъ Варшаветовъ! მთელი ქალაქი დაატყავა და გუშინ წინ მიმიწვია, სამი ბავშვი მაჩვენა და ორი მანათით გამომისტუმრა!

**მეორე.** ამაში ისევ ჩვენ ვართ დამნაშავე, ჩემო კარგო! მეორეთ რომ დაგიძახებს ის შენი ვარშაპეტოვი, პანლურით უნდა გაისტუმრო, და მაშინ აღარ იზამს ამას; იმას რომ ორი

მანათი გამოვართვათ, მაშ სხვამ რაღა უნდა მოგვცეს?

**მესამე.** ერთი რამ არ მესმის. რამ უნდაყვარა დავითს ეს მოხუცებული ბიძა, რომ ასე გამწარებულია?

**პირველი.** არ იცი, როგორ არის საქმე? ეე, ეს გლოძელი ისტორიაა. ეს სახლები ამ მოხუცისა არის. აქ იდგა ეგ თავისი ხასათი, რომელთანაც ორი შვილი ყავდა; დავითს მშვენიერი სახლები ჰქონდა ბულვართან, ცოლის ნამზიფი, მაგრამ კარტში წააგო; მაშინ შეუჩინა ამ მოხუცს ნათესავეები, როგორ არა გცხვენია, ხასასთან ცხოვრობო, ნათესავეებს თავსა გვჭრიო. იმ საწყალ ქარს ცალკე ემუქრებოდენ, შვილებს ამოგიხოცავთო. ქალი მართლაც შეშინდა და თვითონ მოინდომა ცალკე გასვლა, მაგრამ ჰკვირნათ გაისარჯა: ამ მოხუცს ნოტარიალურის წესით ანდერძი ჩამოართვა ისე, რომ არავის არ გაუგია. ამ ანდერძის ძალით, ეს სახლები იმ ქალს რჩება ამ მოხუცის სიკვდილის შემდეგ.— იმ ქალს რამდენიმე ასი თუმანი გადაუნარჩუნებია ხასობაში, იყიდა პატარა ადგილი წყლის პირს დასახლდა და მშვენიერათ ცხოვრობს. აი, ახლა ეს მოხუცი კვდება და დავითს ის ანდერძი მოსვენებას აღარ აძლევს, მაშ!! მაგრამ დიდი ეშმაკი კაცია. აგერ ნახავთ, რას უზამს იმ ანდერძს.

**მეორე.** ანდერძს რაღას უზამს? ნოტარიუსის-მიერ და-



მოწმებული და დამტკიცებულია. ისე გამოაბ-  
ძანებენ შენს დავითს ამ სახლიდან მაგ ანდე-  
რძით, რომ შენი მოწონებული!

**მესამე.** (სათს დაჩქრება) ახლა ისევ ავითმყოფს დავუ-  
ბრუნდეთ, თორემ ჩვენს კონსილიუმში იმას  
სულიც ამოუვა.

**მეორე.** რაღა დავუბრუნდეთ, ტიპიური დამბლაა და  
მეინშტოკის სუნთქვა იმის მოწმეა, რომ ეგ  
ხვალ დილაამდე ვერ გააწევს.

**მესამე.** მე სრულებით ვეთანხმები შენს აზრს, — არა  
მგონია, მაგან გაათენოს.

**პირველი.** ჩემის ფიქრით, კაპილლარი უნდა ჰქონდეს  
გამსკდარი. გულიც გაგანიერებული აქვს.

**მეორე.** კაპილლარიდან რომ მოდის სისხლი, ცხადია,  
მხოლოდ ერთი კაპილლარი-კი არ უნდა იყოს  
გამსკდარი, არამედ რამოდენიმე.

**მესამე.** მაჯას რომ ვშინჯამდი, დავრწმუნდი, რომ  
სკლეროზი ერთობ გავრცელებული აქვს. უე-  
ჭველია, ნამეტანი ღვინის მსმელი იყო.

**მეორე.** ტყილპი არ გაგისინჯავთ?

**პირ.** და მეს. არა!

**მეორე.** ოოჰ! გვარიანი დიდი აქვს, ასე რომ მალა-  
რიაც აქვს მაგას უსათუოთ.

**პირველი.** მაშ რა გამოუწეროთ?

**მეორე.** (ხელს ჩაიქნევს) ეეჰ, დაწერეთ, რაც გინდათ,  
თითქოს სულ ერთი არ არის!

**პირველი.** (რეცეპტსა სწერს. შემდეგ აწვდის სხევებს ხელ-  
მოსაწერათ. ისინიც ხელს აწერენ) რა გადავცეთ  
შინაურებს?

**მეორე.** გარდაეცი, რომ იმედი არავითარი არ არის, დამბლა აქვს დამართებული.

**პირველი.** ჩემის ფიქრით, ცუდი არ იქნება, რომ გასაძრომი კარი დავტოვოთ! ვთქვათ, გარდაეცი აგრე და ერთიც ვნახოთ: ავთამყოფი გამობრუნდა, მერე რავა გინდა? ხომ ავვიგდეს საცინათ?!

**მეორე.** შენი მტერი, ეგ აღარ გამობრუნდეს, მაგრამ როგორც გინდა.

**პირველი,** (იძახის) მობრძანდით! (შემოდის დავითი და დაჯდება ექიმებთან) კონსილიუმი დიდინის თათბირის შემდეგ იმ აზრს დაადგა, რომ ავთამყოფს დამბლა დამართნია; მაგის წლოვანებაში ამგვარი ავთამყოფობა მეტათ საშიშია, მეტათ; მორჩენის იმედი ძალიან ცოტაა, თუმცა მომხდარა ხოლმე, რომ ამისანა ავთამყოფებიც გამობრუნებულან ზოგჯერ (ადგებიან სთითათ, გამომეშვიდებიან. მიდიან).

**დავითი.** ბატონო ალექსანდრე! შამობრძანდით ხოლმე ყოველდღე ორჯერ-სამჯერ, როგორც თქვენ თვლიდეთ საჭიროთ.

**პირველი ექ.** (გასვლისას) ძალიან კარგი, ძალიან. (შემოდის ბაბალე, კოტიკო და აჩილია).

**ბაბალე.** რა თქვეს, იმედი მოგცეს?

**დავითი.** აი, ისეც მაგათ გაუძლიათ! მაგათ სიტყვას ეშმაკიც ვერ გაიგებს. რა ვიცი: იმედსაც იძლევიან და არც იძლევიან. ძალიან ცოტა იმედიაო, შეიძლება მაინც მორჩესო, ეჰ! (ხელს ჩაიქნევს).

**არჩილი.** თუ არ მოკვდა, მორჩებო, რაღა! ამგვარი პასუხი მოსალოდნელი იყო; ექიმები ყოველთვის პიფიას ბაძავენ, მართალს არ გეტყვიან, რადგანაც ეს მართალი თვითონაც არ იციან. (ფანჯარასთან მივა და ალბომს ათვალიერებს).

**დავითი.** ასე გაჩერება არ ვარგა; ახლავე ნატარიუსთან უნდა გავიქცე.

**ბაბალე.** ნატარიუსი რას გიშველის?

**დავითი.** ნატარიუსს ვექსილები უნდა დავაწერინოთ, მეტი გზა არ არის.

**ბაბალე.** მერე რომელი ნატარიუსი დაგეთანახმება ყალბი ვექსილების შედგენაზე?

**დავითი.** შენ მისი ჯავრი ნუ გაქვს, ერთი წლის უკანა რიცხვითაც დავაწერინებ!

**ბაბალე.** ექიმის შეუმოწმებლათ მაინც არავინ არ დავაწერს

**დავითი.** ვიქტორს მოვიყვან და როგორ არ დავგიმომწმებს?!

(გადის ჩქარა. უკან გაუგება ბაბალეს).

**არჩილი.** ნატარიუსი, ვექსილი, ვიქტორი, არაფერი არ მესმის. ცოცხალს ყველა დასცინოდა და ახლა, როცა კვდება, ყველა გულგახეთქილი დარბის. აქ რაღაც სხვა ამბავია. მოვიცდით, გავიგებთ, — არა ფერია. (მიდის მაგიდასთან. რეცეპტს აიღებს და კითხულობს) ნეტავი ეს რეცეპტი სააქაოსთვის გამოუწერეს, თუ საიქიოსთვის? სანამ ამ რეცეპტს იშოვნინდნენ, თავს იკლავდნენ და ახლა წამალზედაც აღარ აგზავნიან! ეეჰ, ყველაფე-

რი ფარისევლობა და სიფლიდვა დღევანდელ  
ცხოვრებაში. მე დარწმუნებული ვარ, ეს  
დოხტურებიც მხოლოდ მიტომ მოიწვიეს, სხვამ  
არ დაგეძრახოსო.

ფ ა რ დ ა

## მოქმედება მეორე

(სცენა წარმoadგენს იმავე ზაღას)

**დავითი.** (მარტო) ეს ერთი ძალიან დიდი ტვირთი მოვი-  
შორე თავიდან. ახლა მოვიდეს ის უნამუსო  
და მისი ანდერძი დამაქადნოს! ხა, ხა, ხა, ხა,  
ხა! მე რომ რიგიანი სწავლა მიმელო, ჩემის  
მოხერხებით და ჭკუით ქვეყანას გადავატრია-  
ლებდი... მაინც სხვებზე უკეთესი ვარ. ჩე-  
მისთანა სახელს ჩვენს წოდებაში ბევრი არ  
ატარებს და ამ სახელით ჩავალ საფლაფში.  
ჩვენი ინტელიგენცია ისე საქმეს ვერ გააკე-  
თებს, რომ არ მომმართოს, რჩევა-დარიგება არა

მკითხოს, — და ჩემს აზრს ყველა განსაკუთრებული ყურადღებით ისმენს. მე დარწმუნებული ვარ, ახალ არჩევნების დროს ყველა ერთხმად მთხოვს მარშლობას. ის წუბაკი დედაკაცი-კი მექადნებოდა, სახლიდან გაგდენიო! აბა ერთი ვნახოთ, როგორ გამდევენს. ან მომიგზანის ვისმე ახლა, ან თვითონ მოვა. მე არას ფერს არ ვეტყვი; თავის ანდერძში იმასვე გავხვევ. იმ ანდერძის წყალობით, იმ ალაგსაც გამოვაცლი ხელიდან, ზედ რომ დგას, და მაშინ ნახავს, თუ როგორ უნდა საყვარლების ჩათრევა. მერე რა მშვენიერი ადგილია! იმაზე რომ ერთი კარგი სახლი დავდგა, ერთი ალაგი აღარ აჯობებს ამ ქალაქში. მშვენიერი აზრია, მშვენიერი! (შემოდის ბაბაღე, დავითი ხეჯზე აკოცებს, შემდეგ ზირზე).

**ბაბაღე.** ვის ელაპარაკებოდი ასე ადრინათ?

**დავითი.** ჩემს თავს. როგორ გგონია, ბაბაღე, ცუდი კაცი არ უნდა ვიყო?

**ბაბაღე.** არა გიშავს არ, შენზე ვუარესს ჯობიხარ.

**დავითი.** ხუმრობის გარეშე! არა, ერთი მითხარი, სხვა ჩემს ალაგას ვინ მოახერხებდა ასეთ საქმეს? ეს სახლი ხომ დავირჩინე, ამ სახლს ერთი საუცხოვო ადგილიც ზედ მოყვება.

**ბაბაღე.** რომელი ადგილი, რას ამბობ?

**დავითი.** შენ დამაცალე. ის დედაკაცი ჯერ შამოგვითელის, ანდერძი ხელში მიკავია და სახლი დამითმეთო. როცა არ დაუთმობთ, სამართალს

მიმართავს და ამით თავის თავს მემკვიდრეთ  
გამოაცხადებს. მაშინ წარვადგენ შენს ვექსი-  
ლებს. ეს სახლი ოცდახუთი ათას მანეთათ  
არის შეფასებული, ჩვენ-კი ოცდა-ათი ათასი  
მანეთი კისერზე დავაწეროთ და თავის ადგი-  
ლზე ხელს ვვადებებით. ბიჭი არა ვყოფილ-  
ვარ, თუ ასე არა ვქნა. მერე იცი, რა ადგი-  
ლია, ბაბაღე! იქ რომ ერთი კოხტა სახლი  
გამოვქიმოთ, ნამდვილი სამოთხე იქნება.

**ბაბაღე.** მერე რითი აპირობ გამოქიმას?

**დავითი.** როგორ თუ რითი! ამ შემოდგომაზე, სულ  
ცოტა, ოთხი ათას მანეთს ავიღებ სალდათე-  
ბისაგან.

**ბაბაღე.** იცი, რა გითხრა, ჩემო კარგო, შენ ძალიან  
ცოტას სჯერდები. ტყუვილა ხომ არ იღებ,  
საქმეს აკეთებ და საქმეში-საქმის შესაფერისათ  
უნდა აიღო! ღმერთმანი, სირცხვილია! მე რომ  
შვილი სალდათათ მიმიდიოდეს, ჩემ სიცოც-  
ხლეს არ დავიშურებ მისთვის, ვინც იმას გა-  
მინთავისუფლებს, და შენ-კი ბევრს ას მანათს  
ჯერდები. ასი მანათი რა არის?

**დავითი.** რა ვქნა, ბაბაღე, ხალხი მეცოდება. ჩემი მი-  
ზანია, ხალხს ვემსახურო, სარგებლობა, მო-  
ვუტანო; ცოტა დამაკლდება, მართალია, მა-  
გრამ სამაგიეროთ მადლია და სახელი კაცი,  
ჩემო ბაბაღე, სახელისთვის უნდა ზრუნავდეს.  
მე, შეიძლება, ბევრი ვერაფერი დაუტოვო  
ჩვენს კოტიკოს, მაგრამ სახელს, სახელს-კი  
დავუტოვებ, შეუბღალავ სახელს!



**ბაბაღე.** (შოკებუვკა დაკითხ და აჯერსს დაუწეებს) იცი, დავით, ახალი გუბერნატორი მოდის.

**დავითი.** მერე რა ვუყოთ, ჩემო საყვარელო!?

**ბაბაღე.** როგორ თუ რა ვუყოთ? გარა არ იცი? ჩვენ ყოველთვის პირველი ვპატიჟობდით ხოლმე გუბერნატორს, და ახლა რომ სხვამ დაგვასწროს, სირცხვილია.

**დავითი.** შენ გენაცვალე, გუბერნატორის დაპატიჟება, სულ ცოტა, ოცდაათი თუმანი დაგვიჯდება და ახლა კი არა თუ ოცდაათი თუმანი, სამი თუმანი რომ მითხრა, არა მაქვს.

**ბაბაღე.** როგორმე უნდა იშონო, სადაც გინდა, მიწაში უნდა ჩაძვრე და იშონო. როგორც მითხრეს, ანეტა აპირობს თურმე დაპატიჟებას, გარდაფხაძის კნენა, და იმან რომ გუბერნატორის დაპატიჟება დამასწროს, იცოდე, თავს მოვიკლაფ! შენი ჭირიმე, ჩემო დათიკო, შენ გენაცვალე, იშონე როგორმე! აბა ოცდაათი თუმანი რა ფულია! ნუ თუ შენისთანა კაცი, შენი სახელისა და ნდობის პატრონი ოცდაათ თუმანს ვერ იშონი?

**დავითი.** გეფიცები, ვერ ვიშოვი. ახლა ისეთი კრიზისია, რომ...

**ბაბაღე.** (გააწეუტინებს და ჭკაუნის) არა, არა, ნუ გამაგონებ ნურაფერს, იშონი, იშონი, გადაწყვეტილია! (დავითს ცდილობს, რაღაცა თქვას, მაგრამ ბაბაღე აღარ აცდის) აბა, ბა, ბა, მორჩა, გათავდა! შეუცვლელათ გადაწყდა! (გადის სწრაფითა და ში).

**დავითი.** ახირებულა, ოცდაათი თუმანი ნაღდი მიწა-  
და, რომ გუბერნატორი დავპატიყო. აღარა-  
ფერს მომცემენ, თუ არა და ამდენი ფულთ-  
სად ვიშონო?... არა და, გუბერნატორის დაპა-  
ტიყება სწორეთ აუცილებელია. ოო, ჩემი  
ბაბაღე დიდი ჭკუის პატრონია, დიდი გამჭრი-  
ახი ქალია. საქმე ის არის რომ პირველათ  
დავპატიყოთ, თორემ, თუ ვინმემ დაგვასწრო,  
მერე დაპატიყება კაპეიკათ აღარ ღირს. (ამ-  
იღებს ზარტმანს და ფუფს ათფლის) იცი, რას  
ვიქ, მოდი კლუბში ვცდი ბედს. დიდი ხანია,  
კარტი აღარ მითამაშნია, იქნება, ბედმა გამი-  
ლიმოს? თუ ამით ვერაფერს გავხდი, მაშინ  
ისევე ყარამანს უნდა ვთხოვო, ის არ დამიკა-  
ვებს: შვილი ყავს ამ შამოდგომაზე კენჭში  
და კიდევ გაუხარდება, დიდის სიამოვნებით  
გამომიგზავნის! საუცხოვო აზრია! ბაბაღე,  
ბაბაღე!

**ბაბაღე.** (კარებში შემოდგება) რას მეტყვი ახალს?

**დავითი.** აბა, შენ ერთი შენებურათ დაფაცურდი და  
ფუფი მზათ იქნება. გამოვნახე წყარო! (შუბ-  
ლზე თითს ირაკუნებს, ბაბაღე ჩქარა წამოვა მოუ-  
ხვევა და ჭკოცნის).

**ბაბაღე.** იცი, ჩემო საყვარელო, ის ჩვენი რეპეტიტორ-  
ი სწორეთ უნდა დაარიგო როგორმე. წარ-  
მოიდგინე, მოსამსახურე ბიქსა და გოგოს  
ხელს ართმევს? (დავითს სიცილი წასკდება, ბა-  
ბაღეც იცინის).

**დავითი.** (სიცილით) განათლებული კაცია, ხა, ხა, ხა,



ხა! დემოკრატია, ხა, ხა, ხა, ხა! ნამდვილათ სოციალ-დემოკრატი იქნება, ხა, ხა, ხა, ხა! ის, ჩემო საყვარელო, დიდი პოლიტიკოსი ყოფილა. მატრონას თუ ხელს ართმევს, ალბათ სხვანაირათაც იმზადებს საქმეს და, რომ არაფერი შემნიშნონო, დიმიტრისაც ხელს ართმევს. ვიცი მე მაგ ჯურის ხალხის ამბავი. გოგო კარგათ დატუქსე, რომ აღარ გაბედოს მაგჩთანა სისულელე, და ბიჭს, თუ უნდა. ყოველ დღე პირზე ჰკოცნოს, რა გენაღვლება.

**ბაბაღე.** გენაცვალე, იმას კისერიც უტეხია, ოღონდ კოტიკოს ასწავლოს კარგათ. მაგრამ ბიჭი და გოგო მთლათ გაირყენებიან, პატარა ხანს იქეთ ჩვენ გამოგვიტუნტურებენ ხელს ჩამოსართმევათ.

**დავითი.** (სიცილით) წარმოიდგინე, ბაბაღე, რომ გუბერნატორი გვეწვია და ჩვენმა დიმიტრიმ და მატრონამ ხელები გაუწოდეს ჩამოსართმევათ. ხა, ხა, ხა, ხა! (იფინიან. შემოიარბენს კოტიკო და ჰკოცნის ჯერ დედას, მერე მამას).

**ბაბაღე.** შენ რა აღრე ამდგარხარ დღეს?

**კოტიკო.** ცხენით უნდა გავიკატავო.

**ბაბაღე.** (ღიმილით) მერე ცხენი ვინ მოგართვა?

**კოტიკო.** მომართმევენ.

**დავითი.** მე იმდენი ფული არა მაქვს, რომ შენ ცხენებზე ხარჯო. აი, წახვალთ სოფელში და, რამდენიც გინდა, იმდენი აჭენე ცხენები.

**ბაბაღე.** დავით, რათ იცი ყოველთვის ბოვშის გულის

გატეხა? შენ სრულებით წაუხდენ ამას ხასიათს.

**ღავითი.** შე მამაცხონებულო, რა იცი, რაფარ ცხენს მოგვრიან? გადმოაგდოს ბოვში და დაანტვრიოს, მერე? (კარებთან მივა) დიმიტრი! დიმიტრი! (ისმის იქიდან: ბატონო, ბატონო!) წაღები მომიტანე, ჩქარა! (შედის საწოლ ოთახში).

**კოტიკო.** (მივა და დედას აჯიკსს დაუწეებს) დედა, დედილო, ისეთი პევიცა ჩამოვიდა, ისეთი, რომ...

**ბაბაღე.** (ღიმილით) მერე რა გნებავეს, შე ეშმაკო, ჰა?

**კოტიკო.** ერთი თუმანი უნდა მომცე.

**ბაბაღე.** თუმანი რათ გინდა! ერთი მანეთი მიეცი ბილეთში და გათავდა

**კოტიკო.** ჰი, ერთი კარგი ბუკეტი რომ არ ვუყიდო, თავს მოვიკლავ.

**ბაბაღე.** (სიცილით ეაღერებს და შუბლზე ჭკოცნის) რას ამბობ, ბიჭო? ვინ შენ და ვინ ბუკეტი! მამა შენმა რომ გაიგოს, თეატრშიდაც არ გაგიშვებს.

**კოტიკო.** (ჭკოცნის) შენ გენაცვალე, დედა, შენი ჭირიმე! რა არი, შენ თვითონ არ შეგრცხვება, რომ ჩემმა ამხანაგებმა იყიდონ და მე არა? ერთი ბუკეტი რა დიდი რამეა?

**ბაბაღე.** ძალიან კარგი, ერთი ბუკეტი, ვთქვამთ, სამი მანეთი, ხუთ მანეთს მოგცემ.

**კოტიკო.** არა, დედა, არ მეყოფა, მე არ მოგიკვდე, არ მეყოფა, შენი ჭირიმე, შენ შამოგეველე! (უკაცხვის ხელებს).

**ბაბაღე.** არ შემძძლია, შენ არ მომიკვდე. მამაშენს

ვერ ვეტყვი და მე ერთი თუმანი არა მაქვს ახლა.

**კოტიკო.** (სტოლზე თავს დადებს, ვითომ ვტირიო) მაშ შენი საათი მომეცი, დავაგირავებ და შერე ფული მომეცი.

**ბაბალე.** (იღინის) შე ეშმაკო, იცი-კი სად უნდა დააგირავო? (ჭკოცნის).

**კოტიკო.** კი ვიცი, მისი ჯავრი ნუ გაქვს. ამას წინეთ რომ ტანცავშიცები ჩამოვიდენ, ჩემი საათი ხუთ მანათში დავაგირავე და ახლაც არ გამომიყილია. (ბაბალე იღინის) შენ გენაცვალე, დედა! რა არი სულ ჩამციებიხარ, ისწავლე, ისწავლეო და თუ შენ ამისთანა უბრალო რამეს არ ამისრულებ, აღარც მე ვისწავლი. ის ვილაც რეპეტიტორი მომიყვანეთ, საქმე გამიჭირა, სულ იმას მუუბნება, მე ფულს იმიტომ ვიღებ, რომ შენ გასწავლოვო! რასაც სხვები მასწავლიდენ, სამი იმდენს მასწავლის.

**ბაბალე.** ეს ერთი კიდევ ამისრულებია შენთვის და აწი იცოდე, დიდხანს ნულარას მთხოვ. (აძლევს ფულს) მხოლოდ მამაშენთან არაფერი წამოგცდეს, იცოდე.

**კოტიკო.** (ჯერ დედას კოცნის და შერე მიჩბის) შენ მისი ჯავრი ნუ გაქვს.

**ბაბალე.** (საათს დაჩერებია) თერთმეტ საათზე ვიქტორი უნდა მოვიდეს... არ ვიცი, რა მოვუხერხო იმ უმანკო ბავშვს? ვუყვარვარ, გაგიყვებით ვუყვარვარ და თან თითქოს რცხვენია. ერთხელ წაშოცდა: დავითი როგორც თავის მეგობარს,

ისე მიყურებს და მე-კი ვლალატობო! საკვირ-  
ველია, ღმერთმანი! მთელი განათლებული კა-  
ცობრიობა იმას ამბობს: სიყვარული თავისუ-  
ფალი უნდი იყოს, და ის-კი „ვლალატობო“!  
ვის? რითი? არა, არა, ათასჯერ არა! უშენოთ  
ერთ დღეს არ შემიძლია გაძლება; უშენოთ  
ჩემი სიცოცხლე წარმოუდგენელია (გადის. რა-  
მდენიმე ხანს სცენა ცაღიერია. შემდეგ შემოვა და-  
ვითა სტეგენით, გაზეთი შემოაქვს დაჯდება კით-  
ხულობს; შემოვა დიმიტრი).

**დიმიტრი.** ბატონო, ვილაც ყაზახი გახლავს, კნიაზის  
ნახვა მინდაო.

**დავითი.** ვინ ყაზახია, რა ჰქვია?

**დიმიტრი.** რა მოგახსენოთ, ბატონო, სახელი არ მიკი-  
თხავს.

**დავითი.** ცალიერი მოვიდა, თუ მოიტანა რამე?

**დიმიტრი.** ჯიბეში თუ აქ რამე, ბატონო, თვარა იმას  
აფერი არ მოყოლია თან.

**დავითი.** წადი, ჰკითხე, ვინ არის. (დიმიტრი გადის. და-  
ვითა გაზეთს კითხულობს) ჰმ! საკვირველია,  
ღმერთმანი. რაც ჩვენში გამოყრილი სემენა-  
რისტია და დიაკვანის შვილები, ყველა მწე-  
როლობს და ყველა ჩაგვციებია, რატომ თქვენც  
ჩვენისთანა მუჟიკები არა ხართო! გინახამთ  
ამისთანა. სამართალი? რატომ თქვენც მუჟი-  
კები არა ხართო! ჰაჰაი, დედა ა! (გუფზე  
ხელს ირტყამს) ერთი მე მქონდეს თქვენზე უფ-  
ლება და მაშინ ვნახავდი, რავა აწრიპინდებო-  
დით! იმ მწერალს, რომელიც ამისთანა წერი-

ლებსა სწერს, და იმ ცენზორს, რომელიც ამის ნებას აძლევს, ჩემი თვალისწინ გავაროზგინებდი. მამის სული არ წამიწყდეს, გავაროზგინებდი. თავად-აზნაურობას სისხლი გაქვთ წამხდარი, მეტი ხორცი ხართ, ქვეყნისთვის გამოუსადეგარი, უნდა მოისპოთო! გინახამთ? ქვეყანა გაირყვნა, ლაგამი აუშვეს და რასა სწერენ და რას არა, აფარაფერი აღარ გაეგებათ! ეჰ, აფსუს, რა დროში ვცხოვრობთ, რა დროში! (შემოდის დიმიტრი)

**დიმიტრი.** ბატონო, ლუკია გახლავთ, ჩიგლაძე თუ ჩახლაძე, ვეღარ გავარჩიე.

**დავითი.** ააჰ, მობრძანდეს, მობრძანდეს, მოახსენეთ, მობრძანდითქო! (დიმიტრი გადის) ნახვით, მომიტანა თუ არა ფული. ერთი ათი თუმანი ახლა ჩემთვის კარგია (შემოდის ლუკა, კარებში გაჩქრდება და დაბლა თავს დაუკრავს) ლუკას გაუმარჯოს!

**ლუკა.** ღმერთმა გამარჯვება ნუ მოგაკლოსთ, შენი ჭირიმე!

**დავითი.** რა ამბავია, ლუკა, თქვენში?

**ლუკა.** მშვიდობა შენი ჭირიმე, რა ამბავი იქნება?

**დავითი.** აგრე უნდა, ლუკა, მერე? შვილი გაგინთავისუფლეთ სალდათობიდან, ოც თუმანს დაგჯერდი, თუთხმეტი თუმანი მე დავხარჯე ამ საქმეში და შენ კი ჯერ ათი თუმანის მეტი არ მოგიცია. ეს იყო, ამ ერთ კვირეში გიშოვიო?

**ლუკა.** მაგის სათხოვათ მოვედი, შენი ჭირიმე! ჩემ

შვილს მისთანა ზადი ქონდა თურმე, რომ არ წეიყვანდენ და ათი თუმანი თქვენი ჭირის სანაცვლო იყოს, მეორე ათი თუმანი უნდა მაპატიო.

**დავითი.** სადაურს ლაპარაკობ? შენს საქმეზე ჩემი ფული დავხარჯე და რა გაპატიო? ჩემი მომეცი; შენსას ხომ არა გთხოვ. თუთხმეტი თუმანი მე დავხარჯე, ხუთი თუმანი აღარ მერგება ამდენ სირბილში?

**ლუკა.** არ დახარჯამდი, შენი ჭირიმე, ზადიანი რომ არ ყოფილიყო...

**დავითი.** (გახელებული) მაშ მე ვტყუი? არა შენ მართალს ამბობ და მე ვტყუი?!

**ლუკა.** რას მიბრძანებ, შენი ჭირიმე, მაგას ვინ მოგახსენებს, მარა ზადიანი იყო ჩემი შვილი და მაინც არ წაიყვანდენ თურმე.

**დავითი.** რას დეიყინე ზადიანი, მაშინ არ ჰქონდა ზადი და ახლა გამოაჩნდა?

**ლუკა.** მაშინაც ქონდა, ბატონო, მაგრამ ჩვენ, გლეხკაცს, რა გვესმის, შენი ჭირიმე? მაგდენი რო გვესმოდეს, ხო თქვენც აღარ შეგაწუხებდით და აღარ შეგაწყენდით თავს.

**დავითი.** შენ პირდაპირ მითხარი, იძლევი თუ არა იმ ათ თუმანს, რომელსაც შეპირებული იყავი? ათი თუმანი თავში მომეცი ხომ! ათ თუმანი მაშინ უნდა მოგეცა, თუ გავანთავისუფლებდი, მერე.

**ლუკა.** აგრე იყო, შენი ჭირიმე; მარა იმის განთავისუფლებაზე ბევრი დავიდარაბა არ დაგჭირ-



დებოდათ, რახან ზადიანი იყო. ამნაირი ისე-  
დაც არ მიყავთ თურმე და როდი ვიცოდი.

**დავითი.** მაშ ეგრე! (ადგება, გავა, ჰატარა ხანს უკან შემო-  
ვა, შამოიტანს ერთ ფურცელს დაწერილ ქაღალდს  
და ჟუკას უჩვენებს) ამას ხომ ხედავ, ეს და-  
ნოსი დღესვე გაიგზავნება, დღესვე, და მა-  
შინ დაინახავ, გააქანებენ თუ არა შენ შვილს.  
ახლა გასწი. ასი თუმანიც რომ შამომადლიო.  
აწი, ასი თუმანი, მაინც აღარ მინდა. მე თქვენ-  
თვის ვშრომობ, სიკეთეს გიშვრებით და  
თქვენ-კი სიცრუისა და სიყალბის მეტი არა-  
ფერი გამოგიდისთ ხელიდან. (ჟუკა თავს იფხანს  
და შემდეგ უფუმანით).

**ლუკა.** შინი ჭირიმე, ბატონო, ნუ გამირისხდები, ნუ  
დამლუბავ, იმ ათი თუმნისათვის ერთი უღე-  
ლო ხარი გავყიდე, ჩემი საცხოვრებელი. ის  
იყო, ცოლშვილს მერჩია. რომ მქონდეს სა-  
ლსარი, ვინ თავმკვდარი, მარა თქვენ თვითონ  
კარგათ მოგეხსენებათ ჩვენი ამბავი: რა გვა-  
ზადია ღარიბ გლეხკაცს?

**დავითი.** კარგი, მშვენიერი, რა გაწუხებს? მე ამ და-  
ნოსს გავგზავნი, შენ შვილს ზადი აქვს, მაინც  
უკან დაგიბრუნებენ; შენ მართალი დარჩები,  
მე-კი მტყუანი. (ზაუზა) იცოდე, რომ არა თუ  
საღდათათ წაიყვანებენ, საღდათობამდე ერთ-  
ორ წელიწადს იმასაც და შენც ციხეში ჩაგა-  
ჯენენ ყურის გაფუჭებისათვის, და მეტე ნა-  
ხავთ თქვენს სეირს.

**ლუკა.** შენი რისხვა არ მომეცეს, ბატონო! ექვსი წლინ.

რომ იყო, ყელ-ბატონები ჭირდა, და იმან დაუტოვა ყურებში ზადი. თორემ ნაეშმაკარი საქმე არ არის, თქვენი რისხვა არ მომეცეს.

**დავითი.** იმას გაიგებ მალე, შენ უფრო დაგიჯერებენ, თუ მე. გასწი ახლა, წადი! (ღუკა უკუმანდბს და შეკე გადის თავის ფხანით) არამზადა! მოდი და, ახლანდელ დროში კაცს დაეხმარე, საქმე გაუკეთე! ყველა მოტყუებასა ცდილობს, ყველას საეშმაკოთ უჭირავს თვალები! ოოჰ, ტყავი უნდა გაგაძროთ ადამიანმა ყველას, ტყავი, და ის არის მადლი! (შემოდის ბესარიონი).

**ბესარიონი.** კნიაზ ვახლავარ!

**დავითი.** (დამჯდარი ბესარიონს ხელს ატმეგს) ოოჰ, ბესარიონს გაუმარჯოს. სად იყავი ამდენ ხანს ბესარიონ? რატომ ერთხელ მაინც აღარ ჩამოხვედი? როგორ არის წელს საქმე, ბესარიონ?

**ბესარიონ.** ძალიან კარგათ, კნიაზო! ჩვენი საქმე უტყუარია.

**დავითი.** შენ სულ აგრე იძახი და მე-კი ძალიან ეჭვში ვარ: უფულობაა. სოფელში საშოვარი აღარ-სად არის და, ხალხს თუ ფული არ ექნა, ჩვენ ვინ რას მოგვცემს?

**ბესარიონ.** ამისთანა საქმისათვის ფული ყოველთვის გამოჩდება, კნიაზო! გლეკაცი თუ გაჭირებაში ჩავარდა, კლდეს ეცემა, ღრეს, ეშმაკს სულს მიყიდის და ფულს-კი გამოინახავს.

**დავითი.** შენ პირს შაქარი. ნეტამც აგრე!

**ბესარიონ.** უფულობა არაფერია, ბატონო. (ისმის ზარის რეკა).

**დავითი.** ეს ყველაფერი კარგი, ჩემო ბესარიონ, მაგრამ ზოგიერთი შენი ნაშონი კაცი მატყუებს, ფულს აღარ იძლევა; აი ახლაც, ლუკა იყო ჩემთან ჩიხლაძე, ათი თუმანი არის ზედ დარჩენილი და ახლა ვუარს ამბობს.

**ბესარიონი.** ვუარს ამბობს? მე ვაყურებივებ იმას, რა ვა უნდა ვუარის თქმა! ცოტა თქვენი ბრალიც არის, კნიაზ, — წინდაწინ უნდა გამოართვათ ხოლმე, თორემ ჩვენი ხალხის ამბავი ჩვენზე უკეთ მოგეხსენებათ: გალლეტაზე და მოტყუებაზე უჭირავს ყველას თვალი (შემოდის დიმატრი).

**დიმიტრი.** ბატონო, ვინლაც ქვრივი დედაკაცია და თქვენი ნახვა უნდა.

**დავითი.** ვინ დედაკაცია, რა საქმე აქვს ჩემთან?

**დიმიტრი.** რა ვიცი, მატრონამ მოგახსენათ, ბებერი ბატონის საყვარელიაო.

**დავითი.** აა, უთხარი მოვიდეს.

**ბესარიონი.** მე გიანლებით, აბა, ბატონო!

**დავითი.** პატარახანს მად მომიცადე, ლუკა იქნება მადა და მოელაპარაკე როგორმე, ან დააშინე, კნიაზი დანოსს აგზავნისთქო, იქნება ამოვიგოთ რამე; ექვსიოდე თუმანს რომ ამომიგებდე, იმასაც დავჯერდები, ერთი საჩოხე შენთვის მზათ იქნება.

**ბესარიონი.** თქვენი მოწყალეობა ნუ მომიშოვს ღმერთმა (გადის, დავითი გაზუთს ათვალეკებს. შემოდის საღამო და კარებში გაჩერდება. დავითი რა-

მოდენსამე ხანს უკრადლებას არ აქცევს. უმძღვკ მი-  
იხედავს იმისკენ)

**დავითი.** დიდი ხანია, შამოხვედი? რა საქმე ვაქვს ჩემ-  
თან?

**სალომე.** თქვენთან თუ არ მაქვს საქმე, მაშ ვილასთან  
მექნება, შე დალოცვილო? ჩვენი გაჭირდება,  
ჩვენი დალბინება თქვენ ყველაფერი მოგეხსენ-  
ებათ.

**დავითი.** თუნდა ეგრეც იყოს, მაგრამ მე რა მოვუხერ-  
ხო შენს გაჭირებას?

**სალომე.** თქვენ ძალიან კარგათ მოგეხსენებათ, რომ  
ცხონებულ ბიძა თქვენისაგან მე ორი შვილი  
დამრჩა...

**დავითი.** ბიძა ჩემს ორდ-კი არა, შეიძლება, ათიც დარჩა  
სხვადასხვა ალაგას ნაბიჭვარი. მერმე... მე  
ხომ მათ ვერ გავუყობ ჩემს ქონებას.

**სალომე.** მე ხომ მაგას არ მოგახსენებთ. ჯვარდაწერი-  
ლი არ ვიყავით, თორემ, კარგათ მოგეხსენე-  
ბათ, როგორც ცოლი და ქმარი, ისე ვიყავით  
ერთმანეთში, მაგრამ...

**დავითი.** მომეხსენება, კარგათ მომეხსენება, რომ შენ  
მისი საყვარელი იყავი; ის ძველებური თავა-  
დიშვილი იყო! ხოლო, ჩემსგან რა გინდა, არ  
მესმის.

**სალომე.** თქვენ მე ყოველთვის მლანძღავდით და ახ-  
ლაც მლანძღავთ. ქვრივსა და გაჭირებულს  
რა ძალა აქვს, მაგრამ ის ღმერთმა იცოდეს,  
რაც ჩემ გულში იყო და არის.

**დავითი.** ჰო, კარგი, კარგი, გავიგე, რომ პატროსანი იყავი, მერე?

**სალომე.** ისიც ღმერთმა იცის, ბიძა თქვენს როგორ ვუყვარდი და, რომ ნათესავები არ შეჩენოდნენ, შეიძლება, არც მე გადამაგდებდა ასე შარა გზაზე. ჭლბათ თავისი შვილები მაინც შეიბრა-ლა და ანდერძის ქალაღი დამიწერა: ჩემი სიკვდილის შემდეგ ეს სახლები შენთვის დამიტოვებიაო. (თვალებზე ცრემლებს აწმენდავს)

**დავითი.** ხა, ხა, ხა! კარგია, თქვენ ნუ მომიკვდებით! რამდენ ქალს ჩვენ კბილს გავკრავთ, ღვინით შეზარხოშებულო, ან რამდენ მოახლესთან-ნაბიჭვრებს გავაკეთებთ, თუ ყველას მამაბაპეული ადგილები დავუმკვიდრეთ, არ წააგებთ ხასები, არა! (წამოდგება და სადომესკენ მიდის). არა, ჩემო კარგო, მაგისთანა კანონი ჯერ არ გამოსულა, რომ ჩვენს საყვარლებს რაიმე უფლება ჰქონდეს ჩვენზე, ლოგინს გარეშე, და როცა გამოვა, მაშინ მობრძანდით თქვენი ანდერძებით.

**სალომე.** აგერ, ოთხი თვე გავიდა, მე ხმა არ ამომიღია. არც ახლა ამოვიღებდი, მაგრამ მიჭირს. რა ვუყოთ, რომ ჯვარდაწერძლი არ ვიყავით, შვილები ხომ მაინც მისია. მამის რათ უნდა დაეკარგოთ შვილებს? თქვენ ისეც ბევრი გაქვთ, ბევრი მოგცეთ...

**დავითი.** (ამაღლებულს კიღითა) არავეითარი შვილები ბიძა ჩემს არა ჰყოლია და ამისთანა სისულელე

აღარსად გაიმეოროთ! მისი ერთათ-ერთი მე-  
მკვიდრე მე ვარ და მისი ქონებაც მე დამრჩა.  
**სალომე.** ბატონო, ნუ მიმიყვანთ სასამართლოს კარე-  
ბზე ჩემი ხნის დედაკაცს.

**დავითი.** (კარებს გააღებს) სასამართლო იქითკენ არის,  
გასწი და მიჩივლე. (საღამუ კადის! დავითი კარებს  
მაკრათ მიახურებს) ეს რა დრო მოვიდა! ხასე-  
ბიც ცოლის უფლებას თხოულობენ! რამდენი  
ქალისთვის მე კბილი გამიკრავს, თუ ყველა  
კარებზე მომადგა და ანდერძები მომთხოვა,  
შენი მტერი! ის კიდევ, გამოტვინებული ბი-  
ძა ჩემი! ძალიან გახარებია, რომ საყვარელ-  
თან შვილი ჰყოლია, და მიუკრავს შუბ-  
ლზე ანდერძი! Дуракъ! (კადის. შემოდის თა-  
ლიკო)

**თალიკო.** სისხლი წამხდარი გვაქვს, გაფუჭებული, არა-  
ვითარი საქმისათვის ჩვენ აღარ ვარგევართ  
და მხოლოდ მყრალი სუნი აუდინდე-  
ბა ყოველისფერს, რასაც-კი ჩვენი ხელი  
მიეკარება. ღმერთო ჩემო! რა მარტივი ჰეშმა-  
რიტებაა და ჰეშმარიტება მწარე, გულის-  
მკვლელი. მექრთამეობა, ხალხის ყვლეფა ყო-  
ველი-გვარის გზით, ლაქიობა და ჰეშემძრო-  
მელობა, ზნე-გახრწნილობა, -- აი ჩვენი წოდე-  
ბა! უენერგიობა, ერთი და იგივე ალაგის ტკეპნა,  
უიმედობა, თავისი თავისადმი რწმენის უქო-  
ნობა, ხოლო ცალიერი სიტყვები, ისიც სი-  
ძლიერესა და სიმტკიცეს მოკლებული, კარ-  
ჩაკეტილ ოთახში გულადობა და გარეთ სი-



ლაჩრე, — აი ჩვენი ინტელიგენცია. მამაჩემს ხალხის ყვლეფა მოღვაწეობათ მიაჩნია, დედა ჩემს გარყვნილება — თავისუფალ სიყვარულათ; ვიქტორს სხვისი ცოლების მალულათ კოცნა — დიდ გმირობათ და იაზონს ფრაზებით გადაჭრელებული რეფერატები — საქმეთ. მრცხვენია, მრცხვენია და თან გული მწყდება, გული ბრაზით მევსება, როცა წარმოვიდგენ, რომ ჩემმა ცხოვრებამ ამ წრეში უნდა გაიაროს. საძაგელია, საზიზღარია ამგვარი ცხოვრება! ვგრძნობ, რომ იქ, სადღაც შორს, არის უკეთესი ცხოვრება, არიან უკეთესი ადამიანები, რომლებიც ასე არა ცხოვრობენ, როგორც ჩვენ, არიან... მაგრამ სადღაც შორს, შორს... ჩემსა და მათ შორის გაუვალი ჯურღმულია, იმ ნაპირისკენ მე ვერაოდეს ვერ მივაღწევ, ვერაოდეს. მეც მოწამლული მაქვს სისხლი! ღმერთო, რა საშინელებაა, რა აუტანელი მდგომარეობაა! (თავს მაგიდაზე დადებს. შემადის არჩილი, ფეხის ხმაზე თაღიკო შეხტება.)

**არჩილი.** უკაცრავათ, თქვენ მგონი ტკბილ ოცნებაში იყავით და მე-კი ხელი შევიშალეთ.

**თაღიკო.** ოცნება სინამდვილეს ყოველთვის სჯობია და ამიტომ მე ხშირად ვოცნებობ. ადამიანი რომ ოცნებობის ნიქს მოკლებული იყოს, ის უუბედურესი არსება იქნებოდაა.

**არჩილი.** და რადგანაც მას ოცნების ნიქი აქვს, ის მხოლოდ უბედურია, არა?

**თაღიკო.** ოცნება ამშვენებს სინამდვილეს, სიმწვავეს

უკარგავს ცხოვრებას, რომელიც უამისოთ მეტათ აუტანელი იქნებოდა.

**არჩილი.** ჩემის ფიქრით-კი, ადამიანი რომ სრულებით არ ოცნებობდეს, მაშინ ის ბედნიერი ქმნილება იქნებოდა.

**თალიკო.** თქვენი აზრი მე არ მესმის.

**არჩილი.** ეს ადვილი გასაგებია. ოცნება ადამიანს ანებივრებს, ასუსტებს, აჩლუნგებს, აწმყოს ავიწყებს, ხალისს უკარგავს, უმოძრაობას, უმოქმედობას აჩვევს. ამიტომ მუდამ ოცნებობენ ისინი, ვისაც არაფრის კეთება არ შეუძლია; ოცნებობა მათ საქმეთ მიაჩნიათ და ხშირად დიდ საქმეთ, ისეთ დიდ საქმეთ, რომ ყვენსაც თავს არ დაუკრავენ! ისინი-კი, ვინც საქმეს აკეთებს, არაოდეს არ ოცნებობენ.

**თალიკო.** ჩემის ფიქრით, უოცნებოთ საქმის კეთება შეუძლებელია.

**არჩილი.** სრულებითაც არა: ოცნება რა საჭიროა და რისი მაქნისი, როდესაც საქმეს თვითონ ცხოვრება გვიჩვენებს? ჩაუკვირდით ცხოვრებას და აკეთეთ ის, რასაც ის გაჩვენებთ. აქ ოცნება კი არ არის საჭირო, — საჭიროა მხოლოდ გამბედაობა და ხელის განძრევა.

**თალიკო.** რა გზაზედაც უნდა დამაყენოთ, მე ოცნებას ვერსად ვერ მოვცილდები. რა კარგიც უნდა იყოს აწმყო, ანუ არსებული, ოცნება მასზე ყოველთვის მალდა, ყოველთვის უკეთესი იქნება.

**არჩილი.** ოცნება არის არარაობა, ის, რაც არაოდეს

არ იქნება. რა ნაირათ შეიძლება არარაობა, არ-არსებული არსებულს სჯობდეს?

**თალიკო.** იდეალი არ ირსებობს ნამდვილათ, მაგრამ ის მიუწდომელი მშვენიერებაა, რომლისკენაც ჩვენ უნდა მივისწრაფოდეთ; იდეალი ის ნათელი შუქია, რომელიც ჩვენ გზას გვინათებს უკეთეს ცხოვრებისკენ და რომელსაც ჩვენ ვერაოდეს ვერ დავიჭერთ. ოცნება იგივე იდეალია. უამისოთ ცხოვრებაში გზა დაგვებნეოდა! კარგსა და ავს ვერ გავარჩევდით. მეზღვაურისთვის თუ ზღვაში საჭიროა კომპასი, ადამიანისთვის საჭიროა ცხოვრებაში იდეალი ანუ ოცნება.

**არჩილი.** ეს მხოლოდ გარეგნული შედარებაა, კნიაჟნა!

**თალიკო.** თუ გიყვ... (უცებ გაასწორებს) თუ ჩემი პატივისცემა გაქვსთ, კნიაჟნას ნუ დამიძახებთ!

**არჩილი.** ძალიან კარგი, მაგრამ რა არის აქ საწყენი?

**თალიკო.** არაფერი, მაგრამ მე გთხოვთ: მე მგონია. როცა კნიაჟნას მეძახით, ამითი ჩემი შეურაცყოფა, ჩემი დამცირება გინდათ.

**არჩილი.** მე არაოდეს არ გამივლია ამგვარი აზრი გულში. პირიქით, რაც უფრო გეცნობით, მით უფრო გეთვისებით და, თქვენ რომ არ გხედავდეთ, შეიძლება, ამდენ ხანსაც არ გავჩერდებოდი მამი თქვენის სახლში. თქვენი შედარება მხოლოდ გარეგნულია. წარმოიდგინეთ, რა დაემართებოდა მეზღვაურებს, ყველას რომ თავთავისი, სხვადასხვა-ნაირი კომპასი ჰქონოდა? გზა-კვალი აერეოდათ და ერთ-

მანეთს დაეჯახებოდენ. იდეალები სწორეთ  
ამგვარათ რევენ გზა-კვალს ცხოვრებაში, რად-  
განაც ერთი ობიექტური იდეალი არ არსე-  
ბობს ყველასთვის და შეუძლებელიც არი'  
არსებობდეს. ამიტომ მე არა მწამს არავითარი  
იდეალი, ეს სისულელეა, თავის თავის მოტ-  
ყუება. ჩაუკვირდით ცხოვრებას, იქ ყოველ-  
თვის კარგათ სჩანს, რა არის საჭირო, სადით  
არის გზა უკეთესი ცხოვრებისკენ და, ვისაც  
თვალი უჭრის და ხელი, ამ გზას უნდა  
დაადგეს; ვისაც არ უჭრის, ის ათას იდე-  
ალებზედაც რომ შესკუბდეს, მაინც ვერაფერს  
გააკეთებს. ჩვენი დრო ოცნებობისა და იდეა-  
ლების დრო არ არის, ჩვენი დრო საქმის  
დროა.

**თალიკო.** მერე ვინ აკეთებს ამ საქმეს?

**არჩილი.** ალბათ, აკეთებენ! მაშ საქმე თავის-თავათ ხომ  
არ გაკეთდება? რაც უნდა იყოს, ისინი არ  
აკეთებენ ამ საქმეს, ვინც ოცნებობს.

**თალიკო.** თქვენ ძალიან მაგონებთ „სადღეისო კითხვე-  
ბი“ს ავტორს გუშინდელ ნომერში. მართალი  
მითხარით, თქვენი დაწერილი ხომ არ არის?

**არჩილი.** არა, წავიკითხე-კი.

**თალიკო.** რაც უნდა იყოს, თქვენ ორივე ერთი და  
იმავე აზრისა ხართ. საზოგადოება აალაპარაკა  
იმ სტატიამ, ინტელიგენცია და თავადაზნაუ-  
რობა კბილებს აკრაჭუნებს. მაგონია, ავტორი  
ლუკმა-ლუკმა დაგლიჯონ, თუ ხელში ჩაიგდეს.

**არჩილი.** დამერწმუნეთ, ინტელიგენციას და თავად-აზ-

ნაურობას არავისი და არაფრის დაგლეჯა არ შეუძლია. ისინი გულადები არიან ოთახში, ოცნებობაში, თუ გნებავთ; გულშიჲკი უქვე-შევრდომილესი გრძნობების მეტი არაფერი აბადიათ-რა და საქმითაც ლაქიობის მეტი არაფერი გამოუჩენიათ ჯერ-ჯერობით; აწი რა უნდა გამოიჩინონ! რაც უნდა იყოს, ცხოვრებამ ამ წოდებასა და მის ინტელიგენციას წინ წაუსწრო და ისინი საქმისათვის არა თუ საჭირონი არ არიან, საქმისთვის არ ვარგანან სრულებით; საქმე უიმათოთ კეთდება და, იმათ ამარა სანამ იყო, ხომ არც კეთდებოდა!

**თალიკო.** კვირას ინტელიგენციას საგანგებო კრება აქვს და, აბა, ნახავთ, თუ არაფერს გააკეთებენ.

**ანჩილი.** კომისიას ამოირჩევს, თუნდა სანაძლეოზე შეგეკვრით (კარები გაიღება და შემოეფოს თავს ლუკა, შემდეგ მარადებით შემოვა).

**ლუკა.** (თავშიშველი) პატარა ქალბატონს ვახლავართ, შენ კნიაზის ქალი-შვილი არ ბრძანდები?

**თალიკო.** მე დავითის ქალი-შვილი ვარ, თქვენ ვინა გნებავთ?

**ლუკა.** (შიფვარს იწევს) დიდება შენთვის, ღმერთო, რამხელა გაზდილა! ისე მახსოვს, შენ რომ ამხელა დარბოდი (დაიწევს და ხელებს დახვას დასწევს). თითქოს გუშინწინ ყოფილიყოს! ეებს, რა მალეა ადამიანის შვილი!

**თალიკო.** თქვენ ვინა ბრძანდებით? უთუოთ მამა ჩემთან გაქვთ საქმე.



**ლუკა.** მე, ქალბატონო, ლუკია ვარ—ჩიხლაძე. ერთი შესახვეწარი საქმე მაქ შენთან; შენი ჭირიმე, მომეხმარე როგორმე, დამიდექი კნიაზთან მოციქულათ.

**არჩილი.** რათ იციო სოფლის ხალხმა სიტყვის გაჭიანურება? თქვით მოკლეთ, რაც გინდათ.

**ლუკა.** შე დალოცვილო! თქვენოდენი-კი არ გვისწავლია! რა ვიცით, რა გავგვეგება? რავაც მოგვიხდება, ისე ვლაპარაკობთ, მარა ნუ გამირისხდებით, საწყალი 'კაცი ვარ.

**თალიკო.** გამაგებინეთ, რა გაქვთ მამაჩემთან სამოციქულო?

**ლუკა.** მე, შენი ჭირიმე, შვილი მყავდა სასალდათო. წასულ შემოდგომაზე იყო კენჭში, ამტონა ქვია, ბარე ორჯელ აქაც გახლდათ, მარა თქვენ რაში გემახსოვრებათ! კნიაზზე ვიყავი შეპირებული: თუ გამითავისუფლებდა, ოცი თუმანი უნდა მიმერთმია; ვინ მომცა შენი ჭირიმე ოცი თუმანი? სახლიან—კარიანათ რომ გამყიდლოთ, ოცი თუმანი არ მოიხიკება, მარა, გაჭარბებული კაცის ამბავი ხომ მოგესენებათ. ათი თუმანი თავში უნდა მიმერთმია და ათი, რო გაანთავისუფლებდენ, მაშინ. ზოგი ვივალე, ზოგი ერთი უღელი ხარი გამაჩდა და ის გავყიდე და ათ თუმანს, როგორც იქმნა, მოვეყარე თავი. ჩემი ამტონა კენჭში ჩააგდეს, მარა არ წაუყვანიათ. თურმე იმიტომ არ წაიყვანეს, რომ ცალი ყური ბოვშობიდან გაფუჭებული ქონდა, ყელ-ბატონებმა გაუ-



ფუჭა და მე სულელმა რა ვიცოდი, თუ ამითი არ წაიყვანდენ! გასინჯეს კამისიაში და უთხრეს: წადი, შვილო, სახლში, ცალი ყურჩი არ გივარგა და შენისთანა სალდათი ხემწიფეს რაში უნდაო. ახლა კნიაზი ათ თუმანს კიდევ მთხოვს, თორემ დანოსს გაგიგზანო. შემიბრალებთ, შენი ჭირიმე, შემახვეწეთ, რომ მაპატიოს, ჩემი სიღარიბე შეიბრალოს, თვარა მაგან თუ დანოსი გამიგზავნა, მომტაცებენ შვილს. მაგის დანოსით ბარე ორი წეიყვანეს ჩვენში, რო თავს ვეღარ უშველეს. რო მქონდეს, ვინ თავმკვდარი...

**თალიკო.** ეს შეუძლებელია, აქ რაღაც სხვანაირათ უნდა იყოს საქმე.

**არჩილი.** შეუძლებელი აქ არაფერი არ არის. მე დარწმუნებული ვარ, რომ ეს ესე იყო. (ფუკას) თქვენ გადით ახლა და ჩვენ ვეცდებით, რომ აღარც ათი თუმანი გადაგზდეს და აღარც დანოსი გაგიგზავნონ.

**ლუკა.** (თავის კვრით) თქვენი ჭირიმეთ, შემიბრალებთ, ღმერთი თქვენ შეგეწევათ ყოველი კაი საქმეში (გადას).

**არჩილი.** ეს ნამეტანი სისაძაგლეა, საზიზღარი ყვლეფაა ღარიბი ხალხისა. მაპატიეთ, რომ მამათქვენზე ამას ვამბობ. (ღადის ოთახში გაცხარებული) ამისთანა კაცი თითქმის სათავეში უდგია ჩვენს საზოგადო საქმეებს, ხა, ხა, ხა ხა! როგორ არ უნდა მოქონდეს თავი ჩვენ წარჩინებულ წოდებას! ღიახაც ბევრი რამე აქვს თავის

მოსაწონი. არა, სისხლი არა თუ გაფუჭებულია, აყროლებულია, აუყროლებული, მთელი წოდება გახრწნილია. ის არა თუ მეტხორცია, მაენე იარაა, მაენე იარა. მაგათთან რაიმე კავშირი, საერთოთ რაიმე საქმის კეთება შეუძლებელია. ეგენი, მხოლოთ ხელს თუ შეუშლიან საქმეს, თორემ რითი დაეხმარებიან? რომელ სულიერი და ზნეობრივი ავლადიდებით? გაყვლეფილ გლესს უკანასკნელ ბარაქას ხდიან და მაგათთან კიდევ ერთობაზე, კიდევ საერთო მოქმედობაზე ვფიქრობთ! კმარა? მტერს მტერი უნდა უწოდოთ, ვინც უნდა იყოს და სადაც უნდა იყოს. ბრძოლა შინ და ბრძოლა გარეთ, გამარჯვება შინ და გამარჯვება გარეთ, ორივე ერთად უნდა მოხდეს. (დადის) ყველაზე უფრო საზიზღარი ის არის, რომ ეს წანაგლეჯი ფულიჩემს ჯიბეშიც ჩადის. დღეიდგან უნდა მოელოს ყველაფერს ამას ბოლო: მაპატიეთ, თალიკო, მაგრამ მე ეხლავე მივალ მამათქვენთან, პირში ვეტყვი მას, რომ ის პაღლეცია, და დღესვე უნდა წავიდე აქედგან; ამგვარ ატმოსფერაში ცხოვრება შეუძლებელია და არც თქვენ გირჩევთ დარჩენას ამგვარ წრეში, თორემ ისე გაიჟღინთებით სიმყრალის სუნით, რომ ბოლოს თქვენ თვითონ აგედინებათ სუნი. მაპატიეთ ასეთი მსჯელობისათვის (გასვლას აპირებს).

**თალიკო.** (წამხტება) არჩილ, არჩილ! (არჩილ შედგება და გამბრუნდება). მოიცადეთ, ნუ წახვალთ,

გვევდრებით, ნუ წახვალთ. მართალია, ყოველისფერი მართალია, მაგრამ მოიცადეთ, ჩემი გულისთვის მოიცადეთ, მე შემობრალეთ? თქვენ გაურბიხართ ამ წრეს, ამ ატმოსფერას, მაგრამ მე ხომ აქ ვრჩები! მე ვიტანჯები, მე ვიღუპები, მშველელი არავინ არის. მე აქ სრულებით ობოლი ვარო, ჩემი არავის ესმის, ჩემს გულში არავინ იხედება, ჩემი თანამგრძნობი არავინ არის. მხოლოდ თქვენ შეიტანეთ ჩემს არსებაში რაღაც გამოურკვეველი სითბო, რაღაც იმედი, რაღაც ტკბილი სურვილი სიცოცხლისა და ცხოვრებისადმი სიყვარულისა. თქვენს გვერდით მე აღარ ვგრძნობდი თავს ობლათ, აღარ ვგრძნობდი საშინელ მარტოობას. თქვენ მე თანდათან გეკედლებოდით, გეთვისებოდით, რაღაც უხილავი ძალა უერთებდა ჩემს ბუნებას თქვენსას და ეს ძალა შეუმჩნევლათ სიყვარულათ იქცა. მე თქვენ შემყვარდით, გესმით... შემყვარდით... ნუ გაქელავთ ჩემს სიყვარულს! შეიძლება თქვენს გულში სრულებით არ იყოს თანაგრძნობა ჩემდამი, მაგრამ მე თქვენ მეტს არასა გთხოვთ: დარჩით ჩვენსა, ასე მალე ნუ წახვალთ აქედან (არჩილი ჯერ ჩაფიქრებული დგას, შექდეგ გამოტრიალდება, ორივე ხედას ხელებში მოკიდებს თაღიკოს და შეჩერება).

**არჩილი.** მე დიდ ბედნიერებათ ჩავთვლიდი თქვენს ახსარებას, მაგრამ ორი გარემოება მაფიქრებს და მაჩერებს.

**თალიკო.** (გააწყვეტინებს) პირველი ის, რომ მე საქმარო მყავს, და მეორე ის, რომ მე თავადიშვილის ქალი ვარ და თქვენის თეორიით სისხლი მაქვს გაფუჭებული, არა?

**არჩილი.** პირველი თქვენ მართლა გამოიცანით, მეორე-კი ვერა. მაგრამ სანამ მეორე გარემოებას მე აგიხსნიდეთ, თქვენ პირველი ამიხსენით. სიყვარული მოფიქრებული, ბევრჯერ გაზომილი უნდა იყოს, უამისოთ ამას ბედნიერების ნაცვლათ უბედურებისაკენ მიყავს ადამიანი. თქვენ გიყვართ იაზონი. თუ არ გიყვარდათ, რათ აძლევდით პირობას? და თუ ის გიყვართ, ჩემდამი სიყვარული...

**თალიკო.** (გააწყვეტინებს) გამიგონეთ. მე და იაზონი დიდი ხნიდან ვიცნობთ ერთმანეთს. ჩვენ ჯერ კიდევ იმ დროს მივეცი ერთი მეორეს პირობა, როცა არც მე და არც იმას არ გვესმოდა, თუ რა არის ცოლქმრობა და ცხოვრება. როცა მე ჭკუაში ჩავევარდი, იმ ცხოვრებას, რომელითაც ჩვენ ყველა ვცხოვრობთ, ზიზღითა და სიძულვილით დავუწყე ყურება; მე მწყუროდა და ახლაც მწყური ა უკეთესი. ამავე დროს თანდათან ვრწმუნდები, რომ იაზონთან მე ვერ მოვიპოვებ ამგვარ ცხოვრებას.

**არჩილი.** ძალიან კარგი, მაგრამ მე ღარიბი კაცი ვარ, ჯერ სწავლაც არ დამიმთავრებია. ის გზა, რომელზედაც მე ვარ შემდგარი, ყველასთვის ადვილი სავალი არ არის. მე ამით თავს კი არ ვიქებ. ჩემთვის არ არსებობს არც სამშო-

ბლოს, არც ნათესაობის საზღვრები: სადაც უნდა ვიყო, რა ქონების პატრონიც, ჩემთვის სულ ერთია. მთავარი ის არის, რომ ვიცხოვრო ისე და ვაკეთო ის, რაც მე დამისახავს მიზნათ და, სად ვცხოვრობ და სად ვაკეთებ, ან როგორ პირობებში, ამას ჩემს თვალში მნიშვნელობა არა აქვს. მე ბევრში ვგეგვარ ციგანს. შეგიძლიათ ციგანს სდიოთ და აიტანოთ ყველა ის გაჭირება, რომელიც ამ გზაზე შეგხვდებათ?

**თალიკო.** წამიყვანეთ, სადაც გინდათ, წამიყვანეთ.—ციხეში, ციმბირში, ოლონდ ამ წრეს, ამ ცხოვრებას მომაშორეთ. გეფიცებით, ბორკილში რომ დამჭირდეს სიარული, მე მაინც კმაყოფილი ვიქნები, ოლონდ ვგრძნობდე, ვხედავდე, რომ მეც ადამიანურ ცხოვრების გზას ვადგივარ და არ ვიხრწნები პირუტყვულ ცხოვრებაში.

**არჩილი.** ნება თქვენია, არ ინანოთ-კი (ზაუზა, დასხდებან შარაიხლას). ამგვარ მდგომარეობაში დარჩენა დიდხანს შეუძლებელია. ერთათ ცხოვრება-კი ჯერ ჩვენ არ შეგვიძლიან. ამ სახლში დარჩენა დიდხანს აღარც თქვენთვის არის შესაძლებელი, აღარც ჩემთვის.

**თალიკო.** მამიჩემის სახლიდან გადასვლა მე, დიდხანია, უკვე მოფიქრებული მაქვს. მე შემპირდენ მასწავლებელის ადგილს პროფესიონალურ სასწავლებელში. როგორც ვიშოვნო ალაგს, მაშინათვე გადავალ აქედან. შენ უნივერსიტეტში წა-



ხვალ. წელს, მგონი, შენი სასჯელის ვადა თავდება. მე აქედან ხელს შეგიწყობ და ამგვარათ ჩემს ცხოვრებას მაინც აზრი ექნება, მეტი, ვიდრე დღემდე ჰქონდა. (კარები გაიღება, შემოდის იაზონი. თალიკოს ხელზე აკრტებს. არ ჩაფს მიესაღმება).

**იაზონი.** ახალი ამბავი გაიგეთ?

**თალიკო.** რა მოხდა?

**იაზონი.** ილიკო ჩიქოვანმა დავით ახვლედიანს ცოლი წაართვა და ჩვენი პოეტესა—პატრიოტკა პოლონელს მიყვება. ხა, ხა, ხა, როგორი კაცები და როგორი პატრიოტკები გვყავს!

**არჩილი.** აქ სასაცილო რა არის, მე სრულებით არ მესმის.

**იაზონი.** თქვენ არაოდეს არათფერი არ გესმით!

**არჩილი.** უსაფუძვლო სიცილი და ბავშური მსჯელობა, მართალია, არ მესმის.

**იაზონი.** მე არაოდეს არ ვყოფილვარ გარყვნილების მომხრე და არც ვიქნები, თქვენ შაიძლება იყოთ. ამიტომ, როდესაც ვხედავ, რომ განათლებული კაცი განათლებულ კაცს ცოლსა სტაცებს, მაშინ როდესაც გასათხოვარი ქალებით ჩვენი ქალაქი სამსეა, არ შემიძლია მწარეთ არ გავიციხო. ამას გარდა, ჩვენი პატარა ქვეყნისათვის ყოველი მოღვაწე ძვირფასია, მით უმეტეს მუშაკი ქალი და, როდესაც ასეთი ქალი უცხო ტომის კაცს მიყვება და იმით უარყოფს თავის სამშობლოს, არ შემიძლია, მწარეთ არ გავიციხო.

**არჩილი.** გარყვნილებაზე და ადამიანის მოღვაწეობაზე



თქვენ სრულებით ყალბი შეხედულება გქონიათ. აი, დიაკვნური მსჯელობა სწორეთ ეს არის. მაპატიეთ ამგვარი შედარებისთვის. თუკი ქალს ქმარი არ უყვარს და სხვა უყვარს, თქვენი ფიქრით, უფრო ზნეობრივია, რომ ქმარს. ატყუოს, ვიდრე დაანებოს მას თავი და გაჰყვეს საყვარელ კაცს! არა, ან იქნება გგონიათ, რომ კარგ პონონელს გლახა ქართველი ჯობია?

**იაზონი.** ქმარს გარდა, არის ოჯახი, შვილები, და ყოველი დედა ვალდებულია, თავისი თავი ოჯახისა და შვილების ბედნიერებას ანაცვალოს.

**თალიკო.** უკნასკნელ აზრში მე გეთანხმებით, იაზონ, მაგრამ ქეთევანს შვილები არა ჰყოლია, ქმარი კი არ უყვარდა და, ჩემის ფიქრით, აქამდეც უნდა მოშორებოდა იმას

**არჩილი.** ერთი მითხარით, რისთვის მოღვაწეობთ თქვენ? იმიტომ რომ თქვენ ქართველი ხართ?

**იაზონი.** დიალ, სწორეთ იმიტომ.

**არჩილი.** წარმოიდგინეთ, რომ თქვენ პოლნეთში მოგიხდათ ცხოვრება, არაფერს გააკეთებთ იქ?

**იაზონი.** გავაკეთებ, მაგრამ ისეთის ხალისით არა, როგორც აქ, ჩემს საკუთარ სამშობლოში.

**არჩილი.** არ მესმის: გაჭირებული ყველგან ბლომათ არის, საქმე ყველგან ბევრია და, თუ აქ შეგიძლიათ ამ საქმის კეთება გულიანათ, რატომ სხვაგან არ შეგიძლიათ?

**იაზონი.** იმიტომ რომ სამშობლო და სხვა ერთი და იგივე არ არის.

**არჩილი.** ჩემის ფიქრით, სულ ერთია. ადამიანი მოვალეა ერთნაირათ ებრძოდეს უსამართლობას, სამშობლოში იქნება ის, თუ სამშობლოს გარეთ. ადამიანი ერთნაირათ უნდა დაეხმაროს მას, ვისაც ეს დახმარება ესაჭიროება, ერთნაირათ უნდა ემსახურებოდეს პროგრესს, სადაც უნდა იყოს ის. მაგრამ საქმე იმაშია, რომ ბევრს საქმიანობა ბუნებრივ მოთხოვნებთან-კი არა აქვს გადაქცეული, არამედ დაკოსებული აქვს ზეიდან და ამ სამკაულით თავი მოაქვს. ასეთია მოდა, წამხედურობა, და მოდა საქმე არ არის.

**იაზონი.** ჩვენ შორის ისეთი დიდი მანძილია, რომ ერთი მეორეს ჩვენ ვერაფერს დაუმტკიცებთ ისე, როგორც თქვენ მე ვერ დამიმტკიცებთ, რამდენიც უნდა სწეროთ, რომ ჩვენს წოდებას, რომელმაც შექმნა დიდებული ისტორია, სისხლი წამხდარი ჰქონდეს და აღარავითარი საქმისათვის აღარ ვარგოდეს.

**არჩილი.** როგორ არ ვარგა! კომისიები, კრებები, უთავბოლო ლაყმობა, ბანკეტები, პეტიციები,— საქმეა, მა რა ჯანდაბაა!

**იაზონი.** თქვენ, შეიძლება, არა-ლევალური გზა უტყუარს გზათ მიგაჩნდეთ, მაგრამ ხალხი არაოდეს არ ყოფილა სოციალისტი და არც გახდება. ჩემის რწმენით, ამგვარის კრებებით და მოთხოვნით მეტი კეთდება.

**არჩილი.** (ადგება) ტყუილა ცდილობთ, რომ მე გული მომაყვანიოთ. ამით მხოლოდ თქვენსავე უძლურებას მიმტკიცებთ. ამ თხოვნებით და პე-

ტიციებით თქვენ ყველა თქვენს თავს დასცი-  
ნით და თქვენ-კი არ გესმით (გადის).

**იაზონი.** როგორც ჭირი, ისე მეჯავრება ამგვარი ხალ-  
ხი! ასე ჰგონიათ, თითქოს ჭეშმარიტების კლიტე  
მართლა მათ ეპყრათ ხელში და სხვა ყველა  
ცდებოდეს. სამშობლო არათფერია, ოჯახი  
არათფერია, კანონი არათფერია, ისტორია არა-  
თფერია, ამგვარი მსჯელობა იქამდე მიგვიყვანს,  
რომ თვით ცხოვრებაც სისულელეა და ყვე-  
ლამ ერთი მეორე უნდა ვყლიტოთ, რომ  
კაცობრიობა მოისპოს!

(დიმიტრის წერილი შემოაქვს).

**დიმიტრი.** ეს წერილი ბიჭმა მოიტანა, ბარიშნას გამოუგ-  
ზავნეს შკოლიდანაო.

**თალიკო.** (წერილს ატმევს, საჩქაროდ გახევის, კუთხუღბს  
და თან დიმიდი მადის, თავისთვინ) ჯერჯერობით  
ყველაფერი ისე ეწყობა, როგორც მე მინდა.

**იაზონი.** ვისი იყო წერილი, ასე რომ გაგეხარდა?

**თალიკო.** პროფესიონალურ სკოლაში ერთი ლარიბ  
მოსწავლეს შესახებ ვშუამდგომლობდი და  
ჩემი შუამდგომლობა შეუწყნარებიათ წუხან-  
დელ რჩევაზე. მე ახლა სკოლის უფროსი  
უნდა ვნახო და მადლობა გადავუხადო (ადგება,  
თავს დაუკრავს და გადის).

**იაზონი.** (თვალს გააყოფებს) აქ რაღაც ცვლილებაა. ეს  
ღიაკენის კუდი ჩაუტენიდა უთუოთ რაიმე  
სისულელეებს თავში. ეგ მშვენიერი, ეგ უმან-  
კო არსებაა, ყოველიფერი სჯერა, ყველას  
ენდობა, დარწმუნებულია, რომ ყველა ადა-

მიანი კეთილი, სათნო და პატიოსანია. ეჰ, ეგ ჯერ ბავშვია, უმანკო ბავშვი, ანგელოზი, ჯერ ცხოვრება არ განუცდია, ჯერ ხალხს ეგ არ იცნობს ხეირიანათ. არა, ეს ვაჟბატონი უნდა გავაძევებიო აქედან, ან მალე უნდა დავიწერო ჯვარი! (ჩაფიქრდება) მაგრამ ეს ოხერი ალაგი! თვენახევარი დარჩა კიდევ... რომ არ ამირჩიონ? სილოვანსაც ბევრი ჰყავს თურმე მომხრე... არა, ამ კვირეს რომ საგანგებო კრებაა, მე უსათუოთ გრძელი და საფუძვლიანი სიტყვა უნდა დავამზადო. მე ამ სიტყვამ უნდა მიშონოს ბანკის დირექტორის ალაგი. შემდეგ შეიძლება თავმჯდომარეც გავხდე. ეებს! (სტოლზე ხელს დაარტყამს და წამოდგება) მე მრწამს ჩემი მომავალის ვარსკვლავი. მე ვგრძნობ, რომ ჩვენი საზოგადოებრივი ცხოვრების ასპარეზზე მე დიდი როლი უნდა მხედდეს წილათ... ჯერ კი ეს არამზადა უსათუოთ უნდა გავაძევო აქედან; ის აქ რალაცა წყალს ამღვრევს (შემოდის დავითი).

**დავითი.** რა კაი დროს მოხვედრი იაზონ!

**იაზონი.** როგორ?

**დავითი.** ერთი საქმე უნდა გამირიგო როგორმე.

**იაზონი.** რა საქმე?

**დავითი.** აი, რა: მალე დაიწყება საარჩევნო კრებები. მე მინდა, შენ კარგათ იცი, მარშლობა, შენ კიდევ—ბანკის დირექტორობა. არც ერთი და არც მეორე, ჩემო კარგო, უამისოთ (მუცელზე ხელს იარტყამს) არ გაკეთდება. შენ, რაცგინდა,

ისა თქვი და ჩვენი ხალხი ჯერ კუჭის ხალხია: ვინც უფრო კარგათ გააძღობს, იმას გაათეთრებს! გაძღომისათვის-კი იცი, რა არის საჭირო?

**იაზონი.** ოქროს მატყლი, არა?

**დავითი.** ჰო, და საქმეც იმაშია, რომ ჩემს ჯიბეში ოქროს ბეწვიც აღარსად მოიძებნება, ფული-კი უნდა ვიშოვნოთ როგორმე. შენ კარგათ იცი, რომ ბიძა ჩემის ხასას ხუთას თუმნამდე ფული ედებოდა. ადრე თუ გვიან, შეიძლება გადავახდევინო, მაგრამ ერთი რომ გვიან იქნება, ჩვენ-კი ახლა გვინდა ფული; მეორე, რაც უნდა იყოს, უსამართლობაა და ნაუსამართლევი ღმერთმა ნურაფერი მომცეს, არ მინდა! მესამე, ცოტა სახიფათო საქმეა, არაფერში გავეხვიოთ, ვინ იცის! აი, შენ უნდა წახვიდე იმ დედაკაცთან და საქმე გაარიგო. თუ ამ დღეებში ას თუმანს ნაღდს ჩამაბარებს, საქმეს მოვსპობ, თუ არა და, ხუთასი თუმანი გადახდება და საქმის საწარმოებელი-თქო! იცოდე, შენებურათ შეაშინე.

**იაზონი.** შენ სამინისტრო კაცი ხარ, სამინისტრო, დავით! მშვენიერი აზრია და სამადლო საქმეც, მეტი მადლი შეიძლება! ხუთასი თუმნის მაგიერ ასი თუმანი! მანეთში ერთი აბაზი! ამ საქმეს უსათუოთ გავარიგებ, უსათუოთ!

**დავითი.** აბა, შენ იცი. უამისოთ კი იცოდე, ვერც მე ვერც შენ ვერ გავთეთრდებით, ახლა-კი ბაბა-ლესთან წავიდეთ და ვახაროთ (გაღიან).

(ფარდა).

## მოქმედება მესამე.

(სცენა წარმოადგენს ღარიბულად მორთულ ზაღას. სალომე სკამზე ზის და სტირის, გვერდით ანიკო უზის და ამშვიდებს).

**ანიკო.** დედა, შენ გენაცვალე, გეყოფა ამდენი ტირილი. რატომ არ დიიქცა ის დღე, როდესაც იმ ურიას და ურჯულოს ჩვენ გადავეკიდეთ? დედა ჩემო, კაია.

**სალომე.** როგორ ლაპარაკობ, შვილო? შენ იქნება ისა გგონია, რომ მე იმ სახლების დაკარგვას ვტიროდე? რა ეშმაკათ მინდოდა? ის არა მქონდა, მაგრამ ღარიბულ ლუკმას ვქამდი. საქმე ის არის, რომ, აი, ამ სახლს, ამ ალაგს წავგვართმევენ. აი, რასა ვტირი.



**ანიკო.** ამ ალაგთან ვის რა ხელი აქვს? ეს ხომ ჩვენია, საკუთარი ჩვენი?

**ხალომე.** საქმეც მაგაშია, რომ ჩვენია; მე რომ ჩემი ანდერძი წარვადგინე, სულმა მაშინათვე დამიმტკიცა სახლები. ახლა ის წამომდგარა და ოცდაათი ათასი მანეთის ვექსილები წარმოუდგენია, სულ ნატარიუსის დამტკიცებული, და მე მიჩივის; მემკვიდრე შენ ხარ და შენ უნდა გადამიხადოვო.

**ანიკო.** მერე რას წაიღებს, რომ გიჩივის?

**ხალომე.** როგორ თუ რას წაიღებს? ის სახლი ბევრი-ბევრი ოცი ათას მანეთათ შეფასდეს. ათი ათასი მანათი კიდევ რჩება. ამ ათი ათას მანათში სულ გამოგვაკლის ხელიდან, რაც რამე გვაბადია.

**ანიკო.** შენ სცდები, დედა ჩემო! ჩვენსას ვინ წავგართმევს? ასეთი უკანონობა სად მომხდარა?

**ხალომე.** ეეხ, შვილო, შენ ჯერ რა იცი ქვეყნის ამბავი? ვინ წავგართმევს და, კანონი წავგართმევს! ჩემმა ვექილმა ასე მითხრა: მოურიგდი როგორმე, თორემ ნატარიუსის ვექსილები ხელში უკავია და ველარაფერი ველარ დაუმაგრდება წინო..

**ანიკო.** ასე უსინდისო როგორ იქნება, რომ ჩვენი წავგართვას?

**ხალომე.** ეეხ, შვილო, ქვეყანა ურჯულოებით და უსინდისობით სამსეა, კანონიც იმათ ხელშია და სამართალიც. (ზუსტე წამოდგება და აღფრთოვანებული კაღთით) ოოხ, მე იმათ-კი ვენაცვალე,

იმათ, ვინც ეს ახალი საქმე გამოიგონა! სად არიან, მოვიდენ მალე, რომ საწყალმა ადამიანმა პატარა სული მოითქვას და თავისი ოფლით ნაშოვარი და ნაწვავ-ნადაგავი გემრელათ შექამოს! (დაჯდება ისევ) მაგრამ სად არიან, სად? ჯერ შორს არიან და, სანამ პეტრე მოვიდოდეს, პავლეს ტყავი გაძვრება.

**ანიკო.** დეე, ყველაფერი წაიღონ, ყველაფერი წაგვართვან, დედა ჩემო, ჩვენს სიღარიბეს ხომ ვერაფერს წაგვართმევს? ვიყოთ ღარიბი, ვიცხოვროთ ღარიბულათ; თუ-კი სინიღისი წმინდა გვექნება, ჩვენც ვიქნებით ბედნიერი, დედა ჩემო! განა არ შეიძლება, ღარიბი ადამიანი ბედნიერი იყოს!

**სალომე.** თუ კი სულს ამოგვაცლიან, სახლკარს წაგვართმევენ, შარაგზაზე გამოგვყრიან, სადიდან ვიქნებით ბედნიერი? დამშეული და შიშველტიტველი ადამიანი განა შეიძლება ბედნიერი იყოს?!

**ანიკო** შეიძლება, დედა ჩემო, შეიძლება! მე მრწამს, რომ ღარიბი ადამიანი ხშირათ უფრო ბედნიერია, ვიდრე მდიდარი. ბედნიერება ხომ ფულში და ტანისამოსში არ არის!

**სალომე.** თუ-კი ლუკმას ამოგვაცლიან პირიდან, მარტო ის ხომ არ გაგვაძლობს, ბედნიერი ვართო, რომ ვიძახოთ?

**ანიკო.** არ ამოგვაცლიან, დედა ჩემო! სულ უსამართლობაც არ არის ქვეყანაზე, კაი კაციც ბევრია?

**ხალომე.** (ადგება) კაი, კაი! ყველა თავის თავისთვინ არის კაი! სხვისთვინ კაი მე ჯერ არავინ მინახავს, ამხელა ქალი მოვიყარე. ყველა უსამართლოა, ყველა ურჯულოა, კაი არავინ არ არის. (კარებისკენ მიდის, შუა გზაზე შეხერდება და ანიკოსკენ მიიხედავს) ღარიბი ადამიანისთვის ხომ არავინ არ არის კაი, ყველა ღარიბს აძრობს ტყავს, ყველა ღარიბს სჩაგრავს და თელავს ფეხქვეშ. აკი მოგვთელეს კიდევ! (გადის)

**ანიკო.** (მატყ) არა, დედაჩემო, გაჭირება მხოლოდთ გლახასა და ლაჩარსა სთელავს, ესეიგი, იმისთანა ადამიანს, რომელიც ისევ მოთელილო დაუბადებია ბუნებას. პირიქით, გაჭირება ამაგრებს ადამიანს, აძლიერებს მასში სულს შემოქმედებისას და ეს გაძლიერებული სული, როცა იქნება, იფეთქებს, გადმოხეთქავს, ქვეყანას გასწმენდავს. ვინ იცის, გაჭირება რომ არ ყოფილიყო, კაცობრიობის პროვლესიც არ იქნებოდა და, რაკი ადამიანი მდაბალი მხეცისაგან განვითარდა, გაჭირებაც აუცილებელი იყო, რომ ადამიანი მხეცურს მდგომარეობაში არ დარჩენილიყო. გაჭირება ერეკება ადამიანს წინ, — უამისოთ ისინი განცხრომას მიეცემოდნენ. არა, დედა ჩემო, გაჭირება ჩვენ არა გვთელავს, ჩვენ ის გვწოთვნის, თვალს გვიხელს და ბოძოლას გვასწავლის, ბოძოლას უკეთესი მერმისისათვის. (სათს დასჩერება) უუჰ! კარგა ხანს გაუვლია!.. შეუგნე-

ბელი ხალხი შეგნებას იჩენს, დაჩაგრულნი ძალას იკრებენ! ყველა კუთხის ღარიბ ლატაკნი თავს იყრიან, ერთდებიან და შორს აღარ არის ის დრო როცა ახალი ცხოვრება აღმოცენდება. (ჩაფიქრებული) ჩვენ-კი მოვესწრებით ამ დღეს? (ფიქრის შემდეგ) ეჰ, სულ ერთია, ჩვენ თუ არ მოვესწრებით, სხვები ხომ მოვესწრებიან! (ქუდს იხურავს და გადის. სცენა რამოდენსამე ხანს ცაჯიერია, შემდეგ შემადის სოსო. ქუდს იხდის, თმას გადივარცხნის და დაჯდება)

**სოსო.** ჯერ-ჯეროვობით კარგათ მიდის საქმე, (კარი გაიღება და შემადიან აჩილი, ლევანი და სერგო)

**ლევანი.** (აჩილს გააჩნობს სოსოს) არ იცნობ?

**სოსო.** როგორ არ ვიცნობ?

**ლევანი.** ეს გიგოს მოადგილე იყო და, რადგანაც გიგო დაიჭირეს, ახლა ამის ვაკანსია გაიხსნა, სანამ ამასაც არა სტაცებენ ხელს! (უკვლავ იფინის)

**სერგო.** რა იცი, იქნება შენ მაგაზე აღრე გტაცონ ხელი?

**ლევანი.** თუ მტაცებენ და მაშინ ჩემი ვაკანსია გაიხსნება!

**სოსო.** არა, თუ სამართალია, ჯერ ჩვენ უნდა დავიჭირონ და მერე ეს კაცი.

**ლევანი.** ახალი ამბავი არ გაგიგიათ? ჩვენი არისტოკრატია და ინტელიგენცია დამეგობრებას გვპირობენ!

**სოსო.** გავიგეთ, მერე რა გინდა?

**ლევანი.** რა და ის, რომ ამ დღეებში უთუოდ გამოგზავნიან ჩვენთან ვისმე

**სოსო.** საღ გამოგზავნიან?

**ლევანი.** სადა და აქ,

**სოსო.** მერე აქ ვინ მოასწავლა?

**ლევანი.** მე მოვასწავლე.

**სოსო.** რას სჩადიხარ, რა ვქნა?

**სერგო.** მე გავიგე, რომ ინტელიგენციას უნდა დახმარება გაგვიწიოს, ხოლო, რასაკვირველია, ჩვენის მხრითაც ითხოვს ის დახმარებას. გამოგზავნიან ჩვენთან ორ კაცს; ისინი ხომ ჯაშუშები არ არიან! მოვილაპარაკებთ და, თუ შევთანხმდით, ხომ კარგი; თუ არა და, დავშორდებით ერთმანეთს.

**სოსო.** ნუთუ ექვი გაქვს, რომ ჩვენს შორის რაიმე შეთანხმება ყოველათ შეუძლებელია?

**ლევანი.** კაცო, რა ნაირათ ლაპარაკობ? დღეს ჩვენშია სხვადასხვა პარტიები! ყველას სხვადასხვა მიზანი აქვს, რასაკვირველია, მაგრამ უახლოესი მიზანი ყველასი ერთია: ბიუროკრატიული წყობილების დამხობა! აი, ამ კითხვაში შეიძლება, რომ შევთანხმდეთ ყველა პარტიები და ერთმანეთი გავაძლიეროთ, ამ უახლოესი მიზნის განსახორციელებლათ.

**ალჩილი.** თითქმის ათი წელიწადია აგერ, ჩვენი პარტია რომ სამოქმედო ასბარეზზე გამოვიდა. მან მაშინვე თხოვა დახმარება ინტელიგენციას, მაგრამ რა პასუხი მიიღო? ლანძღვა, გინება, მეტი არაფერი! დაიკარგეთ აქედან, თქვენ ვინა ყრიხართ, ვინ გამოგჩიკათ, ვისი ლეკვები ხართო, და სხვა ამგვარი. ჩვენ იძულებ-

ბული გაეხდით, მარტო გვევლო ცხოვრების გზაზე. ჩვენ საქმეს ვაკეთებდით და ამ საქმის კეთებაში ათასი უსიამოვნება განვიცადეთ. რას აკეთებდა ამ დროს ინტელიგენცია? ერთი ნაწილი ჩვენ გვლანძლავდა და სამშობლოს მტრათ გვსახავდა, მეორე ნაწილი-კითხოვნებსა სწერდა ერობისა, ნატიც მსაჯულებისა და სხვათა შესახებ, და დღეს ჩვენ გზა გავიკვლიეთ ცხოვრების სიბნელეში. ინტელიგენცია მოდის, მას უკან მოსდევს არისტოკრატია და დახმარებასა გვთხოვს! დღემდის ის არც-კი გვაგდებდა არაფრათ და დღეს დასჭირდა ჩვენი დახმარება?

**ლევანი.** შე, კაი კაცო, იქნება ისინი დღემდე ცდებოდნენ და დღეს-კი შეიგნეს თვისი შეცდომა!

**სოსო.** არა, ჩემო ძმაო! აქ საქმე იმაში-კი არ არის, რომ თვისი შეცდომა შეიგნეს, საქმე, აი, რაშია: ინტელიგენცია ხედავს, რომ ცხოვრებამ მას ძალიან გაუსწრო წინ, უფსკრული მასა და ხალხს შუა დღითი დღე ღრმავდება, ხალხი თვითონ იკაფავს გზას სინათლისაკენ და ინტელიგენციას ახლა შერცხვა; მას უნდა, ეს უფსკრული როგორმე ამოავსოს, რომ თქვას ბოლოს: მე ვაკეთებდი საქმეს, მე გაუწიე ქვეყანას სამსახურიო. მაგრამ ეს ყოველათ შეუძლებელია. არისტოკრატიას კიდევ ეშინია: სანამ ძალა ბიუროკრატის ხელში იყო, მისი ყურმოჭრილი მონა იყო; დღეს-კი არისტოკრატია მელიას როლს თამაშობს, დემოკრა-



ტობას აპირობს და ჰგონია, რომ ამისთანა ხრიკებით ვისმე შეცდომაში შეიყვანს.

**ლევანი.** მე მგონია, შენც დამეთანხმები, რომ ბიუროკრატიულ წყობილების შეცვლაში ყველა დაინტერესებულია, ამიტომ, თუ-კი ისინი ხელს შეგვიწყობენ, ჩვენ რა გვენადვლება?

**არჩილი.** მართალია, ბიუროკრატიულ წყობილების შეცვლაში ყველა დაინტერესებულია. მაგრამ, პირველი, რომ ამ საქმისათვის, იცოდეთ, ისინი იმდენათ არ არიან დაინტერესებულნი, რამდენათაც ხალხი, იმათ ალაპარაკებს ან შიში, ან სირცხვილი, ან იმერული კუდაბზიკობა, ხალს-კი გაჭირება და გაჭირების შეგნება ამოქმედებს. ამიტომ მათ არა თუ დახმარების, გაწევა არ შეუძლიათ, ხელს შეგვიშლიან, ხელს!

**ხერგო.** მე ერთ აზრს შამოვიტან, თუ მოგეწონებათ. თუ გულით თანაგვიგრძნობენ ისინი, მიიღონ ჩვენი პროგრამის მინიმუმი.

**ლევანი.** მე რაღას ვამბობდი, შე კაი კაცო? არ გაიგებთ ადამიანისას და ეცემით ყრონტში. მე იმას ხომ არ გეუბნებით, რომ კომპრომისები დავიწყოთ,—ღმერთმა დაგვიფაროს. საქმე იმაშია, რომ ინტელიგენციას სირცხვილის მოშორება უნდა; სინიდიისიერების დიპლომათხოულობს ხალხისაგან და ჩვენც ვისარგებლოთ ამ გარემოებით; და, თუ-კი ხელს შეგვიწყობენ, რა გვენადვლება?

**არჩილი.** იმათ კიდევ რომ მიიღონ ჩვენი პროგრამის მინიმუმი, მე მაინც ვერ ვენდობი მათ.

**სოსო.** კითხვა თანდათან ირკვევა: თუ მოგვემართავენ, ჩვენი პასუხი ერთი იქნება: თანაგვიგრძნობთ, ფულით დაგვეხმარეთ. სხვა რამე საერთო ჩვენ შორის დღეს შეუძლებელია.

**არჩილი.** ჩემი აზრიც სწორეთ მაგგვარია.

**სერგო.** მეტი აღარაფერია! დანარჩენი სხუმისთვის იყოს... ხომ ხედავ, გვაწყვეტინებენ. (ისმის რახუნი) ვინა ხართ?

**ხმა.** იაზონ გელოვანი, საქმე მაქვს.

**არჩილი.** ღმერთმა დასწყევლოს მაგის თავი და ტანი, რა უნდა, აქ რომ მოეთრა? თუ ღმერთი გწამს, სხვა ოთახში გამიყვანე, არ მინდა მას შევხვდე.

**სოსო.** აი, იქით გადი, რაღაი აგრეა (არჩილი გადის შეიარე ოთახში და მას გაუგებთან ლევანი და სერგო. სოსო კარს უღებს იაზონს).

**სოსო.** მობრძანდით.

**იაზონი.** (ხელს აკრძებს) ერთ დროს ვიცნობდით ერთმანეთს..

**სოსო.** მგონია.. დაბრძანდით.

**იაზონი.** უთუოთ გიკვირსთ, ეს კაცი რამ მოიყვანა ჩემთანაო. მაგრამ; აი, საქმე რაშია; დედა თქვენსა და დავით ლეონიძეს საჩივარი ჰქონდათ; ალბათ მოგეხსენებათ. მე გახლავარ დავითის ვეჟილი, ე. ი. დავითის ინტერესების დამცველი. დედა თქვენს ედება ხუთასი თუმანი ვალი. საჩივარსა და ერთმანეთში მტრობის თესვას.

ყოველთვის მშვიდობიანათ მოორგება ჯობია. დავით თანახმაა მოგირიგდესთ ას თუმნათ. თქვენ თვითონ იფიქრეთ, სად ხუთასი თუმანი, სად ასი თუმანი. მეტი პატიოსნება და სინდისიერება შეუძლებელია.

**სოსო.** (გაბრაზებული ზეზე წამოვარდება) არც დავითსა და არც თქვენ სინდისი და პატიოსნების სუნიც-კი არსად გხლებიათ, სუნი! (დადის ოთახში).

**იაზონი.** (წამოდგება) თქვენი კილო მე არ მესმის.

**სოსო.** (შედგება) ის ხომ გესმით კარგათ, თუ რა საზიზ-ლარ საქმეს ჩადიხართ თქვენც და დავითიც! ეს ხომ კარგათ გესმით! და ჩემი კილო, აბა, თქვენთვის რა გაგების ღირსია!

**იაზონი.** მე თქვენთვის მხოლოდ კარგი მსურს და მე მეგონა, თუ სარგებლობას მოგიტანდით. ნება თქვენია (წასვლას აპირებს).

**სოსო.** მომითმინეთ. როდის მასესხა მე დავითმა ფული? ან რანაირად დამედვა მე მისი ხუთასი თუმანი?

**იაზონი.** თქვენ ხართ, თანახმათ იმ ანდერძისა, რომელიც ხელში გიკავიათ, ერთათ-ერთი მემკვიდრე სარდიონისა. სარდიონს ემართა დავითის ოცდაათი ათასი მანეთი; ოცდა-ხუთი ათასში სახლი დაფასდა. დანარჩენი თქვენ უნდა გადინხდოთ. ასეთია სამართალი და კანონი.

**სოსო.** თქვენ პატიოსნებას დაიფიცავთ, რომ ის ვექსილები ყალბი არ არის?

**იაზონი.** რას ლაპარაკობთ? ვექსილები ნატარიუსის

ხელით არის შემოწმებული. ყალბი რომ იყოს, სამართალი იმათ მიიღებდა?

**სოსო.** მე იმას არ გკითხავთ, ნატარჩიუსმა დაწერა თუ არა. თქვენ იმაზე მიპასუხეთ, დავითს მართლა მიუცია სარდნიონისთვის ოცდაათი ათასი მანეთი, თუ არა?

**იაზონი.** მე მოწმეთ არ დავსწრებივარ.

**სოსო.** იცით რა? თქვენ თქვენი საკუთარი სინილისის წინაშე ხრიკებით იფარავთ თავს. თქვენ დარწმუნებული ხართ, რომ ვექსილებში მართლა ფულია გაცემული?

**იაზონი.** დარწმუნებული რომ არ ვიყო, აქაც არ ვიქნებოდი ახლა.

**სოსო.** (ადეფეებუღი) მაშ წადით და თქვენს კლიენტს მოახსენეთ, რომ ისიც და თქვენც ორივე უსინილისონი ხართ, უსინილისონი.

**იაზონი.** (გუღმოსუღი). თქვენი უზრდელი სიტყვები უკან წაიღეთ, თორემ ინანებთ.

**სოსო.** (კარს ადებს) თუ ახლავე არ გასულხართ აქედან, კისრის კვრით გაგაბრძანებთ. (იაზონი გუღმოსუღი შეხედავს და გადის. სოსო კარებს მაკრას შიხურავს და თითქმის ყვირილით) აი, ჩვენი ინტელიგენცია! აი, ვინ უნდა იხსნას ქვეყანა! აი, ვინ უნდა წაგვიძღვეს წინ! ყბედობა საქმეთ მიაჩნიათ, ფორმალიზმი სინილისათ, პატიოსნება ერთი გროშისაც არ მოეპოვებათ და გული-კი დიდი აქვთ. აი, ვის უნდა შევეუერთდეთ! სტყუით, ყველა სტყუით! გიცანით, გიცანით, რა ღირსების ხალხიც ბრძანდებით!

**სერგო.** (შემოდის ამ დრას არჩილი, ლევანი და სერგო).  
რა გაყვირებს, კაცო, რა დაგემართა?

**სოსო.** მაყვირებს კი არა, ერთ წამს რომ კიდევ  
გაჩერებულყო, ამ სკამს შიგ შუბლში დავარ-  
ტყამდი, მაგრამ მალე გაქუსლა. სხვა ღირსე-  
ბასთან ლაჩრებიც-კი არიან, მცირედი გამბე-  
დაობა არ გააჩნიათ.

**არჩილი.** ჩვენ ინტელიგენციას შენ მოთხოვე მოქალა-  
ქობრივი გამბედაობა! (სერგო და ლევანი ქედს  
იხურავენ სიტყვებით: ნახვამდის!)

**ლევანი.** (შედგება და არჩილს) შენ არ მოდიხარ?

**არჩილი.** მე ჯერ არ წამოვალ, საქმე მაქვს ცოტა.  
(ლევანი და სერგო გადიან) სოსო, მე ძალიან  
მინტერესებს, რისთვის იყო შენთან იაზონი,  
და, თუ დასამალავი არაფერია, გთხოვ, გამაგე-  
ბინო.

**სოსო.** დასამალავი რა უნდა იყოს? დავითს არ იცნობ,  
ლევონიძეს?

**არჩილი.** როგორ არ ვიცნობ? მე იმის ოჯახში ვცხოვ-  
რობ, მის შვილს ვასწავლი.

**სოსო.** დავითის ბიძას, სარდიონსაც, იქნება, იცნობდი.  
ის ჩვენი უკანონო მამა იყო.

**არჩილი.** (გაკვირვებული) რას მეუბნები! პირველათ მეს-  
მის: მაშ შენს ძარღვებშიაც თავადის სისხლი  
დულს?

**სოსო.** (ღიმილით) დედა ჩემი მოახლე იყო და, მე მგონია,  
გლების სისხლი უფრო მეტი უნდა მქონდეს.  
ის სახლები, რომელშიაც ახლა დავითი დგას,  
სარდიონის საკუთრება იყო, სარდიონს თურ-

მე ჯვარის დაწერაც უნდოდა. დედა ჩემზე, მაგრამ შეუჩდენ ნათესავეები, ისიც ტუტუცი იყო და დედაჩემს გაშორდა, მხოლოდ ანდერძი მიეცა დედა ჩემისთვის, ჩემი სიკვდილის შემდეგ ჩემი სახლები შენიაო. ამ სახლებს გარდა მას ყველაფერი შექმული ჰქონდა. იმის გარდაცვალების შემდეგ დედა ჩემმა ანდერძის ძალით საჩივარი დაიწყო. მე არაფერი გამაგებია, თორემ სულ დავხვევდი იმ ანდერძს. სასამართლოში დავითმა ოცდაათი ათასი მანეთის ვექსილები წარმოადგინა, ვითომ მას ესესხებიოს სარდიონისთვის! სახლი დედა ჩემს დარჩა, მაგრამ ოცდახუთი ათას მანეთში თავითმა დაინარჩუნა და ხუთი ათას მანეთს კიდევ ჩვენ გვახდევინებს, რადგანაც ანდერძის ძალით დედაჩემია სარდიონის მემკვიდრე.

**არჩილი.** (ზეზე წამოხტება) აა, ახლა მე ყველაფერი მესმის! სარდიონი რომ კვდებოდა, დავითი კინალამ ჰკუთაზე არ შეიშალა, იმ დღესვე მოიყვანა ნატარიუსი და ის ვექსილები იქ დაწერეს. სარდიონს არავითარი აზრი აღარა ჰქონია, მაგრამ ახალგაზრდა ექიმმა სავანელმა აზრიანათ შეამოწმა! ხა, ხა, ხა, აი არისტოკრატია და მისი ინტელიგენცია! მერე იაზონს რაღა უნდოდა შენთან?

**სოსო.** დავითს ახლა ფულები დაჭირებია. კენჭობია და ალბათ ზუთხებში ჭირდება და იაზონი მოციქულათ გამომიგზანა: ხუთას თუმანში. ნაღდ ას თუმანს დაგჯერდებაო.



**არჩილი.** ღმერთო, ნუთუ ამგვარი უსინიდისობაც შეიძლება? მერე ვინ ჩადის ამას? ვინ და, კაცი, რომელიც მარშლობას ეძებს, და გავაკიდევ! ვინ და, კაცი, რომელსაც თავი საზოგადო მოღვაწეთ მოაქვს! ვინ და, ახალგაზრდა ინტელიგენტი! ხა, ხა, ხა, მალე სიტყვები „თავადი“ და „ინტელიგენტი“ სალანძღავ სახელებათ გახდება! შენ რას აპირობ ახლა?

**სოსო.** მეც არ ვიცი, რა ვქნა

**არჩილი.** ასე გაჩერება არ ვარგა. იმ ხუთას თუმანს ის უსათუოთ გადაგახდევინებს, თუ ხმა არ ამოიღე.

**სოსო.** მაშ რა ვქნა?

**არჩილი.** რა ქენი და, საჩივარი უნდა დაიწყო. როგორც ორჯერ ორი—ოთხია, ისე დავამტკიცებ, რომ ის ვექსილები ფიქციაა და იმავე ღამეს შეთხზული, რა ღამესაც ავითმყოფი კვდებოდა. ჩემთან წერდენ ვექსილებს და ამას ვერ დავამტკიცებ?! დროა, გაიგოს საზოგადოებამ, თუ ვინ ცდილობს მისი საქმეების სათავეში ჩადგომას. გესმის?! — საქმე უსათუოთ უნდა დაიწყო. ნახვამდის! (ქუდს იხურავს და გადის, სოსო ჯიბეებში ხელ-ჩაწყობილი რამოდენსა-მე ხანს ოთახში დადის)

**სოსო.** (შეღებვა) ვინ არის კარგი ამ წოდებაში, მე ველარ გამიგია, ყველას ტყავს აძრობენ, ყველას ატყუებენ, უსინიდისობას სჩადიან და საუკეთესო მათგანი უსინიდისობას ხელს უწყობს და ხელს აფარებს. არავინ არის

კარგი. (სიარულს განაგრძობს) დასაღუპავი არი-  
ან და, რაც აღრე დაიღუპებიან, მით უმჯო-  
ბესია. ან კი რა მოეთხოვებათ? ქონებით  
დალატაკდენ, ზნეობით და გონებით არაო-  
დეს არ ყოფილან მდიდარნი, შადა-კი ყოველ-  
თვის დიდი ჰქონიათ, და ამიტომ ყოველ ლო-  
ნეს ხმარობენ არსებობისათვის ბრძოლაში.  
ერთის სიტყვით, სულ როსკიპობაა, როსკიპო-  
ბაა სინიღისით, ნამუსით, პატიოსნებით, თავ-  
მოყვარეობით! (შემოდის სადამე)

**სალომე.** შვილო, ახლა მაინც გამოიღვევი თავი, შენ გე-  
ნაცვალე! ხომ ხედავ, რაფა წვევიდა ჩვენი საქმე.

**სოსო.** რაფა წვევიდა?

**სალომე.** რაფა წვევიდა და, ის ურჯულო კაი ხუთას  
თუმანს გვაწერს კისერზე, ლისტს გამოიტანს  
და რაღა დაუდგება წინ? წაგვართმევს ამ ერთ  
კვალ მიწას და შარავზაზე გამოგვყრის.

**სოსო.** მე და შენისთანა ადამიანი რომ გამდიდრებას  
მოისურვებს, ასე მოუვა, დედა ჩემო! თავში  
არ დამიჯერე, რამდენჯერ გეხვეწე, დახიე ეს  
ოხერი ანდერძი, დახიე-მეთქი, მარა არ ჰქენი  
და ახლა მე რაღა მოვაგვარო?

**სალომე.** რათ დამეხია, შვილო, რას ამბობ? თუ სადმე  
სამართალია, ის ოხრათ დასარჩენი სახლები,  
მაინც ოხრათ დარჩა მისი პატრონი, ჩემი იყო,  
აბა ვისი იყო? ჯვარ-დაწერილი რომ არ ვი-  
ყავი, ცოლი არ ვიყავი თუ? ახლა ასე იძახით  
ყველა, ჯვარის წერა აღარ უნდა იყოსო, და  
ჩემზე აღარ ქრის ეს თქვენი ახალი კანონი?

(შემოდის ამ დროს ანიკო, ქედს იხდის და მაკა დაზე დადებს) თავში ქვა უხლია, არ მინდა მისი სახლები, ოლონდ...

**ანიკო.** (გააწუგუტინებს) დედა ჩემო, რას ჩააცივდი ამ სახლებს? რათ გინდა ნეტავი ეს სახლები? სანამ სახლები არა გვექონდა, მშვენიერადა ვცხოვრობდით; ჯერ სახლები ჩვენი არ არის, ღვთის მადლით, არც გახდება ჩვენი, და შენ კი მოსვენება აღარა გაქვს. მართლა რომ გაწყრეს ღმერთი და სახლები დაგვრჩეს, ხომ მთლათ შეიშლები?

**სალომე.** ქონება ვის მოჰარბებია, შვილო? ნეტავი, იმისთანა სახლები ათიჯ მქონოდა, მე იმას არ გადავყრიდი.

**ანიკო.** მადლობა ღმერთს, რომ არა გაქვს.

**სალომე.** აჰაი, შვილო, შენ ჯერ გაჭირება არ გამოგიცდია, რა არის!

**ანიკო.** გაჭირებისთანა კარგი, დედა ჩემო, არაფერი არის, გაჭირებას ქვეყანაზე არაფერი შეედრება. მე რომ გამოჩენილი მექანდაკე ვიყო, გაჭირებას, სიღატაკეს, სიმშოლს, ძონძებს — მარმარილოს ძეგლს დაუდგამდი და ზედ ოქროს ასოებით დავაწერდი: შენ ხარ წყარო სინდისისა, პატიოსნებისა, სიყვარულისა, გმირობისა. არა, დედა ჩემო, მერწმუნე, სიმდიდრეს სიღატაკე ჯობია. (კარის რახუნის იშმის, სოსო კარს გაადებს, შემოდის დიმიტრი და წერილს გადასცემს სოსოს).

**დიმიტრი.** ბარიშნამ გამოგიგზანათ.

**სოსო და ანიკო.** (ერთად) ვინ ბარიშნამ?

**დიმიტრი.** (ღიმილით) ვერ მოგახსენებთ, ნება არა მაქვს.  
(თავს უკრავს და სწრაფად გადის. სოსო წერილს  
გახსნის, კითხულობს და შემდეგ ღიმილით დას  
გადასცემს. ანიკო ხმამაღლა კითხულობს).

**ანიკო.** „ამალამ ან ხვალ ელოდეთ, დასმენილი ხართ,  
ღამიჯერეთ! უცნობი ქალი.“

**სალომე.** ჩვენთან რა უნდათ?

**ანიკო.** აქ ფიქრი საჭირო არ არის. (ანიკო და სოსო  
დატრიალდებიან).

(ფარდა.)

## მოქმედება მეოთხე

(სცენა იგივეა, რაც პირველ მოქმედებაში. მატრონა და დი-  
მიტრი ზალას ასუფთავებენ. დიმიტრი იატაკს წმენ-  
დავს)

**მატრონა.** კარგათ გაწმინდე, რავე აფრატუნებ ფეხებს?  
მამიშენის სახლი ხომ არა გგონია?

**დიმიტრი.** (შედგება და შეხედავს) მამაშენს ხომ უკეთესე-  
ბი უდგია?

**მატრონა.** უკეთესები თუ არ უდგია, უკეთესები მაინც  
უნახავს; შავი ზღვა და თეთრი ზღვა სულ  
შემოვლილი აქ და მამაშენს რა უნახავს,  
შე საწყალო?

**დიმიტრი** (განაკრძობს იატაკის წმენდას) ეგ ქენი, ეგ!

რაც დღეს აქ დამშეული კნიაზები მოვლენ, იმდენი კიდევ უნახავს. საკვირველია ამათი საქმე, საცა ქვაბი გეირიხინებს, ესენიც იქ ამოყოფენ თავს, მარა ე ჩვენი კნიაზი რალამ გაასულელა? დღეს ჩვენმა პოვარმა ჩემხელა ზუთხი მოათრია. ერთ მუშას ძლივს მოქონდა!

**მატრონა.** აბა, რომ არ გესმის, რალას ლაპარაკობ? ჩვენი კნიაზი მიტომ პატიჟობს დღეს ამდენ ხალხს, რომ მარშლათ ამოირჩიონ.

**დიმიტრი.** მერე ზუთხები რომ არ აჭამოს, ისე არ ამოირჩევენ?

**მატრონა.** შენ გგონია, მარტო ჩვენი კნიაზი მართავს სადილს? სხვებიც მართავენ. ვინც უკეთესი მასპინძელი იქნება, იმას ამოირჩევენ, აბა რავა გინდა? ნურც მაქმევ, ნურც მასმევ და მარშლათ ამოვირჩიო, არა?

**დიმიტრი.** მერე, რა ეშმაკათ უნდა ე რალაც მარშლობაა?

**მატრონა.** აი, სულელი! როგორ თუ, რათ უნდა? მარშალი რომ იქნება, მაშინ ყველასი უფროსი იქნება, და შემოსავალიც მეტი ექნება, ახლაკი ყელამდე ვალებშია.

**დიმიტრი.** კიდე დიდი ჭკუის კაცია, თორემ ამდენ ხარჯებს ცოტა ფული უნდა? იმ ზუთხში დღეს ალექსის ორმოცი მანათი მიეცა, ერთ სამიოდე მანათს მარტო იმ ზუთხში გამორჩებოდა! (გუფში მუშტს ჩაირტყავს და თავს გააქნევს) ვაი მის ტყავს! მარტო დღევანდელ

სადილში ის ერთ თუმან ფულს დააძრობს. ეხ, მამა ჩემს-კი რა ვუთხრა! პოვრათ მაინც გამოვეზარდე. ლაქიის ხელობაში არაფერი გამორჩენა არ არის. (შემოდის ამ დრას ღავითი, გაზეთით ხელში, გუღმესულია).

**ღავითი.** (დიმიტრის) წადი კუხნაში და პოვარს უთხარი, რომ შუაზე გასკდეს და ერთი ზუთხი კიდევ მიშონოს! (დიმიტრი მიდის) მოიცა! (ჯიბიდან ჰარტმანს ამოიღებს და ფუფს აძლევს) აჰა, ეს ათი თუმანი მიუტანე, ერთი ზუთხი კიდევ უნდა მიშონოს, რაც უნდა დაუჯდეს, ახლავე, გესმის? (დიმიტრი გაკბის, მატრანა მიდის). ასკაცს ვპატიუობდი, ახლა ორასს მოგუყრი თავს და მაშინ ვნახავ, როგორ გამაშავებენ! (გაზეთზე აკტყამს თითებს). ერთი მომცა ახლა ხელში ამის ავტორი, რომ თმისაგან გავცალო, თმისაგან! შური, მტრობა, ღვარძლი, აი, ჩვენი მწერლობა. ასეთ, ღროს როდესაც საჭიროა გამოქომაგება, ამხანაგობა, მლანძღვენ, მაგინებენ და მიწასთან მასწორებენ! ეს სულ დიაკვნის შვილების საქმეა, სულ იმათი! ერთს ხომ ამოვაყოფინე თავი იქ! (ცერს უკან გაიშვერს) სხვებსაც იქით გავვზანი. არავის არ დავზოგავ, არავის. და ვნახოთ, მე უფრო ძლიერი ვარ, თუ ისინი, მე ვაჯობებ, თუ ისინი მაჯობებენ! (შემოდის ამდრას იაზონი) როგორ მიდის, იაზონ, საქმე?

**იაზონი.** კარგათ წავა, ნუ გეშინია. მხოლოდ საჭიროა, რაც შეიძლება მეტ ხალხს მოუყაროთ



თავი. მოპირდაპირეს იმგვარის იარაღით უნდა ებრძოლო, როგორითაც ის გებრძვის, წინააღმდეგ შემთხვევაში დამარცხებული გამოხვალ. პრინციპიალურათ მე წინააღმდეგი ვარ სადილებისა, მაგრამ პრაქტიკულათ ეს შეუძლებელი გამოდგა! ჩვენი ხალხი პურმარილის ხალხია, პურმარილის გატეხა უზნეობათ, სასირცხო საქმეთ მიაჩნია და, შენ თუ კარი ჩაუკეტე და სხვამ სუფრა გაუშალა, ძალა-უნებურათ ამ სხვას მიემხრობა და შენ გაგაშავებს. ჩვენი მოწინააღმდეგენი დიდ ფათურში არიან და ჩვენც უნდა დავფათურდეთ.

**დავითი.** რამდენიც გინდათ, იმდენი მოიყვანეთ ხალხი, ამ ორ-სამ დღეს ორას კაცს-კი არა, ხუთასს შევინახავ და ჩემსას-კი გავიტან; რამდენიც უნდა ჩმახონ, მაინც გავიტან!

**იახონი.** (გაზუთს ატმეფს) ამ წერილმა აგაღელვა? ასაღელვებელიც არის; მით უმეტეს, როდესაც ეს წერილები შენსავე სახლში იწერება.

**დავითი.** როგორ თუ, შენსავე სახლში?

**იახონი.** დიად, შენსავე სახლში: არჩილის პოეზია გახლავთ!

**დავითი.** შეუძლებელია!

**იახონი.** ნამდვილის წყაროებიდან ვიცი. წინანდელი წერილებიც მაგისი იყო. არ გახსოვს, ზამთარში რომ იბეჭდებოდა „სადღეისო კითხვების“ სათაურით? და ეცეს მაგისია.

**დავითი.** მე მაინც არა მჯერა! მაგას რა აქვს ჩემს წინა-

აღმდეგ? ვასმევ, ვაქმევ, ჭარჩენ, ფულს ვა-  
ძლევ და სხვას რას ვუშავებ?

**იაზონი.** ეგ ლიდერია ჩვენი ოპოზიციისა და ამიტომ  
ყვეხარ მიზანში ამოდებული. დღეს შენსკენ  
გამოილაშქრებენ, ხვალ ჩემსკენ! არა, მაგათი  
ანგარიში სწორია, თუ დაგვამარცხეს.

**დავითი.** (აღუჯგუბული) დღესვე უნდა გავაგდო ის ჩემი  
სახლიდან, დღესვე! (შუბლში ხელს შამოაკრავს)  
ვის მივანდე ჩემი შვილის აღრზდა.

**იაზონი.** შენგან არ მიკვირს, დავით?! მაგისთანა მოპირ-  
დაპირეები სასაცინოთაც არ უნდა გყოფნიდეს,  
როგორ ათხოვებ ყურს? საუკეთესო საშუალე-  
ბა მაგათ დასამარცხებლათ სიჩუმეა. დეე, თა-  
ვი იქციონ, თორემ თუ ხმა გავეციოთ, თურმე  
ჩვენც კაცები ვყოფილვართო, იფიქრებენ და  
მეტი ხომ მაგათაც არა უნდათ-რა: დაჰკრავენ  
ბუკსა და ნალარას!

**დავითი.** ამ წერილების შემდეგ შემიძლია ის ჩემს სახლ-  
ში გავაჩერო კიდევ?

**იაზონი.** დეე, თავისი როლი მან ბოლომდე შეასრულოს.  
პირიქით, მე გთხოვ, რომ დღევანდელ მოლა-  
პარაკებაზე დაესწროს; ამისი იმას დიდი მუც-  
ლის ტკივილი აქვს. არჩევნების შემდეგ ამო-  
უსვი პალური და უთხარი: რაც შენი საქმე  
არ არის, იქ ნუ ეჩხირები, მეცამეტე გოჭივით-  
თქო, — მანამდი-კი ყურსაც ნუ ათხოვებ. ეს  
უკეთესი ტაქტიკა იქნება. (სათს დაჩერება)  
შენ უნდა წახვიდე და გრიგოლი მოიყვანო.  
მართალია, შეგპირდა, მაგრამ ხომ იცი მისი

ამბავი? დიდი პრინციპების პატრონი არ არის და ამიტომ ხელი მაგრათ უნდა ჩაქილო, თორემ გაგვიშვება, უდროოდ-დროს გვიღალატებს.

**დავითი.** მართალი გითხრა, უხერხულათ მიმაჩნია მასთან მისვლა. მოვა თვითონ, როგორ მოგვატყუებს?

**იაზონი.** ჯერ არავინ მოუტყუებია! აღარ გახსოვს, ლორთქიფანიძეს რომ შეპირდა, თეთრს მოგცემო, და შავი-კი სტაკი? ასე გიზამს შენც!

**დავითი.** (აღგება) სანდო კაცი მართლა რომ არ არის (მიდის).

**იაზონი.** (მარტო) ეს ჩემი სიმამრი თუ გავათეთრეთ, თუნდა დირექტორის სკამზე ახლავე ვიჯდე! საპატიო ადგილია და შემოსავალსაც არა უშავს-რა! (შემოდის ვიქტორი თავგულით ხელში და ხელ-გაყრილი შემოყვება ბაბაღე)

**ბაბაღე.** რა მშვენიერი დღეა!

**ვიქტორი.** ასეთ მშვენიერ დღეს გაშავება სასიამოვნო არ უნდა იყოს!

**იაზონი.** გაშავება არასოდეს არ არის სასიამოვნო. ყოველი ადამიანისთვის რომელიც საზოგადო მოღვაწეობას აპირებს, გაშავება ნახევრიათ სიკვდილია. ჩემს თავზე გეტყვი: მე რომ გამაშავონ სადმე, ენერგია მოქმედებისა ნახევრიათ შემისუსტდება.

**ვიქტორი.** საკვირველი ორფეხია ადამიანი! გაიხედეთ, ბუნებაში სიყვარული და მშვენიერება მთელთავისი სიღიადით გაბრწყინებულია, და ჩვენ იმის მაგიერ, რომ ამ დიადი სურათით

აღმდეგ? ვასმევ, ვაჭმევ, ჭარჩენ, ფულს ვა-  
ძლევ და სხვას რას ვუშავებ?

**იანონი.** ეგ ლიდერია ჩვენი ოპოზიციისა და ამიტომ  
ყვეხარ მიზანში ამოღებული. დღეს შენსკენ  
გამოილაშქრებენ, ხვალ ჩემსკენ! არა, მაგათი  
ანგარიში სწორია, თუ დაგვამარცხეს.

**დავითი.** (აღელვებული) დღესვე უნდა გავადლო ის ჩემი  
სახლიდან, დღესვე! (შუბლში ხელს შამოიკრავს)  
ვის მივანდე ჩემი შვილის აღრზდა.

**იანონი.** შენგან არ მიკვირს, დავით?! მაგისტანა მოპირ-  
დაპირეები სასაცილოთაც არ უნდა გყოფნიდეს,  
როგორ ათხოვებ ყურს? საუკეთესო საშუალებე-  
ბა მაგათ დასამარცხებლათ სიჩუმეა. დეე, თა-  
ვი იქციონ, თორემ თუ ხმა გავეცით, თურმე  
ჩვენც კაცები ვყოფილვართო, იფიქრებენ და  
მეტი ხომ მაგათაც არა უნდათ-რამ: დაჰკრავენ  
ბუკსა და ნალარას!

**დავითი.** ამ წერილების შემდეგ შემიძლია ის ჩემს სახლ-  
ში გავაჩერო კიდევ?

**იანონი.** დეე, თავისი როლი მან ბოლომდე შეასრულოს.  
პირიქით, მე გთხოვ, რომ დღევანდელ მოლა-  
პარაკებაზე დაესწროს; ამისი იმას დიდი მუც-  
ლის ტკივილი აქვს. არჩევნების შემდეგ ამო-  
უსვი პალური და უთხარი: რაც შენი საქმე  
არ არის, იქ ნუ ეჩხირები, მეცამეტე გოჭივით-  
თქო, — მანამდი-კი ყურსაც ნუ ათხოვებ. ეს  
უკეთესი ტაქტიკა იქნება. (საათს დაჩქრება)  
შენ უნდა წახვიდე და გრიგოლი მოიყვანო.  
მართალია, შეგპირდა, მაგრამ ხომ იცი მისი

ამბავი? დიდი პრინციპების პატრონი არ არის და ამიტომ ხელი მაგრათ უნდა ჩაჭიდო, თორემ გაგვიშვება, უდროოდ-დროს გვიღალატებს.

**დავითი.** მართალი გითხრა, უხერხულათ მიმაჩნია მასთან მისვლა. მოვა თვითონ, როგორ მოგვატყუებს?

**იაზონი.** ჯერ არავინ მოუტყუებია! აღარ გახსოვს, ლორთქიფანიძეს რომ შეპირდა, თეთრს მოგცემო, და შავი-კი სტაკი? ასე გიზამს შენც!

**დავითი.** (ადგება) სანდო კაცი მართლა რომ არ არის (შიდის).

**იაზონი.** (მარტო) ეს ჩემი სიმამრი თუ გავათეთრეთ, თუნდა დირექტორის სკამზე ახლავე ვიჯდე! საპატიო ადგილია და შემოსავალსაც არა უშავს-რა! (შემოდის ვიქტორი თაიგულით ხელში და ხელ-გაურჯი შემოეყება ბაბაღე)

**ბაბაღე.** რა მშვენიერი დღეა!

**ვიქტორი.** ასეთ მშვენიერ დღეს გაშავება სასიამოვნო არ უნდა იყოს!

**იაზონი.** გაშავება არასოდეს არ არის სასიამოვნო. ყოველი ადამიანისთვის რომელიც საზოგადო მოღვაწეობას აპირებს, გაშავება ნახევრიათ სიკვდილია. ჩემს თავზე გეტყვი: მე რომ გამაშავონ სადმე, ენერგია მოქმედებისა ნახევრიათ შემისუსტდება.

**ვიქტორი.** საკვირველი ორფეხია ადამიანი! გაიხედეთ, ბუნებაში სიყვარული და მშვენიერება მთელ თავისი სიღიადით გაბრწყინებულია, და ჩვენ იმის მაგიერ, რომ ამ ღიადი სურათით



დავტკბეთ, საღაც მივისწრაფით, რაღაცას ვეძებთ! ეჰ, ფუჭია ყოველისფერი, რაც ბუნებასთან გაშორებულია, და თვით ცხოვრებაც, ბუნებას დაშორებული, ცალიერი სისუღლეა.

**ბაბაღე.** ბუნება და ყოველისფერი ბუნებრივი—ეს თვით ღვთაებაა: ადამიანი, აი, მას უნდა სცემდეს თაყვანს. მაგრამ ჩვენ ბუნებას გავურბით, ბუნებრიობას ვსდევნით და აქ არის სათავე ჩვენის უბედურებისა, უკმაყოფილებისა, ნერვებ-აშლილობისა.

**ვიქტორი.** ადამიანი სწორეთ მაშინ არის მკვდარი, როდესაც ის ბუნებას გაურბის. სიცოცხლე ბუნებაა.

**იაზონი.** შეიძლება, ბუნება სიცოცხლე იყოს, მაგრამ სიცოცხლე უაზრო, უსულო, უგულო. ადამიანი უნდა გაააზრიანოს ეს სიცოცხლე, სული უნდა შთაბეროს, გული უნდა ჩაუდგას. ეს-კი მოსახერხებელია მხოლოდ საზოგადოებაში მოქმედებით, მოღვაწეობით. (ბაბაღე ამ დროს ჰიანინას მიუჯდება) არ გეთხოვებით, მე მალე მოვალ. მართლა, ვიქტორ, შენ რამდენი გვიშონე კენჭი?

**დავითი.** ვისაც დაგპირდით, ისინი თუნდა ჯოჯოხეთში ჩამოგყვებინ (იაზონი გადის).

**ბაბაღე.** ასე მგონია, თითქოს ახლა დავიბადე-მეთქი. ყოველი შენი კოცნა ნექტარით დამივლის ხოლმე მთელ ტანში. მხოლოდ ახლა ვსცანი, თუ რა არის ნამდვილი სიყვარული, თუ რა ძალაა ნამდვილ კოცნაში! მე მგონია, ადამი-



ანი კოცნიდან გაჩნდა ისე, როგორც ნაპერ-  
წკალი ჩნდება ტალკვესიდან.

**ვიქტორი.** ესეც ამიხსენი, ვისი კოცნით წარმოიშვა  
ადამიანი? შენ რომ ასი წლის წინეთ დაბადე-  
ბულიყავი, ჩემო საყვარელო, გამოჩენილი  
მეტაფიზიკი იქნებოდი.

**ბაბალე.** წყალსაც წაუღია ყველა მეტაფიზიკები! უამსაც  
მოუსრესია მთელი ქვეყანა, შენს გარდა, ჩემო  
კოკობო! (ტუჩებს თითებით მისწვეს) მე სწორეთ  
ან გავგიჟდები, ან თავს მოვიკლამ, ან საში-  
ნელ სისაძაგლეს ჩავიდენ რასმე! ხანდახან  
ისეთი აზრი მომივლის, რომ მზათა ვარ, და-  
ვითი მოვკლა! ხან-კი ჩემი თავის მოკვლას  
ვიფიქრებ, მაგრამ იცი, რა შემაჩერებს ხოლ-  
მე?

**ვიქტორი.** რა?

**ბაბალე.** წარმომიდგება მაშინ, ვითომ შენ დამივიწყე  
და ჩემს ალაგას სხვას ეხვევი. მაშინ მებადება  
ხოლმე უზომო წყურვილი, უზომო სიყვარუ-  
ლი სიცოცხლისა. შენ ჩემი ხარ, ჩემი, ჩემო  
კარგო! (ეხვევა და შადიან სწოლდ თათხისაკენ)  
მხოლოდ ჩემი, და შენს გვერდით მე არავის  
არ გავახარებ. იცოდე, შენს თავს მე ვერავინ  
წამართმევს, ვერავინ, ვერასოდეს! (გადიან და  
კარს მაგრათ-ჩაიკეტენ. წამოდენიშე ხნის შემდეგ  
შემადის დიმიტრი).

**დიმიტრი.** რაც რამ სიგლახეა, სულ ამ განათლებულ  
ხალხშია. არაფრის არა რცხვენიათ! მთელი  
ქვეყანა ლაპარაკობს, დობტური კნენას ყვა-

რობსო, და ჩვენი კნიაზი ყურებსაც არ აპარტყუნებს! სულ სიცილით დახვდება ხოლმე დობტურს, ვითამდა არაფერი არ ვიცო. რა შვილმა არ იცის! ჩემის თვალითა ვნახე, ერთმანეთს რო კოცნიდენ, ჩემის თვალით! აღარავის აღარ უმაღავენ... მამა ვაცხონე მაგათი და დედა! მეტი რა შერჩებათ! (გუფში ხელს ჩაიკრავს და თავს გააქნევს). კაი ქალი კია ჩვენი კნენა. ხო ხანში შესულია, — მაინც ეშხიანია, ეშხიანი! ჰაი დედასა, დობტურო, რა ქალს აბურთავენ! საყვარელი, აი, მისთანა უნდა!... მაგისთანა საყვარელს არც მე დავიწუნებდი... როგორ, მე დობტურზე ნაკლები ბიჭი ვართუ?! (საკეში იხედება და უფვაშებს გადიგრებს) ფიიეი! როდი პრაწავენ თურმე თვალებს ჩემზე ჩვენი სოფლის გოგოები! (შემოდის მატრონა) ეს ბარიშნაც ძალიან მიპრაწავს თვალებს; მარა ვერა, შენ ასე ადვილათ ვერ მოგართმევთ!

**მატრონა.** ეს უბედური მთელი დღე სარკეში ყურების მეტს არაფერს აკეთებს და კიდევ დიდგულზეა, ცოტა ჯამაგირი მეძლევაო! მე რომ შენი ბატონი ვიყო, ერთ დღეს არ დაგაყენებ სახლში, ერთ დღეს!

**დიმიტრი.** (ვითომ და ეხვევა) ნუ გამირისხდები, ჩემო ხელმწიფე, შენ შემოგვევლოს, ვინც შენ გჯობდეს.

**მატრონა.** იქით გეიწი! ქალბატონი სად არი?

**დიმიტრი.** რა საქმე გაქ ქალბატონთან?

**მატრონა.** შენი რა საქმეა? ალბათ, მაქ კიდევ, თუ ვკითხულობ!

**დიმიტრი.** შენმა სიცოცხლემ, ქალბატონს ახლა შენთვის ცალია! ბუღალსავით ბიჭი ყავს ოთახში ჩამწყვდრიული!

**მატრონა.** ენა-კი გაგიხმა, ენა, რა მყრალი ლაპარაკი შენ იცი! (შიდის).

**დიმიტრი.** (მიმავალს) რა გითხარი მყრალი? შენ-კი პირს დაიწვამ, რომ ოთახში ჩამიწყვდრიო, არა? მარავერ მოგართვი პატრიჯანი!

**მატრონა.** (კარებიდან შემოუბრუნდება) მიწაში ჩამწყვდრიე, მიწაში! (კარებს გაიხურავს)

**დიმიტრი** (გამოუდგება) შენთანა, შენ-კი შამოგევლე, შენთანა! (ამ დროს კარები გაიღება და ორი ჩინიანი კნიაზები დიმიტრის შეუთუთებიან, დიმიტრი დატყვევნილი უკან დაიხევს) მობრძანდით, ბატონებო, მობრძანდით. (დიმიტრი გადის, კნიაზები სარკესთან დადგებიან და ტანისამოსს ისწორებენ, უფვაშებს იგრებენ).

**პირველი კნიაზი.** გუშინ მთელი დღე ზეზე არ ავმდგარვარ; წარმოიდგინე, გუშინ-წინ ოთხ საათზე რომ დავჯექით, გრანდოტელში, დილის ექვს საათზე ავდექით! რა ღვინო ჩვენ დავლიეთ! ჩავიხოცეთ, შიგ, ჩავიხოცეთ! ახლაც-კი გარეტებულნი მაქვს თავი.

**მეორე.** მაშ შენ, გეტყობა, დღეს ველარ დაღევ!

**პირველი.** ერთი მითხარი, თუ ძმა ხარ, რატომ ვერ დავღემ? კუჭი სახლში დამრჩა, თუ? აქ არის, აქ! (მუცელზე ხელს ირტყამს) თუნგი ღვინო.

ულაპარაკოთ ჩადის; ლაპარაკითა და ხვეწნით ერთ თუნგს კიდევ ჩავიყვან და, ერთ დაღევაზე თუ მეტი დავლიო, ლოთი დამიძახე, რაც უნდა მეხვეწო, ზედ რომ გადამაკვდე, ერთ წვეთს მეტს აღარ დავლემ! რა ვქნა, ასეთი ხასიათი მაქვს! ხე, ხე, ხე, ხე, ხე! (ბეჭყე ხელს დაარტყამს მეორეს)

**მეორე.** მაშ გუშინ მთელი დღე გეძინა?

**პირველი.** გუშინ რომ შვიდ საათზე დავწექი, ეს არის ახლა ავდექი.

**მეორე.** ჩემო ძმაო, არ მოგშივდა მაინც?

**პირველი.** რას ამბობ, რას? რაც მე გუშინწინ ვსვი და ვჭამე, უჯიშო აღამიანს ერთ კვირეს ეყოფოდა; მაგრამ მე სხვა ჯიშისა გახლავარ!

**მეორე.** აბა, მე უკეთ გამიტარებია შენზე დრო. გუშინწინ კნიაზ ბეჟანმა დაგვპატიჟა, გარდაფხაძემ. შუა ღამე იქნებოდა, სმა რომ გავათავეთ, მაგრამ ძალიან ჩავლობით, შენი არ იყოს. მერე იცი, რა ვქენით? წავედით იქ, შენ რომ იცი, და მთელი ღამე გავათენეთ. ერთი სამიოდე მისთანა იყო, რომ შემარცხვინა ღმერთმა, თუ ჩვენი პრანჭია კნიაზნები მათი ერთი ჩრდილი იყონ! სულ ღუშკას გვეძახდენ, ღუშკა კნიაზ, ღუშკა კნიაზ! შენ, რაც გინდა, ისა თქვი, და კნიაზობას ჯერ კიდევ დიდი ფასი აქვს.

**პირველი.** ჯერ და, აწი აღარ ექნება, არა? შენც სოციალისტობას ხომ არ აპირობ? გეტყობა, კოტრდები. თავადიშვილი რომ გასოციალისტდება, იცოდე, ძალიან გაკოტრებულია.

**მეორე.** შენ-კი ჯიბეს გიმტვრევს ფულები, არა? ერთი  
ეს მითხარი, კნიაზ დავითს კარგათ იცნობ?

**პირველი.** მის ცოლსაც კარგათ ვიცნობ! შენ?

**მეორე.** მაგას-კი აღარ დაგიჯერებ! იმ სავანელმა  
ყველას პირში ჩალა გამოგავლოთ.

**პირველი.** (გუფში ხელს ჩაკრავს და თავს აქნევს) ვაი მის  
ტყავს! მთელი წელიწადი ვლიე უკან, ძალლი-  
ვით დავდევი, ძალლივით, მაგრამ ვერ დავი-  
ყოლე და ვერა. კოცნით, იცოცხლე, მე იმას  
ვკოცნე და ვდლოშნე, მაგრამ ცალიერი  
კოცნა რა გამოვიდა! ამ მამა—ლმა-კი მაში-  
ნათვე შტურმით აილო! (თავს აქნევს) იცი,  
რაზე მწყდება გული? გვჯობდეს მაინც რამე-  
ში! მაგრამ იცი, საქმე რაშია? ექიმია და! მე  
რომ ექიმი ვიყო, შერცხვენილი ვიქნებოდი,  
თუ ერთ ქალს გავუშვებდი, ერთს! (ისმის  
ზარის წკრიალი. რამდენიმე ხნის შემდეგ შემოდის  
რამდენიმე ჩოხიანი და ინტელიგენტები. მიესალ-  
მებიან ერთი მეორეს. გამოვა კნენა ბაბალე, მიე-  
სალმება ყველას დიმილითა, ყველა ხელზე ჭკოცნის)

**ბაბალე.** დაბრძანდით, დაბრძანდით! (ყველანი დასხდებიან)  
**ერთი ინტელიგენტი.** წელს არჩევნებზე მშვენიერი ამი-  
დები გვექნება.

**ბაბალე.** ჯერ-ჯერობით საუცხოვო ამიდებია, ამ წვი-  
მებმა სწორეთ გაგვაბეზრა ყველა.

**პირველი თავადი.** წარმოიდგინეთ, კნენა, მე ზათხულს  
ზამთარი მირჩენია.

**ბაბალე.** (დამილით) ახირებული გემოვნება გქონიათ.  
ვაზათხულის სიმშვენიერეს ზამთრის დაღვრე-



მილი სურათი როგორ შეედრება?

**ერთი ინტელიგენტი** გაზაფხული მომასწავებელია სი-  
ცოცხლის, სიყვარულის, ძაღლის, მშვენი-  
ერების, მხიარულებისა. ზამთარი-კი სიმბოლოა  
სიკვდილისა და ჰობის, სიბერის, სევდის,  
უნუგეშობისა. ამიტომაც არის, რომ ყველა  
ქვეყნის პოეტებს ასე უყვართ გაზაფხული და  
განსაკუთრებით მაისი, როცა ბუნების სიმშვე-  
ნიერე სავსებით არის გარდაშლილი. (შემოდინ  
ამ დროს დავითი, იაზონი, თავადები და ინტელი-  
გენტები. ზაფხუ ხალხით ივსება. თაღი და აჩი-  
ლიც შემოდინ. უბნა — უბნათ მუსიკა, იაზონი  
ხან ერთთან მივა და რაღაცას ელაზარაკება, ხან  
შეარესთან).

**იაზონი.** ბატონებო! სანამ საქმეს შევუდგებოდეთ, ქა-  
ლებს ვთხოვოთ, რომ აქ დარჩნენ! („გთხოვთ!  
გთხოვთ!“, ისმის უმეტესობის ხმა. სიჩუმე ჩამოვარ-  
დება) პარტიებათ დაყოფა ერის კულტურუ-  
ლათ ზრდის მომასწავებელია. ყოველი საზო-  
გადო კითხვა, საზოგადო საქმე სხვადასხვა  
პირთ სხვადასხვა-ნაირათ ესმის და ამიტომ  
საზოგადოებრივი განვითარების ზრდა იწვევს  
პარტიებათ შეერთებას. ჩვენ ყველა აქ მყოფი  
წარმოვადგენთ ერთ პარტიას. ზევ ჩვენ გვექ-  
ნება თავად-აზნაურთა კრება. კრების მიზანია  
პეტიციის შემუშავება და წინამძღოლის არჩე-  
ვა. ჩვენი კანდიდატია თავ. დავითი და უნდა  
ვეცადოთ, რომ ის გავიყვანოთ. ამასთანავე  
უნდა ვეცადოთ, რომ პეტიცია მივალდებინოთ



და სწორეთ იმგვარი პეტიცია, როგორსაც ჩვენ შევიმუშავეთ.

**ერთი ინტელიგენტი.** ბატონებო, ეს არის ჩვენი უკანასკნელი მოლაპარაკება, შეიძლება, საზოგადო კრებამ პრინციპიალურათ უარჰყოს პეტიცია, მაგრამ ჩვენ მაინც უნდა ვეცადოთ, რომ პეტიციის აზრი გავიყვანოთ, ამიტომ საჭიროა თავმჯდომარე ამოვირჩიოთ და ვიკამათოთ. (ჩამდენიმე „ხმა ისმის: „კნიაზ დავითი, კნიაზ დავითი!“, დავითი ადგება, თავს დაუკრავს უკუქას და მაგიდასთან დაჯდება)

**დავითი.** თანახმა ხართ თუ არა, ბატონებო, რომ პეტიციაზე ვილაპარაკოთ? (ისმის გრიალი! „თანახმა ვართ, თანახმა“) ძალიან კარგი. ბრძანეთ, ვისაც რა გნებავთ!

**იაზონი.** დღევანდელი დრო დიდებული დროა, ასეთი წამი ხშირი არ არის ისტორიაში. მთავრობა მზათ არის, მოგვცეს ბევრი რამ, მაგრამ ჩვენ თუ არ გავარკვევთ, რა გვესაჭიროება, რა უნდა ვითხოვოთ, ისე მთავრობამ რა უნდა მოგვცეს? ამიტომ საჭიროა, დღესვე მოკლეთ გავარკვიოთ ჩვენი პეტიციის შინაარსი და შემდეგ საზოგადო კრებაზე წამოვაყენოთ (ისმის ხმაურება: „შევიმუშაოთ, დღესვე შევიმუშაოთ“).

**ერთი თავადი.** ჩვენს წოდებას მრავალი მტერი გამოუჩნდა, ყოველგვარ ცილსა გვწამებენ, გლეხებსა და ჩვენს შორის მტრობას სთესენ. ამიტომ საჭიროა, მთავრობას ვთხოვოთ, რომ მან დაგვიფაროს, ასეთი მავნე მქადაგებლების

წინააღმდეგ სასტიკი ზომები იხმაროს. ჩვენ ვალდებული ვართ, ყველა ასეთი ქვეყნისა და ჩვენი მტერები მთავრობას ხელში მივცეთ. ეს მუხლი უსათუოთ უნდა შევიტანოთ პეტიციაში (ტაშის ტემა).

**მეორე თავადი.** აღარავისათვის დამალული აღარ არის, რომ თავადაზნაურობა უკან მიდის, ჩვენი დაქვეითების ერთი მიზეზთაგანი სიღარიბეა. დავლარიბდით, ბატონებო, დავლარიბდით და აქ კი უფრო დაღარიბებას გვექადიან! ამიტომ პეტიციაში უნდა ვითხოვოთ, რომ გვეპატიოს ის სახელმწიფო ვალი, რომელიც ჩვენზედ არის დარჩნილი. მე ვითხოვ, რომ ჩემი წინადადება შეტანილი იყოს პეტიციაში (ტაშია).

**მესამე.** იმ დროს, როდესაც იარაღი ჩვენთვის აუცილებელ საჭიროებას შეადგენს, ჩვენ იარაღს გვართმევენ. იმ დროს, როდესაც ამხედრებული გლეხკაცობა ცოლშვილიანათ ამოკლევას და გადაწვას გვექადის, ჩვენ არა გვაქს იარაღი. ამიტომ მე ვითხოვ, შუამდგომლობა აღვძრაოთ მთავრობის წინაშე, რომ თავადაზნაურობას უფლება მოგვცეს იარაღის ტარებისა და ბერდანკების შეძენისა (ძლიერი ტაშია).

**მეოთხე.** ჩვენ მარტო იარაღი-კი არ უნდა ვითხოვოთ, მილიციის შედგენის ნება უნდა მივიღოთ. წინეთ თუ ჩვენი მამაპაპები გარედან შემოსეულ მტერებს უმაგრდებოდენ, სირცხვილია, რომ უტვინო გლეხკაცობამ დღეს ჩვენ დაგვამარ-

ცხოს. შევადგინოთ მილიცია, ვითხოვოთ, რომ მთავრობამ ეს მილიცია შეაიარაღოს და მაშინ ჩვენი სიცოცხლეც და სახლკარიც უზრუნველ-ყოფილი იქნება, („საუცხოვო, სა-უცხოვო“ — ისმის გრიალი).

**მეხუთე.** რადგანაც დღეს მთავრობას თვითონ უჭირს, ფული, ამიტომ მილიციის შეიარაღებაზე ის ვუარს გვეტყვის, ეს მე წინდაწინვე ვიცი. უმჯობესი იქნება, რომ ბანკსა ვსთხოვოთ ფული მილიციის შესანახათ და შესაიარაღებლათ. როგორ? ჩვენი ბანკი ჩვენსავე საქიროებისათვის ფულს დაგვიკავებს?

**ერთი ინტელიგენტი.** ეს აზრი საუცხოვო აზრია, მე ამისი სრული მომხრე ვარ, ხოლო ერთი რამ უსათუოთ უნდა შევიტანოთ პეტიციაში: უნდა ვითხოვოთ, რომ ჩვენს თავად-აზნაურობას თავის სამშობლოში აძლევდენ უმაღლეს ადგილს! მაგალითათ, კავკასიაში რომ გუბერნატორებათ, ვიცე-გუბერნატორებათ, და სხვა ისევ ქართველები იყოს. ჩვენი სამშობლო ამით ძალიან წადგამდა ფეხს პროგრესის გზაზე, ძალიან. („ვითხოვოთ, უსათუოთ ვითხოვოთ“ — ისმის ხმები).

**არჩილი.** მე ვხედავ, რომ დღევანდელ მომენტს თქვენთვისაც-კი მაღა გაუღვიძებია საქმის კეთებისა. მაგრამ რა უნდა გააკეთოთ, ან რისი გაკეთება შეგიძლიათ, თქვენ არ იცით. მთელი საუკუნეს განმავლობაში თხოვნების მეტი არაფერი გიწერიათ, და მაინც ვერ დარწმუნდით, რომ

ქალღმერთ თავის პოლიტიკურ უფლებებს ვერაფერს ვერ მოიპოვებს.

**ერთი თავადი.** მე ვითხოვ, რომ თქვენი სიტყვები უკან წაიღოთ. თქვენ მთელს წოდებას ჩირქსა ცხებთ. „წაიღოს, უკან წაიღოს, ბოდიში მოიხადოს!“ — ისმის უკმაყოფილება)

**არჩილი.** მე მოუფიქრებლათ სიტყვებს არ ვისვრი, როგორც ზოგიერთი თქვენგანი. მე მხოლოდ იმას ვამბობ, რაშიდაც დარწმუნებული ვარ, და ამიტომ საბოდიშო მე არაფერი მაქვს.

**მეორე ინტელიგენტი.** აქ მარტო ერთი ვინმე-კი არ არის გალანძღული, გალანძღულია მთელი წოდება და მთელი ინტელიგენცია. მაშინ, როდესაც საჭიროა შეთანხმებული მოქმედება, შეერთება ყველა პარტიებისა, წოდებისა, ამგვარი პირები (არჩილზე უთითებს.) ციხეს შიგნიდან ტეხამენ, ჩვენ თავს გვჭირან და ხალხს ჩვენს წინააღმდეგ ამხედრებენ. არაფერი არა ჰქონდა ჩვენს წინააღმდეგ არც ხალხს, არც სხვას ვისმე, რომ ამათთანა პირებს არ ამხედრებია ისინი. ხალხთან ერთად ჩვენ ყველაფერს გავაკეთებდით, მარა, აი, სწორეთ ესენი არიან, საქმეს რომ ახდენენ (უფირალი: „დავითხოვთ, დავითხოვთ!“)

**მესამე ინტელიგენტი.** ბატონებო, დაწყნარდით. რაკი ერთხელ მივეცი სიტყვის ნება, დაამთავროს, ვიქონიოთ მოთმინება.

**არჩილი.** რომელ შეერთებაზე ლაპარაკობთ ან ვინ უნდა შემოგიერთდეთ თქვენ? ვინ უნდა იმოქმე-

დოს თქვენთან ერთად? ხალხმა? აბა. გაიხედეთ და დაინახეთ: ხალხი იბრძვის, თქვენ კი შეგიძლიათ ბრძოლა საქვეყნო საქმისათვის? თუმცა დარწმუნებული ხართ, რომ ბიუროკრატია თქვენთვის არასფერს არ იმეტებს, მაგრამ თქვენ იმდენი მოქალაქობრივი გამბედაობა არ შეგწევთ, რომ მასთან კავშირის შეწყვიტოთ. პირიქით, ფინიებსავით ისევ მას შეეცუცქურებთ, ისევ მას შეწკნავით: ჩვენს თავზე წყალობა მოიღეო. იმის მაგიერ, რომ ბიუროკრატის ებრძოლოთ, თქვენ გლახების წინააღმდეგ აპირებთ ამხედრებას და ბიუროკრატის დახმარებას თხოვთ! ეს თქვენ სამშობლოს სამსახური გგონიათ. თქვენის აზრით, თუ ქართველი გუბერნატორები და ვიცე-გუბერნატორები გვეყოლება, მაშინ ჩვენს ბედს ძალდი აღარ დაჰყევს! დიდხნის ფუფუნებამ და მონობამ თქვენ სისხლი წაგიხდინათ, ტვინი დაგისუსტათ და შემოქმედების ენერჯია გამოგაცალათ. როდესაც რომელიმე ერი, რომელიმე ნაწილი ამ ერისა შემოქმედების ენერჯიას მოკლებულია, მას ცხოვრებაში აღარათვის გაკეთება აღარ შეუძლია, ის მკვდარია, სიცოცხლეშივე მკვდარი. შეურიგდით იმ აზრს, რომ თქვენ ცხოვრებაში აღარათვის გაკეთება აღარ შეგიძლიათ, ცხოვრების სათავეში ველაროდეს ველარ ჩადგებით. დღეს სხვა სისხლია, სხვა ძალა, სხვა ხალხია საქირო! ხალხს რა აქვს თქვენთან საერთო?



დიდი ხანია მას აქეთ, რაც ხალხის წარმომადგენლებს დაცინოდით, დიაკვნის შვილებს ეძახდით?! ახლა რაღათ დაგჭირდათ მათი შემოერთება?

**დაკითი.** (აღუფრებულად) დიახ, დიაკვნის შვილებს გეძახდით და ეხლაც დიაკვნის შვილებს გეძახით. ახლავე დაიკარგეთ ჩემი სახლიდან, რომ აღარ დაგინახოთ, მე თქვენ ლაპარაკის ნებას არ გაძლევთ (წაჟიღეს, წაჟიღეს, დაიკარგოს, არ გვინდა! — ისმის უფირილი).

**არჩილი.** თქვენ რომ არ დამითხოვოთ, თქვენ სახლში მე ისეც აღარ გავჩერდები. აქამდისაც მხოლოდ მისთვის გავჩერდი, რომ თქვენი სისაძაგლე ბოლომდე დამენახა. (მიუბრუნდება სხვებს) თქვენ იმდენად ბრმა ხართ, რომ ვერ ხედავთ, ვის ირჩევთ თქვენს წინამძღოლად, ან იმდენათ მშვიდრები, რომ, ვინც გაგაძლებთ, იმას აძლევთ კენჭს. (საერთო უფირილია და უკმაყოფილება) დიახ, (დავითს მიმართავს) მე დიაკვნის შვილი ვარ, მაგრამ იცით, თქვენ ვინა ხართ? თქვენ აძრობთ ტყავს ყველა უფიცსა და გაჭირებულს, ვინც კი ხელში ჩაგივარდებათ. თქვენ არ დაადევით ბეგართა ყოველ ჯარში გასაწვევ გლებს ასიდან ოთხას მანეთამდე? ამ რამდენიმე თვის წინეთ ერთი გლები კარებზე გუხვეწებოდათ, ასი მანეთი ხომ მოგართვით, ასი მაპატრიეთო (უკმაყოფილება ისმის.)

**დავითი.** (გააწუგებინებს) სიცრუეა, სიცრუე!



**თალიკო.** მე ვამოწმებ, რომ სრული ჭეშმარიტებაა. ის გლეხი მე თვითონ მეხვეწებოდა: დამეხმარე მამა შენთან, რომ ასი მანეთი მაპატიოსო.

**არჩილი.** თქვენ პატიოსნება და სინიდისი ნებას გძლევთ, რომ ვექსილებით სხვისი ქონება და ნარჩუნოთ, ჯაშუშობასაც კი არა თაკობთ, ჯაშუშობას, რომ უდანაშაულო კაცი დააჭერინოთ ციხეში და ყალბი ვექსილებით მისი ოჯახი სახლიდან გამოარეკოთ.

**დავითი.** (გაბრაზებულად) დაამტკიცე, დაამტკიცე, თორემ ან თქვენ და ან მე! (ჩიჩქარა: „დაამტკიცეთ ეს საშინელი ბრალდება!“).

**არჩილი.** მე ამას დაგიმტკიცებთ, სასამართლოში დაგიმტკიცებთ, თუ როგორ უჯაშუშებთ თქვენს „უკანონო“ ბიძაშვილს. მისი დაჭერა თქვენთვის მიტომ იყო საჭირო, რომ მისი დედა ხელში ჩაგეჭირათ და სახლი აგეწერათ ყალბი ვექსილებით. სასამართლოში დაგიმტკიცებთ, თუ როგორ წაგლიჯეთ ამ ყალბი ვექსილებით ქვრივსა და ღარიბ ქალს ასი თუმანი. ეს ასი თუმანი დღევანდელ სადილისა და კენჭებისათვის დაგჭირდათ. ხოლო ის არ იფიქროთ, რომ მე იმ სასამართლოს მივმართო, სადაც თქვენი ყალბი ვექსილები იმარჯვებენ! ნუ შესწუხდებით, — მე სულ სხვა სასამართლოს მივმართავ (გადის; საერთო ჩიჩქარა. თავადები და ინტელიგენტები ზოგ-ზოგი გადაან).

**დავითი.** (ზეზე წამოდგება) სტყუით, ყოველივე მისთვის

მოიგონეთ, რომ მე გამაშაოთ! თქვენ მოსყიდული ხართ ჩემი წინააღმდეგებისაგან, მოსყიდული! ბატონებო, მოითმინეთ, ეგ მოსყიდულია, დაგიმტკიცებთ, რომ მოსყიდულია. (დაჯდება სსს-წარკვეთილი და ხელებზე თავს დააუბრძობს).

**თალიკო.** მეც მივდივარ თქვენის სახლიდან, მამაჩემო! მთელი ჩემი ცხოვრება თქვენს სახლში მხოლოდ ტანჯვა და წვალეა იყო. მე ვითმენდი თქვენს ბოროტმოქმედებას, ხალხის ყვლეფას, ჯაშუშობასაც-კი, დედაჩემის გარყვნილებას....

**ბაბაღე.** (გააწვევტიანებს) რაო, ქალბატონო, რაო?

**თალიკო.** (ხმამძლავ) მე ვითმენდი თქვენს გარყვნილებას, დედაჩემო, და მეტი მოთმენა აღარ შემიძლია,—მე მივდივარ აქედან. ჩემსა და თქვენ შორის საერთო აღარაფერია. ბ—ნო იაზონ, ჩემი სიტყვისაგან თქვენ სრულებით თავისუფალი ხართ. (გადის. ბაბაღე იკვივლებს და გუფო შეუწუხდება. იაზონი და სხვები მისთან მივარდებიან).

**დავითი.** (აქეთ-იქით იხედება გაოგნებული) ეს რა მოხდა? სიზმარში ვარ, თუ ცხადში?!

# ქიზიუის ამბოხება

1878 წ. (\*)

ურმის ბეგარა და მედიცინელების გაწვევა.

რუსეთ-ოსმალეთის ომი გათავებული იყო. ბერლინში ევროპის სახემწიფოთა წარმომადგენლებს საერთო ყრილობა ჰქონდათ გამართული—კონგრესი, ბისმარკის თავჯდომარეობით, და ზავის პირობებს სცვლიდნენ, ზომელიც სან-სტეფანოში შეეკრათ რუსეთსა და ოსმალეთს, რუსეთის ძალდატანებით. ეს პირობა დამარცხებულ ოსმალეთს უნდა შეეწყნარა და ხელი მოეწერა, თუმცა მრავალი მუხლი ამ პირობისა საზარალო იყო ზოგიერთ სახემწიფოს ინტერესებისათვის. კონგრესზე ყველაზე უფრო ინგლისი და ავსტრია ეწინააღმდეგებოდნენ რუსეთის ანგარიშს ოსმალეთის შესახებ; და რადგან რუსეთი დათმობას და პირობების შეცვლას თითქოს არ აპირობდა, ამიტომ ერთს ბანს ყველა ახალ ომის მოლოდინში იყო. ინგლისი და ავსტრია ჯარის და ფლოტის მობილიზაციას შეუდგნენ. რუსეთის მხედრობა ამ დროს ძლიერ დასუსტებული იყო. 10 თვის ომით ოს-

\*) იხ. საქმის ოქმი სამხედრო სასამართლოში და კორესპონდენციები გაზ. Огонь-ში 1878 წ. ივნისი ნომბერი და დეკემბერი.

მალეებთან. საჭირო იყო ამიტომ ახალ რაზმების გამო-  
ყვანა და დამზადება მთელს რუსეთში და უმაღლესი  
მთავრობაც შეუდგა ამის თადარიგს. შეუდგნენ ახალ  
მობილიზაციის მზადებას და, სხვათა შორის, საქართველოშიაც  
გაიცა ბრძანება მილიციების შედგენისა.

ქიზიყში (სიღნაღის მაზრა) ამ დროს მაზრის უფროსად  
გრაფი ტიზენჰაუზენი იყო და ამან თბილისიდან მოწე-  
რილობა მიიღო—ქიზიყში მილიციონერები გამოეყვანა  
და ახლავე შესდგომოდა ამ საქმეს. დაიბარა მეორე  
დღესვე ყველა სოფლის მამასახლისები და დაავალა მათ  
დაუყოვნებლივ სიები შეედგინათ თავ-თავის სოფლებში  
ყველა იმ ახალგაზდა გლეხებისა; რომელთაც ჯარში  
გასვლა შეეძლოთ, წლოვანობით თვრამეტეიდან მოყო-  
ლებული ვიდრე ოცდა-ათამდე. ელდა ეცა ქიზიყს, ყე-  
ლი გამოეჭრა.

— ისედაც აოხრებულს და საშინლად გაჭირებულ  
ქვეყანას რაღა ეს ღვთის რისხვა აკლდა! ან რა გასაჩე-  
ნი იყო ამა ქვეყნად ასეთი უიღბლო ხალხი, — გაიძახო-  
დნენ სოფლად.

ამას წინ, მანამ მელიციონერების გაყვანის  
ამბავი დატრიალდებოდა, მთელს მაზრაზე ურმის ბეგარა  
იყო გაწერილი და ამან ცეცხლში ჩააგდო ქიზიყი:  
გლეხკაცობას ხელიდან გამოეცალა აუარებელი რიცხვი  
ურმისა და ხარ-კამბეჩისა, რომლებიც სადღაც ომში  
წაასხეს.

მერე რა დროს დაატყდა ხალხს ეს უბედურე-  
ბა! 15 წლის განმავლობაში ერთხელაც არ ენახა ქი-  
ზიყს ფარსავი მოსავალი. ხალხი დავალიანდა, გაჰყიდ-  
გამოჰყიდა სიღნაღიდან ჩამოსულ სომეხ ჩარჩებზე ყველა-

ფერი, რაც რამ ებადა. დამშვიდა, გალატაკდა. და აგერ, ამ წელს გაგნებამ კეთილის თვალით გადმოხედა აოხრებულ ქვეყანას და ისეთი მოსავალი მოუშადა, რომ ძველს კაცებსაც-კი არა ჰქონოდათ ნახული ასეთი ბუნების წყალობა. გამოცოცხლდა ქიზიყი; ყველა შეუდგა დაგირავებულ და გაყიდულ ხარ-კემბეჩის გამოსყიდვას, ურმების დამზადებას; დედაკაცებმა თონეები შეაკეთეს; ქვეყანამ გაიხარა!.

და, აი, სწორედ ამ დროს ბრძანება მოვიდა მთავრობისაგან ურმების ბეგარაზე. ასეთი ღვთის რისხვა გლეხ-კაცობას ჯერ არ ენახა; ყველას ყელი გამოექრა. ზურგით ხომ ვერ მოზიდავდნენ ამდენ ჭირნახულს რამდენიმე ვერსის სიმორბოდად. გლეხ-კაცობამ არ იცოდა, რა საშუალება გამოენახა, ვისთვის შეეჩივლა თავისი გაჭირება ან ვინ მოიცილიდა მისთვის ამ ომიანობის დროს და ყურს ათხოვებდა მის ხვეწნას და ჩივილს. სოფლებში ხალხი ყოველ დღე აქა-იქ იკრიბებოდა, ბევრს ყაყანებდა, ბრაზობდა, მაგრამ გაჭირებას წამალი ვერ გამოუჩინა. გულ-მოკლული და წელში მოხრილი უაზროდ იშლებოდა საღამოჟამს, რომ ხვალ ისევ შეგროვილიყო ეკლესიის წინ, ან სოფლის კანცელარიასთან, ისევ ემასლათა თავის გაჭირებაზე და კიდევ მოესმინა საშინელი ლანძღვა-გინება დედა-კაცებისა, რომლებიც გააფთრებული იყვნენ და კაცებს დაჟინებით ურჩევდნენ უარის განცხადებას მთავრობის ყოველ-გვარ ბრძანებაზე.

ადვილად წარმოსადგენია ამიტომ, თუ რა მენი დაეცა ქიზიყს, ახალი ამბავი რომ მოვალა: საურმე ბეგარის შემდეგ, მთავრობა მელიციონერების გაყვანას აპირობს ახლა და



მამასახლისებს კიდევ მოსვლიათ მოწერილობა, სიები შეადგინეთო. სისხლი ყელამდე ავიდა; ყველამ ხელი აიღო სოფლის საქმეზე, ასობითა და ათასობით თავი მოიყარა აქა-იქ სოფლებში და გაცხარებით იწყოსჯა და თათბირი საქმის ვითარებაზე. ორ-სამ დღეში მთელს ქიზიყს ცეცხლი მოედო; აშფოთდა ქვემო და ზემო-მაჩხაანი, ფანიანი, ანაგა, მირზაანი, ნუკრიხნი, კარდანახი, მაშნარი და სხვებიც. ყველგან მთელი სოფელი ყრილობას მართავდა და დილიდამ საღამომდე სჯიდა, რა საშუალება ეხმარა და როგორ მოქცეულიყო თავის საშველად. ხალხი ჯერ მაინც თავდაჭერილი იყო, უკიდურეს საშუალებას, — მთავრობის წინააღმდეგობას, — ერიდებოდა და ჯერ ისევ იმედი ჰქონდა, რომ საქმეს უფრო მორჩილებითა და სიწყნარით ეშველებოდა.

ასე ჰფიქრობდნენ კაცები. რაც შეეხება დედაცებს, ესენი ახლა გადაჭრით გაიძახოდნენ, რომ ყველაფერზე უარი შეუთვალოთ მთავრობას, რადგან ვიღუპებით და ვწყდებითო.

სოფლის ყრილობაზე ყველგან ესენი ლაპარაკობდნენ, კაცებს არ აცლიდნენ სიტყვის თქმას და ზოგან საცემრადაც მიიწევდნენ გაანჩხლებულები, თუ ვინმე გლენი დამშვიდებაზე ჰბედავდა ლაპარაკს. მამასახლისებს წალდებით, ხანჯლებითა და კეტებით ემუქრებოდა ზოგი-ერთი დედაკაცი, ხელში-კი ბავშვი ეჭირა:

— ცოცხალს არ გაგიშვებ და ცოლ-შვილით აგიკლებ, ჩემი შვილი თუ ჩაგიწერია ე რაღაც სიაში — მიქარვაშიო.

უცბათ ხმა გავრცელდა, რომ მამასახლისები და ბოქაულებიც სიებს კიდევ ადგენენ და შიგ სწერავენ



მხოლოდ იმას, ვინც ქრთამი არ გამოიღო. ხალხმა ისიც-კი შეიტყო, რომ მამასახლისებს 15-20 მანეთი დაეწესებინათ თითო კაცზე და ქრთამის გამომღებს, ვითომც სნეულს, ანთავისუფლებდნენ; ამ საქმეშიც ისეთივე ოინბაზობა დაიწყო, რაც ამას წინად ურმის ბეგარაზე ჩაიდინესო. ახლა-კი ყველა დარწმუნდა, რომ ცალიერ ყაყანითა და მითქმა-მოთქმით მათს გაჭირებას არა ეშველებოდა-რა, რომ საჭირო იყო ახლავე ურჩობის გამოცხადება, გადაჭრით უარის-თქმა და მთავრობის წინააღმდეგობა. სიებში ჩაწერილები კენჭს არ იყრიან, მილიციონერებათ და სალდათებათ არ წავლენ, მამასახლისებს სიებს დაახვეწებენ და ამათი პირით შეუთვლიან მაზრის უფროსს, რომ ყველა უარს აცხადებს მთავრობის განკარგულებაზეო.

გახარებული დედა-კაცები, — ახლა კი გაჰბედეს ჩვენ-მა კაცებმაო, — კარ-და-კარ დაიარებოდნენ, სოფლიდან სოფლად დადბოდნენ და ყველას აქეზებდნენ საერთო საქმეში. ბევრგან ჯოხებით სცემეს ზოგიერთებს, ვინც მოღალატე და ამბის-მიმტანი იუდა ეგულებოდათ. ბევრი სიღნაღს ავარდა, ბეჭდებს, ჯილასა და ბაღდადს ჰყიდდა და იარაღს ჰყიდულობდა ქმრებისა და შვილებისათვის. კაცებს ესენი უძღვებოდნენ წინ, ესენი იყვნენ საქმის მეთაურები და, როგორც ქვემოდ ვნახავთ, ბოლომდინაც მიიყვანეს დაწყებული საქმე. ან რად გაუკვირდება ეს იმას, ვინც იქაურ ხალხს კარგად იცნობს: ქიზიყელი ქალი კაცზე ხომ უფრო ფხიზელია გონებით, გულითაც უფრო შეუპოვარია და გაბედული.

### ახვის ხეობაში.

თიბათვის 4 იყო, კვირა დღე. ხვალისათვის დანიშნული იყო ყველგან სოფლებში კენჭის ყრა ჯარში გასასვლელად. მამასახლისებს სიები დამალული ჰქონდათ. ამიტომ არავინ იცოდა, ვის უნდა ეყარა კენჭი. ხალხი აღელვებული იყო და ყველგან რაღასაც ემზადებოდა. ამ კვირა დღეს ზემო-მაჩხაანში მთელი სოფელი ადიდებულ ნიაღვარსავით მიუვარდა მამასახლისს დათიკო ბოსთაღანაშვილს და სიის ჩვენება მოსთხოვა. მამასახლისმა ჯერ უარი უთხრა აშფოთებულ ხალხს:

— ხვალ, ორშაბათს, ნახავთ, ვინც იყრით კენჭსაო.

მერე კი რაღაც ქალაღდის ნაგლეჯი უჩვენა გლეხებს და დამშვიდება ურჩია.

— მაგ ნაგლეჯით ჩვენი მოტყუილება გინდაო, — შესძახა ხალხმა, სტაცა ხელი, გამოათრია გარეთ და საშინლად სცემა; დედა-კაცებმა თრევა დაუწყეს მიწაზე და თავ-პირი დაუმტვრიეს. მაშინვე ამბავი მიუვიდა სიღნაღის მაზრის უფროსს და ამან ხელადვე ჩამოგზავნა მაჩხაანში ბოქაულის თანაშემწე, პრაპორშიკი ჯანიევი, მომხდარ ამბის გამოსაძიებლად. ხალხი ისევ შეყრილი იყო და უფოთავდა. ჯანიევმა ტკბილი სიტყვით დაამშვიდა სოფლელები და დაჰპირდა, — თქვენს სასარგებლოდ ვილაპარაკებ მაზრის უფროსთან, მოხსენებას რო წარვუდგენო. დამშვიდებული ხალხი იშლებოდა კიდევ, მაგრამ დედა-კაცები გაკაპასდნენ და კაცებს არ უშვებდნენ. ერთმა გლეხმა ისევ დაიწყო ყვირილი:

— სალდათად არ წავალთ, გავტყავდით, დავიღუპეთ! გაბრაზდა პრაპორშიკი და გზირს სოლომომ ბეჭა-

შვილს უბრძანა, დაეჭირა ეს გლეხი ბიჭი და ხელები შეეკრა. იგრიალა სოფელმა, გამოსტაცა თავისი კაცი გზირს და ლაზათიანად მიტყიპა ეს სოფლის პოლიციელი. ჯანიევს-კი ურჩია ახლავე იქილამ წასვლა. იმავ დღეს ბოდბის-ხევის მამასახლისმა, გიორგი მჭედლიშვილმა, ამბავი მიუტანა მაზრის უფროსს, რომ სოფელში 40 საქობოელი მისულიყო, კარ-და-კარ დაევილო და ყველასათვის ეთხოვნა—მხარი მიეცათ საქობოელებისათვის, ხვალ ანაგის ხეობაში ჩასულიყვნენ და მიეღოთ მონაწილეობა საერთო კრებაში, რომელსაც მთელი ქიზიყუნდა დასწრებოდა. ამ ამბავმა და აგრეთვე იმან, რომ მაჩხაანში გლეხებს მამასახლისი და გზირი გაელახათ, აფიქრებინა მაზრის უფროსს, რომ ქიზიყში რაღაცა დიდმნიშვნელოვანი მოძრაობა იკიდებდა ფეხს, რომელიც სწრაფათ ძლიერდებოდა და, დღეს თუ ხვალ, მთელს ქიზიყს და კახეთსაც აჯანყების ცეცხლს წაუკიდებდა. ამ განსაცდელის ასაცილებლად საჭირო იყო ახლავე ჯარის გამოწვევა ალაზნიდამ, სადაც ამ დროს მთელი ლაშქარი იყო დაბანაკებული, ლენერალ-მაიორის იოსებ-ორბელიანის უფროსობით. ამოდენა მაზრის დასამშვიდებლად საკმარისი არ იქნებოდა საღნაღის „კამანდა“ და თუქურმიშის ორას-სამასი კაცი კაზაკ-რუსებისა. ლენერალი ორბელიანი ამ დღეს ბაკურციხეში იყო მიწვეული რაღაც დღეობაზე. ამიტომ გრაფ ტიზენჰაუზენმაც იქ დააპირა წასვლა, რათა პირადათ მოეხსენებინა ყველაფერი და ჯარი ეთხოვა მოსაშველებლათ. მაგრამ სიღნაღილდამ ბაკურციხეში მიმავალი გზა ანაგას, ვაქირსა და კარდანახზე გადიოდა; ამ სოფლებში-კი და, განსაკუთრებით, ანაგის ხეობაში ძლიერ საშიში უნდა ყოფილიყო.

გავლა, ფათერაკს ვერ გადაურჩებოდა მაზრის უფროსი. ამიტომ ჯერ ჩათარი გიორგი მათეშვილი აფრინა გზის დასათვალიერებლად. ორშაბათს გათენებისას ამან ამაგი მოიტანა, რომ, თუმცა ხალხი აქა-იქ იყრება, მაგრამ ყველა ძლიერ გულ-დამშვიდებულიაო. მაშინვე, დილის 7 საათზე, მაზრის უფროსი ჩაჯდა საფოსტო ეტლში, ჩაისვა თავისთან თარჯიმანი ლევან ანდრონიკაშვილი, გაიყოლა ერთი ჩათარიც და გაუდგა ბაკურციხის გზას.

ჯერ ანაგის ხეობაში არც-კი იყო ჩასული, რომ უკანიდამ საითღამაც გლახაკობა გამოჩნდა მრავლად და სირბილით თან ჩაჰყვა ხევში. აქ დახვდა აუარებელი რიცხვი სოფლელებისა, რომელიც მოსულიყო ანაგა, ვაქირ, მაშნარ, საქობოდამ და სხ. ხალხმა ეტლი შეაყენა და მაზრის უფროსს მრისხანებით ჩამოსვლა უბრძანა. გაისმა ლანძღვა-გინება და მუქარა — შენ დაგვლუპე და დაგვაქციე, შენ ასეთო და ისეთოო. ხარ-კამბეჩს და ურმებს გვტაცებ და ახლა სალდათიც მოითხოვეო?!

— დაჰკარით მაგ ოხერსა, რალას უყურებთ! — გაჰკი-  
ოდნენ დედაკაცები.

მაზრის უფროსმა, თარჯიმანმა ანდრონიკაშვილმა და ანაგის მამასახლისმა სოსანა მჭედლოშვილმა ძლივს-ძლიობით დაამშვიდეს ხალხი. გრაფ ციზენჰაუზენმა გრძელი სიტყვა წარმოსთქვა და აუხსნა ხალხს, რომ ურმის ბეგარა და მილიციონერების გაწვევა ხელმწიფის ნაბრძანებიაო, და დაჰპირდა ხალხს, რომ სიებს გადა-შინჯავდა; თუ სიყალბეს ამლოაჩენდა, ძლიერ დასჯიდა შის ჩამდენს და ყველაფერს შეასწორებდა. მერე ისიც დაუმატა, რატომ აქამდინ არ შემატყობინეთ, თუ სიებს

უსამართლოდ ადგენდნენ; ყველაფერს გამოვიძიებ და უთქვენოდ არას გავაკეთებო.

— როგორ თუ არ იცოდი, რომ სიებში სიყალბე და უსამართლობაა? — შესძახეს დედაკაცებმა. — იმ დღეს ამან და ამან რო შემოგჩივლა, კარში რად გამოგდევ და ყური არ ათხოვე მის სამართლიანს ჩივილსაო?!

— დაჰკა მაგას, სულ მაგის ბრალია! — გრიალებდა ხალხი. დედაკაცებმა კეტებსა და ჯოხებს წამოავლეს ხელი და მაზრის უფროსისაკენ გამოსწიეს. ვაჭირელი გეგენა სვიმონაშვილი ზედ მივარდა და ყელში ხელი სტაცა. ამაზე ანაგის მამასახლისმა გულში ჩაჰკრა სვიმონაშვილს და მაზრის უფროსს მოაშორა. მივარდა ხალხი მამასახლისს, ფეხქვეშ მოიგდო და დაუწყო საშინლად ცემა. ამ ალიაქოთით იხელთა დრო მაზრის უფროსმა, შეხტა ეტლში და აფრინა ცხენები. გამოეკიდა ხალხი, მაგრამ გვიანდა იყო. ცოტა მოშორებით, გზის პირად, გორაკზე დედაკაცები იდგნენ და, რო ნახეს გამოქნებული ეტლი, კეტებითა და წალდებით ჩამოირბინეს ძაღლიდნ, რომ გზა მოექრათ გამოქცეულისთვის, მაგრამ ვერც ამათ მოასწრეს მისი დაჭერა და მხოლოდ ქვები მიაყარეს სეტყვასავით გაქანებულ ეტლს.

### რეგაზ ვახნაძის წვეულება.

ანაგის ხეობაში ეს ამბავი ორშაბათს დილით მოხდა, ივნისის 5-ს. წინა დღით-კი, კვირას, ბაკურიციხეში სასოფლო-ეკლესიის დღეობა იყო, რომელსაც, ჩვეულებისამებრ, დიდის ამბით იხდიდა ახლო-მახლო სოფლებიდან მოდენილი გლეხკაცობა. ეკლესიის



გარშემო და ყველგან სოფელში ლხინი, სიმღერა, ზურნა და დაირა, ჭიდაობა და დიდი გაჩაღებული იყო. ხოლო ამ საერთო ქეიფსა და მხიარულობაში ყველას აჯობა რევაზ ვაჩნაძემ, ბაკურციხის შეძლებულმა თავადიშვილმა, რომელსაც თავის სასახლეში ისეთი წვეულება გაემართა იმ დღეს, რომ ახლაც-კი ბევრს ახსოვს ეს საუცხოვო ლხინი და აგონდება გულ-უხვი მასპინძელი. ვინ არ იყო აქ მოწვეული! საუკეთესო თავადიშვილობა მეზობელ სოფლებიდან და თელავიდან; წარჩინებული აფიცრობა და მოხელეები სიღნაღის, თუქურმიშისა, თელავის და ლაგოდახისა; ღენერალი იოსებ ორბელიანი, რომელიც ალაზანზე დაბანაკებულ ლაშქარს უფროსობდა; არტილერიის პოლკოვნიკი კალაკუცკი, პროკურორის ამხანაგი გუდიმ-ლევკოვიჩი და მრავალი სხვაც, — სულ 150 ქალი და კაცი.

გათავდა წირვა და სტუმრები სახლში დაბრუნდნენ. სუფრის გაშლა ჯერ ვერ მოესწროთ. ამიტომ ყველა აივანზე გავიდა, საიდანაც ზურნის ხმა და ხალხის ჟრიამული მოისმოდა. სახლის წინ აუარებელ ხალხს თავი მოეყარა; შუაში, აივანის წინ, მოედანი გაეშვათ და აქ სოფლელ ახალგაზდობას ჭიდაობა გაემართა. ამ სანახაობით ნასიამოვნები სტუმრები ბოლოს სუფრაზე მიიწვიეს. მეჯლისმა საღამომდე გასტანა. სუფრის სიუხვე, ძვირფასი სამკაული, ძველი კახური ღვინო, ყანწები, ჯიხვები, მრავალ-ჟამიერი, ზურნა და ბოლოს ცეკვაც, — ყველა ეს ატკობდა და ამხიარულებდა სტუმრებს.

დადგა საღამო და სტუმრებიც დაიშალნენ; ბევრიც, ვინც შორიდან იყო მოსული, დარჩა იმ ღამისთვის.



და მეორე დღეს უნდა წასულიყო. ესენი ისევ აივანზე გამოვიდნენ ჩაის მისართმევად. გაიმართა ტკბილი საუბარი, რომელიც უფრო დაატკბო და დაამშვენა ლენერალ-ორბელიანის დარბაისლურმა ბაასმა. აივანის წინ, დაბლობზე მთელი ბაკურიციხე მოსჩანდა, როგორც ხელის გულზე; მას იქით, უფრო ქვემოთ, გაშლილი იყო მწვანე ხალიჩასავით, ათი ვერსტის სიგრძით, ლამაზი ველი. ალაზანი გველისავით მიიკლაკნებოდა და შორს სადღაც ნისლში იკარგებოდა. ალაზანის გაღმა, დაბურულ ტყეების იქით ცის სიგრცეში, ამჟამად ამართულიყო კავკასიონის ქედი, რომელსაც მრავალფეროვანის თოვლით შემოსილ წვეროებზე ცეცხლი მოჰკიდებოდა და ჩამავალ მზის სხივები აღმასებრ აელვარებდა ლაჯვარდს ცაში.

— რა ბედნიერი უნდა იყოს ეს ხალხი, აქ როსცხოვრობს, ამ უხვსა და ლამაზ ქვეყანაში! — სთქვა ერთმა წარჩინებულმა რუსმა

— ბედნიერიო!.. აგერ ამბავი მოვიდა ამ საათში, რომ ზოგიერთს სოფელში გლეხობა შეფოთავს და არეულობის მოხდენას აპირობს. — მიუგო მეორე სტუმარმა.

— გლეხობა უვიცი და ბრიყვია: ერთხელ თუ გათამამდა, ყველას აიკლებს და თავზე დაგვაჯდება! — ბრძანა ერთმა თავადიშვილმა.

— კიდევ კარგი, რომ ბრიყვია, არაფერი არ ესმის და შეჩვეულია თავის პირუტყვულ ცხოვრებას, — ყველაფერს იტანს და ითმენს. მაგრამ მოვა დრო და გლეხიც გაიგებს, რომ ეს ქვეყანა ისეა მოწყობილი და დაკანონებული, როცა ყველა მის ოფლითა სცხოვრობს; თითონ-

კი ყოველთვის გაჭირებაშია, ყველაფერში დაბრყვებულ-  
ლია. — სთქვა მწარე ღიმილით ერთმა სოფლის მასწავლე-  
ბელმა.

დაჰკა მაგასაჲ!

მეორე დღეს, ორშაბათს, დილა-ადრიან, როდესაც  
ბევრ სტუმარს ჯერ არც-კი გამოჰღვიძებოდა, თავად  
რევაზ ვაჩნაძის სახლში ამბავი მოვიდა უცბად, რომ  
ფოსტის სადგურზე-მაზრის უფროსი ტიზენჰაუზენი მოვი-  
და ეტლით და, როგორცა სჩანს, გზაში რაღაც ამბავი  
მოსვლიაო. რამდენისამე წამის შემდეგ თვით ტიზენჰაუ-  
ზენიც მოიჭრა ეტლით ვაჩნაძისას და გულ-გახეთქილმა  
არევ-დარევით რაღაც ლაპარაკი დაიწყო.

— ღენერალ; ღენერალ!

შეიყვანეს მაშინვე ორბელიანის საწოლში. მალე  
ზალაშიც გამოვიდნენ ორივენი და ღენერალმა საჩქა-  
როდ ბარათი დასწერა თუქურმიშაში ასაფრენად და  
ჩაფარს გაატანა. თურმე ჯარს თხოულობდა.

10 საათზე შორიდამ რაღაც ხმაურობდა და ყვი-  
რილი მოისმა; გზაზე აუარებელი ხალხი გამოჩნდა, ქა-  
ლი და კაცი; ეკვლა ეს აშფოთებულ ზღვასავით მო-  
დიოდა რევაზ ვაჩნაძის სახლისკენ, რომელსაც მალე  
გარს შემოერთყა. გაისმოდა საოცარი გუგუნნი, ყაყანი  
და ლანძღვა-გინება. ერთი დედაკაცი აივანს მივარდა  
და გაცოფებული გაჰკიოდა:

— სალდათი!.. დაჰკა მაგას..

ღენერალმა აივანიდამ ხელით ანიშნა ხალხს დაწ-  
ყნარებულებიყო სიტყვის გასაგონად. ხალხი დაწყნარდა.

გამოვიდა წინ აივანთან მეორე დედაკაცი ჯოხით ხელში და დაიწყო:

— ე ღერენალი ხარ, თუ რალაცა, ჩვენი სიტყვა შესმინე: სალდათებს არ მოგცემთ. ყველა გავწყდებით და ჩვენსას გავიყვანთ!

— სალდათების გაყვანა, — სთქვა ორბელიანმა, — ჩვენი მოგონილი კი არაა, ხემწიფისაგანაა ნაბრძანები; მე და ამ მაზრის უფროსს რა შეგვიძლიან ამ საქმეში? თუ საჩივლელი რამ გაქვთ, სთქვით და ყველაფერს შევატყობინებ უმაღლეს მთავრობასა.

ტკბილის სიტყვით დაარიგა ხალხი და ურჩია დამშვიდებულობა და მოეთმინა.

— კარგი, შენი ჭირიმე, სახლში წავალთ-ქართველი კაცი ყოფილხართ და აბა ხომ ხედავ, რაც ცეცხლში ვიწვით და როგორ ვიღუპებით. შეიცოდე ჩვენი ცოლ-შვილი და გვიშველე როგორმე ხენწიფესთამა, — სთქვა ტირილით ერთმა ბერი-კაცმა. ხალხმა ყიჟანა დაჰკრა და წასვლა დააპირა. მაგრამ უცბათ გამოვიდა წინ რამდენიმე დედა-კაცი და შეჰკვივლა:

— ჰაი, თქვე ვირებო, თქვენა! ორი დღეა, ბლავით და ახლა, რაკი ამ ღენარანალმა ორიოდე ტკბილი სიტყვა გაგაგოიათ, დალბით და სახლში წასვლა დააპირეთ! მაშ, ეგ ქუდები რალათა გხურავთ? ეგაა თქვენი ვაჟკაცობა?

რამდენიმე დედა-კაცი აივანზე ავარდა კეტებით და იქიდან ხალხს გადმოსძახოდა — ამოდითო!

იგრიალა გლუხკაცობამ... ერთს წამს აივანი და სადარბაზო ოთახი ხალხით გაიჰყედა. ღენერალი და მაზრის უფროსი საწოლ ოთახში შევარდნენ და კარი ჩაი-

კეტეს; პროკურორის ამხანაგი გუდიმ-ლევანიჩი ტახტის ქვეშ შეძვრა; სხვები აქა-იქ მიიმალნენ სხვა ოთახებში.

აშფოთებული ხალხი უცბად შეჩუმდა და სადარბაზო ოთახს გაკვირებით უცქეროდა. ასეთი სიმდიდრე და სიმშვენიერე გლახაკობას ჯერ არ ენახა. ყველა სინჯავდა სახლის საუცხოვო სამკაულს, დიდრონ სურათებს, ხალიჩებს. კედელზე ორ-არშინიანი სარკეები იყო აყუდებული. დედაკაცებს ჯერ კარები ეგონათ და ზოგი ზედ მიეჯახა. ასტყდა სიცილი და ხარხარი. ყველა შიგ იყურებოდა, მეტადრე ქალები, რომლებიც ენას უყოფდნენ ერთმანეთს, საძაგლად იღმიჭებოდნენ და პირს იგრებდნენ სამასხროდ.

— დავლევწოთ აქაურობა!— დაიძახა ერთმა. და ორ-სამ წამს ყველა აოხრდა და დაიღევწა.

— აი, ამ ოთახში ჩაიკეტნენ!— წამოიძახა ერთმა დედაკაცმა.

ხალხი კარებს მიაწვა და ხელადვე შეანგრია. ლენერალი ორბელიანი, მაზრის უფროსი გრაფი ტიზენ-ჰაუზენი და ორიოდვე სხვაც სადარბაზო ოთახში გამოიყვანეს.

— მთლიციონერების სიები რომ შეგიდგენიათ, ახლავე აქ მოგვეცით დასახევად, თურემ დაგლეწავთ!

— გრიალებდა ხალხი,

— სიები სულ სიღნაღშია.— თუ გინდათ, ბარათს დაწერ და აქ დავიბარებ.— სთქვა მაზრის უფროსმა,

— მე რაღას მემართლებით, ჩემთან რა საქმე გაქვთ, რა დაგიშავეთ?— ეკითხებოდა გულ-გახეთქილი ლენერალი.

— როგორ თუ, რა დაგვიშავე!— შეჰკივლა ერთმა

დედა-კაცმა. — შენ არ იყავ, იმ დღეს რო საიღამ სად მოველ შენთან, ტირილით შემოგჩივლე, შენ-კი გარეთ გამომაგდე და კინალამ რუს-საღდათებს აცემინე ჩემი თავი?

— ამათ რაღას ელაპარაკებით? — სთქვა გაფითრებით მეორე დედა-კაცმა, საბედო გულხადარაშვილმა, და ჯოხი დაჰკრა ღენარალს სახეში. მაზრის უფროსმა ხმლის ამოდება დააპირა, მაგრამ ხალხმა დაასწრო და კეტები დაუშინა მას, ღენერალს და სხვებსაც. ყველა აირ-დაირია. ერთმა ტახტის ქვეშ შემძვრალი გუდიმ-ლეკოვიჩი დაინახა. გამოათრიეს საცოდავი და ამასაც დაუწყეს ცემა. შემდეგ ყველანი აივანზე გამოათრიეს. ეზოში ხალხი ზღვასავით დელავდა და თხოულობდა, — აქეთ გადმოყარეთო. ასწიეს ღენერალს და გადაუძახეს. აივანი დაბალი იყო, ჩასასვლელ კიბეს 3-4 საფეხური ჰქონდა. ამიტომ ორბელიანს ბევრი არა ევნო-რა, გარდა იმისა, რომ ფეხი მოსტყდა... ხის ფეხი. ხალხში სიცილი ასტყდა. ერთმა ჩათარმა ხანჯალი იშიშვლა ღენერლის დასათარავად და ხალხს შეუტია,

— ხელი არავის ახლო! — შეჰყვირა თავ-პირ დასისხლიანებულმა ღენერალმა. ამ ვაჟ-კაცურმა ქცევამ უცბათ მოიგო ხალხის გული. ასწიეს და ფეხ-მოტეხილი ღენერალი სახლში შეიყვანეს. მაზრის უფროსი ეზოში დედა-კაცებმა გამოათრიეს და აღარ ეშვებოდნენ. ჯოხებით და კეტებით თავ-პირი დაუმტვრიეს და მთლად სისხლში ამოსვარეს.

— დაჰკა მაგასა! — გაისმოდა აშფოთებულ ხალხში. და ყველა სცემდა სტუმრებს აივანზე, ოთახებსა და ეზოში.



### გაფუჭებული ბოლო.

ხალხი, შეჰყურებდა ამ თავ-პირ დამტვრეულ კაცებს — ღენერალს, მაზრის უფროსს, გუდომ-ლევკოვიჩს და სხვებს.

— სიღნაღში წავიდეთ, ბიჭებო, ახლა იქაურებს ვესტუმროთ! — დაიძახა ერთმა გლეხმა.

— წავიდეთ, წავიდეთ! — დაიგუგუნა ხალხმა. ასწიეს, მაზრის უფროსი ჩასვეს ეტლში, რომლითაც სიღნაღი-დამ იყო მოსული, შემოეხვივნენ გარშემო დი გაუდგნენ გზას. ქალი, კაცი და გოგო-ბიჭები ათასობით მისდევდა.

— აბა იქაც ნუ მოგვცემს სიებსა და ნახოს მაშინ სეირი!

— სიღნაღელებიც უნდა მოვიყვანოთ ჭკუაზე და ავლაგმოთ ამ სომეხ-ვაჭრების გულუმაძღრობა, გაგვატყავეს და დაგვაქციეს თავის მამასისხლურ ვაჭრობით.

— ჩვენის ოფლით გამდიდრდენ. ნახევარ ფასად ჰყიდულობენ ჩვენს ნაოფლარს, თავის საქონელს-კი ერთი-ათად გვიფასებენ. ვალებში ჩაგვსვეს, სარგებლით ტყავს გვაძრობენ; მამულ-დედულს ხელიდამ გვაცლიან.

— ეგენიც უნდა ავიკლოთ და გავყაროთ ამ ჩვენს ქვეყნიდამ! — გრიალებდა ხალხი და თან მოსდევდა მაზრის უფროსს საფოსტო გზაზე.

საფლებში აქა-იქ ღუქნები იყო გზის პირას. ყველავს მიღეწეს, დაანგრიეს დაააოხრეს. ბევრგან მამასახლისები და გზირები ჩაიგდეს ხელში და შეუწყალებლად სცემეს და ათრიეს. ამათ ზოგიერთს სოფელში სახლებიც აუკლეს: კრამიტი, ფანჯრები და აივანი დაუღე-



წეს. ერთს სოფელში ღვდელსაც სცემეს საძაგლად და სხვებს გაკრექას ემუქრებოდნენ.

ერთგან მეეტლემ თავის სიბრიყვით მაზრის უფროსის დახსნა დაპირა და უცბათ შემოჰკრა ცხენებს გასაქენებლად. მაგრამ მოასწრეს გლეხებმა და აღვირს სტაცეს ხელი.

— მაზრის უფროსმა გაქცევა მოიწადინა — დასძახა ხალხმა და ეტლი არხში გადააყირავა ბრაზ-მოსულმა. მეეტლეს ძალაზე სცემა, ათრია და შემდეგ ისევ შესვა ეტლზე. მაზრის უფროსი შიგ ჩააბრძანეს და გაუდგნენ გზას. სალამო მოახლოვდა. დედა-კაცები კაცებს ჩამორჩნენ. ერთგან ყველა შედგა მოსასვენებლად. ტიზენ-ჰაუზენს წყაროს წყალი მიართვეს. დაიწყო ხალხმა მასლაათი. ბევრმა სთქვა, სიღნაღში ნულარ წავალთ, სიღნაღში ღამე რა გავარჩიოთო. ზოგი ისევ წასვლას რჩებდა, — დაწყებული საქმე ბოლომდინ მივიყვანოთო. ამასობაში დაბინდდა კიდევც. ლაპარაკში რამდენსამე კაცს ჩხუბი მოუვიდა და ამან უფრო შეაფერხა სიღნაღში ასვლა. ბოლოს იმით გათავდა ეს საქმე, რომ მიანებეს თავი მაზრის უფროსს და დაიფანტნენ თავ-თავის სოფლებში. პირობა კი დასდეს, — ისევ შევიყაროთო. მაგრამ მეორე დღეს მთელი ქიზიყი დამშვიდებული იყო, თითქო აქ არა მოხდა-რაო. ხალხი ახლა იმის ფიქრში იყო, თუ მთავრობა რას მოიქმედებს და როგორ დასჯიდა ხალხს...

ნოემბრის 15-ს სიღნაღში სამხედრო სასამართლომ ამ საქმის გარჩევა დაიწყო. სამართალში იყო მიცემული 17 კაცი და 3 ქალი. ამათ ბრალი ედებოდათ, რომ მთავრობის განკარგულებას წინაღობდებოდა გაუწიეს. 60

კაცი მოწმად იყო დაბარებული. ბრალდებულთ იცავ-  
დნენ ვეჟილები: გ. ტერ-სტეფანოვი, ვ. ტატიშვილი და  
ნ. გამრეკელი. ნოემბრის 18-ს სასამართლომ 45 წლის  
კატორღა გადაუწყვიტა 9 კაცს და 2 ქალს; სხვები-კი  
გაანთავისუფლა.

ეს მოხდა ამ 26 წლის წინად ბევრს ახლაც კარ-  
გად ახსოვს ეს არეულობა...

ა. კვერ — ძე.

# ს ა ზ ე რ ო ბ ი ლ ე

მ ა ქ ს ი მ ზ ო რ კ ი ს ა

## I

...მოღრუბლული, ნესტიანი და ცივი ღღე იყო; ქალაქს სქელი, უძრავი ნისლი გადაჰფარებოდა. ატლახიანებულს მიწაზე წვრილი წვიმა ზარმაცად და მოწყენილად სცრიდა, თითქო ქუჩებში მთრთოლვარე ქსოვილები დაუფენიათო...

დასველებულის ქვა-ფენილით, პოლიციელთაგან გარშემორტყმული, ნელის ნაბიჯით მიემართებოდა დედა-კაცებისა და მამაკაცების საკმაოდ მოზრდილი ბრბო, რომელიც სახლების ცივსა და ნესტიანს კედლებს ეკრობოდა. ირგვლივ რაღაც გამოურკვეველი და ყრუ ხმაურობა ისმოდა...

ფერ-მკრთალის, დანალვლიანებულის პირისახეებით, მაგრად მოკუმულის ღრძილებითა და ძირს დახრილის, მოკუშტულის თვალებით გამოიყურებოდნენ ბრბოდან; ზოგი მათგანი უაზროდ იღიმებოდა და ხანდასმით ოხუნჯობდა კიდევ, რომ ამით დაეფარათ თავიანთი შეურაცხმყოფელი უძლოურება და აუტანელი მდგომარეობა, რომელსაც აშკარადა ჰგრძნობდნენ. ხანდახან შეგუბე-

ბული ხმაურობა გაისმოდა, ხმაურობა აღშფოთებისა, მაგრამ ისე მიკნავებული და გაუბედავი, თითქო ჯერ არ გადაუწყვეტია ადამიანს: დროა აღვშფოთდე, თუ უკვე გვიანლააო.

მოქანცულ პოლიციელთ პირისახეზე ეტყობოდათ რა-ღაც მზრუნველობა და გაბოროტება; ზოგიერთი მათგანნი ისე გულგრილად გამოიყურებოდნენ, თითქო ადამიანები კი არა, ხისაგან გამოჭრილი ტიკინები იყვნენო. წვიმის ცვარი ზანტად ეცემოდა მათს ქუდებსა და უღვაშებს; ხოლო სახლების სახურავებს კი თავს დასწოლოდა მძიმედ ეს კაეშნიანი, ბურუსით მოცული ცა, ცივის სინესტით გაჟღენთილი, და მიმავალს ბრბოს, ამ უომრად დამარცხებულ ხალხს, წვიმასთან ერთად ზარმაცად ეცემოდა და ზედ ეკვრებოდა თოვლის მსხვილ-მსხვილი ნაბარდნი. ირგვლივ პირქუშობა და მოწყენილობაა.

— შერეკეთ ეზოში! — დაიღრიალა ვიღამაც ხრინწიანის ხმით.

პოლიციელები ერეკებოდნენ გაწუწულსა, მოქანცულსა და დამარცხებულს ბრბოს ერთს შეშის საწყობის ეზოში. ერთი წეწვა-გლეჯა და აურზაური იყო; ადამიანები, ისე, როგორც ცხვრები, ერთმანეთს ეკრობოდნენ და შედიოდნენ შეშის საწყობის ეზოს ჭისკარში. მათი უკმაყოფილების ხმა თანდათან მატულობდა; შეიქმნა ერთი გაცხარებული ჟრიაბული, რომელსაც ბანი მისცა აკრემლებულ ქალების წვრილმა და მალაღმა წივილმა...

შუაგულ ბრბოში მიდიოდა მხიარული, გულკეთილი და წარმოსადეგი სტუდენტი პირველის კურსისა — მიშა მალინინი, რომელიც თავის ქროლა თვალგებით სი-

ბრალულით შესცქეროდა თავისს გარშემო თავ-გზა და-  
კარგულს, ფერმკრთალსა და გაბოროტებულს ხალხს. ქა-  
ლების კივილი, ისტერიკული სიცილი, ყრუ დრტვინ-  
ვა—ყველა ეს აღელვებდა და აღშფოთებდა ახალგაზდა-  
სტუდენტს; იმ საშინელს ვიწროობაში სუნთქვაც კი  
გასაჭირი იყო; მიშას მძიმე ლოდინით აწვა გულს სირ-  
ცხვილის გრძნობა და შზად იყო, მეტის-მეტის სიბრა-  
ზისაგან, ეტირნა; სცდილობდა როგორმე გაერღვია გარ-  
შემო მყოფნი და ჩქარა შესულიყო ეზოში, რომ იქ და-  
მალულიყო, გამოცალკევებოდა ყველას, მარტოდ-მარ-  
ტო დარჩენილიყო.

...ვიღამაც პატარა ხელები მაგრა ჩაავლო სტუ-  
დენტს პალტოს სახელში. მან დაინახა მის წინ მდგარი  
გაფითრებული, უშველებელ, დასიებულ თვალებიანი  
პირისახე, რომელსაც ლოყები ცრემლისა თუ წვიმისა-  
გან დასველებული ჰქონდა; უცნობმა უფრო მაგრად ჩაჰკი-  
და ხელი სტუდენტს და, მთლად ათრთოლებულმა, გაწით-  
ლებულის ტუჩებით ცხარედ წამოიძახა:

— არ წავალ!... არ შემოიძლიან, არ მინდა! იმან  
ხელი წამკრა... რა ნება აქვს?.. ერთი უთხარით... რო-  
გორ გამიბედა!

ახალგაზდა ქალმა ამოისუნთქა, თავი ჩაიქნია და  
შავი ხუჭუჭა თმები ცრემლით დასველებულს ლოყებსა-  
და თეთრს, ფართო შუბლზე გადაეშალა, რამაც პირი-  
სახე მთლად დაუბურა.

— ნება არა აქვს! — ერთბაშად დაიყვირა ისევ ქალ-  
მა და თავის წვრილისა და მალაღის ხმით დაჰფარა იმო-  
დენა ხალხის ყრიაბული, ხელები დაუქნია, გასწორდა,  
როგორც ფოლადის მავთული, და თვალები დააბრიალა.

ახლა მიშას გულშიაც აენტო ცეცხლი, მწვავედ დაუარა ძარღვებში, გაუქრო სირცხვილის გრძობა, ერთის წუთით თვალები დაუბნელა და გული აუესო ჭაბუკურის გამბედაობით. მიშა წინ მიიწევდა, გზას იკაფავდა, — იმოდენა ხალხი მისწი-მოსწია და გზა დააცლევინა, სწორედ ისე, ტალახს რომ გასროლილი ქვა გასწევ-გამოსწევს და შუა გაჰყოფს... მიშამ მის წინ დაინახა მაღალ-მაღალი კაცი, ნაცრის-ფერ ფარაჯაში გამოხვეული, და უშველებელის ხმით შეუყვირა:

— თქვენ ნება არა გაქვთ სცემოთ!..

— მერე ვინა სცემს? — ხელის ქნევით გულ-მოსულად უთხრა ფარაჯიანმა. ამ ქერა-ულვაშიან კაცის დაღლილს სახეზე ამოიკითხავდით, რომ მიშას ლაპარაკს ყურადღებას არ აქცევდა. ფარაჯიანმა სახე დაღმბიჭა, მიშას მხრებზე ხელი დაადვა და უთხრა:

— აბა, გთხოვთ... შედით, რაღა!

მიშამ შეხედა მისს დაღმეჭილს სახეს და გულში შეურაცხყოფის გრძობამ უჩხვლიტა.

— არ წავალ! — შეჰყვირა მიშამ, — არავინ ადგილიდანაც არ დავიძვრით... ცხვრის ფარა ხომ არა ვართ! კმარა ძალმომრეობა!

ყველა ის მშვენიერი და ძლიერი სიტყვები, რომელიც კი გაეგონა თავისუფლებასა და ადამიანურ ღირსებაზე, წარმოსქდა მიშას გულის სიღრმიდან, როგორც შეუკავებელი მოჩუხჩუხე რუ, გულს ჩაეკვესა მისს გარშემო მდგომთ და ზოგი მათგანი სიბრაზისაგან აინთო, ზოგიც კიდევ — მრისხანებისაგან. თავის მჭეპარე ხმისა და ბრბოს არეულ ჟრიაშლისაგან გარემოცული, მიშა დატრიალდა, როგორც კვამლში ცეცხლის ნაპერწკლე-



ბი, და არ შეუნიშნავს, როგორ სტაცეს ხელი, როგორ გამოჰვლიჯეს ბრბოს—ის გამოერკვია მხოლოდ მაშინ, როდესაც თავისი თავი ეტლში მჯდომარე დაინახა, საპოლიციო უბნისაკენ მიმავალი.

თვალები ფართოდ გაეღო, თრთოლავდა და ხარბად სუნთქავდა სუფთა ჰაერს; რაღაც გამოურკვეველ სიხარულისაგან აღელვებულს, ანგარიში ვერ მიეცა თავის თავისთვის, თუ რა მოჰხდა. მის გვერდით იჯდა უბნის ზედამხედველი, ახალგაზდა, შავ-ყულვაშებიანი კაცი; მარჯვენა ლოყაზე ჭრილობა ემჩნეოდა; ცალი, მარჯვენა ხელი სტუდენტისათვის შემოეხვია და მარცხენას კი ლოყაზე იდებდა ხშირ-ხშირად. პირისახე მოღრუბლული ჰქონდა, ტუჩები—მოკუმბული და თვალები იქით გაეშტერებინა, საითკენაც ეტლი მიაქანებდა.

— საით .. საით მიგყევართ?—ზრდილობიანად ჰკითხა მიშამ.

— პპოლიცციის სსსამმმმართველოში... — უგულოდ, კრიჭა-შეკრულივით უპასუხა უბნის ზედამხედველმა და სახე ტკივილებისაგან დაემანჭა.

— ხომ არ დაგარტყეს?—თანაგრძნობით გამოეხმაურა მიშა.

— კკკბილი მმმტკივა... ეჰ, ეშმაკმა იცის!—წაიბუტბუტა უბნის ზედამხედველმა, ერთი მუშტიც წაუთავაზა მეეტლეს ზურგში და ბრაზ-მორევით, ისტერიულად შესძახა:

— ჩქარა იარე, გარეკე, რალა, შე შეჩვენებულო! მეეტლემ; პატარა ტანის ქალარა მოხუცმა, რომელსაც ზედამხედველისაგან ნათავაზებ მუშტის ტკივილისაგან სახე დაემანჭა, შემოჰხედა უბნის ზედამხედველს.

გადაატრიალა ცრემლით სავსე აწითლებული თვალები და ნუგეშის ცემით უთხრა დამტვრეულის რუსულით:

— მო-ვე-სწრებით, თქვენო კეთ—ბავ... საპყრო-ბილეში და ეკლესიაში არასოდეს არ დაგვიანდება...

მეეტლემ შეუქნია ცხენებს სადავეები და წაი-დუღუნა:

— ჰმ, შენი... ეეჰ... ეს რა ამბავია?!

ნისლით დაბურულს ქუჩაში ფაცა-ფუცით მიდი-მოდიოდნენ გზად მიმავალთა შავი ფიგურები, — ეტყო-ბოდა, რომ გზა დაეკარგნათ ამ ხშირს ნისლ-ბურუსში; მოწყენილნი, ხელ-ფეხის ფათურით ხმა-ამოუღებლად იკვალავდნენ გზას, თუმცა-კი არ იცოდნენ, საით მიდი-ოდნენ. ყრუ ხმაურობითა და ღმუილით გაივლიდა ელექტრონის ტრამვაის ვაგონები, რომლის თვლებს ქვეშაც ხშირად აკვესდებოდა გაბოროტებული, ლურჯი ნაპერწკლები, ხოლო შიგ ვაგონებში კი გაუნძრევლად ისხდა მდაბიოს, მუშა ხალხი. ქუჩების ქვა-ფენილებზე განუწყვეტილად ისმოდა დაღლილ ცხენთა ფეხების თქარა-თქური, ხანდახან ცხენის ნალები გაკაჭებულს ქვებს მოჰხვდებოდა; ხშირად გამოჩნდებოდა ყვითელ-შუშებიანი ფანრები, რომელიც წუთით ყვითლად გააშუ-ქებდა, თუმცა-კი გარეშემო არაფერს ანათებდა. ცივა, გაუნძრევლ ნისლ-ბურუსში გახვეული, მყისვე ჩაჰქრე-ბოდა. ეტლის თვლებზე გადაკრული რეზინის სალტეები გაჩქარებულის ხტომით მიექანებოდა ოღრო-ჩოღრო ქვა-ფენილზე.

მიშა დაკვირვებით უყურებდა ყველა ამას; და გულ-ში რაღაც უსიამოვნაბასა ჰგრძნობდა იმის გამო, რომ წელანდელი მისი წუთიერი აღელვება იმდენ უსამარ-

თლობის დანახვაზე ასე ჩქარა ჩამქრალიყო, მაგრამ ამასთანავე მკერდს უღვივებდა მოვალეობის აღსრულების ბრწყინვალე და საამაყო შეგნება. საპოლიციო უბნის ალაყაფის კარებთან ვიღაც დაბალმა, ჩასქელებულმა და ფერმკრთალმა კაცმა დამშვიდებულის ხმით ჩაილაპარაკა:

— ეჰე! ერთი კიდევ მოიყვანეს. ალაგი კი აღარ არის — სად მოვათავსოთ!.. მათმა კეთილშობილებამაც ბრძანა, ყველანი პირდაპირ საპრობილეში წაიყვანეთო...

— ეშმაკმა წაიღოს!.. — კვნესით წამოიძახა უბნის ზედამხედველმა, საჩქაროდ შემობრუნდა მიშასკენ, მწარე ტკივილებისაგან პირისახე დაემანჭა და თავაზიანის კილოთი უთხრა:

— აი, ბნო სტუდენტო... დიად! თქვენც ამბობთ, რაღა — ხალხის გულისთვის ვიტანჯებითო!.. და მე კი, ავადმყოფი კაცი, უნდა გატარებდეთ... ეს სამართალია, ჰა? აბა, რასა ჰგავს?!

უცბად მიუბრუნდა მეეტლეს და მკვახედ შეჰყვირა:

— შენ, ეი! აბა, საგუბერნიო საპრობილეში — ჩქარა!.. მიშას კინალამ გაეცინა, მაგრამ არ უნდოდა ეწყენებინა ავადმყოფ კაცისათვის, თავი შეიკავა და არაფერი უპასუხა. შემდეგ კი აღერსიანად, ზრდილობით შენიშნა:

— კარგი იქნებოდა, კრეოზოტი გესინჯათ — მოგიხდებოდათ...

უბნის ზედამხედველმა ჯერ არაფერი უპასუხა, მხოლოდ, როცა საპრობილეს მიუახლოვდნენ, ეტლიდან ჩამოსვლის დროს წყენით ჩაილაპარაკა:

— კრეოზოტიცა ვსინჯე... არაფერი მიშველა!...  
აბა, მობრძანდით!

## II

საპროზოილეშიაც აღარ დარჩა თავისუფალი ადგილი და მიშა სისხლის სამართლით დასჯილთათვის მიჩენილს პატარა სენაკში ჩასვეს.

სენაკის ზედამხედველმა, პირმოგრძო, ჭაღარა-შერთულმა, ქოსამ და მალალის ტანის კაცმა, რომელსაც ჩაცვივნილი ჭროლა თვალეები რაღაც საგნისთვის ჩაეშტერებინა, საშინელის ბრახვანით დაჰკეტა სენაკის სქელი და გაჭუჭყიანებული კარები, შემოჰყო გარედან თავი კარებზე გაკეთებულ ჯუჭრუტანაში და ნელის ხმით, თითქმის ყრუდ, წარმოსთქვა:

— თუ რამე დაგჭირდეთ, დამიძახეთ, აქ ვიქნები...  
და მყისვე ჩუმად გაჰქრა.

სტუდენტმა ცნობის-მოყვარედ გააყოლა თვალეები ზედამხედველს და მერე, დამშვიდებულმა, სენაკს დაუწყო თვალიერება. ეს იყო ვიწრო და გრძელი ოთახი. მარცხნივ, კარებთან, კედლის ღუმელი იყო; ღუმელთან ახლოს ტახტი იყო დადგმული ოთახის კაცისთვის; აქედან ტახტი გაჭიმული იყო ოთახის მთელს სიგრძეზე და თავდებოდა რკინის ბადე-გავლებულ დიდს ფანჯარასთან, რომელსაც ბადე მეტი სიჟანგისაგან გაყვითლებოდა. ტახტსა და მარჯვენა კედელს შუა თავისუფალი ადგილი სიგანეზე მხოლოდ ერთ ადლ-ნახევარიდა თუ იქნებოდა, მეტი არა. გარდა ტახტისა, ამ ქუჭყიანსა და გულის მწყველელ სენაკში არაფერი იყო.

ქვით-კირის თალი ისე დაბზარულიყო, რომ გეგონებოდათ, ეს-ეს არის, ჩამოინგრევაო. მარჯვენა კედელთან თალზე მიმაგრებულ გორგოლაჭზე ელექტრონის პატარა ლამპადა მკრთალად ანათებდა; მტვრისაგან თითქმის მთლად დაფარულიყო, მაგრამ მაინც ამ მკრთალ სინათლითაც კარგადა სჩანდა ძალზე გაჭუჭყიანებული კედელი, რომელზედაც აუარებელი ბაღლინჯო მიესრისათ. გარდა ამისა, კედლები რაღაც წარწერებით იყო აკრელებული.

ღუმელის მახლობლად, საწოლს ზევიდან, როგორც ეტყობოდა, ლუსმნით ვილასაც უშველებელი ციფრები ამოეჭრა და ანგარიშში ევარჯიშნა: გამოეკლო, გაეყო, მიემატებინა და გაემრავლებინა ციფრები, რომ ამნაირის შექცევით გაეტარებინა უსაქმო დღეები და შეჭბრძოლებოდა მარტოობას, მოწყენილობას... ფანჯრის ქვემოდ, კედელზედვე, მსხვილის ასოებით ამოჭრილი იყო შემდეგი ლექსი:

„Мы изъ Вявьмы два громилы,

„Вмѣстѣ по міру ходили,

„Съ за угла копѣйку срубимъ,

„На нее краюшку купимъ

„И—хряпаемъ“ . \*)

მიშას გაეღიმა და გაიფიქრა, ნეტა რას ნიშნავსო ეს სიტყვა „хряпаемъ“?

\*) „ჩვენ ვართ ორნივ ვიაზმელნი,

„ხალხის მყვლეფნი, ამკლებელნი.

„ყველგან ერთად დავდიოდით

„და, თუ კაპიკს ვიშოვნიდით,

„მით პურის ყუას ვიყიდდით

„და — ვხმუნხნიდით“.



— ალბად — ხარბათა ვჭამთო! — გადასწყვიტა მიშამ და დაუწყო თვალიერება კედელზე უსწორ-მასწოროდ დაჯღაბნილს ასოებს.

ეს ორი „ხალხის მყვლეფავ-ამკლებელიც“ მიშას მეტის-მეტად ოხუნჯ კაცებად წარმოუდგა. — „საბრალო შიშველ-ტიტველნი, ნახევარზე მეტჯერ მუდამ შშიერნი არიან; ეგენი არასოდეს სასოწარკვეთილებას არ მიეცე-მიან, არაფრისა არ ეშინიანთ, დაძრწიან ერთ ქალაქიდან მეორეში, სადაც შექხვდებათ, თუ ვისმე ერთი კაპეიკი გამოსცინკლეს, პურის ყუას ჰყიდულობენ და ცხოვრობენ, სწორედ ისე, როგორც გარეული მტაცებელი ფრინვე-ლები ადამიანთა შორის“, — ჰფიქრობდა მიშა.

ერთხელ კიდევ წაიკითხა მიშამ ლექსი, ყურადღე-ბით დააკვირდა ამ ჭუჭყიანს კედლებს და ხმა-მაღლა გადაიხარხარა...

საკანის კარებს უკან, გარედან, მოისმა ნელი ფე-ხის ხმა და მიშამ გაიგონა გაჯავრებულის ზედამხედვე-ლის სიტყვები:

— რა ამბავია, რა მოგივიდათ?

მიშა შეკრთა, შემობრუნდა და ჯუჭრუტანიდან დაინახა ჩაცვებით დაშტერებული ცალი თვალი...

— მეძახოდით?

— არა...

— მაშ, რა იყო? — არ ეშვებოდა ჯუჭრუტანიდან დაშტერებული თვალი.

— არაფერი... ისე, გამეცინა, — უთხრა მიშამ.

ჯუჭრუტანიდან მაცქერალმა თვალმა სადღაც მაღ-ლა აიხედა და შემდეგ მოისმა გაჯავრებული ხმა, თით-ქო ვინმე შეურაცხყოფა მიაყენაო:



— აქ არ იცინიან და არც სასაცილო ადგილია...

— რა, ეგეც აკრძალულია?.. — მხიარულის ღიმილით ჰკითხა მიშამ.

მაგრამ პასუხი ვერ მიიღო.

საპურობილის ეზოდან საშინელი ხმაურობა მოისმოდა. საღდაც დერეფნიდან წყლის ჩუხჩუხის ხმა მოდიოდა; მეზობელ საკანში ზარმაცად აჟღარუნებდნენ რკინის ბორკილებს, — და ყველა ეს ხმაურობა ერთმანეთში იყო არეული, რაიცა კაცს დაყურადებისა და რისიმე გაგონების სურვილს უკარგავდა. მიშას წინ გამოჩნდა საკანთა ზედამხედველის გამხდარი, გრძელი პირისახე, მისი ჩამრგვალებული და უფერული თვალები, მალლა აწეული გაქაღარავებული წარბები, ფართო შუბლი, რომელსაც გაყვითლებული და დაქმუჭვნილი ტყავი უფარავდა...

— ფედა, ეი, შე გასალახანავებულო! — წაიბუზღუნა ვილამაც დერეფანში და შემდეგ მოისმა ხარხარი; მიშას საკანის მახლობლად, ფეხების მძიმე ბაკა-ბუკით, ვილამაც გაირბინა...

— ნელა, თქვენ, ეი, თხებო! — გაისმა ვილასიც შრისხანე ხმა.

მიშამ ერთი ღრმად ამოიოხრა და დაიწყო წარწერების კითხვა. ჰერზე, საღდაც ხელს ადვილად მიუწვდენდა ტახტზე მწოლარე კაცი, ვილასაც ფრთხილად, ბეჭდურის ასოებით დაეწერა:

„Сдесь сидѣлъ Якофъ Игнатьевъ Усофъ. Поубийству жены и Сашки Грызлова за подлость

иху. Винварѣ это было. 1900. Выпустилъ имѣ  
кишки \*)).

მიშა შეკრთა. ის გააკვირვა წარწერის შინაარსმა და უფრო კი იმან, რომ წარწერა დიდის სიფრთხილით იყო დაწერილი. როგორც ამ წარწერიდან აშკარად სჩანდა, უსოვი მტკიცედ იყო დარწმუნებული იმაში, რომ მას უფლება ჰქონდა დაეხოცნა ადამიანები.

მიშას უნდოდა წარმოედგინა თავის გონებაში უსოვი, მაგრამ ვერ გამოეძებნა ქვეყანაზე მისი მგსავსი ადამიანი. ეს წყნარი და მშვიდი კაცის-მკვლელი მიშას წარმოუდგა რაღაც უმსგავსო, საზოგადოების მრისხანე, ლაქად, რომლის შუაგულზედაც ერთნაირ ზომაზე ბირბილებდა სისხლივით წითელი ცეცხლის ალი.

გარედან მძიმე ნაბიჯის ხმა და მაღალი შეძახილი მოისმა:

— წყნარად!

შემდეგ დააუღარუნეს რკინის ჯაჭვი, კარი გააღეს და მიშას საკანში შემოვიდა ორი ზედამხედველი და საპყრობილის უფროსის უმცროსი თანაშემწე — პატარა ტანის კაცი, პატარა პირისახისა და მშიშარა, თავგის მსგავს თვალებიანი. საჩქაროდ აათვალ-ჩაათვალიერა მიშა და ხმა-ამოუღებლივ გაბრუნდა. ერთი ზედამხედველთაგანი, — ქერა, ჩასუქებული და გაბერილ-ლიპიანი, — მიუახლოვდა თანჯარას და ზედ გავლებული რკინის ბადე

\*) „აქ იჯდა იაკობ ეგნატეს ძე უსოვი, რომელმაც მოჰკლა თავისი ცოლი და საშუა გრიზლოვი მათის სისამაგლის გამო. ეს მოხდა იანვარში. 1900. ორთავეს ნაწლებები გამოაყრევინა“. (დედანს ესტოვებთ რუსულად, რადგანაც დამახინჯებულ რუსულის ენით არის დაწერილი).

გასინჯა და მიაქან-მოაქანა. მეორე, მიშას ნაცნობი მოხუცი ზედამხედველი კი, უძრავად იდგა საკანის კარების გასავალთან და თავისი მიმკვდარებული თვალები ახალგაზდა პატიმარისთვის დაეშტერებინა. უცბად მისს ფეხებთან მიშას საკანში შემოხტა, — როგორც სუსხიან ზამთრის ცივი ჰაერი შემოვარდება ხოლმე ოთახში კარფანჯრის გაღებისთანავე, — სისხლის სამართლის წესით დასჯილ ტუსადის ჩასუდრებული ფიგურა, რომელმაც თვალის დახამხამებაზე ლოგინში ჩაჰგულა ხისაგან გაკეთებული გაფისული წყლის ჭურჭელი და მყისვე მოჰკურცხლა. სენაკების ზედამხედველნი და საპრობილის უფროსის უმცროსი თანაშემწეც წავიდნენ ისე, რომ ერთი სიტყვაც არ უთქვამთ მიშასთვის. დაიჟღარუნა რკინის მძიმე ურდულმა, დაიჭრიალა კარების კლიტე-გასაღებმა, გააღეს კარები, გავიდნენ, მერე ისევ ჩაჰკეტეს მაგრად და გაუდგნენ გზას შემდეგ სენაკებისკენ. გზა-და-გზა ძალზე მიაჩხარუნებდნენ სხვა სენაკების გასაღებებს.

— წყნარად!.. — მოესმა მიშას თავის საკანში ხმა-მალალი შეძახილი.

საიდანლაც ჭრიალი მოისმა და ბრახუნით კარები გააღეს, რამაც აჰერი ისე შეარყია, როგორც თოფის-წამლით პირამდე გავსებულ დამბახის გასროლით შეირყევა ხოლმე, მოისმა ისევ ბორკილების ჩხარა-ჩხური, მძიმე და მაგარი ნაბიჯები, და მიშამ ისევ გაიგონა მრისხანე ხმა:

— წყნა-რაად!..

და ყველაფერი მიუყრდა, თითქოს მთელს საპრობილეს ისეთი ბადე გადააფარეს, რომელშიაც ხმა ვერ გაატანსო. სამარისებური სიჩუმე ჩამოვარდა.

ერთბაშად მიშას სახე დაემანჯა, თითქოს კბილის ტკივილსა ჰგრძნობსო, მაგრამ იმწამსვე სირცხვილი იგრძნო და გაიფიქრა: — „ნუთუ ამნაირმა ტკივილმა უნდა შემაწუხოსო“, — თავი გადაიქნია, ორივე ხელი დაჰმაღლა შარვლის ღრმა ჯიბეებში, ერთ ხანს ხმა-მაღლა უსტვინა და დაიწყო საკანში წინ და უკან სიარული.

ფანჯარასთან გამოჩნდა საკანის ზედამხედველის მიმკვდარებული თვალი და ჩახრინწიანებულის ხმით მკვახედ უთხრა:

— სტვენა — არ შეიძლება! აკრძალულია!

— არ შეიძლება?! — განიმეორა ერთ ადგილას გაქვავებულმა მიშამ.

— ჰო, დიად, არ შეიძლება!.. — გადაწყვეტით უთხრა ზედამხედველმა.

— კარგი... აღარ დავუსტვენ, რაკი ეგეც აკრძალული ყოფილა! — მხრების აწევითა და ღიმილით უთხრა მიშამ.

რამდენსამე წამს ფანჯარაზე მომდგარი თვალი ჩაციებით დააშტერდა კარზე პატარა ყულაბის მსგავსად ამოჭრილს, სარკმელს და შემდეგ ნელ-ნელა ზევითკენ აიწია. გარედან მოისმა მიმავალ ზედამხედველის ნელი ფეხის-ხმა...

მეზობელ საკანში კატორლაში გასაგზავნი ტუსაღები იყვნენ. აქედან რაღაც გაუგებარი, ერთნაირი ზუზულუნი მოისმოდა... ალბად, ვიღაც ლოცულობდა ან ზღაპარს თუ ამბობდა. მიშა მივიდა ფანჯარასთან, ავიდა ფანჯრის ჩარჩოზე, მიადრ შუბლი ფანჯარაზე გავლებულს ცივ რკინის ბადეს და თვალი მიაშტერა შემოდგომის ღამის წყვდიადს... ისეთი ბნელი ღამე იყო, რომ

კაცი თვალთან თითს ვერ მიიტანდა... სადღაც შორს, შორს ჰბეუტავდა პატარა, ცელქი და თამამი ცეცხლი; ისე განმარტოებით მოსჩანდა ეს ცეცხლი ღამის წყვდიადში, თითქო ისიც საპყრობილეშიაო—ბნელს უკუნეთს გარემოეცვა იგი და ამ სიბნელეში მხოლოდ ის-ღა ჰბეუტავდა მარტოდ-მარტო...

### III

დაურღვეველს მყუდროებაში, რომელიც თითქო ხმაურობას უდარაჯებდა და მზად იყო დაუყოვნებლივ აღმოეჩინა ყოველივე უმნიშვნელო შრიალი, მიშამ იგრძნო, რომ მისს არსებაში ხელახლა იზრდებოდა თავისი-თავის სიამაყე.

... ასობით ადამიანთა შორის მხოლოდ მან გამოიჩინა შამაცობა და გაჰბედა, მედგარი წინაღმდეგობა გაეწია და შეჰბრძოლებოდა ძალმომრეობას!.. შოაგონდა სიცივისაგან გაფითრებულ ახალგაზდა ქალის ცრემლებით სავსე თვალები. — „სად არის ახლა? ალბად, მოახერხა წასვლა და, შესაძლოა; ახლა ზის თავის პატარა ოთახში და უამბობს მეგობარ ქალებს; თუ ძალაღის ტანისა და ქერა სტუდენტი, თავის ქროლა თვალების შტიალით, როგორის გატაცებით ამბობდა სიტყვას და მოუწოდებდა მაყურებელ-მსმენელთ ძალმომრეობასთან საბრძოლველად; იქმნება ახლა უამბობს, თუ როგორ გააღვივა და აანთო ამ სტუდენტის სიტყვამ ბრძოლის სურვილი მაყურებელ-მსმენელთა გულში... და, ალბად, ახლა ახალგაზდა ქალს ფერმკრთალ პირისახეზე აღტაცების აღმურჩი ასდის...“



— ნეტა თუ ვნახავ ოდესმე?— დაფიქრებულის ღიმილით შეეკითხა მიშა თავის თავს. — მაღლა, ბნელს ცაზე, თროლავდა და მკრთალად ანათებდა პატარა ვარსკვლავები, რომელიც ფანჯრების მეტის-მეტ სიჭუჭყისა გამო ძლიერ ცუდადა სჩანდა. მიშამ ხელი გაჰყო რკინის ბადეში, გააღო ფანჯარაზე გაკეთებული ჭვრიტინა და ერთბაშად ლამის ცივი ჰაერი მოჰხვდა. საკანში მოისმა ღინჯი და მაგარი ფეხის ხმა.

— დარაჯი... საპრობილე... და ეს არც ისე სამძიმო და საშინელება ყოფილა! — გაიფიქრა მიშამ, როდესაც მოაგონდა გულის მწყველელი და მოსაწყენი მოთხრობანი საპრობილეების შესახებ; თავი ჩაიქნია და გულმოსულის ღიმილითა სთქვა:

— ლაჩრები ყოფილან, რომ ასე დაუშინებიათ საპრობილეებს!..

მიშას სასიამოვნოდ მიაჩნდა, რომ პატიმრობა ძლიერ არ აწუხებდა და გული ზომიერად, წყნარად უცემდა.

— რა კარგი იქნებოდა, რომ ყველა ადამიანი, შეერთებულის ძალღონით, ისე მამაცად, თავგანწირულად, როგორც მე მოვიქეცი, წინააღმდეგობადეს და საერთო იერიშს მიტანდეს ყველაფერზე, რაც-კი ავიწროვებს და ჰბორკავს ჩვენს ცხოვრებას... — გულმხურვალედ გაიფიქრა ჭაბუკმა და ეგონა, რომ იმ წუთშივე, ამნაირის იერიშის მიტანის შემდეგ, ცხოვრება ყველასათვის საამო, მშვენიერი და მშვიდი შეიქმნებოდა... შემდეგ მოაგონდა მისი სადგომის დიასახლისი, რომელსაც უყვარდა მიშა გულწრფელობისა, ხასიათის სიწყნარისა და გულკეთილობისათვის და ისე ექცეოდა, როგორც თავის პირმშოს. „ახლა, ჩემს დაპატიმრებას რომ გაიგებს, — ჰფიქ-



რობდა თავისთვის მიშა:—საშინლად აღელდება და გაცხარდება საწყალი... მაგრამ მოიფიქრებს ნეტა თუ არა, რომ ლოგინი, საცვლები და სადილი გამომიგზავნოს? ამთვის ფული წინდაწინვე მაქვს გადახდილი... ჩემი დაეცა ძლიერ შეშინდება. მისი ქმარი კი, ჩვეულებრივ, ერთს მაგრად გადაისვამს თავისმელოც თავზე ხელს და ამოოხვრით იტყვის:

— „რა ვქნათ! ეს მოსალოდნელიც იყო“...

„საძაგელი კაცია ჩემი სიძე... მაგრამ არც ჩემი პატიოსანი დაა ბევრით იმაზე უკეთესი. სცხოვრობენ თავიანთთვის კალუგაში, წელიწადში სამი-ათას მანათს იღებენ ჯამაგირს და სხვა ყველაფერი ფეხებზე ჰკიდიათ“...

ცის კიდურზე გამალებით მიჰქროდა ქარისაგან დანაკუწებული ღრუბლები და აქა-იქ მშუქავ ვარსკვლავებს ეფარებოდა, მაგრამ ქარი ისევ ჩქარა გადაჰყრიდა ღრუბლებს და ვარსკვლავებიც მუქ-ლურჯ ცაზე ისევ გამოანათებდა... მიშა თვალ-გაშტერებით შესცქეროდა ცის მწვერვალს და ფიქრები არა შორდებოდა, თავში უტრიალებდა და რეტს ახვევდა.

— აქედან რომ გამანთავისუფლებენ, ბევრს რასმე ვუამბობ ჩემს ნაცნობ-მეგობრებს საპრობილის შესახებ და გავართობ... — ფიქრობდა მიშა: — შეიძლება, ის ახალგაზდა ქალიც შემხვდეს სადმე...

მიშას ისევ წარმოუდგა თვალწინ ამ ქალის გაფითრებული, შავ, ხუჭუჭ-თმიანი პირისახე, რომელზედაც აღბეჭდილი ჰქონდა მწუხარება და მრისხანება. უცბად მიშას ფიქრად მოუვიდა რაიმე ლექსი ეძღვნა ამ ქალი-

სათვის; თვალები მაგრად დახუჭა, ჩაფიქრდა და, ერთის წუთის შემდეგ, მშვიდის ხმით წაიჩურჩულა:

— „ფანჯრის რკინის ბაღებში  
ვარსკვლავნი ციხ სჭვრეტენ ბნელში...  
ეჰ! რუსეთში ვარსკვლავნიც კი  
ციდან შეგვცქერაან ბნელში!...“

ეს ოთხ-სტრიქონიანი ლექსი ძლიერ მოეწონა მიშას და მოსწრებულადაც ეჩვენა. ამით გახარებული, ჩამოხტა ფანჯრიდან, დაიწყო საკანში გამალებით წინდა უკან სიარული, ერთი ნაძალადევად გაიღიმა და საშუალო ხმით იზეპირებდა ამ ლექსის ბოლო სტრიქონებს:

— „ეჰ, რუსეთში ვარსკვლავნიც კი  
ციდან შეგვცქერაან ბნელში!...“

— ლაპარაკი არ შეიძლება! — მოისმა მალალი და მრისხანე ხმა.

მიშა შეჩერდა და რამდენსამე წამს მდუმარედ შეჰყურებდა ზედამხედველის თვალს, რომელიც სარკმლიდან იჭყიტებოდა.

— რატომ არ შეიძლება? — დაბალის ხმით ჰკითხა ბოლოს მიშამ.

— აკრძალულია! — წაიჩურჩულა ზედამხედველმა: — მოუარეთ თქვენს თავს, თავი შეიკავეთ, ცოტათი აღაგმეთ თქვენი სურვილი და ნუ ილაპარაკებთ, — ისევ ჩურჩულით დაუმატა ზედამხედველმა.

მიშას ისე ეჩვენა, თითქო ზედამხედველი თრთოდა და მისი თვალი ახლა სხვანაირად იყურებოდა, — ის თითქო გამოცოცხლდაო და რაღაც გამოურკვეველშიშასაცა ჰგრძნობსო.

— არა, ერთი მითხარი — რატომ არ შეიძლება? —

ჰკითხა მიშამ, მიუახლოვდა კარებს და წყნარად გაიცინა:—თქვენს გარდა ხომ არავის არ ესმის ჩემი ლაპარაკი... და მე თქვენ, განა, გიშლით?

მიშამ კარებისაკენ დაიხარა. ზედამხედველმა სასტიკის კილოთი უთხრა:

— რას იცინით, ბატონო სტუდენტო? ეჰ!.. განა იმიტომ ჩაგსვეს ამ საკანში, რომ იცინოთ?!

— თქვენ ერთი ეს მითხარით, რატომ...—დაიწყო მიშამ, მაგრამ ზედამხედველის თვალი უცბად გაჰქრა და გარედ სიჩუმე ჩამოვარდა. მიშამ გაიხედა მრგვალ ჯუჭრუტანიდან და დერეფანთან ბინდ-ბუნდში თვალი მოჰკრა ყვითელ საღებავით შეღებილ კედელს რკინის კარებით, რომელზედაც მსხვილი ჯაჭვი ეკიდა; კარები უშველებელ კლიტე-ბოქლომით იყო დაკეტილი. შუაში მოსჩანდა მრგვალად გამოჭრილი სარკმელი...

— გამიგონეთ! — მიაძახა სტუდენტმა და პასუხს ელოდა, მაგრამ ამაოდ.

— რანაირი... ბაიყუშია! — გაიფიქრა მიშამ და გული ისევ მქმუნვარებით აევსო.

— წყნარად! — ყრუდ მოისმა გარედან ვილასიც ზარმაცი ხმა. ვილამაც თოფი ფეხზე შეაყენა. მიშა ხელახლა შეჰხტა ფანჯრის ჩარჩოზე. ბნელ ღამეში მოღარაჯე ჯარის კაცი ჩქარ-ჩქარა და ხმა-მალლა ბურტყუნებდა:

— თორმეტი ფანჯარა... ორი ხულულა... \*)

— შენი, ეი, ჯირკვო! — მხკვახედა მბობლა ვილაცა: — თუ დაინახო, რომ ვისმე ფანჯარაში თავი გამოუყვია,

\*) საღარაჯო სადგომი, — ბუღკა.

ან კიდევ ხელი, თვალყური აღევნე და გაათრთხილე, მაგრამ კი არ ესროლო!..

— მესმის!

— ჰო-და ასე! თორემ ისე კი არ დაახალო თოფი, როგორც ამას წინაღ.. ბიკოვ, ერთი ამას დაწვრილებით აუხსენი ყველაფერი...

სიჩუმესა და მყუდროებაში თითოეული სიტყვა ისე გამოჰკრთოდა, როგორც სიბნელეში ცეცხლის ნაპერწკლები.

— თუ დაინახო, რომ ფანჯრიდან იყურებიან, არ ესროლო! გაიგე?—ისმის ვილასიც ბოხი ხმა.

— სწორედ აგრეა, თქვენო კ—ლებავ...

ამ ოთხ სიტყვაში, რომელიც ენის მტვრევით იყო წარმოთქმული, გამოჰკრთოდა შიშიცა და მწუხარებაც.

— ან კიდევ, თუ ვინმე გამოძვრეს ფანჯრიდან — და თუ გამოძვრა, აი, იქითკენ მოჰკურცხლავს, ან, აი, აქეთკენ, ხედავ?

— სწორედ აგრეა...

— მაშინვე ხმა-მალლა შესძახებ: ვინ მოდის-თქო! ჰო, ასე, ერთხელ შესძახე, მეორეჯერაც... მესამეჯერ კი—ბუჰ!... ესროლე თოფი, მაგრამ — გესმის — მალლა, ჰაერში, შესაშინებლად... თუ მაინც არ გაჩერდეს და გაიქცეს, პირდაპირ ნიშანში ესროლე.. ან-და, თუ დაეწიო, თოფის კონდახები მიაყოლე და მაგრად წაუთავაზე, ან კიდევ ხიშტი აძგერე... ერთის სიტყვით, როგორც ხელში მოგემარჯვოს. გაიგე?

— სწორედ აგრეა...

— ჰო-და, იარე ახლა აქედან აქამდე, — ხელით აჩვენა ადგილი, — და ფანჯრებში უყურე. აბა, გესმის — ერთბაშად თოფის სროლა არ გაჰბედო!..

— დიად, არა...

— მაშ ასე... კერპო!.. აბა, ახლა მითხარი, როდის უნდა ესროლო თოფი?

— როცა კუთხიდან გადმოცოცდება...

— პირდაპირ კედლიდან რომ გადმოხტეს, მაშინ? სიჩუმე ჩამოვარდა. მოისმა ვილასიც მძიმე ხვნეშა; ვილამაც გაცხარებით ფეხები დააბაკუნა ტალახიანს მიწაზე.

— უუჰ, ეშმაკმა კი წაგიღოს!..

— მაშინ თოფის კონდახით უნდა ვცემო... — კიდევ გაისმა მთრთოლვარე ნელი ხმა.

— და თუ ფანჯარაში გამოუყვია თავი? მაშინ რა უნდა ჰქნა?

ისევ სიჩუმე ჩამოვარდა. აჩხარუნდა თოფის ჩახმახი. ვილამაც ბრაზ-მორევით გაათურთხა...

— ეე, შე მუხის თავო!..

მოისმა ხმა-მალალი უცენზურო გინება და ერთი ისეთი ტკაცანი, თითქო ხელის-გული მოზელოილ ცომს დაჰკრესო...

ამ ხმის გაგონებაზე მიშა აენტო და ტანში ჟრუანტელმა დაუარა...

— მაშინ... არაფერი... — მოისმა, მძიმე ამოხვნეშასთან ერთად, გაუბედავი პასუხი.

— სტყუი, მიჰქარავ! — ღრიალებს ბოხი ხმა: — მაშინ უნდა უთხრა: თავი იქით წაათრიე-თქო!.. გაიგე? უუჰ, შე ჯოჯო მამაძ — ლო!.. დაიკარგე, მარშ!..

...მიშა მაგრად მიეკრა ფანჯარაზე იავლებულს რკინის ბადეს და უნდოდა დაენახა მოდარაჯე ჯარისკაცი, რომელიც ასე კანკალითა და შესაბრალისად ბურ-

ტყუნებდა. საპყრობილის კედელსა და ირგვლივ შემოვლებულ მაღალ ქვით-კირის გალავანს შორის ვიწრო მანძილი იყო და, თუმცა ძლიერ ბნელოდა, მაგრამ მაინც გაირჩეოდა ნელის ნაბიჯით მოსიარულე რუხი ფიგურა, რომელსაც თავი მაღლა აეწია. ხიშტის წვერი ჰბრწყინავდა ამ წყვდიადში და ისე მოსჩანდა, როგორც თეთრ-მუცლიანი თევზი წყალში გამოჩნდება ხოლმე მზის ჩასვლისას.

— თავი წაათრიე იქით! — გაისმა აჩქარებული, შეშინებული ხმა.

მიშა ნელა ჩამოვიდა ფანჯრის ჩარჩოდან და ირგვლივ მიმოიხედა. საკანში დაგუბებული ჰაერი იდგა... უცებ თვალი მოჰკრა ცინიკურს გინებას, რომელიც კარანდაშით კედელზე მსხვილის ასოებით მიეწერათ... წაიკითხა, დაჩუმდა და მერე ერთბაშად ხმა-მაღლა განიმეორა... შემდეგ შეჰხედა კარებს, წამოწვა ტახტზე და თვალი დაჰხუჭა... და იმ წუთშივე სარკმელში მკრთალად შემოაჭყიტა მოხუცის ნაცნობმა თვალმა...

#### IV

მიშა გაიშხლართა ტახტზე და მაგრად ჩაეძინა; დაესიზმრა, რომ სადღაც ვიწროსა და ბნელს ქუჩაში, რაც ძალი და ღონე ჰქონდა, გარბოდა; უკან მისდევდა ვიღაც უხილავი არსება, რომელიც სტაცებდა ხელს მხრებზე და უყვიროდა გაუგებარსა და მრისხანე სიტყვებს:

— ადექი! შემოწმებაა!..

თვალეები გააღო, თავი წამოსწია და მის ტახტთან



დანიახა ქერა, ჩასუქებული ზედამხედველი, რომელსაც ხელი ჩაეწყო მიშას „ტუჟურკისათვის“ და აქაჩავებდა, ხოლო კუზიანი კაცი კი, საპრობილის უფროსის თანაშემწე, დამცინავად შესცქეროდა სტუდენტის ქროლა თვალებს და ეუბნებოდა:

— ინებეთ დროით ზეზე აბრძანება... აქ დედის კალთაში ხომ არა გგონიათ თქვენით თავი!..

— ახლავე... — ღიმილით უთხრა მიშამ, რადგან არ უნდა ეწყეინებინა, და საჩქაროდ ზეზე წამოხტა.

საპრობილის უფროსის თანაშემწემ პირდაპირ სახეზე შეკბედა, მერე მიბრუნდა კარებისაკენ და ახლარბილად შენიშნა:

— კარგს იზამდით, ქალაქი რომ გეთხოვნათ და სახლში წერილი დაგეწერათ... ლოგინის შესახებ... აგრედვე სხვა რამეებიც დაგჭირდებათ... — და უკან არ მოუხედნია, ისე გავიდა.

ცოტა ხნის შემდეგ მიშა პირის დასაბანად წავიდა დერეფნის კუთხეში, სადაც თითბრის რამდენიმე ონკანი იყო გაკეთებული; ონკანებიდან განუწყვეტლივ მოჩუხჩუხებდა ცივი წყალი... დერეფანში დარბოდნენ თეთრ ტილოში გამოწყობილი ტუსადები, რომელთაც ხელში თუნუქის საჩაიე ქურჭელი ეჭირათ, და დრო-გამოშვებით შეჭყვირებდნენ ხოლმე:

— აღუღებული წყალი მოგვიტანეთ... ეი!

მიშას შემოეგება მაღალ-მაღალი, ჩასხმული, ქერა-წვერიანი და ფერ-წასული საკატორღე, რომელიც საშინლად აქლარუნებდა ფეხსა და ხელებში გაყრილ ბორკილებს; შეკბედა სტუდენტს, თვალი ჩაუქნია და ღიმილით უთხრა:

ჰა, რა იცო, მაჩვო, მოგაკერეს?

ქერა ზედამხედველმა მიშას ერთი ჭიქა ბაცი ჩაი და ერთი ღიდი ნაქერი შავი პური მოუტანა. ამ პურის ქერქი წალას სქელ ძირისაგან არაფრით განირჩეოდა, ხოლო გული კი წებოსავით იგლისებოდა და იქაურობას მკავე სუნსა ჰფენდა.

მთელს საპყრობილეში საშინელი ჟრიამული იყო. ზოგი იცინოდა, ზოგი იგინებოდა და ზოგიც სიმღერების ნაწყვეტებს ამბობდა; ხანდასმით მოისმოდა ზედამხედველთა ყვირილი; დერეფანში ნელა უხახუნებდნენ მიწის იატაკზე გაცვეთილ ცოცხებს და ონკანებიდანაც განუწყვეტლივ წყალი მოჩუხჩუხებდა; და მიშა, ამ კარჩაკეტილ ძველ ქვით-კირის შენობაში ჩამწყვდეულ ხალხის ყოფა-მდგომარეობითა და ამ მღელვარე ცხოვრებით ღრმად დაინტერესებული, გულსმოდგინებით ყურს უგდებდა ამ საერთო ჟრიამულს...

მიშას ბევრი არაფერი წაეკითხნა და ნახვითაც კიდევ უფრო ცოტა რამ ენახა; უნივერსტიტეტში შესვლამდე მისი ცხოვრება მეტად უფერულად მიმდინარეობდა თავის სიძისა და დაძს სახლში, სადაც საშინელი სისასტიკე იყო გამეფებული. სხვა სტუდენტებს შორის, რომელნიც უფრო შეგნებულად და ლიტერატურულის ენით მსჯელობდნენ ამა თუ იმ საზოგადოებრივ საგნებსა და მოვლენაზე, მიშა ძლიერ უხერხულადა ჰგრძნობდა თავს; მაგრამ ცხოვრების უკმაყოფილებით აზვირთებულმა საზოგადო ტალღამ შემდეგში მასაც მაგრად ჩაავლო თავისი ძლიერი კლანჭები, საკუთარს სულის სიღრმეში ჩაახედა იგი და ააღელვა, სურვილი აღუძრა და მოამზადა მედგარ

პროტესტისათვის, მაგრამ ჯერ კარგად ვერ შეეგნო, ვერ მოეხერხებინა იმის გაგება, თუ საითკენ, ვის წინააღმდეგ მიემართნა ეს პროტესტი. ახლა კი, როდესაც თავს გმირადა სთვლიდა, მიშა კაბუკურის სიხარბით ეტანებოდა ყველაფერს, მაგრამ მაინც ვერ კმაყოფილდებოდა და უფრო და უფრო მეტსა თხოულობდა მისი ახალგაზღვრი აღფრთოვანება.. ვაათავა თუ არა ჩაი, მიშა მაშინვე ფანჯრის ჩარჩოზე შეცოცდა. საპყრობილის ირგვლივ შემოვლებულ გალავანში, მაღალ კედელთან, ჩქარის ნაბიჯით დადიოდა ადამიანის შავი ფიგურა, ფართო მხარ-ბეჭიანი, რომელსაც ხელები ზურგზე დაეწყო, თავზე კარტუზი ეხურა და ტანთ მოკლე სერთუკი ეცვა. ხანდახან უფრო მოუჩქარებდა სიარულს და თვალებს აქედ-იქით აცეცებდა, უფრო კი ფანჯრებს ათვალიერებდა და შეუჩერებლად მიდი-მოდიოდა. მიშამ არა ერთხელ შეამჩნია, რომ ეს უცნობი კაცი მას რამდენჯერმე ცნობის მოყვარეობით დააშტერდა სახეზე. მიშამ მოისურვა ხმა გაეცა ამ კაცისათვის, ეთქვა თავისი გვარი, გამოეკითხნა, რისთვის დაუპატიმრებიათ, და როდესაც უცნობი მისს ფანჯარას მიუახლოვდა, მიშამ ნელა, ოდნავ გასაგონის ხმით დაუძახა:

— გამიგონეთ!..

სად იყო, სად არა, მიშას ფანჯარასთან გამოჩნდა დარაჯი ჯარის კაცი და თითის დაქნევით მრისხანედ უთხრა:

— ეი!.. არ შეიძლება!..

კარტუზიანმა კაცმა მხრები აიჩეჩა, მიშას გაუღიმა და ჩაიარა. მიშა ჩამოხტა ფანჯრიდან და ძლიერ ააღელვა დარაჯის შემობღვევრამ, მაგრამ ამავე დროს ძლიერ

განახარა უცნობ კაცის გაბრწყინებულმა თვალებმა და თანაგრძნობის ღიმილმა. მიშას აზრით, ამ ღიმილმა უკვე დაამყარა მათ შორის საამური თანასწორობა და სიმპატია.

შუადღისას საკანში შემოვიდა ახალგაზდა, პატარა ტანის ზედამხედველი, რომელსაც სახე ყვავილისაგან საშინლად დამახინჯებული ჰქონდა. ზედამხედველი გაჩერდა კარებთან, მიშას არც კი შეჰხედა და ისე უთხრა:

— წამობრძანდით სასეირნოდ...

გარედ საშინელი ნოტიო ამინდი იდგა; სწმი ტუსალი დადიოდა საპყრობილის ეზოში, ხელში ცოცხი ეჭირათ და ზარმაცად ჰგვიდნენ; ნაკვალევებში ჩამდგარ ამღვრეულ წყალს ალაცაფისკენ მიაშხეფებდნენ, მაგრამ ცოცხებით უფრო ატალახიანებული წყალი ისევ უკან ჰბრუნდებოდა და ნაკვალევებსა და ქვებს შუა დგებოდა...

ზედამხედველმა მიიყვანა მიშა საპყრობილის ეზოს კუთხეში და დაბალის ხმით წაილაპარაკა:

— ისეირნეთ, აი, აქ, — იმ კუთხიდან გალავნამდე... ტუსალებთან გამოლაპარაკება კი არ შეიძლება — აკრძალულია!

აქ, ამ უსახდვროდ მაღალ და მტრედის ფერ ცის ქვეშ, სიტყვები „არ შეიძლება“, „აკრძალულია“ — პირველად მოჰხვდა მიშას გულს, და ახლა ამ სიტყვებში რაღაც ღრმად შეურაცხყოფელი, დამამცირებელი და სულელური აზრი იხატებოდა. უცბად მიშამ წარბები შეიკრა და შეჰხედა ზედამხედველს, რომლის სახეც დამახინჯებულს ნიღაბს მოგაგონებდათ. ზედამხედველის თვალები ამ დასახინჯებულს პირისახეზე მიშას რაღაც

ზედ-მეტად, სხვისად ეჩვენა; მისს შემოხედვაში შიშიც გამოიხატებოდა, ალერსიცა და თან გაუგებრობაც, რაიცა ერთი-ორად უფრო ამახინჯებდა ამ ისედაც დამახინჯებულს სახეს...

— იარეთ, რაღა! — უთხრა ზედამხედველმა: — გაჩერებაც აკრძალულია, არ შეიძლება...

მიშა ნელის ნაბიჯით დაიძრა, ხოლო ზედამხედველი კი გვერდზე შორი-ახლო მისდევდა და აქედ-იქით იყურებოდა, თითქო ეშინიან, არავინ დამინახოსო.

— აბა, რა გაბუნტებთ? — დაბლა უთხრა ზედამხედველმა, რომელიც თვალებს არ აშორებდა მიწას: — გესწავლათ თქვენთვის მშვიდობიანად... მერე ბრალმდებლის ამხანაგი გამოხვიდოდით — მორჩა და გათავდა, ამას რა სჯობდა!.. თქვენ კი რაღაც ბუნტებს აპყოლიხართ... ასეთი ახალგაზდა, ლამაზი ქაბუკი... დედა გყავთ?..

მიშას გულს მოჰხვდა მისი დაბალი სიტყვები, შეჩერდა, გაეცინა, მკერდზე ხელი მიიღო და უნდოდა მასაც რაიმე უბრალო, ალერსიანი სიტყვა ეთქვა... მაგრამ ზედამხედველი შეშინებული განზე გახტა, გარშემო მიმოიხედა და სწრაფად წაიჩურჩულა:

— იარეთ, იარეთ! თორემ, თუ დამინახეს, რომ თქვენთან ვმუსაიფობ, დამაჯარიმებენ... მორჩა და გათავდა!

ამ სიტყვებთან ზედამხედველი მოშორდა მიშას და ეზოს კუთხეში მიიმალა, ხოლო სტუდენტი კი, აღსავეს მწუხარებისა, ცნობის მოყვარეობისა და რაღაც გამოურკვეველ სიხარულის ერთმანეთში არეულის გრძნობით, განაგრძობდა ნაჩვენებ ადგილზე, საპყრობილის გაღავნის გასწვრივ, ნელ-ნელა სეირნობას...



ირველივე ყველაფერი სიცივეს, მარტოობას, მოწყენილობასა და მჭმუნვარებას მოეცვა...

— ნეტა რამდენ ხანს გამაჩერებენ აქა? — გაიფიქრა მიშამ.

დარწმუნებული იყო, ახლაც რომ გაენთავისუფლებინათ, ბევრი საყურადღებო რამ შეეძლო ეთქვა საპრობილის შესახებ...

მიშას ისევ მოაგონდა ქუჩა, დამცირებულ და შეურაცხყოფილ ადამიანთა ბრბო, პოლიციელთა შავი ფიკურები, ახალგაზდა გასათხოვარი ქალი...

სხვა-და-სხვა მოგონებით გატაცებულმა, ვერც კი შეამჩნია, როგორ ჩქარა გავიდა სასეირნოდ დანიშნული დრო და, როდესაც ნაყვავილარი ზედამხედველი მიუახლოვდა და უთხრა:

— წამობრძანდითო სენაკში, — მიშამ გაკვირვებით წამოიძახა:

— ასე ჩქარა?!

ზედამხედველმა თანხმობის ნიშნად თავი ჩაიქნია და დერეფანში ჩუმად უთხრა:

— დედაჩემი ღარიბთა თავშესაფარში სცხოვრობს...

— ჰოო!? მერე რა უშავს! — ღიმილით მიუგო მიშამ, რომელსაც ერთბაშად სხვა, უფრო შესაფერი სიტყვები ვერ მოეძებნა.

საკანის მძიმე კარები ისევ ჩაპკეტეს, ისევ გულსაკლავად და მრისხანედ დაიხხარუნა კლიტე-გასაღებმა და რკინის ჯაჭვმა...

მიშა გაჩერდა შუა საკანში, აათვალ-ჩაათვალიერა, ჩამოჯდა ტახტზე და ერთბაშად დაავიწყდა ყველა ის ფიქრი და ოცნებანი, რომელმაც გარედ, სეირნობის დროს, შეიპყრო. ახლა მიშა თავისს არსებაში რაღაც



საარაკო არარაობასა ჰგრძნობდა, — და ქაბუკი, თავდა-  
ვიწყებას მიცემული, გაშეშდა, გაქვავდა...

ასე მიდიოდა მისი ცხოვრება დღე-დღეზე და არა-  
ვითარი ცვლილება არ ემჩნეოდა... მაგრამ ყოველი  
დღე მისს სულის სიღრმეში აწვევებდა რაღასაც ახალს,  
მისთვის შეუმჩნეველს, და ყოველ შთაბეჭდილებას, რაც  
უნდა უმნიშვნელ ყოფილიყო იგი, გულ-დასმით უკვირ-  
დებოდა, დიდს ყურადღებას აქცევდა.

## V

...შემოწმება, დიდი ხანია, გათავდა. მთელი სა-  
პყრობილე საღათას ძილს მიეცა. სარკმლიდან ხანდა-  
ხან საშინელი ხმაურობა შემოდის... ვიღაცა ძილში  
ჩურჩულებს, ვიღაცა, ალბად, აბოდებს. გარედან მოის-  
მის ზედამხედველის ნელი ფეხის-ხმა — დღეს მორიგედ  
თვალ-დაშტიმული მოხუცი ზედამხედველია, რომელიც  
ნელა დადის დერეფანში და თავისთვის ბურტყუნებს;  
მიშა კი წამოწოლილია და ხან ამ ხმაურობას უგდებს  
ყურს, ხან კიდევ ფიქრშია გართული.

დღეს, სეირნობის დროს, ჩოფურა ზედამხედველმა  
დაწვრილებით უამბო მიშას თავისი ისტორია. ის  
ყოფილა — შვილი ვიღაც აფიცრისა, რომელსაც მოუ-  
ტყუილებია და გაუუპატიურებია ჩოფურას დედა — ახალ-  
გაზდა მკერვალი ქალი. მალე ქალს ფეხმძიმობა და-  
სტყობია; აფიცერს მაშინვე მიუტოვებია საწყალი ქალი,  
ხოლო სახსოვრად მიუცია მხოლოდ თავისი ფოტო-  
გრაფიული სურათი და მემკვიდრე, რომელიც მერე  
შეეძინა. ახალგაზდა ქალი თოთხმეტის წლის განმავ-

ლობაში, როგორც შეეძლო, ფაქიზად უვლიდა და ზრდიდა თავის პირმშოს, და ამავე დროს თვითონ შეუსვენებლივ, თავ-აუღლებლად მუშაობდა და მუშაობდა... საწყალს ქვეყანაზე, ამ ერთად-ერთ ვაჟს გარდა, არავინ და არაფერი არ გააჩნდა. როცა შვილი ცოტათი წამოეზარდა, ჯერ სამრევლო სკოლაში მიაბარა, მერე იქიდან საქალაქო სასწავლებელში გადაიყვანა, მაგრამ აქ ერთხელ მასწავლებელმა თმები ააქილა, — და დედამ, რომელსაც თავის ერთად-ერთის ვაჟისათვის ჯერ არც ერთხელ მკვახე სიტყვაც კი არ ეკადრებინა, ველარ მოითმინა ეს და სასწავლებლიდან გამოიყვანა. ორის წლის შემდეგ, დედამ გადამწერალის ადგილი უშოვნა შვილს სასამართლოს გამომძიებელთან, თვითონ კი ისევ ისე ჰკერავდა, — აკეთებდა ქსოვილებისაგან ყვავილებს, ჰქსოვდა ჩულქებს, — ერთის სიტყვით, დღე-ღამ თავჩაქინდრული მუშაობდა. რამდენისამე ხნის შემდეგ, შვილი ჯარში გაიწვიეს სამხედრო ბეგარის მოსახდელად; აქ ახალ-გაზდა ჯარის-კაცმა, რომელიც დედის მუდმივს სიყვარულსა და აღერსში გაიზარდა და რომელსაც თავის მხრივაც ძლიერ უყვარდა იგი, — ველარ აიტანა უნტერ-აფიცრის გამუდმებული დაცინვა მის მშობელ დედაზე და ერთი ლაზათიანად მისტყიბა თავისი უფროსი წვრთნავარჯიშობის დროს. ამის გამო სამის წლით დისციპლინარული ბატალიონი გადაუწყვეტს ნამსახურ დროის ჩაუთვლელად. ამავე დროს კი უკვე მოხუცებული დედა სულ მუშაობდა და სტიროდა თავის შვილის ასეთ აუტანელ ცხოვრებასა და უბედურობას. ჯარში შვიდი წელიწადი იმსახურა და დაბრუნდა იქიდან დამახინჯებული, ყვავილესაგან შექმული, დატანჯული და გამოვ-

ლილ შიშ-მწუხარებისაგან დადალული. სახლში რომ დაბრუნდა, დედა თითქმის დაბრმევებული დაუხვდა; — ახლა მუშაობაც აღარ შეეძლო, ეკლესიების კარებზე აეტუზებოდა ხოლმე, მოწყალებას თხოულობდა და თავს ამ საშუალებით ირჩენდა...

მაგრამ ახლაც კი, ამ მდგომარეობაში მყოფმა დედამ, ჯარიდან ახლად დაბრუნებულ შვილს აჩუქა თავის ხელით ნაქსოვი შარფი, უკანასკნელი ნამუშევარი აკანკალებულ-დაკვრაჩხნილის თითებისა და ნახევრად ბრმა თვალებისა, უკანასკნელი ნამოქმედარი თავის დაუძლურებულ ძაღლისა, რომელიც დაუმაღლებლად, უსაყვედუროდ შესწირა მისს პირმშოს... რამდენისამე თვის განმავლობაში შეილიც დედის-მიერ შეგროვილ მოწყალებითა სცხოვრობდა, რადგანაც ვერსად საქმე ვერ ეშოვნა. ცოტა ხნის შემდეგ დედა მთლად დაუბრმავდა; შვილმა, დაბოლოს, როგორც იყო, იშოვნა ადგილი საპყრობილეში, ხოლო მისი მოხუცებული დედა კი ვიღაც ღვთისნიერმა ადამიანმა მოათავსა ღარიბთა და დავრდომილთა თავშესაფარში, სადაც ახლა საბრალო მოხუცი თავის ვაჟისთვის წინდების ქსოვით ერთობა.

— რა დედაკაცი ყოფილა! — ჰფიქრობდა მიშა: — რაოდენი შრომა და სიყვარულია მისს ცხოვრებაში... რაოდენი უბრალო და გულის სიღრმემდე ჩამწვდენი გრძნობიერება!...

აქ მოაგონდა შეშინებული, უაზროდ გაშტერებული თვალები ჩოფურა ზედამხედველისა, მისი დაბალი ხმა...

— მერე რა აზრი აქვს ყველა ამას? რა აზრი აქვს ამ სიყვარულსა და შრომას, თუ შეილი მაინც ისევ ისე...

— ბატონო მალინინ! — მოისმა გარედან ხმა-მალა-ლი შეძახილი.

მიშა საჩქაროდ ზეზე წამოხტა და კარის სარკმელში დაინახა გარედან მომდგარ ზედამხედველის ცალი თვალი.

— რად ლაპარაკობთ? — ჰკითხა მოხუცმა.

— მე? არ მილაპარაკნია!.. — გაკვირვებით უპასუხა მიშამ.

— აბა, რას მალავთ — ხომ გავიგონე!

— ჰოო, ეს, ალბად, ისე...

— ჰო-და, მეც მაგას ვამბობ... გეუბნებით — თავი შეიკავეთ-მეთქი...

ზედამხედველის თვალი წუთით მიიმალა, მემდეგ ისევ გამოჩნდა და მოხუცმა გასაფრთხილებლად წაიხურჩულა:

— სწორედ ემაგრე თავისთვის ლაპარაკობდა... იყო აქ ერთი... მართალი გითხრათ — ჩემი დისწული იყო...

— მერე? — სწრაფად ჰკითხა მიშამ.

— მერე და საგიჟეთში წაიყვანეს!..

— თქვენი დისწული?

— დიად, დიად, ჩემი დისწული... — ჩურჩულებდა მოხუცი და თვალს ახამხამებდა, ალბად — კარგად არა სჩანდა სარკმლიდან — თავს თუ აქნევდა, ნიშნად თანხმობისა.

— აქ იყო დატუსაღებული? — დაბლა ჰკითხა მიშამ.

— აქ იყო, მეცხრე ნომერში...

— და თქვენც... თქვენც აქ იყავით? — ოდნავის ყოყმანის შემდეგ ჰკითხა მიშამ, რადგანაც იგრძნო,

რომ მოხუცს გული აუჭუყა ამ ამბის გახსენებამ.

— მე აქ ჩვიდმეტი წელიწადია ვარ, მშვიდად უპასუხა მოხუცმა და დაუმატა:—ახლა მეთვრამეტე წელიწადში გადავდექი...

მიშა შესცქეროდა მოხუცის მიმქრალეებულს თვალს, გრძელს, დამქნარს ცხვირს, და სურდა ეკითხნა:

— ნუ თუ თქვენს დისწულსაც ისე უდარაჯებდით, როგორც მეო?—მაგრამ არ უნდოდა მოხუცისათვის ეწყეინებინა და მხოლოდ ეს უთხრა:

— მაშ, დიდი ხანია, აქა ხართ...

— მოითმინეთ, სკამს მოვიტან, — ჩუმად ჩაილაპარაკა მოხუცმა:—თორემ წელში მოხრა მიჭირს... წელი მტკივა.

ზედამხედველი წავიდა. მიშა კართან იდგა, ყურს უგდებდა მისს ფეხის ხმას და ჰფიქრობდა:

— თუ კი ადამიანს მართლა სული უდგას, ამას ისეთივე სიბნელით მოცული, უგრძნობელი და ყოვლად მახინჯი სული უნდა ედგეს, როგორც მისი პირისახეა...

მოხუცი დაბრუნდა, წყნარად მისდგა სკამი კარებთან და სარკმლიდან საკანში ისევ გამოჩნდა მისი ცალი თვალი და ბანჯგვლიანი ქალარა წარბები, რომელიც შალლა აეწია.

— აი, ასე უკეთესია, — სთქვა მოხუცმა, — დაძინება არ შემიძლიან, ძვლები მტკივა... და, მგონი, არც თქვენ გეძინებათ... აი, ახლა დალაგებით ვიმუსაიფოთ. ღამ-ღამობით შეიძლება, .. დღისით არ შეიძლება, თორემ ღამე ვინ რას გაგვიგებს? დღისით მე ისე ვიქცევი, უფროსებს ისე ვაჩვენებ ხოლმე თავს, ვითომ ძლიერ სასტიკად გეპყრობით... სხვაფრივაც არ შეიძლება...



მთავრობა, უფროსები ასე თხოულობენ ჩვენგან! ღამით კი თქვენთანაც შეიძლება ლაპარაკი... ესეც არ იყოს, თქვენ რანაირი ღამნაშავე ხართ? კაცი არ მოგიკლავთ, არავინ გაგიძარცვავთ, ერთი და მეორე... ეჰე-ჰე! ახალგაზდა ხართ, ლოყები ბულა ვაშლივით დაგწითლებიათ... სწორე გითხრათ, მებრალებით... თქვენ კი ისე იცინით და გიხარიათ, თითქო რაიმე წარმატება და ჩინი მიგელოთ... ეეჰ, სიყმაწვილევ!.. უკეთესი არ იქმნებოდა, მთავრობისათვის რომ დაგეჯერებინათ, მისი მორჩილი გამხდარიყავით?!

მიშას არაფრად ესიამოვნებოდა ამეების მოსმენა. სწრაფად დაიხარა სარკმლისაკენ და მოხუცსა ჰკითხა:

— რა ხელობისა იყო თქვენი დისწული?

ზედამხედველმა დაამთქნარა, ჩაახველა, პირისახესა და თავზე ხელი გადაისვა და უპასუხა:

— ზეინკალი იყო... ინჟენერს ესროლა და მოჰკლა... ეს ამბავი გაზეთებშიაც ეწერა... როგორ არა! თვითონ მან წამიკითხა აქ გაზეთი. შემთხვევით ჩაგვივარდა ხელში ერთი ნომერი და მისი ამბავიც სწორედ იმაში ეწერა... თვიფონ ჩემი დისწული კითხულობდა და იცინოდა!.. აი, სწორედ ისე, როგორც თქვენ... ცოცხალი, მალხაზი ახალგაზდა ბიჭი იყო... საწყალი მისი დედა, ჩემი დაე — ერთავად ღრიალებდა და მოსთქვამდა... მერე რა გამოვიდა — ცრემლით სისხლს ხომ ვერ მოჰბან!.. ხან-და-ხან ვეტყვოდი ხოლმე ჩემს დისწულს: აბა, ფედკა, ჰა, როგორია, როგორ მოგწონს-მეთქი ეს ვირის აბანო სატუსალო? ის კი ფრუტუნებდა... პირველად სულ ჩუმად იყო, ხმას არ იღებდა — გა-



ჯავრებული იყო... შემდეგ—დაიწყო დაპარაკი... მოჰყვა და აღარ გაათავა... და თქვენც აგრედვე...

— მერე რაზე ლაპარაკობდა, რას ამბობდა?— ნელის ხმით შეეკითხა მიშა.

— ისე—ათასნაირს რასმე... ვინ იცის, რას ლაპარაკობდა?—თქვენ კალუგიდან ხომ არა ხართ?

— დიად!..

— ჰოო!.. განა არა—გვარი მეცნობა; კალუგაში ერთი ფოსტის უფროსი იყო მალინინი...

— ის მამა ჩემი იყო...

— არა, მართლა?... მეც კალუგელი ვარ... დიად! გარდაიცვალა მამათქვენი?

— გარდაიცვალა...

— ეეჰ, ასეა... ყველანი დავიხოცებით!

ორივენი ჩურჩულით ლაპარაკობდნენ და მათი ხმა ირგვლივ გამეფებულს სიჩუმეში მოგაგონებდათ შემოდგომის გამხმარ ფოთოლთა შრიალს. გარედან შემოდრიოდა მოდარაჯე ჯარის კაცის წყნარი ფეხის ხმა... საიღიან-ღაც, შორიდან, ძლივს გასაგონად, ყრუდ მოისმოდა საათის ზარის რეკა და სამგლოვიარო გალობის მსგავსი ჩუმი ხმაურობა.

— ხომ არ მოგწყინდათ აქა?—ჰკითხა მიშამ.

— მოხუცთათვის ყველგან მოსაწყენია... — ნაღვლიანად უბასუხა ზედამხედველმა.

— ერთი ეს მითხარით... თქვენი დისწული არ გებრალეობდათ? როდის იჯდა ამ სატუსალოში?...

— რად უნდა შემბრალეობდა, როდესაც კაცი მოჰკლა?! ჩემი დაე მებრალეობა, —მართალია!.. ხოლო ვინც კაცს მოჰკლავს...

მოხუცი უცბად დაჩუმდა და თავი ისე სწრაფად მოაშორა სარკმელს, თითქო ერთბაშად მოჰკვეთეს და ძირს გაგორდაო. მიშა იყურებოდა სარკმელში და პასუხს უცდიდა.

— რადა სტყუი, შე ოხერო ჩემო თავო?— მოისმა გარედან წყნარი, შენანებითი კილო...

— რა სთქვით?— ჰკითხა მიშამ და დაიხარა სარკმელისაკენ.

მოხუცმა თავი მალლა აიღო, პირდაპირ შეჰხედა სარკმლიდან მიშას პირისახეზე, ნალვლიანად თავი ჩაიქნია და ნაძალადევის ღიმილითა სთქვა:

— ვიცრუე... მოგატყუილეთ... მენანება, როგორ არა, ჩემი ფედკა... ისიც ახალგაზდა ბიჭი იყო, მშვენიერი ჭაბუკი...

ამ დროს დერეფანში გაისმა გულის შემზარავი ზმუილი, თითქო ქარიშხალი ამოვარდნილაო:

— ნუ მცემთ... თქვენ გენაცვალეთ მტრედებო... მაპატიეთ... შემობრალეთ...

— ეს რა ამბავია? რა არის?— ერთბაშად შეჰკრთა და წამოიძახა მიშამ.

— სსს-სსსს!— დაისისინა მოხუცმა: — არაფერია... ეგ ისე, სიზმარში... ასე ხშირად ჰყვირიან... ყველას თავისი დარდ-ვარამი ეზმანება... ეჰ-ეჰე-ჰე, აბა, დაიძინეთ... ღმერთი ახსენეთ და დაწეკით... უკვე თორმეტიც დაჰკრა...

მოხუცი აღგა და წავიდა; ფეხებს ისე რბილად მიათრახუნებდა, თითქო იატაკზე მიათრევსო.

მიშა მივიდა ტახტთან, წამოწვა გულალმა და ნა-

ღვლიანი თვალი მიაშტერა ქალის გაქუქციანებულს კავს, რომელიც მის პირდაპირ იყო ჭერზე გაკეთებული...

და მიშას არსება სრულიად მოიცვა სამარისებურმა სიჩუმემ, რომელიც გამეფებულიყო ამ ბნელსა და მისთვის უძილო ღამეში...

## VI

მიშამ უკუ-აგლო თავის უმნიშვნელო წარსულზე ფიქრი, და ყველაზე უფრო უღირსშესანიშნავესი ამ წარსულში — მისი სიმამაცე და „საქმე საგმირო“, — ახლასე ხშირად აღარ აგონდებოდა. საპყრობილის საარაკო ცხოვრება მიშას რაღაც უაზრო სიმბოლოდ მიაჩნდა; ამ სახლის შინაგანი ვითარება გაკვრით რაღასაც ჩასძახოდა, მაგრამ რას, ეს კი ჯერ ვერ გამოერკვია. მიშა ყურადღებით აკვირდებოდა ყველაფერს, რასაც კი ირგვლივ ამჩნევდა; საპყრობილის ყოყლოვარ მოვლენას იგი ხან სრულიად გულ-გრილად შეჰყურებდა, ხან კიდევ — დიდის ცნობის მოყვარეობითა და ინტერესით, — და სულის სიღრმეში მიშა კაეშანსა და მძიმე ნაღვლიანობასა ჰგრძნობდა, თუმცა კი ვერ შიმხვდარიყო, რისთვის.

საპყრობილის მთავრობა თანაგრძნობითა და სიბრალულით ყველაზე უფრო მიშას ექცეოდა, — ალბად, ყველა ტუსაღში იგი გამოერჩიათ.

— აა-ბაა, ბ-ნო მალინინ, რას იტყვით, როგორ მოგწონთ აქაურობა? — ჰკითხა ერთხელ შემოწმების დროს საპყრობილის გამგის უფროსმა თანაშემწემ.

— საინტერესო რამ ყოფილა საპყრობილის ცხოვრება! — ღიმილით უპასუხა მიშამ.

თანაშემწემ კოპები შეიკრა და გაიცინა, შემდეგ შუბლის დანაოჭებული კანი გაშალა და სთქვა:

— აი, თქვე... წყნარო მეთვალყურევ!.. სასეირნოდ ნახევარი საათი მოგემატათ... და სხვანი...

— გმადლობთ! — უთხრა მიშამ.

— არაფერს! — როგორღაც ცივად უბასუხა საკანი-დან გამავალმა უფროსმა თანაშემწემ.

ჩოფურა ზედამხედველმა, ალექსანდრე აფიცეროვ-მა, მიშას ასეთი ისტორია უამბო ამ კაცის შესახებ:

ერთხელ თურმე მისს ცოლს ბეჭედი მოჰპარეს; ეჭვი მოახლევზე მიიტანა და, ძალით რომ გამოეტეხნა ქურდობაში, მთელი დღე და ღამე აწამა და სტანჯა ახალგაზდა მოახლევ: დაუძახა ორ ტუსაღს, რომელთაც თურმე ერთხელ როგორღაც გაეჯავრებინათ უფროსი, და უბრძანა, ტანთ გაეხადნათ მოახლისათვის. ტუსაღებ-მა ბრძანება შეასრულეს, სრულიად გაატიტვლეს გასა-თხოვარი ქალი და მიაკრეს უშველებელ მაგიდის ფეხზე. უფროსმა უბრძანა, რაც შეიძლება, მაგრად სცემეთო. როცა ახალგაზდა ქალმა გრძნობა-გონება დაჰკარგა და გული წაუვიდა, უფროსმა წყალი მოატანინა, მოასუ-ლიერა და ისევ უბრძანა მისი წვალება. საქმე იმით გათავდა, რომ ერთმა ტუსაღმა ვეღარ აიტანა ასეთი წამება, ჭკუიდან შეიშალა, ვნებათა-ღელვა მოერია და იქვე, უფროსის თანაშემწისა, მისის ცოლისა და ამხა-ნავ ტუსაღის თვალ-წინ მოინდომა გაეუბატიურებინა საბრალო გრძნობა-გონება დაკარგული ქალი. ეს ტუსაღი ცემით სიკვდილის პირამდე მიიყვანეს და შემდეგ კარ-ცერში ჩასვეს, ხოლო როცა ნაცემი ნიშნები მოუშუშ-და — სულით-ავადმყოფთა სამკურნალოში გაჰგზავნეს.

— მორჩა გათავდა! — წყნარად დაუმატა აფიცეროვ-  
მა თავისი ჩვეულებრივი საყვარელი ფრაზა, როცა მო-  
თხრობა გაათავა, და შიშით აქედ-იქით მიმოიხედა. მი-  
შა უსმენდა და ამ მტარვალ კაცისადმი ზიზლითა და  
სიძულვილით ივსებოდა, მაგრამ როდესაც — იმავე დღეს-  
ვე — საპყრობილის გამგის უფროსი თანაშემწე მიშამ  
თავისს საკანში დაინახა, გაუკვირდა, რომ ახლა მხოლოდ  
ღრმა ცნობის-მოყვარეობასა და ოღნავ სიძულვილს-ღა  
ჰგრძნობდა ამ მტარვალ კაცისადმი...

ფანჯრიდან მიშამ დაინახა, რომ, ჩასუქებულ და  
შავ სერთუკიან კაცს გარდა, სასეირნოდ გამოდიოდა  
ექვსი პოლიტიკური დამნაშავე. ეტყობოდა, რომ მუშები  
იყვნენ — გამამხარის სახისანი და ცუდად ჩაცმულნი;  
ყველანი მრისხანედ და შუბლ-შეკრულად გამოიყურე-  
ბოდნენ, თითქო ყველაფერს შთანთქმას უქადიანო.  
მიშამ შეამჩნია, რომ ყველანი პირდაპირ მას მისჩერე-  
ბოდნენ, როგორღაც უხერხულობა იგრძნო და უნდო-  
და ფანჯრიდან ძირს ჩამომხტარიყო. იმათს გამხდარს.  
პირისახეზე შეამჩნევდით ღრმა სიმტკიცესა და გაბე-  
დულობას; ერთის შეხედვით ცოფიანი მგლები გეგო-  
ნებოდათ. ზოგიერთი მათგანი ხანდახან იღიმებოდა და  
ერთი-მეორეს რაღასაც ანიშნედა. სტუდენტმაც ანი-  
შნა რაღაცა ღიმილითა და თვალების ქნევით. მიშა  
თავისს გულში მათდამი პატივისცემასა და სიყვარულსა  
ჰგრძნობდა, და დარწმუნებული იყო, რომ ამ ტუსაღებ-  
სადმი ასეთისავე პატივისცემითა და სიყვარულით იქმნებო-  
დნენ გამსჭვალულნი სისხლის სამართლის წესით განს-  
ჯილი ტუსაღებიც. ხანდახან, როცა დარაჯებს თვალს  
მოარიდებდნენ, სისხლის სამართლით დასჯილნი მიირბენ-



დნენ პოლიტიკურ დამნაშავეებთან და ხან პაპიროსებსა სთხოვდნენ, ხან კიდევ დაბალის ხმით ცხარე კამათს გაუბამდნენ.

ერთხელ კი ასეთი ამბავი მოჰხდა: მაღალ-მაღალი და წვრილი, მუდამ კოპებ-შეკრული მუშა, რომელსაც მუჩხერი წვერი და გრძელი, გამხდარი პირისაზე ჰქონდა, საპრობილის გალავნის გასწვრივ რამდენჯერმე გავლა-გამოვლის შემდეგ, გაჩერდა ერთის კუთხის შორი-ახლო, ხელები ზურგზე დაიწყო, თავი მაღლა ასწია და თვალები ცას მიაშტერა. კუთხეში, მოდარაჯე ჯარისკაცის ხუხულს მახლობლად, ცოცხითა და ბარით ხელში რაღასაც ფუსფუსებდა დიდ და ქერა-ულვაშებიანი, ჩასხმული, ხნიერი, გვერდელა და გამხდარი ტუსალი, რომელიც სისხლის სამართლით დასჯილთა ჯგუფს ეკუთვნოდა; გვერდელამ თვალი შეასწრო მის მახლობლად გალავნის კედელზე მიყრდნობილ კაცს და რამდენჯერმე დაკვირვებით ახედ-დახედა... შემდეგ ზარმაცად დაუწყო შემოდგომის გაყვითლებულ ფოთლებს დაგვა, ნელა დაუახლოვდა უცნობს და ერთბაშად, მშვენიერის საშუალო ხმით, ნაღვლიანად და ალერსიანად შემოსძახა:

„ტრიალ და გაშლილ მინდვრის მაღლობზე  
ჩვენი მიმინო მიუბამთ ჯაჭვზე“.

მუშამ თავი დაჰკლუნა, კისერი განზე გადაჰხარა და ყური დაუგდო; პირი ნახევრად დაეღო, თითქო პაპანაქება სიცხიანს დღეში გრილს ნიავს დაუბერია და სუფთა ჰაერს ისუნთქავსო, ან ჭიცხისაგან მოწყურებულს ცივი წყალი უნახავს და ხარბად დასწათფებიაო. გვერ-



დელა კაცი კი მას არც კი უყურებდა, უახლოვდებოდა და მღეროდა:

„ძალა არ შესწევს... არა აქვს ნება...“

თორემ მიმინო მყის გაჰფრინდება ...

ამ სანახაობით დამტკბარმა მუშამ თავისთვის რაღაც წაიჩურჩულა... გვერდელამ პირდაპირ შემოჰხედა და ჩუმად ჩაიცინა.

მიშას ერთბაშად გულს ბოლმა მოაწვა, ყელზე რაღაც დაადგა; საჩქაროდ გადახტა ფანჯრის ჩარჩოდან და აღელვებულმა საკანში წინ და უკან სიარული დაიწყო. გარედან ისევ მოისმოდა ნაღვლიანი სიმღერა:

„ლურჯ ცაზე ღრუბლები მიჰქრის...“

„ველი კი — თვალ-უწვდენია...“

...ხანდახან ნასადილევს სისხლის სიმართლით დასჯილი ტუსალები მიშას საკანის ქვეშ სასადილოში თავს მოიყრიდნენ და ხოროდ სიმღერას დასძახებდნენ; ზევით, მიშას საკანში, მათი სიმღერა ყრუდ მოისმოდა და, თუმცა სტუდენტ-გაფაციცებით ყურს უგდებდა, მაგრამ სიტყვებს მაინც ვერ არჩევდა; მხოლოდ ერთხელ გაარჩია სიტყვები—ვილაცა მალალის, სევდიანის გამყივანით მღეროდა და სჩიოდა:

„აღელვებულა ლურჯი ზღვა,

ტალღებს ტალღებზე აგორებს...“

ქარიშხალი ჰქრის, ებრძვის ზღვას

და კიდევ უფრო აღელვებს“ ...

მაგრამ ხშირად ტუსალები რაღაც მხიარულ სიმღერას მღეროდნენ და თან სტვენასა და გამყივანსაც მიაყოლებდნენ ხოლმე. ამ სიმღერებში გამოიხატებოდა ტუსაღთა დაუძლეველი ძალ-ღონე; საპრობლის კედლებს დიდის ხმაურობისაგან ისეთი ზანზარი გაჰქონდა,

რომ მიშას ეგონა, ეს-ეს არის, კედლები ჩამოინგრაო...  
ყოველის მხრიდან მორბოდნენ ზედამხედველნი და საჩქაროდ აქრობდნენ ამ საერთო მხიარულობას, რომელიც გამოწვეული იყო მეტის-მეტის ნაღველ-სიმწუხარისაგან...

მიშა ჰხედავდა, რომ ზედამხედველნი სისხლის სამართლით დასჯილთ ყველას ერთნაირად არ ექცეოდნენ: სუსტ და უღონო ადამიანებს, რომელნიც ყველაფერში ადვილად ემორჩილებოდნენ, — ზედამხედველნი, და საზოგადოდ საპრობილის მთავრობა, — ზიზლით უყურებდნენ და ყოველის მხრივ ავიწროვებდნენ, ხოლო უფრო გამბედავ და თამამ ადამიანებს, რომელნიც თავგამოდებით იცავდნენ თავიანთ ადამიანურ ღირსებას — თითქმის მთლად საპრობილის მთავრობა ფრთხილად, ხანდახან მეგობრულადაც კი ეპყრობოდა; ძლიერ იშვიათად თუ მოჰხდებოდა, რომ ამისთანების წინააღმდეგ საპრობილის რომელსამე ბობოლას პირდაპირ ეხმარა თავისი ძალა და უფლება. „პოლიტიკურებს“ კი ზედამხედველნი, — როგორც მიშა ამჩნევდა, — ცნობის-მოყვარეობით უყურებდნენ და ამ შეხედულებაში უნდობლობაც გამოიხატებოდა და შიშიც, თითქო ამ პოლიტიკურებს რაღაც არაჩვეულებრივი, საარაკო რამ ჩაედინოთო...

ერთხელ აფიცროვმა, როდესაც მიშა სასეირნოდ გამოჰყავდა, ჩუმად წასჩურჩულა:

— წუხელის სამი კიდევ მოიყვანეს თქვენები...

— სტუდენტები?

— არა, ხელოვნები...

— მითხარით, აფიცროვ, იცით, რისთვის ატუსაღებენ მათ საპრობილეში? — ჰკითხა მიშამ.

ზედამხედველი დაფიქრდა, გარეშემო მიმოიხედა, თვალები დაყვლიბა და მძიმე ამოოხვრით წარმოსთქვა:

— ყველას თავისებურად უნდა იცხოვროს... და ამისთვის უშულო და ბრძოლა უხდებათ ერთმანეთში!..

მაგრამ, ცოტა ხნის სიჩუმის შემდეგ, ჩუმად დაუმატა:

— არ არიან თანახმანი...

— რისა?

— საზოგადოდ არ არიან თანახმანი... ვერაფერში ვერ ეთანხმებიან!..

## VII

თითქმის ყოველ ღამე, როცა მორიგედ იყო, მოხუცი ზედამხედველი—კორნეი დანიელის ძე—მოვიდოდა მიშას საკანის კარებთან, შეიჭყიტებოდა კარის სარკმელში და ბებრულის აბეზარობით მასლათს გაუბამდა მიშას, — მოუყვებოდა რაღაც უშინაარსო ისტორიას. კორნეის ბევრი რამ ენახა, თავს ბევრი რამ გარდაჰხდოდა, მაგრამ თავის ცხოვრების ყველა ეს შთაბეჭდილება ერთმანეთში აერთიანებდა: აქ ერთმანეთში არეული იყო მისი ათასნაირი უბედურებანი, უაზრო შრომა, დამცირება ამა ქვეყნის ძლიერთაგან, და მისი რაღაც უანგარიშო, მოუფიქრებელი საქციელიც. ხანდახან კორნეის ასეთი საქციელი მიშას კარგად ეჩვენებოდა და გულის სიღრმეში მდგ სწვდებოდა, ხშირად—ცუდად და სისულელედაც მიაჩნდა; და უფრო მომეტებულად კი კორნეის თავგადასავალი—გამოურკვეველი, შემთხვევითი იყო, თითქო კაცს ყველა ეს თავის სურვილისა და ნების თანახმად

კი არ მოუქმედნია, არამედ ყოველთვის ხმა-ამოუღებლად, მოუფიქრებლად და ბრმად დაჰმორჩილებიაო რაღაც უხილავსა და მისთვის გაუგებარს ბრძანებას, რომელიც გარედან განაგებდა მისს არსებას...

— ეს იყო... ამ თხუთმეტის წლის წინად, — ჩურჩულებდა კორნეი დანილიჩი, რომელიც სარკმლიდან უძრავად მისჩერებოდა მიშას თავის მიმინოსებურ თვალებით: — ვხედავ — ეს ბიჭი... ჩემი შვილი, ალექსი, რაღა... თავჩაქინდრულია და დაფიქრებული... საყდარზე — არ დადის, ტრაქტირებში — არ დადის... ცუდია, — როდი ვარგა! ვადევნე თვალყური... ვნახოთ — შტუნდისტები დაუმეგობრებია... ეჭვე!.. არ მომეწონა! პირველად ვაგინე და ვლანძღე თქვენი მოწონებული; ვეუბნები — შენ, ეი, ლაწირაკო, მე შენ გაჩვენებ-მეთქი სერიუს!... ის კიდევ თივისას არ იშლის... ახლა კი სხვაფრივ მოვიქეცი წავედი მოძღვართან და დავაბეზღე... დაიბარა მოძღვარმა და კარგა ლაზათიანად გააპატიოსნა... ჰერე დაბრუნდა მოძღვარისაგან... შევატყე, გაბოროტებულია რაღაზედაც... ახლა დავცინი, — აი, შე ლაწირაკო, კარგად შეგათათხა-მეთქი მოძღვარმა? აქ კი — ღმერთო, შეგცოდე და მაპატიე! — მოხსნა იმ დათვმა ლანძღვა-გინების გუდას პირი და ისე აგინა მოძღვარი, რომ მშობლების ცხედარი საფლავში აღარ დაუყენა. — ერთ გროშად გაუხადა... გავბრაზდი, ცეცხლი მომეკიდა და შევეუყვირე: აი, შე ასეთ-ისეთო-მეთქი, როგორაჰხედავ, რაებს მიჰქარავ-მეთქი! იმანაც არ დამაკლო ხელი... ველარ მოვითმინე, წამოვაველე ცეცხლი-პირას მიმდგარ ცხელ ფაფით სავსე ქოთანს ხელი და გავუშალე სახეში.. დიალ! ცხვირ-პირი ჩავამტვრიე... ის

იყო და ის—მაშინ რომ წავიდა, მერე მისი არა გამი-  
გია-რა, არ ვიცი, რა მოუვიდა—ცოცხალია თუ მკვდა-  
რი... მერე მისი ლანდიც არ გამკარებია სიახლოვეს...  
აი, ასეთი მოუთოკავნი, მოურჯულეებელნი ხართ ახალ-  
გაზდები... მაშ!

— არ გებრალებათ?—წყნარად ჰკითხა მიშამ.

მოხუცი ჯერ გაჩუმდა, ერთი მძიმედ ამოიხვნეშა,  
რამდენსამე წამს თავისთვის რაღაც იბუტბუტა და  
შემდეგ მიუგო:

— როცა მებრალეობა... ყველა მებრალეობა... ხანდახან  
კაცის მკვლელნი არიან—და ისიც დაგენანება... მაშ! და  
მართლაც, ყველა ხომ უმიზეზოდ არა ჰკლავს... ხანდა-  
ხან საქმის გულისთვისაც ჰკლავენ... შესაძლოა, ზო-  
გიერთი კაცის-მკვლელი მადლობის ღირსიც იყოს...  
ჯალათი, მაგალითად... ის ხომ უმიზეზოდ არა ჰკლავს,  
არამედ საზოგადო სიამოვნებისა და სარგებლობისათვის...  
ბოროტმომქმედი რომ მოჰკლა—ცოდვა როდია, არა  
ღმერთმანი!.. მაშ, თქვენა გგონიათ, ჯალათისათვის  
სისიამოვნოა კაცის კვლა?

მიშა საჩქაროდ დაიხარა სარკმლისაკენ—უნდოდა  
დაენახა, როგორი სახის გამომეტყველება ჰქონდა  
ახლა—ამ სიტყვების თქმის დროს—ზედამხედველს,  
რომელმაც ჯერაც არ იცის, რისთვის გააგდო და მოი-  
შორა თავიდან თავისი ღვიძლი შვილი, ხოლო ჯალათის  
შებრალეობა კი აქვს. მაგრამ მისი პირისახე, როგორც  
ყოველთვის, დაბზარულ ქვასა ჰგავდა და ზედ მისი  
ორი თვალი ისე მღვრიედ ბრწყინავდა, როგორც ძალ-  
ზე ამღვრეული წყალი, ან ძალზევე გაჭუჭყიანებულ  
შუშის ორი ნაჭერი.



— რას მიყურებთ?— ჰკითხა მოხუცმა.

— ისე... არაფერს... — წყნარად უპასუხა მიშამ: — ერთი ეს მითხარით, კორნეი დანილიჩ... რატომ არ მოგწონდათ, რომ თქვენი შვილი შტუნდისტებს გაეცნო და დაუმეგობრდა?

— იმიტომ, რომ ყველანი ამბობდნენ— მავნებელიაო... ის, შტუნდა, რაღა!... მაგრამ ამ სამის წლის წინად აქ იჯდა ოთხი შტუნდისტი... არა უშავდა, კარგი წარმოსადეგი ყაძახები\*) იყვნენ! წყნარი, მშვიდი და წერა-კითხვის მკოდნენი... არც ერთ მათგანისათვის აქ ცუდი არავის შეუძინევია! რა უშავდათ, კარგი ტუსალები იყვნენ... ვკითხე, — ჩემს ალექსას ხომ არ იცნობდით და ან ხომ არ იცით-მეთქი სად არის? — არ ვიცითო, მიპასუხეს. ჩვენაო, — სთქვეს, — ბევრნი ვართო. და მართლაც, ბევრნი უნდა იყვნენ — აქ ხშირად აპატიმრებენ ხოლმე...

ცოტა ხანს დაჩუმდა და შემდეგ ისევ განაგრძო:

— ახლა დამნაშავენი ძლიერ გამრავლდნენ. წინად მხოლოდ ქურდებს, ავაზაკებსა და კაცის-მკვლელთ იჭერდნენ და აპატიმრებდნენ, აგრედვე — მკრეხელებსაც... ახლა კი სტუდენტებსაც მიჰყვეს ხელი, მუშებსა,

---

\*) რუსულ „МУЖИКЪ“-სა და გურია-იმერეთ-სამეგრელოში შემოღებულს სიტყვას „ყაძახს“ თითქმის ერთი და იგივე მნიშვნელობა აქვს. ამიტომ „მუჟიკი“ ქართულად ვთარგმნე „ყაძახად“, რადგანაც, ქართული სიტყვა „გლეხი“ და რუსული „КРЕСТЬЯНИНЪ“-ი ბევრით განირჩევა „ყაძახისა“ და „მუჟიკისაგან“. კარგი იქნებოდა, ჩემის აზრით, რომ ეს სიტყვა ქართულ ლიტერატურაში შემოვლელთ „მუჟიკ“-ის გამოსახატავად. შენიშენა მთარგმნელისა.

პოლიტიკურებსა, შტუნდისტებსა და ათასნაირ სხვებს... მოზღვავენ, რაღა, დამნაშავენი...

— ამას კი მართალს არ ამბობთ!— ცოცხლად და სწრაფად წამოიძახა მიშამ: — და ამისი მიზეზი ისაა, რომ არ ესმით, ვერ გაუგიათ... ხალხს, ადამიანებს უნდათ, რომ ცხოვრება გაასწორონ და გააუმჯობესონ, რათა ყველას შეეძლოს იცხოვროს ისე, როგორც...

გარედან უგულო ხითხითი მოისმა, შემდეგ მოხუცმა ჩაახველა და ზმორებით წარმოსთქვა:

— ეგეც გამიგონია, ბევრისაგან გამიგონია... დიად, ასე ბევრი თქვენგანი ლაპარაკობდა...

მოხუცი ზედამხედველი წამოდგა და კარებს განშორდა, თითქო ვინმემ აწყყინა და უკმაყოფილოაო.

და ერთხელ კი ასეთი ისტორია უამბო:

— მეც თვითონ ძლიერ გულჩვილი ვარ... ყველა მებრალემა ხოლმე... თვით ჩემს თავზედ ბევრი რამ გამომიცდია, ბევრი რამ გარდამხედია, და შემძლირან ადამიანის მდგომარეობა ადვილად წარმოვიდგინო. დიად! ჩემს დერეფანში, ერთს პატარა საკანში, კატორღიდან გამჩქცეული—კარგა ჰოსული, მხარბეჭიანი და ჯანმრთელი ვაშკაცი იყო, ამასთანავე—ლამაზის შესახედაობისაც... ყაძახი იყო, მაგრამ ისე ნაზად იღიმებოდა, თითქო ვინმე დიდი ბატონიაო... ხანდახან მაინც ისე გაიღიმებოდა, რომ, რაც უნდა ეთხოვნა, უარს ვერ ეტყოდა... მეტყოდა ხოლმე: აბა, დანილოჩ! თუთუნი მიშოვნე—ვუშოვნიდი... ჰო-და ასე... ვნახოთ, ერთხელ საიდანღაც ფოლადის გრძელი დანა უშოვნია, რაღაც ეშმაკობით აქა-იქ დანისთვის კბილები ამოუჭრია და მშვენიერი პატარა ხერხი გაუკეთებია; ახლა-

ქონიც უშოვნია საიდანღაც და საქმე გაუჩარხავს! და-  
უწყო თანჯარაზე რკინის ბადეებს ხერხვა... მე მაშინვე  
შევიწინე ყველაფერი... და როგორღაც შემებრაღა,  
შემეცოდა საწყალი! ეეჰ, ძმავ, — ვფიქრობ ჩემთვის, — ვერ  
მოგივა დუშაში-მეთქი შენ ეგ საქმე! მაგრამ მაინც  
ხელი არ შევეშალე: დეე, გაერთოს-მეთქი ახალგაზდა  
კაცი, ხორემ სულ მუდამ მოწყენილია... და, წარმო-  
იდგინეთ, უფრო და უფრო მებრალეობდა... გულში  
ვფიქრობდი, კარგია-მეთქი, თავი ინუგეშოს...

კორნეი დანილიჩმა წყნარად და აღერსიანად გაი-  
ცინა. შემდეგ ისევ განაგრძო:

— მაგრამ როცა თავისი მუშაობა გაათავა და  
რკინები გადახერხა, მაშინ კი დაყოვნებლივ ვაცნობე  
საპყრობილის უფროსს...

— მერე რათა? წყენით შეპყვირა მრშამ: რათ აც-  
ნობეთ უფროსს?

— მაშ, რა მექნა? სხვაფრივ როგორ მოვქცეულ-  
ვიყავ? — ჰკითხა მოხუცმა.

— თუ უთქმელობა არ შეიძლებოდა, ისევ თვითონ  
მისთვის, კატორღელისათვის გეთქვათ: ნუ იზამ-თქო  
მაგას!

— რა ბაიყუში რამ ყოფილხართ! — ხრინწიანად ჩაი-  
ცინა მოხუცმა: მერე გადახერხილ რკინებისათვის რაღა  
მექნა?

— კარგი და, ხომ შეიძლებოდა მიშინვე გეთქვათ,  
როცა ხერხვას შეუდგა?

— ჰოო... მაგრე? მაგრე შესაძლო იყო... მართა-  
ლია... მაგრამ მაინც, მე რომ მოვიქეცი, ისე სჯობდა!

რაც უნდა იყოს, ერთგულ კაცის სახელი დავიმსახურე და მთავრობის ყურადღება მივიქციე...

— კი მაგრამ, ის ხომ დასაჯეს ამისთვის?

— დასაჯეს, მაშ რა, თვალებს ხომ არ დაუკოცნიდნენ? დაუსჯელობა როგორ შეიძლებოდა... დიად, დასაჯეს...

— სასტიკად?

— ააა-ლარ მახსოვს... მგონი, კარცერში ჩასვეს ერთის თვით... შემდეგ, მგონი, სასამართლოშიაც რაღაც სასჯელი მიუმატეს... კარგად აღარ მოხსოვს...

— რა სისულელეა! — დაბალის ხმით ზიზლით წამოიძახა მიშამ: — რა მახინჯი და ყოვლად გაფუჭებული, გამოუსადეგარი ადამიანები გვირეცია:... და თვით ცხოვრებაც... მთელი ჩვენი ცხოვრებაც მახინჯი და გამოუსადეგარია!

მოხუცმა განცვიფრებით თავი ჩაიქნია, ამოიხვნეშა, დაამთქნარა და ნელა ჩაილაპარაკა:

— დი-აღ... ეგ მართალი სთქვით... მთელი ჩვენი ცხოვრება მართლა რომ გაუსწორებელია და მახინჯი...

...ამნაირ მასლაათში მთელი საათები გაუტარებიათ მოხუც ზედამხედველსა და ჭაბუკ სტუდენტს, პირველს — გულცივსა და უგრძნობელს, ხოლო მეორეს — უღონო ზიზლითა და მძულვარებით აღსავსეს. ამ ორ ადამიანს ერთმანეთისაგან აშორებდა საკანის დაძველებული სქელი კარი, რომელსაც ჟანგისაგან შექმული ჯაჭვი ეკიდა; ამ კარის პატარა საკმლიდან უძილობას მიჩვეული და ყბედი მცხოვრები საპყრობილისა თავის უაზრო და უმნიშვნელო მოგონებანი თავს აბეზრებდა ახალგაზდა პატიმარ სტუდენტს. მიშამ იგრძნო, რომ

მისს სულსა და გულს, მთელს არსებას ამძიმებდა რა-  
ღაც გამოურკვეველი რამ, მაგრამ ის კი იცოდა, რომ  
არა თვით საპყრობილე—ეს ქვითკირის ძველის-ძველი,  
დახვსებული შენობა—აწვებოდა ასე მძიმე ლოდად  
მისს სულსა და გრძნობას, არამედ ყველა ის, რაც აქ,  
საპყრობილეში, ნახა თავის თვალითა და გაიგონა,—  
ღიად, ყველა ეს გულზე მძიმე ლოდებად აწვა, და, აი,  
სწორედ ეს იყო მიზეზი, რომ ამ ბნელ ოთხ კედელს  
შუა ასე მოწყენილი და დანაღვლიანებული იყო...

უძილო ლამეებში ტახტზე წამოწოლილი მიშა  
სცდილობდა გამოერკვია თავისი დომხალივით არეული  
შთაბეჭდილებანი, უნდოდა, ყველა ეს შეეკრა ერთ  
მთლიან შთაბეჭდილებად, მაგრამ—ვერ ახერხებდა...

ერთხელ როგორღაც აფიცროვსა ჰკითხა:

— გამიგონე, მეგობარო, ნუთუ აქ ყოფნა მოგ-  
წონთ?

— რომ არა ჩხუბობდნენ, რა უშავდა...—უპასუხა  
ჩოფურამ თავის ჩვეულებრივის წყნარისა და რბილის  
ხმით.

— განა თქვენცა გცემენ? ვინა?

— მე—იშვიათად მცემენ... ხანდახან მხოლოდ უფ-  
როსი თანაშემწე წამომთავაზებს ხოლმე კბილებში...  
მე აქ საზოგადოდ ვამბობ... ყველაზე... ტუსაღებიც  
ჩხუბობენ... ერთმანეთს ისე სცემენ, რომ, რაღა გითხრა!  
სამაგიეროდ, ზედამხედველნიც სცემენ ხოლმე ტუსა-  
ღებს... მაგრამ ყველას კი არა... როგორ შეიძლება  
ყველასა სცემო!... მაგრამ ვისი დაზღვევაც კი შეი-  
ძლება—იმას უღმერთოდ, უმოწყალოდ სცემენ!

თითქო შეშინდაო, ტანში დაჰზრინა, მიიხედ-



მოიხედა, ლამაზი თვალები მრისხანედ დააშტიალა და თრთოლვით წარმოსთქვა:

— მე კი არ შემიძლიან ვუცქირო, როდესაც ვისმე სცემენ... მეშინიან! არ შემიძლიან გულგრილად ვუყურო... ვისიმე ცემას!

— თუ ასეა, სჯობდა მოშორებოდით აქაურობას და სხვაგან სადმე მოგენახათ ადგილი, — ურჩია მიშამ...

— მერე სადა? — ნაღვლიანად უთხრა აფიცროვმა და თვალები ძირს დაჰხარა: — განა ყველგან ჩხუბი და აყალ-მაყალი არ არის?! მთელი ჩვენი ცხოვრება — ბრძოლაა, დაუსრულებელი ომი, — მე ასე მგონია და მჯერა კიდევ... მხოლოდ, აი, დედაჩემი... დიად, შესაძლოა, მონასტერში არ იყოს ჩხუბი, ალიაქოთი და ერთმანეთზე მიწევ-მოწევა... და მეც, რასაკვირველია, სიამოვნებით წავიდოდი მონასტერში... მხოლოდ...

ერთბაშად დაჩუმდა. ორივენი საპყრობილის ერთ კუთხეში იდგნენ, სადაც ნაგავისა და ხის ნაფოტებისათვის გროვად თავი მოეყარათ. ნიავი ნელა და ზანტად მიაქანებდა სქელს ბურუსს, ქარი ჰქროდა და საიდლანაც, შორით, ქალაქიდან მოჰქონდა ნაწყვეტ-ნაწყვეტად სხვადასხვა ხმები...

— რა — „მხოლოდ“? რად შესწყვეტე ასე უცბად?

— მაპატიეთ, — შეშინებულის გამომეტყველებითა და ჩურჩულით წაიბუტბუტა აფიცროვმა და თვალებს ისე ჩქარა ახამხამებდა, თითქო მზის სხივები უნათებს პირდაპირ და თვალი ვერ გაუჩერებიაო: — მაპატიეთ! შეიძლება — ეს ჩემი დიდი სისულელეც იყოს და მეტი არაფერი...

— რაშია საქმე, რა მოჰხდა, რა მოგივიდა? — და-

ბალის ხმით, აჩქარებითა და ოღნავის მღელვარებით  
შეეკითხა მიშა.

აფიცვროვმა მიიწია სტუდენტისაკენ და ათრო-  
ლებულის ხმით წარმოსთქვა:

— ეს — ღმერთზე ვამბობდი... თქვენ... გწამთ  
ღმერთი?

მიშამ თავი დაჰხარა და, ოღნავის სიჩუმის შემდეგ,  
წყნარად უპასუხა:

— აა-რ ვიცი!..

— არც მე ვიცი! — საჩქაროდ გააწყვეტინა ზედამ-  
ხედველმა: — ძლიერ ბევრსა ვფიქრობ ღმერთზე... და  
თუ ის მართლა არსებობს... ყველგან ასეთი საშინე-  
ლებანი რატომ ჰხდება?.. და ასეთი სისასტიკე, შეუ-  
ბრალებლობა?.. ნასწავლი კაცი ხართ... მითხარით —  
რატომ ჰხდება ჩვენში ასეთი სისასტიკე და უღმერ-  
თობა?!

ზედამხედველს თვალებზე კაკლის ოღენა ცრემ-  
ლები მოადგა, მაგრამ თავი გაიქნია, ცრემლები მოი-  
შორა და საჩქაროდ მიშას თვალებს ისე მიეფარა, რომ  
აქედ-იქით არ მიმოუხედნია.

## VIII

ეზოს გალავანში, მიშას ფანჯრის მახლობლად,  
გალიაში დამწყვდეულ მხეცების მსგავსად, ყოველდღე  
ჯგუფ-ჯგუფად დასეირნობდნენ ცუდად ჩაცმულნი, გამ-  
ხდარნი, დაფიქრებული ადამიანები. სერთუკიანი უცნო-  
ბი, უკვე კარგა ხანია, არა სჩანს, და ახლა მისს ადგილას  
მოიყვანეს ვილაც ახალგაზდა, გაძვალტყავებული კაცი,

ბოხოხის ქუდიანი და ყავისფერ ღრათის ძველ პალტოში გამოხვეული. ეს კაცო ყოველთვის ჩქარის ნაბიჯით დასეირნობდა, თითქო მირბისო; პალტო ტანზე არ მოსდიოდა და იმდენად სრული იყო, რომ თვითონ სულ იმალებოდა და მიწაზე თითქო მარტო პალტო-ღა მიჩანჩალებდა, რაიცა ადამიანს სიცილსა ჰგვრიდა; ხშირად მხრებიდან გადაუვარდებოდა ხოლმე პალტო და ჩქარ-ჩქარა ისწორებდა; პატარა და ჭკვიანურს მრგვალს პირისახეზე მუდამ ღიმი უკრთოდა, ტუჩები განუწყვეტლივ უთრთოდა; გამხმარი და თითქმის მხოლოდ ჩონჩხად გადაქცეული ხელები სიცივისაგან უკანკალებდა; ცივი ქარი შავსა და ოღნავ ჭალარა-გამორეულს მეჩხერწვერს აქედ-იქით უყრიდა და უცნობი მუდამ მისსწორებაში იყო გართული. ხშირად დაფიქრებით ჩაიქნევდა ხოლმე თავს... ეს კაცი სხვა მოსეირნეთა შორის მიშას ისე ეჩვენებოდა, როგორც ცელქად მოელვარე სანთელი დიდს გამურულს ფანარში...

— ვინ არის ეს ახალი? — ჰკითხა მიშამ კორნეის.

— ვასილი ნიკიტიჩია...

— მუშათაგანია?

— ვინ იცის!? — წყნარად უთხრა მოხუცმა ზედა-მხედველმა: — ვითომ მუშათაგანიაო... მაგრამ ეგეც მგონი, პოლიტიკური დამნაშავე უნდა იყოს... ყველაზე უფრო სანატრელი კაცი კია... ძლიერ ხშირად იმყოფება ხოლმე ამ საპყრობილეში...

— იმყოფება! — გაკვირვების ღიმილით განიმეორა მიშამ და მოეწონა, რომ ამ კაცზე ამბობდნენ — „იმყოფება“ საპყრობილეშიო, და არა „ზის“.

— ძლიერ უშიშარი კაცია! — დაბალის ხმით, თითქმის ჩურჩულით ეუბნებოდა ერთხელ აფიცეროვი მიშას

და ჩვეულებრივად იხედებოდა გარშემო: — ისეთი გამბედა-  
ვია, რომ ყველას პირში მიახლის სიმართლეს, — ბრალმდე-  
ბელს, საპყრობილის უფროსს... სულ ერთია მისთვის,  
ვინც უნდა იყოს! ვიცე-გუბენატორი მოვიდა ერთხელ  
და არც იმას დარჩა უკაცრავად: — მეო, — სთქვა — ასე  
ფიქრობო, თქვენ — სხვანაირადაო... მაგრამაო — უთხრა,  
— ერთმანეთის პატივისცემა კი მაინც უნდა გვქონდესო,  
იმიტომაო, რომ მეც კაცი ვარ, ადამიანი, და თქვენ-  
ცაო... სხვა დანარჩენი — ყველაფერი დიდი შეცდომა და  
წყლის ნაყვანაო... შენი მუნდირიც არაფერს არ ნიშნავსო,  
უთხრა, ფეხებზე მკიდიაო!.. ამის გამო ერთის კვირით  
კარცერში ჩასვეს, ის კი იცინის და ამბობს: ეგეც  
სრულიად არაფერს არ ნიშნავსო... სუსულებელა უბრა-  
ლო, სხვა არაფერია!.. აბა, ერთი მითხართო, სთქვა,  
რას ამტკიცებსო თქვენი კარცერი? ეგეც ფეხებზე  
მკიდიაო...

აფიცუროვი წელში გასწორდა, და მიშამ თვალებში  
პირველად შეამჩნია რაღაც ახალი, სიხარულის მსგავსი  
სხივი.

— და მართალიცაა! შე რომ სიმართლე გაგიბედლოთ  
და გითხრათ, თქვენ კი ამის გამო ყბებში გამილაწუნოთ...  
განა ამით სიმართლე თქვენს მხარეზე გადმოვა?

— გილაპარაკნიათ მასთან? — ჰკითხა მიშამ.

— არა... რას ამბობთ! — შეშინებულივით განზე  
გადახტა ზედამხედველი. მე... შეშინიან!.. მე — მხოლოდ  
თქვენთან შემიძლიან ლაპარაკი... რადგან თქვენ დამ-  
შვიდებით, წყნარად ლაპარაკობთ... იმას კი სრულებით  
არ შეუძლიან წყნარად ლაპარაკი... ისეთი ხმა აქვს,  
რომ ზარბაზნის ქექა გეგონებათ!

ზედამხედველმა მორცხვად გაიღიმა და მიშას წას-  
ჩურჩულა:

— მე ერთი ლექსი მაქვს... სწორედ მაგ კაცზეა  
გამოქრილი!

— რანაირია? აბა, მითხარით? — შეეხვეწა მიშა.

აფიცროვმა მიიხედ-მოიხედა, თვალები დახუჭა,  
ამოიხვნეშა და სთქვა:

— მერე იყოს... როდისმე... თუ შეიძლება... ახლა  
ისეირნეთ... მე კი წავალ... ვაი, თუ დამინახონ...

— გამიგონეთ, აფიცროვ, — მოწყენით წარმოსთქვა  
მიშამ, მუნდირის სახელოში ხელი ჩაჰკიდა და გააჩერა: —  
თქვენ უთუოდ... გესმით? უთუოდ უნდა წახვიდეთ აქე-  
დან! აბა, საპრობილისთვის თქვენ რა გამოსადეგი კაცი  
ხართ? ასეთი ნაზი აგებულება გაქვთ...

— ეჰ... მერე სად წავიდე? — წყნარად შესძახა ზედა-  
მხედველმა და საჩქაროდ ხელიდან გააშვებინა მუნდირის  
სახელო...

— სულ ერთია... ყველგან ასეა... წყნარ და მშვიდ  
ადამიანისათვის — მთელი სიცოცხლე საპრობილეა...  
და მისი ერთად-ერთი ადგილია — მხოლოდ ბნელი და  
ცივი სამარე!

თავი დაბლა დაჰხარა და წავიდა, მიშა კი, აფიც-  
როვისადმი სიბრაღეულისა და გულმოსულობის ერთად  
შერეულის გრძობით გამსჭვალული, დასეირნობდა  
საპრობილის გალავნის კედლების გასწვრივ და ნაღვ-  
ლიანად ჰფიქრობდა:

— ჰმ! ვერ გამიგია, რა აზრი აქვს ამ კაცის ცხო-  
ვრებას, რა აზრი?!

საპრობილის დასველებულს სახურავსა და ატა-



ლახიანებულს მიწაზე ზანტად ჰბარდნიდა თოვლის ფართო ნაფლეთები, სცვივოდა ტალახში და მყისვე შეუმჩნევლად ჰქრებოდა.

ერთს კუთხეში მიშამ თვალი მოჰკრა ტუსადთა ჯგუფს; ერთი მათგანი კედელს მაგრად მიჰყრდნობოდა, მთლად მოკრუნჩხულიყო და, როგორც ცოფიანი ძაღლი, მოუსვენრად აცანცარებდა კისერს. თავს სასაცილოდ არხევდა აქედ-იქით, ხელები მაგრად მიეკრა მკერდზე და დაბალის ხმით, ხრინწიანად ბუტბუტებდა:

— ძმებო... მე არ მიქნია! აი, ამ პირჯვრის წერის მადლმა—მე არა!

მის წინ უძრავად, გაქვავებულივით იდგა სამი ამხანაგი, და ერთი მათგანი, მაღალის ტანისა, აგრედვე დაბალის ხმით, წყნარად ამბობდა:

— ნუ აშინებთ, ბიჭებო... ნუ სცემთ!

და უცბად თვითონ მანვე ერთის ნაბიჯით უკან დაიწია, ფეხი ასწია და, რაც ძალი და ღონე ჰქონდა, კედელზე მიყუდებულს მაგრად ჩააზილა ჭიპს ქვემოდ წიხლი და ისევ წყნარად ურჩევდა და არწმუნებდა თავის ამხანაგებს:

— ნუ სცემთ... რადა სცემთ? აბა, ამას რასა სჩადიხართ?

ტკივილისაგან გამწარებულმა ტუსადმა ყრუდ ამოიგმინა და, როგორც სავსე ტომარა, მძიმედ გაიწხლართა მიწაზე, ხოლო ამხანაგები კი აუჩქარებლად, ერთად სცემდნენ წიხლებს, რაც კი შეეძლოთ, დაუზოგავად, თითქოს ტბის ნაპირად ღრმა ლაფსა ჰხელავენო... რბილს სხეულზე ქუსლების ცემის ხმა ჰფარავდა მშვიდობიან ხმის კილოს მაღალ ტუსადისას, რომელიც თავ-

ნა სცემდა თავის ქოლოკა წიხლებსა და თან ამხანაგებს შესძახოდა:

— ნუ სცემთ!.. ცოდვია!.. ნუ სცემთ—ეს ე-ერ-თი-ი!

მიშას ბრაზი მოერია, პირზე დორბლები მოადგა, კბილები დააკრაჭუნა, რალამაც თავში გაუელვა, თვალი დაუბნელდა, ერთი ამოიხვნეშა და ელვის უსწრაფესად ამ ტუსალებთან გაჩნდა...

მაგრამ სამთავენი უკვე განზე გადგნენ და მალაღმა ტუსაღმა სთქვა:

— ჰა, პაშკა, ეგდოს აქა... ჰა?

მიშას ფეხებთან ეგდო ტალახში მთლად გასვრილი და ძალზე ნაცემი სხეული, რომელიც წამოდგომასა სცდილობდა და ხრინწიანის ხმით, ქვითინით ამბობდა:

— არაფერია... სამაგიეროს გადაგიხდით... ძალიან კარგი!

— საზიზღარნო!— მიუბრუნდა და შეჰყვირა ტუსალებს მიშამ.

მალაღმა გაიცინა, პასუხი არ გასცა, ხელი გაუშვირა და სამის თითისაგან გაკეთებული ჩვეულებრივი ფიგურა აჩვენა...

— არაფერია!— ხრინწიანად ჰბუტბუტებდა ნაცემ-ნატყეპი, აკანკალებულის ხელებით თავზე ქუდს იფხატებდა, მთვრალივით ბარბაცებდა, ახველებდა და სისხლს აფურთხებდა. პირისახე მთლად დამახინჯებული ჰქონდა, ქერა წვერ-უღვაში ნიავისაგან ერხეოდა, პირი დაეღო და ხარბად ისუნქავდა სუფთა ჰაერს. ტუჩები ისე დასწითლებოდა, რომ გაფითრებულს პირისახეზე ღრმა,

ვასისხლიანებულს ქრილობას მოგაგონებდათ, ხოლო ქროლა თვალეში შეუბრალებელი შურის-ძიება და სისასტიკე გამოსჭვივოდა... მიშამ ხელი მოჰკიდა, უშველა ზეზე წამოდგომა და ჯიბიდან ცხვირსახოცი ამოიღო... მაგრამ ამ დროს დარაჯი ჯარის კაცი ზანტად მიუახლოვდა და საყვედურით მამართა:

— კიდევ ტუსალებთან მისულხართ, ბატონო! რამდენ-ჯერ...

— აი, იმ მხეცებმა ამ წუთში ვირის ცემა ააღებინეს ამ საწყალს!—უთხრა მთლად ათრთოლებულმა მიშამ.

— ხომ გითხრეს — ტუსალებთან არ მიხვიდეთო...

— გესმით, ახლა სცემეს-მეთქი!—მტკიცედ განუბეორა მიშამ.

— მერე ეგ რა თქვენი საქმეა!—წყენითა სთქვა მიშას ზურგთ უკან მიმავალმა დარაჯმა:—თქვენ არა ხართ აქ უფროსი... მაშასადამე, უნდა იაროთ მხოლოდ თქვენთვის ნაჩვენებ ადგილზე... და თუ მაინც კიდევ მიხვალთ ტუსალებთან... მე მოვახსენებ, სადაც ჯერ არს, და სეირნობას აგიკრძალავენ...

— ოჰ, როგორა სცემდნენ!—შეჰყვირა მიშამ, ტანში დაზრინა და თვალეები დახუჭა.

— ახლა რა ვქნათ? სცემეს—ჯანაბას, სცემონ, რა! ეგ მხოლოდ იმათი საქმეა!.. ვინცა სცემს, ის თავის კუთვნილს მიიწყავს... თქვენ ხომ არ აგეწვათ ზურგის კანი... დაეტოვებ თქვენს ქერქში და ნურაფრისა გეშინიანთ, თუ ტუსალებთან არ მიხვალთ!—თავისას არ იშლიდა და გაიძახოდა დარაჯი ჯარის კაცი.

მიშა შემოაუბრუნდა და შეუბღვირა; ჯარის კაცს

სახეზე დაღლილობა ეტყობოდა და, მიზნედილი თვალები თითქო ჩასცვივნიაო, ისე უძრავად გამოიჭყიტებოდა.

— ჩვენს ძმებს მოჰკითხავენ ხოლმე თქვენს მაგივრად პასუხს, — ამბობდა ჯარის კაცი და ტუჩებს ზარმაცად აცმაცურებდა.

მიშამ არ დაუცადა სასეირნოდ დანიშნულ ვაღის გათავებას და წავიდა თავისსაკანში. როდესაც, აფრცვროვის თანხლებით, დერეფანში შევიდა, ვილამაც ბნელაში დაუყვირა:

— უკან! კუთხეში მოიცადე...

— რა ამბავია? — ჰკითხა მიშამ ზედამხედველს და ისევ ეზოში გამოვიდა.

— თქვენთან მეზობილნი გადმოჰყავთ.

— ვინა?

— არ ვიცი...

საპყრობილის კანცელარიიდან გამოვიდა უფროსი თანაშემწე, წარბებს ქვეშდან, კოპებ-შეკვრით შეხედა მიშას და აფიცეროვს უბრძანა:

— წაიყვანე!

და ერთბაშად შრისხანედ დაიღრიალა:

— ეგ რევოლვერი როგორ ჩამოგიკიდნია? ჰაი, შე დამბლა მამაძ...ლო! გაისწორე ჩქარა, შე ფრახის შვილო!..

## IX

მიშა აღელვებული დადიოდა საკანში და მის გარშემო ნახევრად სიბნელეში მოისმოდა ნადვლიანის კი-

გასისხლიანებულს ქრილობას მოგაგონებდათ, ხოლო ქროლა თვალეში შეუბრალებელი შურისძიება და სისასტიკე გამოსჭვივოდა... მიშამ ხელი მოჰკიდა, უშველა ზეზე წამოდგომა და ჯიბიდან ცხვირსახოცი ამოიღო... მაგრამ ამ დროს დარაჯი ჯარის კაცი ზანტად მიუახლოვდა და საყვედურით მაჰმართა:

— კიდევ ტუსალებთან მისულხართ, ბატონო! რამდენჯერ...

— აი, იმ მხეცებმა ამ წუთში ვირის ცემა ააღებინეს ამ საწყალს!—უთხრა მთლად ათრთოლებულმა მიშამ.

— ხომ გითხრეს — ტუსალებთან არ მიხვიდეთო...

— გესმით, ახლა სცემეს-მეთქი!—მტკიცედ განუმეორა მიშამ.

— მერე ეგ რა თქვენი საქმეა!—წყენითა სთქვა მიშას ზურგთ უკან მიმავალმა დარაჯმა:—თქვენ არა ხართ აქ უფროსი... მაშასადამე, უნდა იაროთ მხოლოდ თქვენთვის ნაჩვენებ ადგილზე... და თუ მაინც კიდევ მიხვალთ ტუსალებთან... მე მოვახსენებ, სადაც ჯერ არს, და სეირნობას აგიკრძალავენ...

— ოჰ, როგორა სცემდნენ!—შეჰყვირა მიშამ, ტანში დაზრინა და თვალეები დახუჭა.

— ახლა რა ვქნათ? სცემეს—ჯანაბას, სცემონ, რა! ეგ მხოლოდ იმათი საქმეა!.. ვინცა სცემს, ის თავის კუთვნილს მიიწყავს... თქვენ ხომ არ აგეწვათ ზურგის კანი... დაეტიეთ თქვენს ქერქში და ნურაფრისა გეშინიანთ, თუ ტუსალებთან არ მიხვალთ!—თავისას არ იშლიდა და გაიძახოდა დარაჯი ჯარის კაცი.

მიშა შემოუბრუნდა და შეუბღვირა; ჯარის კაცს



სახეზე დაღლილობა ეტყობოდა და, მიბნედილი თვალები თითქო ჩასცივივნიაო, ისე უძრავად გამოიქყიტებოდა.

— ჩვენს ძმებს მოჰკითხავენ ხოლმე თქვენს მაგივრად პასუხს, — ამბობდა ჯარის კაცი და ტუჩებს ზარმაცად აცმაცურებდა.

მიშამ არ დაუცადა სასეირნოდ დანიშნულ ვადის გათავებას და წავიდა თავისსაკანში. როდესაც, აფიცროვის თანხლებით, დერეფანში შევიდა, ვილამაც ბნელაში დაუყვირა:

— უკან! კუთხეში მოიცადე...

— რა ამბავია? — ჰკითხა მიშამ ზედამხედველს და ისევ ეზოში გამოვიდა.

— თქვენთან მეზობილზე გადმოჰყავთ.

— ვინა?

— არ ვიცი...

საპყრობილის კანცელარიიდან გამოვიდა უფროსი თანაშემწე, წარბებს ქვეშდან, კოპებ-შეკვრით შეხედა მიშას და აფიცროვს უბრძანა:

— წაიყვანე!

და ერთბაშად მრისხანედ დაიღრიალა:

— ეგ რევოლვერი როგორ ჩამოგიკიდნია? ჰაი, შე დამბლა მამაძ...ლო! გაისწორე, ჩქარა, შე ფრახის შვილო!..

## IX

მიშა აღელვებული დადიოდა საკანში და მის გარშემო ნახევრად სიბნელეში მოისმოდა. ნაღვლიანის კი-

ლოთი წყნარი, მეტად უშნო და ულამაზო სიმღერა, რომელიც უფრო მშვიერის მგლის შორიდან ღმუილსა ჰგავდა:

— ა-ა-ა! ო-ო-ო-ი! ე-ო-ი...

და ყველაფერი, რაც კი ამ უკანასკნელ ხანებში გამოსცადა მიშამ, — თითქოს მკვდრედით აღუდგინაო ამ საერთო კენესა-ურვამ, — თანდათან მოაგონდა, თვალწინ წარმოუდგა, თავიდან არა შორდებოდა და თითქოს დაბეჯითებით, დაჟინებითა თხოულობდა მისგან ახსნა-გამარტებას.

მისი „გამბედაობა და სიმამაცე“ ახლა რაღაც მკრთალად, უმნიშვნელოდ, გამოურკვეველ და სქელ ბურუსში გახვეულ სურათად ეჩვენა, ხოლო თავისი თავი კი წარმოუდგა იმ სასაცილო სტუდენტად, რომელიც გაჭრევია უღონობითა და უძლურებით დაბეჩავებულ ადამიანთა ბრბოს, რომელსაც სცხვენიან, რომ ასე ადვილად დაამარცხა ბრჯგუ-ჩლოუნგმა მექანიკურმა, მაგრამ გაწვრთნილ-მოწესრიგებულმა ძალამ. პოლიციელთა დაქანცულ-გაბოროტებული და გულცივი გამომეტყველებანი, დამანქული და კოპებ-შეკრული პირისახე აფიცრისა, რომელსაც მიშა ხმა-მალლა, მქუხარედ და მრისხანედ ეუბნებოდა თავის სიტყვას, კბილისტკივილით შეწუხებული უბნის ზედამხედველი, — ყველა ეს მოაგონდა ახლა მიშას, თვალ-წინ ნათლად წარმოუდგა, გულზე დაეჭდო და მძიმე ლოდივით დააწვა მისს გონებასა და მთლად მისი არსებას...

— ალბად, ჩვენის უღონობისა და უძლურების გამო, ისინი იწოდნენ სირცხვილით... — გაიფიქრა მიშამ, მაგრამ მაშინვე მოაგონდა, რომ ამ უსულგულო, ნაძი-

ჩალა ადამიანებს, ფუფუნებაში აღზრდილ აფიცრებს, გაველურებულ პოლიციელებსა და ქოსა სალდათებს, რომელთაც მხოლოდ იმას ასწავლიან და აჩვენებენ, რომ ადამიანებს ისე მოეპყრან, როგორც პირუტყვებს, — ამათ არც არაფრის სირცხვილი შეუძლიანთ და არც არაფრის გრძნობა აქვთ, გარდა ფიზიკურ ტკივილისა და შიშისა იმ ძალის წინაშე, რომელმაც ცოცხალნი არსებანი ასე ავტომატად გარდაქმნა, გაათახსირა, გარყვნა და გამხეცა, და ახლა ისე ამოძრავებს, როგორც თვითონა სურს. მოაგონდა, როგორ შეშინდა მეეტლე, როგორ აკანკალდა და სადავეებს მოსწია, როცა უბნის ზედამხედველმა შეუყვირა და გვერდებში მუშტიც წაუთავაზა... მოაგონდა პოლიციის განყოფილების ქისკართან განაგონი ხმა უგულო და უგრძნობელ კაცისა, რომელიც ადამიანებზე ისე სჯიდა, თითქო ჯირკვებზე ან ქვა-ხრეშზე ლაპარაკობსო... მოაგონდა აფიცროვის დედა, რომელმაც პროტესტიც არ განაცხადა, როდესაც მისი შვილი მამის პროფესიის სახელწოდების გვართ შონათლეს, თუმცა წარმოდგენილი ჰქონდა, რომ ეს გვარი მიზეზი იქნებოდა მის შვილისადმი ბოროტისა და შეურაცხყოფელის დაცინვისა... შესაძლოა, მხოლოდ ამნაირ გვარის წყალობით მოჰხდა, რომ აფიცროვმა დისციპლინარულ ბატალიონის კატორღაში სამი წელიწადი გაატარა... მოაგონდა საპრობილის უფროსის მოახლე, რომელმაც ერთ თუმნად აპატივა მისს ჯალათს თავისი ისეთი ღრმა შეურაცხყოფა, მწარე დაცინება და აუტანელი ტანჯვა-წვალება... წარმოუდგა აფიცროვი, სახეგაფითრებული, შიშის კანკალით შეპყრობილი და მთელის ცხოვრებისთვის გამოუსადეგარი... ჯალათისადმი

უაზრო, უგნური სიბრალოელი მოხუცის კორნეისა, რომელიც უდრტვინველად ემორჩილება სხვის ძალას და თვრამეტის წლის განმავლობაში გამუდმებით, ბეჯითად უმტკიცებს ადამიანებს ერთსა და იმავე სულელურს ფრაზას:— „არ შეიძლება—აკრძალულია“—და არასოდეს კი არ დაჰკითხებია თავის თავს, თუ რატომ არ შეიძლება?!

ძილშიაც კი ჰხედავენ და ჰგრძნობენ ადამიანები, რომ სცემენ უწყალოდ, დაუნდობლად, და თავზარდაცემულნი სიზმარში ჰყვირიან, რაც ხმა შესწევთ, გაჰკივიან:

— ნუ მცემთ! შემიბრალებთ....

— ადამიანები—არ არიან, არ არსებობენ ადამიანები!—ნაღვლიანად, მჭმუნვარედ ჰფიქრობდა თავისთვის მიშა:—დედამიწაზე დაფოფხავენ რაღაც საარაკო, შესაბრალისნი აღმასრულებელნი სხვათა ნება-სურვილისა—ზოგი მშიშარა, გაუბედავი, ზოგი—ბოროტი და სასტიკი, შეუბრალებელი, ხოლო მომეტებულ ნაწილად კი—უპიროვნო არსებანი. ამათ, მგონი, არც კი ესმით, თუ რას აკეთებენ, რასა სჩადიან, რისთვის არიან გაჩენილნი,—და ვერც ერთ მათგანს ვერ გაუბედნია, ვერ ძალუძს აღიმაღლოს თავისი ხმა და წარმოსთქვას ადამიანის საამაყო სიტყვები: „არა მსურს! არ მინდა!“ საპყრობილე, —თვით ადამიანთა გულში არსებობს,—და ადამიანთა გარშემო მთელი ცხოვრებაც—აგრედვე საპყრობილეა!...

მიშა გაჩერდა შუა საკანში და რაღაც ზიზლითა და მწუხარების გრძნობით აევესო გული. გარედან მოისმოდა ნელი, ნაღვლიანი და მჭმუნვარე სიმღერა:

— ა-ა-ა-ო-ო-ო-ი-ი-ი!..

მიშას ეგონა, რომ მისი შინაგანი არსება თრთოდა, ჰკენესოდა და მწუხარებდა ტკივილითა და მწარე სირცხვილით ყველა ადამიანის მაგივრად...

— გამიგონეთ!..— მოისმა საკანში ნელი ჩურჩული.

მიშა თითქოს სიხარულით გაემართა კარებისაკენ. სარკმლიდან აღერსიანად ჰბრწყინავდა ლამაზი თვალები აფიცეროვისა.

— რა გინდათ?— ჰკითხა მიშამ.

— ჰო... არა გძინავთ?

— არა...

— საპყრობილეში ბევრს სრულებით არ ეძინება... ყური დაუგდეთ— ლექსია... თუ გენტერესებათ...

— სთქვით, გეთაყვა, სთქვით!..

— მხოლოდ, მე მგონი, აკრძალული უნდა იყოს... მეორე სართულში ვნახე, ჰერზე დაწერილი... კარანდაშით დაეწერათ... უთუოდ აკრძალული უნდა იყოს...

აფიცეროვმა ერთის წუთით სარკმელს თვალი მოაშორა, შემდეგ შემოჰყო ტუჩები და საკანში გაისმა ნელი, საიდუმლოებით მოცული ხმა, რომელშიაც მწუხარებაც გამოჰკრთოდა და შიშიც:

— სცხოვრობდა ერთ დროს ადაჰიანი,—

მხოლოდ სიმატლეს ის ჰმეგობრობდა...

ამიტომ იმ კაცს არეინ ამ ჰვეყნად

პატივს არ სცემდა,—სუყველა ჰგმობდა!..

—

ზიზღ-მძულვარებით და თანაც შიშით ყველანი იმას იხსენიებდნენ.

დაძრწოდა ჰვეყნად თავშესაფრისთვის, მაგრამ ამაოდ,— არ ივრდომებდნენ! ..



მარტოდ-მარტოკა, უცხო ყველასთვის,  
ობოლი,—მოჰკვდა საპყრობილეში...  
და არვინ მისი კუბო-ცხედარი  
არ მიაცილა ცივს სამარეში.

არ იციან, თუ სადა მარხია  
ღვეწულ სიმართლის ეს მეგობარი!  
ეს ზვაშიადი მე ვუწყი მხოლოდ,  
მაგრამ არ ძალ-მიძს თქმა,—ვარ მდუმარი...

მიშა მიეყრდნო კარს, შუბლი სარკმელს მიადო  
და დიდის ყურადღებით უსმენდა; ასე ეგონა, რომ  
თითქო თვითონ კარების ფიქრები, გაქდენთილი ადა-  
მიანთა მძიმე ოხვრა-კვნესით,—ფიქრები, რომელსაც  
შთაუნთქავს აუარებელი დარდ-ვარამი მარტოდ მყოფ  
და დაობლებულ ადამის ძეთა,—უამბობდა ამ ლექსს,  
რომელიც კაცობრიობის ტანჯვა-წვალებას თითქო ასეთ  
მოსაწყენ ლეგენდად გადაუქცევიაო, და ახლა ყველას  
საიდუმლოსავით ჩასძახის, ართობს და სულს უმ-  
მშვიდებსო... და ამ ლეგენდას, გარედან ოდნავ გასაგონ  
ამოოხვრასთან ერთად, ამ ლამის წყვილიადში დაუსრულებ-  
ლად იმეორებს დაუბოლოვებელი სიმღერა—კვნესა.

აფიცუროვმა სარკმლიდან თვალები დაახამხამა,  
შემდეგ ალერსიანად გაიღიმა, სახე გაუბრწყინდა და  
ჩურჩულით შეეკითხა:

— მოგეწონათ?

მიშას ყელი გამშრალი ჰქონდა, მკერდში ჰაერი  
არა ჰყოფნიდა, რის გამოც სუნთქვა უძნელდებოდა; ჩა-  
აშტერდა აფიცუროვს ლამაზ თვალებში და ერთბაშად  
გაუელვა თავში: ალბად, ზედამხედველმა თვითონ დას-  
წერა ეს ლექსი, უთუოდ მისი შეთხზული იქნებოა.  
მერე, ცოტა სიჩუმის შემდეგ, წყნარად უპასუხა:

— დიად, მომეწონა... მერე, რათა გგონიათ, რომ  
ეგ აკრძალული ლექსი იქნება?

— როგორ არა — უთუოდ აკრძალული უნდა იყოს!  
აქ ხომ სიმართლეზეა ლაპარაკი! ვასილ ნიკიტჩის არა  
ჰგავს ამ ლექსში გამოყვანილი კაცი?

— არ ვიცრ... შეიძლება... თქვენ თვითონ კი...  
არა სთხზავთ ხოლმე ლექსებსა?

— მე?! — გაკვირვებით ჰკითხა აფიცროვმა: — არა...  
საიდან შემოძლიან? მე — ნებაც არა მაქვს... ვერ გავ-  
ბედავ... მხოლოდ ერთხელ, როცა სამხედრო სამსა-  
ხურში გამიწვიეს, შევადგინე ჩემთვის ერთი ლოცვა...

— რომელი? აბა, მითხარით!

რამდენსამე წამს სიჩუმე ჩამოვარდა, მაგრამ ჩქარა  
საკანში გაისმა ჩურჩული და უბრალო, გულახდილად  
ნათქვამი შემდეგი სიტყვები:

— უფალო, ღმერთო ჩემო! რისთვის არის ადამის ძე-  
თა შორის ესოდენი უღმერთობა, სისასტიკე, შეუბრალე-  
ბლობა და სიბოროტე? შთამაგონე, უფალო, რისთვის  
არის, რისთვის?..

ეს კითხვა, როგორც უშველებელი ტალღა, ნელა,  
მაგრამ ღონივრად მოჰხვდა მიშას გულს, შთლად მოიცვა  
მისი არსება და დაანაწყენა. დანადგლიანებულმა ხმა-  
ამოუღებლივ გადმოდგა უკან რამდენიმე ნაბიჯი, მივიდა  
საწოლთან, ჩამოჯდა ერთ კუთხეში, ზურგი მაგრად  
მიაბჯინა ღუმელს, თვალები კარს მიაშტერა და — რალა-  
საც ელოდა...

აფიცროვი კი წყნარად განაგრძობდა:

— ეს ლოცვა გრძელი იყო... ახლა დამავიწყდა  
კიდევ... იცით, რა? — მე ძლიერ მიყვარს ლექსები...

იმიტომ, რომ სრულებით არა ჰგავს იმას, რასაც ადამიანები ლაპარაკობენ...

მიშამ შეამჩნია, რომ ზედამხედველი ყურადღებით შესცქეროდა; უცბად ყური მოჰკრა რაღაც შრიალს, დააყურადა და, ცოტა ხნის სიჩუმის შემდეგ, გარედან მოისმა ერთ კილოზე დაწყებული მოსაწყენი სიმღერა. ლუმელმა თუმცა ზურგი გაუთბო მიშას, მაგრამ გულმკერდში მაინც სიცივესა და მჭმუნვარებასა ჰგრძნობდა.

— ავად ხომ არა ხართ? — ჰკითხა ზედამხედველმა: — მაინც, რა გასაკვირველია, ამნაირ ცუდ ამინდში რომ კაცი ავად გახდეს?..

— არა, არა უშავს-რა... — გულნატკენად უპასუხა სტუდენტმა.

მიშას ისე ეჩვენებოდა, თითქო საკანში შეხუთული და მძიმე ჰაერი ღვას და ადამიანს სუნთქვას უძნელებსო.

— დაწეკით! — ურჩია აფიცროვმა: — დროა დაიძინოთ.

და მოულოდნელად დაუმატა:

— მე ვიცი, ვინც მოიყვანეს და თქვენს გვერდით საკანში ჩასვეს...

მიშას ხმა არ ამოუღია... აფიცროვმა ერთხელ კიდევ აღერსიანად შეანათა მიშას თავისი ლამაზი თვალები და სარკმელს მოშორდა.

მიშამ შუბლი დაანაოჭა, თითქო ტკივილებმა შეაწუხაო, გაიხედა სარკმელში და თავისთვის განიმეორა:

„დაძრწოდა ქვეყნად თავშესაფრისთვის  
მაგრამ ამაოდ, — არ ივრდომებდნენ“...

გარედან ამ ბნელს უკუნეთში ძლივს გასაგონის ხმით მოისმა მთრთოლვარე სიმღერა... გეგონებოდათ,

ისე გაუტაცნია მომღერალი თავისსავე სიმღერას, რომ, მისდა უნებურად, თავდავიწყებას მისცემია, აღარ შეუძლიან გაჩუმდეს და გულის სიღრმიდან ნაწყვეტ-ნაწყვეტად აღმონახეთქ მწარე ჩივილით თავისს მძიმე და გულღვიძლის მღრღნელ ნაღველს იქარვებსო...

უცბად მიშას სმენა მიიპყრო რაღაც ხშირმა კაკუნმა, თითქოს თუნუქის სახურავზე რამდენიმე წვეთი წვიმა დაეცაო...

## X

რადგან დაღლილობასა ჰგრძნობდა, მიშამ კურტკა გაიხადა და უნდოდა დაწოლილიყო, მაგრამ ერთბაშად თვალი მოჰკრა კუთხეში რაღაც შავ საგანს, და უცბად მოაგონდა საპყრობილის კედლის გაღაფანთან ძალზე ნაცემი, დამანქული ტუსადი რუხ ტანთსაცმელში. სიბრაღეულისა და ზიზღის ტალღამ მოიცვა მიშას არსება, დაიწყო საკანში წინ-და-უკან გამაღებით სიარული, შემდეგ შეხტა ფანჯრის ჩარჩოზე, მიაღო თავი ფანჯარაზე გახლართულს რკინის ბადეებს, კედელზე წყნარად თითები აათამაშა და, რაღაც გამოურკველ შიშისაგან მოკული, ფიქრს მიეცა. გარედ მშრალად, უბარაქოდ სთოვდა, მაგრამ ფეხს ვერ იკიდებდა და ისევ ჩქარა ჰქრებოდა...

მიშას ასე ეჩვენებოდა, თითქო ადამიანთა მთელი ცხოვრებაც სქელ ნისლ-ბუსურში იყო გახვეული და მის გარშემო გამეფებულიყო მხოლოდ სისასტიკე და შეუბრალებლობა, რომელსაც ყველაფრისთვის მაგრად ჩაევილო თავისი ძლიერი კლანჭები; თითქო ადამიანის ყოველი საქციელი და მოქმედება მხოლოდ იმაში გამოი-

ხატებოდა, რომ ერთმანეთისადმი რაღაც უაზრო, გაუგებარის სიბოროტითა და არა-ადამიანურის სურვილით გავიმსჭვალოთ და ჩვენს მისწრაფებად დავისახოთ ერთ-ერთის დაცინვა, მასხარად ავღება, ტანჯვა-წამება და ჯვარზე გაკვრა... თვალწინ წარმოუდგა ყოველივე ნახული და გაგონილი, და გაიფიქრა: „აი, ასეთ გაბოროტებულ ადამიანთა ხროვაში ძრწოლით დაჩანჩალობენ აფიცეროვისა და მის დედისთანა სიმპატიური, კეთილი, მაგრამ უძლეური ქმნილებანი“...

მიშას ნათლად მოაგონდა აფიცეროვის შეთხზული ლოცვა და გასაგონად, მისდა უნებურად, დრტვინვით წაიბუტბუტა:

— უფალო, ღმერთო ჩემო! რისთვის არის ადამის ძეთა შორის ესოდენი უღმერთობა, სისასტიკე, შეუბრალებლობა და სიბოროტე? მასწავე, უფალო, რისთვის არის, რისთვის?..

ერთბაშად დანაღვლიანებულ მიშას პირზე ღიმია გაუქროლა; მას თვალ-წინ წარმოუდგა „ორი ვიაზმელი მყვლეფავ-ამკლებელი“ ხალხისა, მოაგონდა იაკობ უსოვი, რომელიც ღრმად, მტკიცედ იყო დარწმუნებული იმაში, რომ მას უფლება ჰქონდა დაეხოცნა ადამიანები.

და ამავე დროს, საიდანღაც, როგორც მბუტბავ ცეცხლის ნაპერწკლები ღამის წყვილიადში, მარტოდ-მარტონი, გაბედულად და დღევანდელ საზოგადოებრივ მდგომარეობისათვის მრისხანე აჩრდილად გამოდიან მტკიცე, შეურყეველი ადამიანები, დასეირნობენ საპყრობილის კედლის გალავანთან, „არაფერზე თანახმა არ უხდებიან“ მთავრობას და გაუტაცნიათ ფიქრებს, რომელშიაც მთელი მათი ცხოვრებაა დამარხული...



— რაზე ჰფიქრობენ?

მიშა საჩქაროდ გადმოხტა ფანჯრიდან და დაიწყო საკანში სიარული.

გარედან ისეთი ხმაურობა მოდიოდა, თითქო წყალს ადუღებენო; მიშა გაჩერდა და ყური დაუგდო... მისის საკანის პირდაპირ, მეორე საკანში, ვიღაც თავჩაქინდრული დადიოდა, თავისთვის რაღასაც ჰბუტბუტებდა და, თუმცა ამით თავს იქცევდა, მაგრამ მაინც ჩივილი გამოიხატებოდა მისს ბუტბუტში... დერეფნის კუთხეში ჩუმად ლაპარაკობდნენ ზედამხედველნი.

— მორჩა და გათავდა!—ყური მოჰკრა მიშამ წყნარის ხმით წარმოთქმულს აფიცროვის ჩვეულებრივ საყვარელ სიტყვებს.

საკანში მიშას ისევ მოესმა რაღაც გასაოცარი კაკუნი, —რამდენჯერმე ჩქარ-ჩქარა დააკაკუნებდნენ ზოლმე კედელზე და ერთბაშად შესწყვეტდნენ. მიშამ კოპები შეიკრა და მოიხედა—იატაკზე თავგმა გაირბინა... კიდევ განმეორდა ეს გასაოცარი კაკუნი. მიშა მიჰხვდა, შეჰკრთა, რაღაცნაირად, მისდა უნებურად, კედელს მაგრა მიაკრა ხელის გული, თვალები ჰერს მიაპყრო, რილასთვისაც მოემზადა და გაშტერდა, თითქო სურსო, რომ ხელი ჩაავლოს და ეს გასაოცარი კაკუნი დაიჭიროს.

შას ისე ეჩვენა, თითქო კედელი თავის-თავად აკაკუნებდა, —და დაიჩოქა, პირისახე დაქმუნა, ცალი ხელი მალლა ასწია, მერე უცხად, გაჯავრებულმა, ძირს დაუშვა, ისევ მალლა ასწია და ხმა-ამოუღებლად აათამაშა კედელზე ფრჩხილები... შემდეგ სული განაბა და ყური დაუგდო, —სიწყნარე იყო...

უცხად ზეზე წამოხტა, მიირბინა კართან, გაიხედა სარკმელში და აკანკალებულმა, თითქო ვედრებით, მაგრამ ნელის ხმით, დაუძახა:

— აფიცროვ! ზედამხედველო...

და როდესაც აფიცროვი კარის სარკმელთან გამოჩნდა, მიშამ სხაპა-სხუპით, ნერვეულად წასჩურჩულა:

— გამიგონეთ... შენი ჭირიმე! ის აკაკუნებს...

— ვინა? ვასილ ნიკიტინი?

— მაშ, ეგ ის არის?

— ის არის... მხოლოდ...

— უთხარით რამე... წასჩურჩულეთ—მე არ ვიცი კაკუნით ლაპარაკი!

— მეშინიან...

— არა უშავს-რა, ჩვენ ხომ შუდამ ფრთხილად ვიქცევით ხოლმე...

— კარგი, მაგრამ, რომ გამიგონ... მაშინ მე...

— ოოჰ, ღმერთო ჩემო, არა-მეთქი! უთხარით, რომ ან-ბანი გამაგებინოს... მე არ ვიცი...

აფიცროვი სარკმელს მოშორდა და წაილაპარაკა:

— კარგი... ვეტყვი...

და წავიდა... ჩქარა ისევ მობრუნდა და სარკმელში შეანათა აფიცროვის დანადგლიანებულმა თვალებმა; ერთის წუთის შემდეგ საკანში მოისმა მისი ჩუმი ჩურჩული:

— გამიგონეთ...

მაგრამ მიშამ ხმა არ გასცა, მიირბინა კედელთან, გაჩერდა, მწარედ გაიღიმა და მიმკვდარებულმა სუნთქვას მოუხშირა... სწყუროდა, სწაღდა კაკუნითვე პასუხი.

გაეცა, გამძღარიყო ლაპარაკით, მაგრამ არ შეეძლო, — არ იცოდა!

რალაც ბრაზმა შეიპყრო, კბილები დააკრაჭუნა, გაშტერებით მიაცქერდა თეთრად შეღესილ კედელს და ისე უბრიალებდა თვალებს, თითქოს, ეს-ეს არის, გაქრობას, განადგურებას უქადისო...

კედლიდან კი ისევ განუწყვეტლივ მოისმოდა დაბალი, მაგრამ მაგარი კაკუნი, მშრალი ხმა ქვისა, — ეტყობოდა, მეზობელი არ ეშვებოდა და დაჟინებითა სთხოვდა გამოხმაურებას... და ინსტინქტიურად ათრთოლებული მიშას მარჯვენა ხელის თითებიც იმეორებდა ამავე კაკუნს...

რამდენისამე დღის შემდეგ, საბანში გამოხვეული მიშა ფანჯრის ჩარჩოზე იჯდა, ზურგით მაგრად მიჰკროდა ფანჯრის წირთხს, წარბები შეეკმუხვნა და შესცქეროდა შუშებზე გამოხატულს ყინულის მშვენიერ სურათებს, რომელიც, თითქო, ხელოვნურად გაუკეთებიათო. საპრობილის კედლის იქით, ზამთრის ცივს ცაზე, ღრუბლებში დაფარული მზე მალლა წამოწეულიყო; რუხი, დარდ-ნალველის მომგვრელი ნისლ-ბურუსი უფრო ნათლად და გამჭვრივალედ მოსჩანდა. თოვლს დაეფარა არე-მარე; აქა-იქ შავად მოსჩანდა გაყინული ტალახი, რომელიც თეთრ-სპეტაკ თოვლს სილამაზეს უკარგავდა და ზეცას თითქო ნალვლიანად შესცქეროდა...

სიცივისაგან აკანკალებულს მიშას მოაგონდა კაკუნი, რომელიც იმ წინა ღამით გადასცა მას თავის საკანის დაბზარულმა კედლებმა, მოაგონდა ეს კაკუნი და გაიმეორა იგი თავის გულში სიტყვითა და აზრით...

— დიად! ცხოვრება—სასტიკი, უღმობელი და შეუბრალებელია... ცხოვრება—ბრძოლაა მონებისა თავისუფლებისათვის, ხოლო ბატონებისა—უფლება-ძლიერების მოპოვებისა და უკვე მოპოვებულის განმტკიცებისათვის... და ამიტომ ცხოვრება არ შეიძლება იყოს რბილი, მშვიდი და წყნარი, არ შეიძლება იყოს კეთილი და ყველასთვის სათნო, სანამ ქვეყნად არსებობენ მონები და ბატონები!..

— რანაირი ხმა აქვს?—გაიფიქრა მიშამ თავის მეზობელზე. მოაგონდა მისი გამხდარი, წვრილი, გაძვალტყავებული სხეული,—და გადასწყვიტა თავის გულში ალბად მაგარი, მკვექარე და უსიამოვნო ხმა აქვს, მოკლებული იმ ტკბილ ჰარმონიას, რომელიც ასე ამშვენებს გულ-კეთილ ადამიანთა ხმოვანებასაო. და მიშამ უსიამოვნოდ შეჰხედა კედელს, რომლის უკანაც ახლა, ალბად, უკვე ეძინა იმ კაცს, რომელიც ასე ძლიერა ჰგავდა ქუჩიანს თანარში ანთებულს მკრთალს სანთელს...

ჭაბუკის მეხსიერებას არა შორდებოდა ის ბასრით მკვეთრი, გაბედული და ცივი,—როგორც ყინულის ნაჭერი,—სიტყვები, რომელიც მის გულში ახლა უკვე შეურყეველ აზრად გადაქცეულიყო.

— დიად! ცხოვრება არ იქნება, არც შეიძლება იყოს სამართლიანი და სანატრელი, სანამ მისი მფლობელნი ირყვნებიან თავიანთ უფლებებითა და ძლიერებით, ხოლო მონები კი—მორჩილებით... არა! ცხოვრება იქნება საშინელებითა, სისასტიკითა და უღმობელოობით აღსავსე მანამდე, სანამ ადამიანები არ შეიგნებენ, რომ ერნაირად სამარცხვინო და მავნებელია, როგორც მონად, ისე ბატონად ყოფნა!...

დილის მკაცრი სიცივე მთლად ძვალსა და რბილში გაუჯდა მიშას და გააშეშა. უძილობისაგან დაწითლებულ თვალებს ახამხამებდა, ხშირად ათვალიერებდა ფანჯრის შუშებზე ყინულის ფიგურებს და კედელს გადაჭხედავდა უკეთურის გრძნობით; თუმცა არ უნდოდა ეს უკეთური გრძნობა შეემჩნია თავის არსებაში, მაგრამ მაინც, მისდა-უნებურად, ამჩნევდა.

ამ რამდენისამე ლამის განმავლობაში კედლიდან განუწყვეტლივ მაგრად უკაკუნებდნენ, — და ეს კაკუნი ახლა მიშას აზრად გადაექცა; ჰგრძნობდა, რომ მისი გული მოეცვა ისეთსავე ცივს საგნებს, როგორც იყო ყინულის ფიგურები ფანჯრის შუშებზე.

მაგრამ, ამასთან ერთად, სადღაც, მის გულის სიღრმეში, წელა თანდათან ღვივდებოდა თბილი, მხურვალე აზრი:

— ყველა ეს უსამართლობა და თვითნებობა... განა შეიძლება ადამიანთა ორ ბანაკად გაყოფა?... და, მაგალითად, მე?... ნამდვილად მე ხომ არც ბატონი ვარ და... არც მონა!

ნაპერწყალივით გაუელვა თავში მიშას ამ პატარა, მოხერხებულმა აზრმა, რომელმაც იმწამსვე ადგილი დაუთმო უფრო დიდ, დამაფიქრებელ აზრებს. ჭაბუკის წინაშე ამ აზრებმა წამოაყენა მოთხოვნილება ხანგრძლივის, საძნელო მუშაობისა, შეუმჩნეველის, მაგრამ დიდებული მუშაობისა, რომელიც ადსავსე უნდა იყოს შეურყეველის გამბედაობითა და სიმამაცით. ასეთი მუშაობა წილ-ხვედრია — შავ-მუშისაო, ზე მიშამ გადასწყვიტა, შერიგებოდა გარეგნობით უმნიშვნელო როლს შავ-მუშისას, რომელიც



თავის ჭკუა-გონებითა და გულში ანთებულ ცეცხლით სწმენდავს და ასუფთავებას ცხოვრებას ძველის-ძველ, ღუბჭირ ცრუ-მორწმუნეობისა და წინად-შთაგონების დამპალ ხავისისაგან, ანთავისუფლებს მას ძველ უხამსო ჩვეულებისა და ავტორიტეტებისაგან...

— მერე, შემძლიან ამ ძნელ საქმის გაკეთება? — შეეკითხა მიშა თავის თავს და ტანში შეაქრჟოლა.

მაშინვე შერცხვა; იგრძნო, რომ, რილასიც წინაშე შიშის გამო, განგებ სულსხვა რამ და სხვანაირად ჰკითხა თავისს თავს, და არა ისე, როგორც ანუ - რაც უნდა ეკითხნა.

მაშინ მიშამ უფრო სწორი და ნამდვილი საკითხი წამოაყენა:

— მსურს თუ არა, რომ ასე მოვიქცე?

...ცივი, ზამთრის ღრუბლიანი დღე დგებოდა. საპრობილე იღვიძებდა, — დერეფანში დაიქლარუნა კლიტე-გასაღებმა და ბორკილებმა, შეიქმნა კარების დაქანგებულ ანჯამების კრიალი, გაისმა საპრობილის მსახურთა მრისხანე და მკვეთრი ხმაურობა, რომელსაც ბანს აძლევდა ტუსაღთა ხან ყრუ და მდრტვინავი, ხან კიდევ გაბედული და გაჯავრებული ხმები.

მიშას გაახსენდა მეზობლის ამაყი სიტყვები, რომელიც საპრობილის ძველ კედლიდან იყო ქვაზე კაკუნით გადმოცემული:

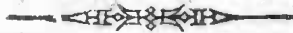
— ვისაც ვაუნთავისუფლებია თავისი ჭკუა-გონება ცრუმორწმუნეობათა სატუსაღოდან — მისთვის საპრობილე არ არსებობს, ვინაიდან ჩვენ, აი, ქვებსაც კი ენა ამოვუდგით და ვალაპარაკებთ, ხოლო ქვანი კი — ჩვენს სასარგებლოდ ლაპარაკობენ!..

...თანჯრის გარედ, საპყრობილის გალავნის გასწვრივ, ჩაფიქრებული დადიოდა დარაჯი ჯარის კაცი და თეხებს მაგრად სცემდა გაყინულს მიწაზე; კედელზე ყვავი შემომჯდარიყო, თავი განზე გადაეგრიხა და ცნობის მოყვარეობით შეჰყურებდა ჯარის კაცს თავის შავ, დამრგვალებულ თვალებით...

მიშა თანჯრიდან გარედ იცქირებოდა და პასუხს თავისსავე გულის სიღრმეში ეძებდა...

დიმ. ჯაში.

დასასრული:



# უ ე შ კ ო ვ ა რ ი

კ. სტანიუკოვიჩისა

## I

ტრანზუდის რეიდზე<sup>1)</sup>, სადაც ბალტიის ფლოტის მომქმედელი ესკადრა<sup>2)</sup> მოკლე ზაფხულის მეტ წილს ატარებს, იდგა ჯავშნიანი ხომალდი „მუქარა“ უმცროსი ფლაგმანის<sup>3)</sup>, კონტრ-ადმირალის<sup>4)</sup> ბაირალს ქმეშ. ფლაგმანი იყო საკმაოდ ხანში შესული კაცი, რომელიც დღე-დღეზე ეპირებოდა „გამოეცურებია“ თავისი ცენზი უფროს ფლაგმანობისა და ვიცე-ადმირალის ჩინის მისაღებათ.

თიბათვის დამლევის ღრუბლიანი და გრილი დღის პირველი საათი იყო.

ისიც იყო, მატროსები სადილს მორჩნენ ესკადრის გემზე. ბოცმანებმა<sup>5)</sup> დაუსტვინეს და შესძახეს:

— რაზმი ისვენებს!

1) რეიდი—გარეთა ნავთსადგური, ქარისაგან დაფარული.

2) ესკადრა—რამდენიმე გემი ერთი ადმირალის უფროსობის ქვეშ.

3) ფლაგმანი—ესკადრის უფროსი.

4) ადმირალი—ფლოტის უფროსის ხარისხია. რუსეთში ეს ხარისხი იყოფა ოთხ ჩინად: გენერალ-ადმირალი, ადმირალი, ვიცე-ადმირალი და კონტრ-ადმირალი.

5) ბოცმანი—რაზმის უფროსი უნტერ-აფიცერი.

ხუთი წამის უკან „მუქარის“ ბოცმანი უდანოვი პაპიროსით ხელში ჩაის ხვრებდა თავის სუფთა და კობტათ მორთულ კაიუტაში<sup>1)</sup>.

კოიკის<sup>2)</sup> პირდაპირ, კედელზე. შნოიანათ გამოეფინათ ფოტოგრაფიული სურათები დიდებულ პირთა, მამა იოანე კრონშტადტელისა და „მუქარის“ უფროსისა, ლამაზ სახეებიან ჩარჩოებში, რომელიც გაეკეთებინათ ერთ მატროსს ბოცმანს „მადლობაში“. კოიკა მორთული იყო ნაცრისფერ თივთიკის საბნით და ბალიშებით.

კოიკას ზემოდან იაფ-ფასიან ხალიჩას ამშვენებდა მტრედისფერ ჩარჩოებიანი „არდამივიწყოს“ ყვავილებით დახატული ფოტოგრაფიული სურათი ახალგაზდა ქალისა, ლამაზის სახით და ჩაჯიჯგული ტანით, უზარმაზარ ხელებზე დარგვალებული თითებით, რომლებიც ალბათ ბეჭდების ხათრით გამოეჩინა, ყურსაკიდებით ყურებში და ოქროს აბზინდით დაბალ ჩასქლებულ კისერზე.

თქმა არ უნდა, ეს ძვირფასით მორთული ქალი იყო მეუღლე ბოცმან უდანოვისა.

თვით უდანოვი არაფრით არ მოგაგონებდათ ძველი დროის ბოცმანებს, ამ თავდადებულ მეზღვაურთ, სახელგანთქმულთ, მათ მიერ შეუნიშვნელ გმირობით, ავცია მაგინებლებს, თავშეუკავებელ ლოთებს ნაპირზე, გაველურებულთ, მაგრამ არა ბოროტთ, რომლებიც განზე არ უდგებოდენ მათსავით უუფლებო მატროსებს და, მაშასადამე, ამხანაგებათ რაცხდენ მათ და უფროსებთან

1) კაიუტა—ოთახი გემზე.

2) კოიკა—საწოლი მეზღვაურებისთვის.

„ენატანიობა-ხრიკობა“ ბოცმანთა ღირსების შეგინებათ მიაჩნდათ.

ამასთან დარწმუნებულნი იყვნენ, რომ მატროსები არ შეარჩენდენ ბოცმანს, თუ იგი უსამართლო და მხეცური „ზნის“ იქნებოდა.

ჟღანოვი კი ახალი დროის ბოცმანია და, რასაკვირველია, ბევრათ უფრო კულტურულია.

იგი არის ახალგაზრდა, ოცდაათიოდ წლისა, საშვალე ტანისა, ჩაჯიჯგული, სიმსუქნისაკენ მისწრაფებულის, კობტათ ჩაცმული, „შებვერდის“ მცოდნე და არა „მოკუპრულ ყანყრატოთი“ ბრიყულათ მოლაპარაკე, გულმოდგინე და გაბედული, დიდრონი რგვალი თვალებით, წითური, ქორფლიანის, დინჯის, მართებულის და გაქარხალებულის პირისსახით, გაკრეჭილი თმით და ალისფერ წვერებით. ფაფუკ ხელის უსახელო თითზე ოქროს რგოლით და ნეკზე ფირუზის თვლიანი ბეჭდით.

რასაკვირველია, იგი არ ეწყობოდა არც არაყს, არც ღვინოს. ზოგჯერ მხოლოდ ბოთლ ლუდს „გამოერთამაშებოდა.“ არ იყო მალლათ განსწავლულივით დაუღლელი ავყია, არამედ იგინებოდა წყნარათ, ჩაგონებით და მოკლეთ.

თავმომწონე და კმაყოფილი, იგი თითქო მთლათ თავისი ღირსების შეგნებით იყო გამსჭვალული და შორს იქერდა თავს მატროსთაგან, რომ არ დაემცირებია უფროსის სახელი გაუნათლებელ და ბრიყვ „ბიჭ-ბუჭებთან“ „გადაკიდებით,“ რომელთაც, შეიძლებოდა, „თავი აეგდოთ“ ბოცმანის წინაშე და ისიც „სხვა აზრების“ კაცთან. იწერდა იგი გაზეთ „სვეტს,“ კითხულობდა წიგნაკებს და თავი მოჰქონდა ჯკვიან, შორს-მჰცრეტელ



ბოცმანათ, რომელსაც შეეძლო მოეწყო თავისი ცხოვრების კეთილ-დღეობა.

მატროსებს იგი ექცეოდა შიშის აღმძვრელ სიმკაცრით, განსაკუთრებით შეუბრალებელი იყო მასთან, ვინც დისციპლინას დაარღვევდა, და არც სიტყვის შებრუნებას გააბედდებოდა მათ. ნაცვლათ აფიცრებთან მოწიწებით იქცეოდა და ფეხქვეშ ეგებოდა.

ჟდანოვს არ მოსწონდა ზღვაში სამსახური. განსაკუთრებით არ უყვარდა და აშინებდა ზღვა მაშინ, როცა ის ახმაურდებოდა და უზარმაზარ ზვირთებათ იქცეოდა; მაგრამ შეუდარებელი აღმასრულებელი და ბეჯითი ბოცმანი იყო, ყოყოჩობდა თავის პედანტიზმით (წვრილმანობის ბეჯითი მიმდევნარი) და დაუძრახველი ყოფაქცევით უფროსების თვალში.

თავის ასეთ მდგომარეობას ჟდანოვი ბოროტათ ხმარობდა და ფულების მოსაპოვებლათ არავითარი საშუალება სძძრახათ არ მიაჩნდა. ექვსი წლის სამსახურით საკმაო ფულები შეაგროვა. ძუნწი და მოხერხებულის, სამსახურის დასრულების შემდეგ ფიქრობდა ხელი მოეკიდა ვაჭრობისათვის.

მატროსებს ეშინოდათ მისი და არ უყვარდათ გულზვიადი და უსამართლო ბოცმანი, მაგრამ იგი ამას ნაკლებ ყურადღებას აქცევდა. ჟდანოვი დარწმუნებული იყო, რომ კაპიტანსა (გემის უფროსი) და უფროს აფიცერს მოსწონდათ და აფასებდნენ სასტიკ ბოცმანს. მატროსებიც ვერ გაბედავდნენ მასზე ჩივილს. იგინი „საიმედო“ ხალხი იყო, რადგან ბოცმანს მკაცრ მორჩილებაში ჰყავდა ყველა.

ერთათ-ერთი მატროსი იქცევდა მის მოუსვენარსა.

და გაბორბოტებულ ყურადღებას; იგი ახლად შესული იყო „მუქარაზე“.

„ნამდვილი“ „შეუბოვარია“.—გაიფიქრა ჟდანოვმა.

მან თუმცა იცოდა, რასაკვირველია, რომ დასვენების დროს უფლება არ აქვს შეაწუხოს მატროსები, თუ რაიმე განსაკუთრებული საქმე არ თხოულობს, მაგრამ მაინც მოითხოვა თავისთან „შეუბოვარი“.

## II

როცა ახალგაზდა, გამხდარი, ტანის შევგვრემანი მატროსი შემოვიდა ბოცმანის კაიუტაში და ამაყათ გაჩერდა კარებთან, ბოცმანს მოუსვენარი სიბრაზე დაეტყო.

მაგრამ არ შეამჩნია, მატროსს განგებ ყურადღება არ მიაქცია და განაგრძობდა ჩაის სმას.

ბოლოს აიღო თავი, ბორბოტის გამომეტყველებით დაასტერდა მას და დაბალის ხმით, მნიშვნელოვნათ დაწელა ამოილაპარაკა:

— მიტიუშინ!

— მე ვარ!

— მიხვდი, რა მიზეზით მოგიტხოვა აქ ბოცმანმა?

— მე მიუხვედრელი კაცი ვარ!—მიუგო მიტიუშინმა.

მატროსმა არ უწოდა მას ივანე არტემის ძე, არც გამოეჩიმა წინ, არამედ თავისუფალ პოზაში იდგა. მისი შავი, ნაზი პირის სახე, ჩვეულებრივათ სიცოცხლით სავსე, ახლა თითქო გაშეშდა და მიიღო სერიოზული და მკაცრი გამომეტყველება. თავშეკავებულ ოფიცია-

ლურ ხმაში თითქო ირონია იხატებოდა, და მიტიუშინის ცოცხალსა და მქრელ შავ თვალებში გამოკრთა დამცინავი ღიმილი და ისევ გაჰქრა.

„ერთი შეხეთ, როგორ დგას ბოცმანის წინაშე!“ — გაიფიქრა ჟდანოვმა. მაგრამ მრისხანება შეაჩერა და თავმოყვარეობით გაწითლებულმა უთხრა:

— მაშ მიხვდი?

— რას უნდა მივხვდე?

— აი, თუნდა ისა, რომ მე გულში ვუძვრები კაცსა და ერთი შეხედვით ვცნობ მას.

მიტიუშინი ხმას არ იღებდა, თითქო ბოცმანს აჯავრებდა.

— მოისაზრე?

— სჩანს, ვერ მოვისაზრე!

— შენს თავზე კი დიდი წარმოდგენა გაქვს! — ზიზლით მიახალა ჟდანოვმა.

მიტიუშინი ხმას არ იღებდა. მარტო თვალებმა გაულინეს, ზედა, თხელი ტუჩის ბოლო შეუთამაშდა და სახემ გამომწვევი და ცოტათი ამპარტავნული გამომეტყველება მიიღო.

ბოცმანი გრძნობდა მატროსის მიერ — მის ათვალისწუნებას.

რა სიამოვნებით დაუსისხლიანებდა იგი იმ „თავხედსა ხესს“! მაგრამ ჟდანოვს ეშინოდა „შეუპოვარისა.“ მისგან ყველაფერი მოსალოდნელი იყო.

ბოცმანს ახჩობდა მრისხანება, მაგრამ ძლივს იკავებდა თავს და განაგრძობდა მიტიუშინის ნელ-ნელა „წამებას.“ ის დაემუქრა მას ხრინწიანის ხმით:

— გაფთხილებ, მწვავე უსიამოვნება არ მოგადგეს!

თითქო იმის დასამტკიცებლათ, რომ ბოცმანის მუქარა მას კი არ აშინებს, არამედ მოწყენილობას გვრის, მიტიუშინმა დაამთქნარა და გულგრილათ უპასუხა;

— რა უსიამოვნებაზე ამბობთ?

— თავს ნუ ისულელებ... ნუ თავხედობ... შენ ვის ელაპარაკები!

— ბოცმანს.

— მაშ გაფრთხილდი! — მრისხანეთ შეუძახა ედანოვმა, რომელიც უკვე ჰკარგავდა მოთმინებას.

— რას უნდა გაუფრთხილდე?

— მე შენ გაჩვენებ, როგორი არიან ბოცმანები!

— რა უნდა მაჩვენო? მინახავს თქვენისთანა ბოცმანები... მე ჩემს სამსახურს ვასრულებ, როგორც რიგია, და კანონიც მესმის.

— გესმის? — ამოილაპარაკა გაჭარხალებულმა ბოცმანმა გაგრძელებით.

— მშვენიერთა! — მიახალა პირში მატროსმა.

ედანოვი გველნაკბენივით წამოიჭრა სკამიდან და გაბოროტებულის, აკანკალებული ხმით მიაყვირა:

— იქნება გგონია, არ ვიცი, რა შეუზოვარი მატროსიცა ხარ და რა უკანონო აზრები გიტრიალებს თავში?.. რა უფლებებზე ესაუბრები შენ მატროსებს და თავი მოგწონს... „შემომხედეთ, მე ყველაფერი მესმის და არც არაფერის მეშინია, თქვენ კი უენოთ ითმენთ“... ვიცი, რა მკილავეიცა ბძანდები და როგორ დასცინი და არცხვენ მთავრობას, რომლის პატივისცემის ფიცი მიგიღია. მე ამოვაცლი თავიდან მაგ სიბრიყვეს. მუხრუჭს მოგიჭერ, გასწავლი, როგორია დისციპლინა. არც დაჯარიმება გამიჭირდება შენი, თუმცა შენ, პირველ მატ-

როსათ ითვლები! მაშინ კი კანონისამებრ ავიჭრელებ ზურგის კანს. ერთი მოვახსენო, რა წითელი კოჭიცა ბძანდები და უკანონოდაც ავაჭრელებენ, დაიცა! გაიგებ, როგორ უნდა რაზმის აჯანყება და არევა...

მატროსი აეგზნო, თვალეში ბოროტი ცეცხლი დაენტო და აღელვებით წარმოსთქვა:

— მერე რა? იჯაშუშე მთავრობასთან... იცრუე!... მე ჩემს უფლებებს გამოვძებნი!

— კრინტი-მეთქი ბოცმანის წინაშე!...

— მე მოვისმინე შენი ჭკვიანური სიტყვები. ახლა ჩემიც მოისმინე! — მტკიცეთ და გულ-მოსულათ მიუგო მან. — ჩვენ პირისპირ ვდგევართ. იქმება არ გსმენია ხალხისაგან, რა ურცხვი და მექრთამე ბოცმანიცა ხარ... დამაბეზღე, ბატონო ბოცმანო, მიმცენ სამართალში ჩემდა სასიამოვნოთ... გგონია, შევდრკები!... ამით მაინც შეიძლება გამოაშკარავდეს სიმართლე და დაინახონ, როგორ იღებ ქრთამებს მატროსებისგან, როგორ შენი საჭიროებისათვის ამუშავებ მათ. ვის სკამებს აკეთებინებ, ვის გასაკვრას უკვეთ, ვის წაღებს აკერვინებ და ვის მოამბეთ იყენებ... ცემა აკრძალულია და თქვენ კი, ვერაგები, ბოცმანები და უნტერ-აფიცრები, კბილებს გვამტვრევთ... იცით, რომ ჩივილს ვერ ბედვენ, და აღარ იშლით მხეცობას! თქვენი დარდი ისაა, ვის როგორ დასცინცლოთ ფულები.... იგია შენი ღმერთი... ღმერთი მარტო ენაზე გაკერია, ხელში მანეთებს და უკანონობას ულოლაავებ! ჰო და, მე თუ მათ ავუხსენი, როგორ აფურთხებთ კანონებს და ივიწყებთ სინილისს, — თქვენი აზრით „ბუნტოვჩიკი“ ვარ! განა, თუ მესმის, თუ გამიგია თქვენი უნამუსო ცხოვრება, ეს შფოთვაა!?



გუშინ ჩემივე ძმა, ჩემსავით დაბეჩავებული გლეხი არ ეგდე, რომ დღეს ჯარიმებითა და აჭრელებით მემუქრები?!.. ფიქრობ შემაშინო! რა ჭკვიანია! კაცს გულში უძვრები და ის კი ვერ დაგინახავს, რომ ყველა ღორი გროშისათვის სულს არ გაჰყიდის. ეტყობა, უფროს აფიცერს არც კი დასიზმრებია, რა მთლიანი ფლიდიცა ბძანდები!

ამ დიდებულმა და ბედნიერმა ბოცმანმა, რომელსაც თავი არა-ჩვეულებრივ არსებათ მიაჩნდა მთელ ხომალდზე, გაოცებისაგან ერთი ამოიხვნეშა და დარეტიანებული არ აწყვეტინებდა აღშფოთებულ მატროსს თავხედურ სიტყვებს.

მაგრამ წამის უკან ჟღანოვმა მიიწია მატროსზე ამართული მუშტით.

მიტიუშინს მკვდარი ფერი ჩაედო და ბიჯს არ ჰდგამდა უკან. იგი თამამად ჩაასტერდა თვალებში ბოცმანს და შეუძახა:

— აბა გაბედე! წითლათ შეგიღებავ მაგ მაძღარ ღორის დრუნჩს!

ჟღანოვმა ველარ გაუსწორა თვალი, ბოცმანის მუშტი დაეშვა ძირს, და ჯავრისგან დამხჩვალმა ძლივს ამოიყრანტალა:

— გაჩვენებ, როგორც მოსძებნი უფლებებს, ბოცმანის შეურაცხებისათვის... გამშორდი!

— ბეზლაობა ხომ შენი საქმეა, იუდავ! მაგრამ გაფრთხილდი, შენ თვითონ არ გაება... განა ყველა დაგიჯერებს, რომ შენ „ბუნტი“ აღმოაჩინე! — ზიზლით მიუგო მატროსმა და ამ სიტყვებით გამოვიდა ბოცმანის კაიუტიდან.

### III

მატროსებიც „შეუპოვარს“ ეძახოდნენ მიტიუშინს. მათ აოცებდათ „გოგრიანი“ და მოუსვენარი პატარა მატროსი, რომელსაც „არაფრის ეშინია“, უსამართლობა აცხარებს და „შეურაცხებათ“ მიაჩნია რაიმე უკანონო საქციელი.

მატროსები ცნობის-მოყვარეობით ისმენდნენ მის აღფხვნებულ, გატაცებულ ლაპარაკს, მაგრამ არ უყვართ იგი და აშინებდა ამ „მეკანონის“ ზოგჯერ გესლიანი ხუმრობა და დაცინვა და ხშირათ ვერ მიმხვდარიყვნენ, რა „აცხარებდა“ ამ სამსახურში სამაგალითო მატროსს და რატო მუდამ ასე „დაუხჭანავს კბილები“ თავისავე მოძმეზე.

— ერთი სიტყვით — შეუპოვარი კაცი და დიდათ მოაქვს თავი! — ამბობდნენ მიტიუშინზე.

„შეუპოვარი“ გრძნობდა, რომ მისი, სიმართლეს მოწყურებული, სული ვერ ხვდებოდა თანაგრძნობას და რომ იგი, მისი ენა-გესლიანობის მეოხებით, განმარტოებული რჩება.

მაგრამ მაინც კიდევ ცდილობდა აეშფოთებინა იგინი უსამართლობის წინააღმდეგ, დასცინოდა მათს გულგრილობას.

ახლა კიდევ შეურაცხება და მწარე შეურაცხება მოემატა „შეუპოვარის“ მოუსვენარ გულს. მოინახა ისეთი მატროსი, რომელიც აბეზღებდა თავისავე მოძმეს „ვერაგ“ ბოცმანთან — და რისთვის? მისთვის, რომ მიტიუშინს მატროსებისთვისვე სიკეთე უნდოდა, როცა „კანონს“ იცავდა.

მიტიუშინმა იცოდა, რომ იგი დამნაშავეა დისციპლიონის დარღვევაში მით, რომ „გაათრიაქა“ ბოცმანი და ყოველ შემთხვევაში ეს „უბრალოთ“ არ ჩაუვლის. შეიძლება პასუხის-გებაშიც მისცენ, თუ ფლიდმა ბოცმანმა ქორებითა და ხრიკებით გაბერა უფროსი აფიცერი! — მსჯელობდა თავისთვის მიტიუშინი.

და სიმართლის გამარჯვების შესახებ საექვო ნიშნებში მის წარმოდგენას ეხატებოდა ულმობელი, შეურაცმყოფელი „კანონით“ ტყეზა დაჯარიმების შემდეგ.

მაგრამ „შეუპოვარი“ არა თუ არ ნანობდა, რაც გადახდა, არამედ პირიქით დიდ ზნეობრივ კმაყოფილებას გრძნობდა. აღშფოთებული სულის მწვავე მოუსვენრობა თითქო ცოტათი მიწყნარდა მას შემდეგ, რაც მან ბოცმანს სრულიად დამსახურებული ხურდა მისთავაზა.

„ის მაინც გაიგოს, რა ფლიდიც ბძანდება!“

მიტიუშინი ფიქრობდა, რომ ბოცმანი უკვე მოხსენებას ურდგენს უფროსს აფიცერს ქვეშევრდომის „შეუპოვრობაზე“ და დასვენების შემდეგ უფროსი ალბათ მიიწვევს მას მასთან გამოსაკითხავათ.

„შეუპოვარი“ მოუთმენლათ მოელოდა მის დაძახებას. იგი ასე ფიქრობდა:

„თუმცა უფროსი აფიცერი სასტიკი კაცია, მაგრამ ნებას მისცემს მას ყოველივე უამბოს და მაშინ დარწმუნდება, სამსახურის ერთგულათ და ბეჯითად ამსრულებელი მატროსი, რომელიც ერთხელაც არ დაუსჯიათ უკანონოთ, არა თავის-თავის გამო „შებმია“ ბოცმანს. როგორი „ბუნტოვჩიკია“ მიტიუშინი, თუ მას მხოლოდ უკანონობა და ბოცმანის სიფლიდე „აწუხებს?“

„შეუპოვარს“ არ ეძინებოდა. რა დროს ძილი

იყო? იგი იმეორებდა გონებაში, რა უნდა ეთქვა უფროსს აფიცრისათვის, და მისი სითამამე უკარნახებდა მას გაბედულ სიტყვებს. მისი აზრით, მისი სიტყვები ისეთივე სარწმუნო იქნებოდა, როგორც თვით სიმართლე.

ამ ნაირათ, ექვები მტვერივით იფანტებოდა. მოუსვენარ ოცნების მატროსს სწამდა, რომ სიმართლე „გაიტანს“ და რომ უფროსი აფიცერი „სწრაფათ მოვაქკუაზე“.

მიტიუშინს მოაგონდა, რომ დღემდე მას „მუქარაზე“ ერთხელაც არ „უჭამია სირცხვილი“.

მართლაც, მან რამოდენიმედ პატივისცემა დაიმსახურა.

„მუქარაზე“ იყვნენ ისეთი აფიცრები, რომელნიც მოგვაგონებდენ ძველი დროის ფლოტურ „განსწავლას“. ეს „განსწავლა“ ისევ მოლაში შედიოდა, და ახალგაზდა მიჩმანებიც<sup>1)</sup> კი მუშტებით გადადიოდნენ ხალხზე და არც კი წითლდებოდნენ ამ გმირობისათვის.

მაგრამ ამ ვაჟბატონებს თითქმის ყველას ესმოდათ, რომ მიტიუშინი ძალიან განსხვავდებოდა მატროსთა მთელ ბრბოსაგან, როგორც თავისი ადამიანური ღირსების შეგნებით, ისე თავის უფლებათა შეგნებითაც. ამიტომ კანონი იცავდა მისი სხეულის ხელუხლებლობას. ამას გარდა, გაგებული და ბეჯითი მატროსი თავისი უნაკრულო სამსახურით არ აძლევდა აფიცრებს „განსწავლის“ მიზეზს.

გავიდა დასვენების საათი. დაუსტვინეს: „აღსდევით!“

<sup>1)</sup> მიჩმანი—პირველი აფიცრის ჩანი, უმცროსი აფიცერი.

ამის შემდეგ ასტეხეს საარტილერიო სწავლაზე მოსაწვევი განგაში.

#### IV

ხომალდის კიბეზე ამოვიდა პატარა ტანის ჩასუქებული ადმირალი, რომლის კეთილი სახე შეეხურდნა ქალარა წვერს, კმაყოფილი და აღერსიანათ მომღიმარე, — ასეთად იცნობდენ ყველანი უმცროსს ფლაგმანს. იგი ღუზაზე „აყურებდა“ თავის ცენზს საზღვაო კარიერის დასაგვირგვინებლათ და ამისათვის არ ერიდებოდა ჯავშნოსანთა მთლიანობას. ეს გოლიათები ხომ დახელოვნებულ მართვას ითხოვენ და ხშირათ „იდენენ იფლს“ ქვებზე და ერჭობიან მეჩეჩზე <sup>1)</sup>).

ადმირალი შესცქეროდა ვარჯიშობას და ამ მსწრაფლ მსროლელ გიგანტ — ხარბაზანთა დანახვაზე მის აღმატებულებას პაწია კეთილ თვალეში იხატებოდა ოცნებითი აღტაცების გამემეტყველება, — თითქო ადმირალს ნამდვილი ომი წაროედგინა, რამდენადაც კი შესაძლებელია წარმოიდგინოს იგი იმ კაცმა, რომელიც არაოდეს ომში არ ყოფილა, და „მუქარა“ — კი, ჩვეულებრივათ, რომელსამე „ჩარჩ ინგლისელის“ მძლეველათ.

— საუცხოვოა, ვიქტორ ივანეს ძე! განსაკუთრებული სიამოვნებით შევცქერი ამ ჩვენს მამაცებს! რა სურათია! — მიუბრუნდა ადმირალი ცოტათი მის უკან მდგომ კაპიტანს და ვაჟკაცურათ ასწია თავი და წამოჯგჷმა წინ გულმკერდი, რომ უფრო ახოვანი და მებრძოლი გამოჩნდეს.

<sup>1)</sup> მეჩეჩი (мелъ) — წყალ ქვეშ ამალღებული კლდე.



კაპიტანი იყო ხანში შესული, ჩასკენილი და წარმოსადეგი შავგვრემანი, საშვალი ტანისა. იგი ზრუნველობით და რამოდენიმეთ ნაღვლიანათ შექცეროდა ვარჯიშობას. ადმირალის სიტყვაზე მან მიიღო თითები ქუდთან და წარდგა მისკენ ნაბიჯი.

— მე ვოცნებობ, ვიქტორ ივანესძე... იცით რაზე?

— არ შემიძლია მივხვდე, თქვენო აღმატებულებავე!

— აი რაზე. ინგლისმა რომ გაბედოს და ომი გამოგვიცხადოს, ასეთი მატროსებით და ასეთი ძლიერი სულით, როგორიც ჩვენა გვაქვს, — სულ მდღვირს ავადენტ ინგლისელებს... სული — ეს უმთავრესია... არა?

— უთუოთ, თქვენო აღმატებულებავე! — მიუგო კაპიტანმა.

და ამავე დროს კი, კარგათ გაწვრთნილ ქვეშევრდომის ოფიციალურ გამომეტყველების შეუცვლელათ გაიფიქრა:

„სტყუი, ადმირალო! ჩვენ ზღვაში ცხვირსაც ვერ გავყოფთ. სჯობს კრონშტადტში მივმალოთ ჩვენი ფლოტი, დეე იქ იდგეს, ეს უფრო ეხერხება! ახლაც მეტნაწილათ ვდგევართ, ვინემ ვცურავთ“.

ასეც იქცეოდა კაპიტანი. როგორც ადმირალს, ისე არც მას უყვარდა ზღვაში მოგზაურობა, რაც საშინლათ უშლიდა ნევრებს სილაჩრემდე ფრთხილს კაპიტანს. იგი უიმედოთ უყურებდა თავის-თავსაც და ამ გემებსაც უფროსობდა იმ ხნის განმავლობაში, სანამ შეეძლებოდა „გამოეცურებინა“ თავისთვის ცენზი.

ორი თვეა, რაც ის „მუქარას“ უფროსობს (წინად სხვა ჯავშნიანებს განაგებდა) და, ცხადია, არ ჰქონდა გაგებული მისი ღირსებები და კმაყოფილი იყო

ტრანზულში დგომით; მაგრამ შიშის ზარს სცემდა ფინის ყურეში გავლა და თავის შვიდ მილიონიან ჯავშნოსანის გამო პასუხის-მგებლობა. ერთიც ვნახოთ... უბედურება შეემთხვა.

— რა გვარია ის კამენდორი<sup>1)</sup>), ვიქტორ ივანეს ძე? — დაეკითხა აღმირალი და უჩვენა თავისი ფუნთუშა თითით „შეუპოვარზე“, რომელიც ზარბაზანთან გამგეობდა.

— მიტიუშინი, თქვენო აღმატებულებავ.

— ყოჩალი კამენდორია... ვსტკბები მისი ცქერით, ვიქტორ ივანეს ძე!

— გულმოდგინე მატროსია, თქვენო აღმატებულებავ... არა, ივანე პეტრეს ძე?...

უფროსი აფიცერი, გძელ-ფეხება და გამხდარი მეორე რანგის კაპიტანი, ოცდა ათს წელს გადასული, სათვალეებში, გახუნებულ სერთუკზე აკადემიის ნიშნით, დაღვრემილი, ფხიკიანი და ცოტათი გაშტერებული, თითქო რაღაც დავიწყნია და იგონებსო, გძელ-ცხვირა, პაწია შუბლით, მოგაგონებდათ ჭაობის ფრინველს.

მან მოწყვეტით დაამოწმა კაპიტანის ჩვენება და, მიუბრუნდა რა აღმირალს, დაუმატა:

— ჭკვიანი და ნიჭიერი მატროსია, თქვენო აღმატებულებავ!

— ყოფაქცევი?

— კეთილ-საიმედო, თქვენო აღმატებულებავ!

— მაშ „ჩაცეცხვლა“ არ უყვარს? — ლმობიერათ იკითხა აღმირალმა და ჩაიცინა წყნარათ, მოკლეთ.

<sup>1)</sup> კამენდორი — მატროსი — არტელერისტი.

— თხიზელია...

— მაშ უნტერ-აფიცრობას მისცემდით! — რჩევის კილოთი წარმოსთქვა ადმირალმა.

— სახეში გვყავს წარსადგენათ... ბოცმანიც კარგი გამოვიდოდა, თქვენო აღმატებულებავ.

— ჰო და, მაშინვე შევნიშნე... გახსნილი სახისაცაა... — წარმოსთქვა ადმირალმა.

როცა დასრულდა საარტილერიო ვარჯიშობა, მიტიუშინთან მივიდა უფროსი აფიცერი და უთხრა;

— ყოჩაღ, მიტიუშინ! ადმირალსაც მოეწონე.

— მესმის, თქვენო აღმატებულებავ! — მიუგო მატროსმა ჩვეულებრივი პასუხის ნაცვლათ: „მზა ვარ ვეცადო.“

— ეცადე, უნტერ-აფიცრობას მიიღებ!

ეტყობოდა, ამ აღთქმას არაფრათ გაუხარებია „შეუპოვარი“ მან უჩუმა და, როცა უფროსი აფიცერი ჩასცილდა გძელი ნაბიჯით და იქით-აქეთ ცქერით, მიტიუშინს პირი შეუცინდა და გაიფიქრა:

— ნახა რალა „ყანჩამ“ უნტერ-აფიცერი! ჯერ ერთი ბოცმანის ოინები ნახეთ!

„უთუოთ, როცა ბოცმანი შევა სალამოს უფროს აფიცერთან ბძანებების მისაღებათ, „გააბამს“ ის მატროსს, და მაშინ „ყანჩამ“ „მოითხოვს“ თავისთან, — გაიფიქრა მიტიუშინმა. მაგრამ სალამო გავიდა, მატროსებმა ივახშმეს, ხოლო მიტიუშინი უფროს აფიცერს არ „მოუთხოვია.“

## V

ასეთი გამოურკვეველი მდგომარეობა აშფოთებდა იმიტიუშინს. მას უნდოდა გაეზიარებია ვისმესთვის თავის ეჭვები და მოწონების ხმა გაეგონა.

იმავე საღამოს უამბო მან თავისი შეტაკება ბოცმან-თან „მესაქე“ ჩიჟოვს. ეს იყო ბეჯითი, ერთგული და თავაზიანი კაცი. თავს არ „იჩენდა“, როგორც ამბობდა მიტიუშინი, რადგან „შეუბოვარის“ „სათაკილო“ სიტყვებზე იგი ან ჩუმათ იყო, ან მიდიოდა იქიდან. მაგრამ, ეტყობოდა, ესმოდა მისი აზრები და ერთხელ როგორღაც, როცა მარტონი იყენენ, მოუწონა კიდევაც მისი სიტყვები „კანონის“ შესახებ, თუმცა ამავე დროს ჟღანოვთან განწყობილებასაც ახერხებდა.

მიტიუშინის ამბავმა ვერ გამოიწვია თანაგრძნობა ჩიჟოვის მხრივ.

მან თითქო წყენით გადააქნია თავი და, მიმოავლო რა ირგვლივ ელამი თვალეები, წყნარად წარმოასტქვა:

— შენი საქმე წასულია, მიტიუშინ... მორჩა!

— ვითომ?— უნდოთ შეეკითხა მიტიუშინი.

— სულ ადვილათ. უბრალოთ გაგიღანძღავს ბოცმანი. უფლებაც კი არ გქონდა. შენ ხომ ის რიგიანათ გექცეოდა?

— არც სულ...

სახეში არ გადებდა? ბოცმანურ სიტყვებით არ გამკობდა?

— აბა გაებედნა!

— მარტო მორიდებას ითხოვდა... ამისთვის რად ებაქიბუქებოდი?.. უბრალოთ გააბოროტე... რას გადეკიდე და წაუყარე—ასეთო-ისეთო... რა საბუთით?.. რისთვის ჩაიგდე თავი დავიდარაბაში?—საყვედურის კილოთი დაუმატა ჩიჟოვმა.

— რისთვის?— შეეკითხა „შეუბოვარი“.

მის დამცინავ ხმაში მოისმოდა სასოწარკვეთილური.

კილო იმ კაცის შესახებ, რომელსაც საიმედოთ უცქე-  
როდა.

— ისე რაღა, ქერქეტულათ... „ფეთება“ ვუჩვენე  
ბოცმანს...

— გული შეიჯერე? კარგი, ვთქვათ, გული შეიჯე-  
რე, მერე რა სარფაა აქედან? ბოცმანს ვერას დააკლებ,  
თავი კი გაიმტყუნე. ნუ გგონია, ბოცმანი ბრიყვი იყოს...  
იგი თავისებურათ „შელესავს“ და წარუდგენს უფრო-  
სებს... აბა უპასუხე მაშინ „ბუნტზე“... „ბუნტათ“  
გამოიყვანს...

— ვუპასუხებ მაშ! — ცხარეთ წარმოსთქვა „შეუ-  
პოვარმა“.

— უპასუხებ? სამართალში მიგცემენ და ჯარიმაში  
ჩაგწერენ, ეს ნამდვილია!

— რაც უნდათ, ისა ქნან! — მიუგო ჩიქოვის სიტყვე-  
ბით გაჯავრებულმა მიტიუშინმა.

— მაშინ ეგრე ვერ იტყვი, როცა თავს მოგაფ-  
ხანიებენ... კანონზე ცხარობ... რა შენი საქმეა?... რა  
უფლებით?... აი გიჩვენებენ უფლებას... ხალხი შენვე  
დაგძრახავს... რას უძვრები სხვას ყელში... შენი გო-  
გროანობის წყალობით შეგეძლო უნტერ-აფიცრობა  
მიგედო... შევეწყობოდი უფროსებს და ტკბილათ ვი-  
ცხოვრებდი. ახლა კი შენი ოცნებობის გამო მოგცხებენ!..  
უფროსი აფიცერი სასტიკია, არ შეგინდობს, იმიტომ  
რომ არ ემორჩილები. წინააღმდეგობას არავის შეარჩე-  
ნენ, იცოდნენ დაიწყებენ ძიებას და მიაგნებენ კვალს,  
რომ შენ კანონზე ლაპარაკობ და ყველა უფროსებს  
„ათრიაქებ“ შენი ყბედობით... ბრიყვი ხარ... ჩამოვ-



შორდებოდი ბოცმანს და ვრცხოვრებდი შენთვის თავისუფლათ, როგორც სხვები ცხოვრობენ...

„შეუბოვარი“ სდუმდა, თითქო სიტყვები გაუწყდა.

ჩიჟოვმა იფიქრა, „შეუბოვარი“ ალბათ შეშინდაო, და დაუმატა:

— ერთი საშვალეებაა... და დავი-დარაბას აიშორებდი...

— რა?

— ბოდიში მოიხადე ბოცმანის წინაშე. არც მისთვისაა კარგი სასამართლოში გამომჟღავნება... შეიძლება დაგიტომოს... შენ კი რა?...

„შეუბოვარმა“ დინჯათ უპასუხა:

— ძალიან მიერთგულე! გმადლობ, მეგობარო!

— რისთვის?... რას ლაპარაკობ?

— სრულიად გამომეცხედე, თუ რაც კაცი ყუფილხარ?

— გეტყობა, არ მოგწონს ჭკვიანური რჩევა?

— შენმა ჭკვიანობამ ნამეტანი სულელი გამომიყვანა...

— თავს ძალას ნუ ატან. ვინ გგონია შენი თავი? მგონი, რომ მატროსი ხარ.

— მაშ ბოცმანს რომ ქედი მოუხარო, უნტერ-აფიცრობა მივილო და ერთი ლაზათიანათ გაგიღეწო ცხვირ-პირი, ჭკვიანი ვიქნები, არა? თქვი რაღა! — დამცინავი ზიზლით წარმოთქვა პატარა მატროსმა.

— შენ ხომ ვერ მოისვენებ, თუ კბილები არ დახჭანე!...

— მაშ როგორ უნდა მოვიქცე შენთან?

— ჯარიმაში ჩაწერა ხომ არ გახარებს?

— უთუოთ, კბილებსაც იმიტომ ვხკანავ!

— მოიშლი! — ბრაზით წარმოსთქვა ჩიჟოვმა.

— მალე?

— აი თუნდ ხვალვე გაგიქრობენ შენს „შეუპოვრობას!“

— ეს რომელი მიზეზით?

— პირველათ ბოცმანის გამო გაგჩარხვენ ეს ძნელი არაა. შარშან ზაფხულს ერთი მატროსი გაწკეპლეს და ჯარიმაში უკრეს თავი...

მიტიუშინს ცახცახი დააწყებინა იმ აზრზე, რომ ხვალ შესაძლებელია იგი სასირცხოთ დასაჯონ. და აღშფოთდა, რომ მისვე მოძმეს, მატროსს, თითქო სიამოვნებას გვრის თავისავე მოძმის შერცხვენა და უკანონოთ დასჯა.

მაგრამ სიბნელის გამო ხომალდის წინა აივნის კიდეზე, სადაც იგინი საუბრობდენ, ჩიჟოვი ვერ ხედავდა „შეუპოვარის“ გაფითრებულ სახეს და ანთებულ შავ თვალებს.

— გამჩარხონ! მაგრამ შენ გაფრთხილდი! — მუქარით მიახალა მან და ცდილობდა დაეთარა თავისი ბრაზი.

ჩიჟოვი გაოცდა.

— ვერ გამიგია, რამ შეგშალა, რატო ხარ ასე „შეუპოვარი“?..

— ქარმა დამბერა...

— სად?

— ფაბრიკაში.

— კარგი და ხელმწიფის სამსახურშიაც ქარმა დაგბერა? — ირონიულათ შეეკითხა ჩიჟოვი, რომელიც შეუ-

რაცყოფილათ გრძნობდა თავს მიტიუშინის ამრეზილ კილოს გამო.

— მართალია...

— საუცხოო რამ არის...

— სჩანს, შენს ყურებს არ სმენია, რომ ხალხი სიმართლეს ეძებს? — უეცრივ წამოიძახა მიტიუშინმა.

ჩიჟოვს ურწმუნოთ ჩაეცინა.

— აბა რა უნდა გესმოდეს! სული ღორისა გაქვს და გონება ფლიდი... გიხარია კიდევაც, რომ მატროსს უკანონოთ მისტყებენ! ფიქრობენ: ცოტა ეტკინება, თორემ ძრახვა და შეურაცხყოფა, ეგ არაფერია... მე-კი მგონია, რომ, თუმცა მხდალი ხარ, მაგრამ ჩემი გაგება მაინც გქონდა! — ბრაზ-მოკრევით დაუმატა მიტიუშინმა ხმის ამაღლებით.

— შენ რას ილანძღები? რომელი უფლების ძალით?

— შეუგორდი ფეხებში შენს ბოცმანს... უქანე შენი ღორის კუდი და მიუჭორე. იქნება სულაც შენ დამაბეზღე...

— დაამწვიდებენ იგინი შენისთანა თავზე ხელ-აღებულ ეშმაკს!

და მისდამი ზიზლით სავსე ჩიჟოვი გაშორდა.

ჩამოარიგეს კოიკები. მიტუშინს დიდხანს არ დაუძინია, მწარე ფიქრებით გატაცებულს.

შუალამისას გავიდა სადარაჯოთ და სეირნობდა გემის ბაქანზე; არვის ხმას არ სცემდა; იგი გაიტაცეს ფიქრებმა, მარტოობამ, ნაღვლიანობამ, რომ ამ დროს მივიდა მასთან პირველი წლის მატროსი.

მიტიუშინი შეჩერდა.

— რა გინდა? — ჰკითხა მან.

მატროსმა მორცხვით და გულწრფელათ, თითქმის ჩურჩულთ წარმოსთქვა:

— მიტიუშინ, ღმერთი დაგიხსნის უბედურებისაგან შენი გამბედაობისათვის. მე, მართალია, უმეცარი ვარ, მაგრამ მიგიხვდი, რა გადარდებს. შენ სამართლიანობაზე ნადვლობ. უსამართლობის გამო შეახურე ბოცმანი, გეზრალემა მატროსი, ვერ ისვენებ მის გამო,

— გმადლობ აღერსიანი სიტყვისათვის, ჩერეპკოვ!  
— მხურვალეთ და აღელვებით წარმოსთქვა მიტიუშინმა, და მისი ბნელეთით მოცული სული განათდა.

უეცრივ იგრძნო მან, რომ მარტოკა არ ყოფილა.

## VI

დილით, როცა გემ „მუქარაზე“ ჩვეულებრივი „ფა-ცა-ფუცი“ იყო, ბოცმანი ჟღანოვი კიდევ უფრო წიწმატობდა და ინდაურივით დაფხვერილი და გაბორბტებულ-ლი დადიოდა გემზე.

დღეს იგი უფრო მეტ შიშის ქარს უძრავდა მატროსებს, დღეს ჩვეულებრივზე მეტათ ილანძღებოდა, მიზეზობდა სულ უბრალო რამეებზე და რამდენიმე მატროსი მიტყეპა კიდევაც გულ-გრილად, უღმობელოებით, დინჯათ და ხმა-ამოუღებლივ.

„შეუბოვარი“ კი შფოთავდა.

ერთ მატროსს, რომელსაც კბილებიდან სისხლი სდიოდა, მან გაცხარებით და მალლა უთხრა:

— რად აძლევ ნებას მაგ მხეც-ბოცმანს რომ გტანჯოს? მას არა აქვს ცემის უფლება!

მატროსი ხმას არ იღებდა. მიჩუმდენ სხვა მატრო-

სებიც, შიჩუმდენ და ცნობის-მოყვარეობით ელოდენ, რა მოხდებოდა. ბოცმანი ორ ნაბიჯზე იღვა მისგან და „შეუბოვარის“ თვითეული სიტყვა ესმოდა.

მაგრამ ჟდანოვმა მხოლოდ ულმობელის ბოროტებით გადახედა მიტიუშინს და ჩაიარა დიდებულათ, მკაცრათ და თავმომწონეთ.

„დღეს ანგარიშს მომთხოვს!“ — გადაწყვიტა მიტიუშინმა.

მართლაც, დროშის აშვების მეოთხედი საათით წინ მასთან მოიბრბინა უფროს აფიცრის მოამბემ.

— უფროსი აფიცერი გიხმობს კაიუტაში! — მოწყენის კილოთი წარმოსთქვა მოამბემ.

და დაუმატა თანაგრძნობით:

— სულ დობლებსა ჰყრის... გადაიჭრა! ამ წამში იყო ბოცმანი „ყანჩასთან“ და, მიტიუშინ, შენზე ეჩუქჩუქა... მე შევდიოდი კაიუტაში და მესმოდა, როგორ ახელებდა შენს წინააღმდეგ. ეს ასე იცოდე.

— გმადლობ, ძმაო! — მოწყვეტით მიუგო მიტიუშინმა.

— გახსოვდეს, რომ საჭიროა გაუჩუმდე... მოუსმინე მას და ნუ შეეღაპარაკები. როცა გულს მოიოხნებს, მაშინ კი უამბე: „ასე და ისეთქო!“, ნებას მოგცემს!

მიტიუშინს, ცოტათი გაფითლებულს და აღელვებულს, მოაგონდა ის გაბედული სიტყვები, რომლებიც დაამზადა უფროსთან სათქმელად, და სწრაფათ ჩაეშვა კაიუტაში.

იქ დიდს სტოლზე ჩაის უსხდენ თითქმის ხომპლდის ყველა აფიცრები.



„შეუპოვარის“ დანახვაზე მათ უცებ შეწყვიტეს გაცხარებული ლაპარაკი და კამათი.

კაიუტაში მხოლოდ ახლა გაიგეს, რომ ეს ბეჯითი და ნიჭიერი მატროსი „ბუნტს“ ბედავს და თვით ადმირალსაც კი ლანძღავს მატროსების თვალწინ. ბოცმანს კი კინალამ ყბაში ჰლევწა.

ამის გამო ბევრი აფიცერთაგანი გაკვირვებით და შეუბრალებელის სახით ათვალისწინებდნენ პატარა, შავგვრემან მატროსს, „თავხედურის“ თვალებით, რომელიც მტკიცედ და თამამად მიიმართოდა უფროს აფიცრის კაიუტასაკენ.

— რა ბილწი ცხოველია! სამხედრო ხომალდის აფიტატორია რაღა! — ზიზლით წამოიძახა ერთმა ლამაზმა ახალგაზდა მიჩმანმა.

— ნუ ილანძღები. ეს უზღველობაა! ამასთან, შეიძლება ბოცმანმა მხოლოდ შურისძიებით დააბეზლა. არ დაეჯერება მას! — ფრანგულათ წარმოსთქვა მალაღმა, ნათელისა და კეთილის სახის შავგვრემანმა მიჩმანმა, საყვედურის კილოთი ამხანაგის მიმართ.

მიტიუშინი მიხვდა, რომ მასზედ დაპარაკობდნენ. მან იცოდა, რომ შავგვრემანი „კაი კაცი“ იყო მატროსებთან და „კანონიც ესმოდა“.

„შეუპოვარმა“ მალე თანაგრძნობი თვალეები მიაპყრო მიჩმანს, თითქო მადლობას უხდიდა ამით მის ერთ-ერთ დამცველს, და მტკიცე სითამამით დაუკაკუნა უფროს აფიცრის კაიუტას.

— შემოდი.

მატროსი შევიდა მოზდილსა და ნათელს, მარტოხელა კაიუტაში და გაჩერდა მის მიერ მიხურულ კა-

რებთან. იგი, გაფითრებული და ძალზე დადინჯებული, ყურადღებით შესცქეროდა უფროს აფიცერს. სათქმელათ დამზადებული სიტყვები პირველად თითქო გაუქრა თავიდგან.

ხმელ-ხმელი, აწოწილი ივანე პეტრეს ძე უჯდა საწერ სტოლს, რომლის ქვეშ ძლივს მოეხარა გძელი ფეხები. მრისხანე, ანთებული მტრედის ფერი თვალეებით სათვალეებში, მღელვარედ და აჩქარებით ეწეოდა იგი სხვილს პაპიროსს და გაშმაგებით სწეწავდა ძვალ-ტყავა გძელი თითებით თავის მეჩხერს, ქერა წვერს.

უდანაშაულო სახით მდგომარე მიტიუშინის შეხედვამ გააოცა უფროსი აფიცერი. მას უკვირდა მატროსის ასეთი შეუპოვრობა. ივანე პეტრეს ძე დაასტერდა „შეუპოვარს“, თითქო პირველათ ხედავდა თავის სიცოცხლეში და სურდა კარგა აეთვალეირებია ასეთი საფრთხილო ვერაგი, რომელსაც მიუტევებელი დანაშაულობა ჩაედინა დისციპლინის დარღვევით და თავის საზიზღარი აზრების გამოაშკარავებით.

უფროსი აფიცერი უსიტყვოთ ეძლოდა მრისხანე-ბას და თანდათან ეღგზნებოდა.

ასე განვლო რამდენიმე წამმა.

მატროსი თვალს არ ხრიდა.

## VII

— აი თურმე შენ როგორი ყოფილხარ! — დაიწყო ბოლოს ივანე პეტრეს ძემ, მორჩა რა პაპიროსის წევას. — რუსი მატროსი ფიცს ღალატობ... დიახ... ფიცსა და სინიღისს! აქეზებ მატროსებს, ეურჩონ მათ კანონიერ

მთავრობას... გაჰკიცხე ბოცმანი, აგინე და ემუქრებოდი ხელით შეურაცხებას!.. დასცინოდი უფროსებს! მე კონტერ-აფიცრობაზე ვფიქრობდი წარმედგინე. რას ვიფიქრებდი, რომ შენ... სამართალში... საზღვაო საპყრობილეში ჩავარდებოდი.

მიტიუშინი არ უჯეროდა ყურებს, როცა გაიგო, თუ რაში ამტყუნებენ და რა სასჯელს უქადის ბოცმანის ამყოლი უფროსი აფიცერი.

— თქვენო მალკეთშობილებავ! ნება მიბოძეთ აგიხსნათ!

— კრინტი!— შეუძახა აფიცერმა.

მიტიუშინი დაჩუმდა; მისი საქმე, ეტყობოდა, ცუდად იყო... უფროსი აფიცერი განაგრძობდა ლაპარაკს, ინთებდა ცეცხლს და უკვე გადვიდა მუქარაზე, რომ ასეთ დანაშაულობისათვის იგი მიუსჯის მას დატუსაღებას.

— დაგატუსაღებ! პურსა და წყალზე გამყოფებ! და თუ ვისმე კიდევ ეურჩე—გაგწკებლავ!—დაასრულა უფროსმა აფიცერმა.

მისი მრისხანება იმ წამსვე მიწყნარდა... თითქო გრიგალმა გაღიარა. თითქო შერცხვა კიდევაც, როცა შენიშნა ამ გაფითრებულ, ძალზე დადინჯებულ „დამნაშავის“ სახეზე ტანჯული გამომეტყველება და თვალებში რაღაც თითქო საყვედურით აღსავსე და იმავე დროს გაბედული ნაღვლიანობა.

— თქვენო მალკეთშობილებავ! ნება მიბოძეთ აგიხსნათ!—ისევ დაიწყო მიტიუშინმა.

— რა უნდა ამიხსნა? ბოცმანმა უკვე მიაძმო, რა შვილიც ბძანდებით...

— ბოცმანი, თქვენო მალკეთშობილებავ, ცილს მწამებს!

— სტყუი... განა ბოცმანი ცილს დასწამებს მატროსს!

— მე, თქვენო მალალკეთშობილებავ, ღმერთი მახსოვს და არ ვსტყუი! ბოცმანმა მხოლოდ შურისძიების გამო დამაბეზლა და თქვენც ინებეთ დაჯერება... სამარალი ყველაფერს გამოაჩენს, თქვენო მალკეთშობილებავ...

„შეუბოვარს“ ისეთი სიმაართლის გამომეტყველი სახე ჰქონდა და ისე გულწრფელი კილო, რომ მატროსი მძიმე სასჯელის ღირსეულ „დამნაშავეს“ აღარ ემსგავსებოდა, და მკაცრი აფიცირი უნებლიეთ მორბილებულის კილოთი შეეკითხა:

— ხომ აგინე ბოცმანს და ცემას ემუქრებოდი?

— მართალია, თქვენო მალკეთშობილებავ!

— განა ბოცმანი გაწვალებდა? შენ ხომ ყველა კარგათ გეპყრობოდა?

— მართალია, თქვენო მალკეთშობილებავ. ბოცმანი არ მაწვალებდა და ყველა კანონიერათ მეპრობოდა.

— მაშ რატო შეურაცყავ ბოცმანი?

— იგი მატროსებს სტანჯავს, თქვენო მალკეთშობილებავ, და ვერაფერმა ვერ ალაგმა. თქვენ არ იცით, რა მექრთამეა და როგორ სცემს ხალხს... და როცა ჩემს საცემრათ შემართა მუშტები თავის კაიუტაში, მე არ დავანებე. ვუთხარი, ხურდას მიიღებ მეთქი... ამას ყველა იტყვის, თუ გაამწარეს... კანონში არ წერია ცემა და შეურაცხება. მატროსსაც შეუძლია იგრძნოს. მასაც აქვს გრძნობა. ჩემი დანაშაულობა მარ-

ტო კადნიერებაა, თქვენო მაღალკეთშობილებავ. მაგრამ „ბუნტობა“ და ურჩობაში წაქეზება არც მიფიქრია. მე მხოლოდ იმას ვეუბნებოდი მატროსებს, რომ ცემა-ტყე-ბა კანონი არაა, რომ ყველა სიმაართლით და სინდი-სიერათ ცხოვრობდეს. განა ეს „ბუნტია“?

მიტიუშინს თითქო ტალღამ შემოჰკრა. მან ცოც-ხლათ და მგზნებარეთ უამბო დაწვრილებით ბოცმანთან შეტაკების ამბავი და ისიც, თუ რისთვის არ შეუძლია პატივს სცემდეს ისეთ უსინდისო კაცს, რომლის მიზე-ზით უდანაშაულოთ ითმენენ იმდენ ტანჯვას მატროსები და ვერ გაუბედნიათ ჩივილი იმის შიშით, რომ სიმაართლე „თავს ვერ გაიტანს“ და მართალთ დამნაშავეებათ აღი-არებენ. უამბო, როგორი გამწარებული სამსახური აქვთ ამის გამო. კანონი კი ყველასთვის ერთია. კანონით მოიქეცი და არავის არ შეურაცხყოფ.

— მერე შენ რა კანონის დამცველი ხარ? ვინ მოგცა ნება?

— სიმაართლისათვის ვწუხვარ, თქვენო მაღალკეთ-შობილებავ!.. ვამბობდი მხოლოდ, რომ მატროსი ნუ დანებდება ცხვარივით საცემ-სატყეპავათ.

— უფროსები ლანძღე?

— სწორედ ასეა. ყოფილა შემთხვევა, გამისჯია, თქვენო მაღალკეთშობილებავ.

— როგორ ბედავდი მათს განსჯას?

— ყველას შეუძლია გასაჯოს თავის შეხედულებით, თქვენო მაღალკეთშობილებავ... მე გავსაჯე, რომ ბატო-ნი აფიცრები კანონის მაგალითებს უნდა გვაძლევდენ და იგინი კი უდიერათ იცემებიან და არ... აი მთლათ ჩემი ბუნტი.



— მეც გიგინებია?

— ყოფილა შემთხვევა, თქვენო მალაკეთშობილებავ! — დაუფარავათ წარმოსთქვა „შეუპოვარმა“..

— რისთვის?

— რისთვისაც სხვები, თქვენო მალაკეთშობილებავ!

— შენ მართლაც შეუპოვარი ყოფილხარ! — წარმოსთქვა უფროს აფაცერმა, მაგრამ აღელვება აღარ ეტყობოდა.

იგი ჩაფიქრდა და იმ გვარ მდგომარეობაში ჩავარდა, როგორშიაც ვარდება კაცი მოულოდნელის მარცხით.

რალაც ნათელმა წარსულმა გაურბინა „ნას თავში, როცა იგიც სიყმაწვილეში სიმართლისათვის სწუხდა... მას, როგორც ზნეობა-ფაქიზს კაცს, აშფოთებდა ბოცმანი, რომლის ქცევას აქამდე არ იცნობდა და რომლის სინამდვილეშიაც ახლა დარწმუნდა. აოცებდა „შეუპოვარი“ და მიხვდა, რომ ის „ბუნტოვჩიკი“ არ იყო. მაგრამ ყოველ შემთხვევაში მოუსვენარი მატროსია და ღირსია სასჯელისა დისციპლინის დარღვევისათვის. ასეთ მატროსსაც შეუძლია მთელი „ისტორია“ ასტეხოს. თუ სამართალში მისცა, უთუოთ საჯარიმოში ჩარიცხვენ და კაცის მომავალი დაიღუპა. ამას გარდა, ბევრი რამ სხვაც გამოაშკარავდება, რაც „მუქარაზე“ ხდება და რაც ვერაფერი სასიამოვნო იქნება უფროს აფიცრისა და კაპიტანისთვის.

ივანე პეტრეს ძეს სამართლიან კაცათ მოჰქონდა თავი. და მის თავში გაიელვა აზრმა, რომ სინიღისით სამართალში მისაცემია ბოცმანი, თუ ყველაფერი დამ-

ტკიცდა, რაც მიტიუშინმა ილაპარაკა. მაგრამ ბოცმანი საქმის კარგი ამსრულებელი კაცი იყო და ისეთი კაცის დაკარგვა უფროსი აფიცრისათვის არ არის სასიამოვნო. უმთავრესი კი ივია, რომ სასამართლოში გადმოლტყვდება ყველა ის „ნაგავი“, რომლის გამოტანასაც უფთხის მთავრობა, ხოლო ივანე პეტრეს ძეს ყოველგვარ მთავრობისა ეშინია, რადგან თავის კეთილ-დღეობაზე ფიქრობს. ესეც არ იყოს, ბოცმანის სამართალში მიცემით უფროსი აფიცერი გამოაშკარავებდა თავის სიმტყუნეს. როგორ მოხდა, რომ ამდენი უკანონობა ხდებოდა იქ და ის კი ამდენი ხანია ბოცმანთან ერთათ მსახურობს?

ბოლოს და ბოლოს უფროსი აფიცერი, გაბრაზებული, რომ მის „მუქარაზე“ ვიღაც მატროსის მეოხებით მისთვის ასეთი „არა სასიამოვნო“ ამბები ატყდა, ისედაც მთელი დღეობით მუშაობით დაქანცული, სრულიად დაიბნა და არ იცოდა, რა ექნა „შეუპოვარისათვის“.

გავიდა კიდევ წამი და უფროსი დაადგა შემდეგ გადაწყვეტილებას — მიჩქმალოს მთელი ეს საქმე. ამ უხასიათო კაცის აზრით მაინც, ეს საუკეთესო ხსნის გზა იყო.

და უთხრა მიტიუშინს:

— მე მოგიტყვებ შენს დანაშაულებას, თუ ბოცმანთან ბოდიშს მოიხდი... მე შენ მებრალები... ბოცმანს კი მე მოველაპარაკები... მიხვდი?

— მივხვდი, თქვენო მაღლკეთშობილება!

— მაგრამ გახსოვდეს, მეორედ მსგავსი არაფერი გავიგონო... ნუ აყბედდები, თორემ სამართალში მიეცემი და დაილუპები... გახსოვდეს, რასაც გეუბნები...

როგორი ბოცმანიც უნდა იყოს, ეს შენი საქმე არ არის, არამედ მთავრობის საქმეა... შენ ვინ გრჯის მასზე მსჯელობას?.. ხოლო თუ თავს უდანაშაულოთ დასჯილათ ჩათვლი, იჩივლე უფროსებთან!

აფიცერს ეგონა იხსნა „შეუპოვარი“ და იგი მადლობელი გაუხდება. ამით ისტორიასაც ბოლო მოეღება. ბოცმანს კი შეახურებს და გააფრთხილებს. ისიც დაანებებს ცემა-ტყეპას და ქრთამების აღებას...

მაგრამ მიტიუშინი არა თუ მადლობას არ აცხადებდა, პირიქით, კიდევ უფრო მოიხუშა.

— ასე, წადი, არ გატუსალებ!..

— მესმის, თქვენო მალკეთშობილებაჲ... მაგრამ...

— რა კიდევ?

— მე ბოცმანთან ბოდიშს ვერ მოვიხდი. თუ ვინმე სამართალში მისაცემია, ეს იგია, თქვენო მალკეთშობილებაჲ..

— კრინტი! მე ვუბძანებ, რომ გაგწყებლონ, — გააფთრდა უფროსი აფიცერი.

— ამის ნებას კანონი არ გაძლევთ, თქვენო მალკეთშობილებაჲ! ჯერ გაგვასამართლეთ, თქვენო მალკეთშობილებაჲ, სიმართლე გამოჩნდება! — მიუგო „შეუპოვარმა“ და გამოვიდა კაიუტიდან.

## VIII

უფროსი აფიცერი გონს მოეგო და „შეუპოვარი“ არ გააწყებლინა.

გამოძიების მეორე დღეს იგი გაგზავნეს პეტერბურგში, და „შეუპოვარი“ ჩასვეს საზღვაო საპყრობილე-

ში, როგორც გამოძიების ქვეშ მყოფი. შემოდგომაზე იგი გადაიყვანეს საავადმყოფოში, სადაც მას გამოაჩნდა სწრაფ-მომრევი ქლექი.

საავადმყოფოში „შეუპოვარს“ წინანდებურადვე არ ასვენებდა კანონი, დარღობდა სიმართლეზე და მგზნებარე სიტყვას ეუბნებოდა მეზობელ-ავადმყოფებს...

ამაოდ ელოდა მატროსი გასამართლებას, ამაოდ იმედობდა იგი, რომ „სიმართლე თავისას გაიტანს“ და ბოცმანს გააძევებენ.

არ იქნა, ვერ ეღირსა „შეუპოვარი“ ამას. შობის წინ იგი გამოესაღმა სიცოცხლეს.

დ—რი.

n 383 3  
1905